

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”**

На правах рукопису

ГАРЯГА ЛЕСЯ ОЛЕГІВНА

УДК 330.131.7:336.77](043.5)

**МОНІТОРИНГ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ В БАНКІВСЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

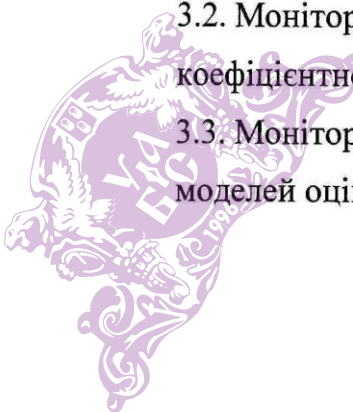
Науковий керівник
Гончарук Тетяна Іванівна,
кандидат економічних наук,
доцент

Суми – 2009

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ТА ЙОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Кредитний ризик банку: економічна сутність, чинники виникнення та методи оцінки	10
1.2. Інтернаціоналізація банківської діяльності: поняття, форми прояву та необхідність урахування при здійсненні кредитних операцій.....	34
1.3. Місце моніторингу у банківській діяльності та у системі ризик-менеджменту банку.....	53
Висновки до розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ У БАНКАХ	76
2.1. Моніторинг кредитної діяльності банків України.....	76
2.2. Методичні підходи до моніторингу портфельного кредитного ризику у банку.....	93
2.3. Інструменти банківського моніторингу індивідуального кредитного ризику.....	104
2.4. Урахування ризику країни у процесі моніторингу кредитного ризику	120
Висновки до розділу 2.....	134
РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ У БАНКУ	138
3.1. Методичні підходи до удосконалення моніторингу кредитного ризику з організаційно-функціональної точки зору.....	138
3.2. Моніторинг кредитного ризику у банках на основі використання коефіцієнтного методу	156
3.3. Моніторинг кредитного ризику із застосуванням портфельних моделей оцінки кредитного ризику.....	167

Висновки до розділу 3.....	184
ВИСНОВКИ	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	190
ДОДАТКИ	

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

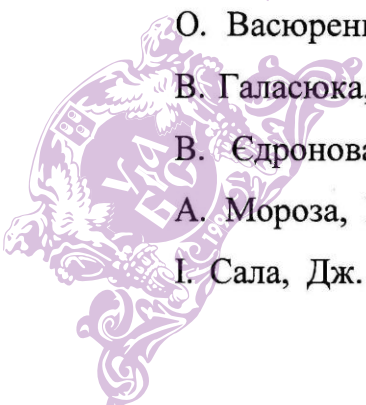

ВСТУП

Актуальність теми. Функціонування світової фінансової системи супроводжується процесами глобалізації та інтернаціоналізації, які стали реаліями сьогодення. З часу проголошення незалежності України банківська система стала домінуючою ланкою фінансово-кредитної системи країни. У таких умовах постає необхідність перегляду та вдосконалення кількісного та якісного надання банківських послуг, механізму їх здійснення, реалізації системи ризик-менеджменту у банках.

Оскільки кредитна діяльність займає найбільшу питому вагу в активних операціях банків, то саме моніторинг кредитного ризику є однією з найважливіших складових загальної системи ризик-менеджменту у банку. Формування ефективної управлінської політики стосовно кредитного ризику у банку потребує всебічного обґрунтування пріоритетних напрямів та шляхів проведення його моніторингу для досягнення динамічного, збалансованого та стабільного стану функціонування банку. Для проведення моніторингу кредитного ризику у банківській діяльності необхідна відповідна методична база. Це обумовлює важливість удосконалення організаційно-методичних підходів, необхідних для здійснення моніторингу, що, на сьогодні, враховуючи вплив світових процесів глобалізації фінансових ринків та інтернаціоналізації банківської діяльності на національну банківську систему, має першочергове значення.

Дослідження кредитних ризиків та методів управління ними знайшли своє відображення у наукових працях багатьох вітчизняних та закордонних науковців та практиків, зокрема І. Балабанова, І. Бланка, А. Белякова, О. Васюренка, Н. Версаль, В. Вітлінського, І. Волошина, І. Вишнякова, В. Галасюка, В. Гейця, І. Гуцала, М. Дмитренка, О. Євтуха, А. Єпіфанова, В. Єдронова, І. Івченко, С. Кабушкіна, О. Кириченка, В. Кочеткова, А. Мороза, Е. Морсмана, О. Пернарівського, Л. Примостки, М. Савлука, І. Сала, Дж. Сінкі, В. Севрук, З. Щибиволока. Однак, слід зауважити, що

теоретико-методична база щодо організації моніторингу кредитного ризику як складової частини ризик-менеджменту у банку недостатньо досліджена, що й обумовлює актуальність і вибір теми дослідження.

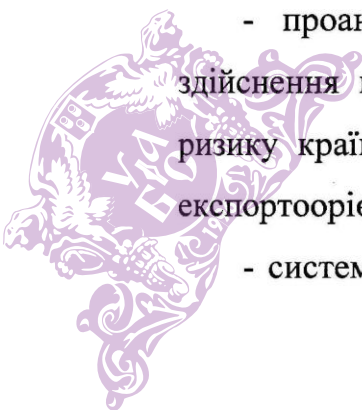
Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Обраний напрямок дисертаційного дослідження є складовою науково-дослідних тем та розробок, над якими працюють співробітники ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження були використані при розробці наукових тем “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер державної реєстрації 0102U006965) та “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер державної реєстрації 0107U012112). До звітів про науково-дослідну роботу включено пропозиції автора щодо розробки системи елементів, що визначають процес забезпечення ефективності банківського моніторингу, удосконалення методичних підходів до моніторингу кредитного ризику в банку, особливостей урахування ризику країни у процесі моніторингу кредитного ризику.

Мета та завдання дослідження.

Метою дисертації є розробка теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо організації моніторингу кредитного ризику у банках. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних наукових завдань:

- дослідити економічну сутність банківських ризиків, з'ясувати місце кредитного ризику у системі банківських ризиків;
- проаналізувати вплив сучасних тенденцій інтернаціоналізації на здійснення кредитної діяльності та обґрунтувати необхідність урахування ризику країни у процесі моніторингу кредитного ризику нерезидентів та експортоорієнтованих позичальників;
- систематизувати існуючі підходи до визначення, класифікації, оцінки

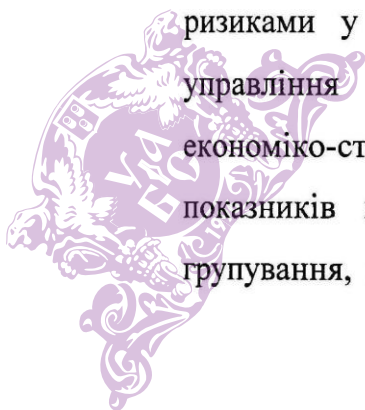
та методів управління кредитним ризиком;

- запропонувати узагальнюючу класифікацію банківського моніторингу та визначити місце моніторингу у системі ризик-менеджменту банку;
- проаналізувати сучасний стан та тенденції діяльності банків України у сфері кредитування;
- визначити етапи та складові елементи моніторингу кредитного ризику у банку;
- удосконалити методичні підходи до організації процесу моніторингу кредитного ризику у банку з організаційно-функціональної точки зору;
- розробити процедуру визначення інтегрального показника кредитного ризику;
- оцінити перспективи застосування та можливість адаптації моделей оцінки портфельного кредитного ризику для його моніторингу у вітчизняних умовах.

Об'єктом дослідження є процеси управління кредитними ризиками у банках.

Предметом дослідження є система організації моніторингу кредитного ризику у банку як складової банківського ризик-менеджменту.

Методи дослідження. У дисертації використано наступні загальнонаукові методи дослідження: статистичний аналіз (для дослідження тенденцій розвитку на ринку банківського кредитування України); аналогії (для вивчення закордонного досвіду управління кредитним ризиком у вітчизняних умовах); узагальнення (для виявлення необхідності застосування нового підходу до визначення моніторингу кредитного ризику); ретроспективного аналізу (для виявлення етапів розвитку регулювання ризиками у банківській діяльності); системного аналізу (для вивчення управління кредитним ризиком як підсистеми ризик-менеджменту); економіко-статистичні та економіко-математичні методи (для розрахунку показників кредитного ризику та їх порівняння); методи зіставлення, групування, графічний (для побудови таблиць, ілюстративних графіків та

діаграм).

Інформаційною базою дослідження є дані по фінансово-економічних показниках Державного комітету статистики України, Національного банку України, офіційних звітів низки банків України, досягнення вітчизняних та зарубіжних авторів, що викладені у монографіях, статтях та тезах наукових конференцій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій стосовно організації моніторингу кредитного ризику у банку та полягає у наступному:

уперше:

- запропоновано та обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінки і прогнозування кредитного ризику на основі інтегрального показника, який включає індикатори рівня кредитного ризику: частку кредитного портфелю в активах, рівень достатності резервів для покриття можливих втрат за кредитними операціями, частку прострочених кредитів у кредитному портфелі тощо;

удосконалено:

- класифікаційні ознаки та систему банківського моніторингу, які, на відміну від існуючих, пропонується проводити з групуванням за суб'єктами, об'єктами, метою здійснення та видом банківських операцій;

- методичне забезпечення організації моніторингу кредитного ризику у банку, яке, на відміну від існуючого, передбачає окремим етапом виділити моніторинг показників кредитного ризику, розроблено його складові елементи, процедуру та технологію здійснення;

набули подальшого розвитку:

- економічний зміст поняття “моніторинг кредитного ризику”, під яким варто розуміти процедуру систематичного відстеження зміни даних про стан кредитного ризику на рівні кредитного портфеля банку і індивідуальних позичальників та інших показників кредитного ризику з метою його мінімізації, управління та контролю, виявлення динаміки та прогнозування

розвитку кредитної діяльності. При цьому пропонується здійснювати моніторинг не лише показників ризику, а й урахувати, які саме фактори впливають на його динаміку;

- теоретико-методичні положення щодо врахування процесів інтернаціоналізації при здійсненні банківської діяльності на основі доведення необхідності урахування ризику країни при кредитуванні не лише іноземних клієнтів, а й експортоорієнтованих позичальників, партнерами яких є нерезиденти;

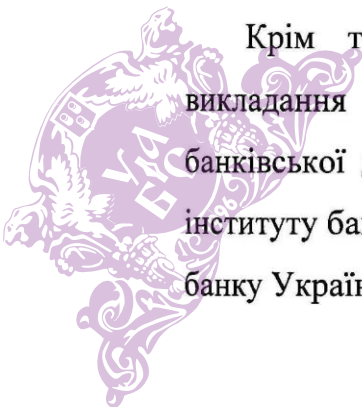
- теоретичні положення щодо застосування вітчизняними банками моделей оцінки портфельного кредитного ризику, у тому числі підходи щодо ймовірно-вартісної оцінки кредитного ризику, зокрема запропоновано етапи моніторингу кредитного ризику на основі моделей оцінки портфельного кредитного ризику банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення, практичні рекомендації та висновки можуть бути використані у діяльності банків для поліпшення організації моніторингу кредитного ризику як складової ризик-менеджменту.

Запропонований автором комплексний підхід до визначення моніторингу кредитного ризику та його організації на рівні кредитного портфеля та на рівні окремих позичальників використовується АКІБ “УкрСиббанк” (довідка № 135-23/01/159 від 05.09.2008 р.).

Внесені пропозиції щодо вдосконалення моніторингу кредитного ризику з використанням процедури визначення інтегрального показника кредитного ризику, прийняті до впровадження Черкаською обласною дирекцією ВАТ “Райффайзен Банк Аваль” (довідка № 04-01/10-668 від 14.10.2008 р.).

Крім того, результати дослідження використовуються у процесі викладання навчальних дисциплін “Кредитування та контроль”, “Аналіз банківської діяльності” та “Фінансовий менеджмент у банку” Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ) (акт про впровадження від 23.09.2008 р.).

Особистий внесок здобувача (дисертанта). Дисертація є самостійною науковою працею. Наукові результати, які становлять суть дисертаційного дослідження, отримані автором особисто. Особистий внесок автора у тезах [52], опублікованих у співавторстві, полягає у виділенні моніторингу кредитного ризику на всіх рівнях його виникнення як пріоритетного напрямку вдосконалення системи моніторингу у банку. Із наукових досліджень, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати наукового дослідження були оприлюднені та отримали позитивну оцінку на наступних науково-практичних конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів і студентів “Проблеми розвитку фінансової системи України” (м. Сімферополь, 2006), II Всеукраїнській науково-практичній конференції аспірантів та молодих вчених “Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи” (м. Львів, 2006), Міжнародній науково-практичній конференції “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (м. Черкаси, 2006, 2008), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2006, 2007), Міжнародній науково-практичній конференції “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (м. Суми, 2007, 2008).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 15 наукових праць загальним обсягом 4,08 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,05 друк. арк., у тому числі 7 статей опубліковані у фахових виданнях, 8 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій (з них 1 у співавторстві).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ТА ЙОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Кредитний ризик банку: економічна сутність, чинники виникнення та методи оцінки

Успішний розвиток банківської діяльності є важливою передумовою для становлення ринкових відносин у державі та функціонування стабільної економіки. У сучасному світі посилюються тенденції глобалізації. Це стосується і банківської справи. Лібералізація банківського законодавства робить банківську діяльність більш відкритою для іноземних інвестицій та сприяє поглибленню інтернаціоналізації банківської справи. Саме в таких умовах особливо актуальною є розробка загальноприйнятих підходів щодо регулювання діяльності банку, зокрема і управління ризиками.

Сутність кредитного ризику розглянемо через призму наступних економічних категорій: ризик – банківський ризик – кредитний ризик (рис. 1.1).

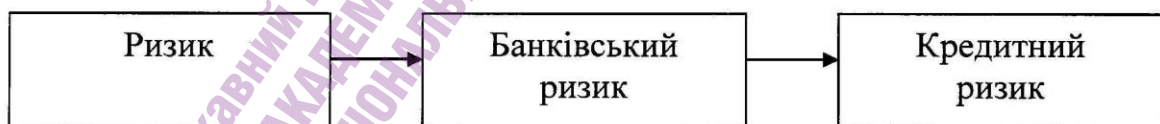

Рис.1.1 Кредитний ризик як економічна категорія

Перш, ніж перейти до поняття банківського ризику, варто дати визначення ризику як економічної категорії і зупинитися на функціях та основних ознаках ризику.

Будь-яка людина у повсякденному житті постійно має справу з різними ризиками, і вибір дій у певній ситуації завжди обумовлений обставинами, що склалися, та чинниками, які необхідно враховувати, що, зрештою і визначає результат прийнятих рішень. Джерелами ризику можуть бути випадкові

явища природи, ненадійність технічних елементів, неправильні або невчасні рішення, інші помилки менеджменту, дії конкурентів, таємниця та ін. [71, с. 14].

Але, незважаючи на те, що все життя і діяльність людей відбуваються в умовах невизначеності, яка породжує ризик, серед дослідників до сьогодні немає єдиної думки щодо визначення ризику, оскільки поняття ризику є досить широким [98].

Наведемо найпоширеніші визначення ризику, його функції та риси, які зустрічаються в різних джерелах (додаток А).

В. Вітлінський дає наступне визначення економічного ризику: “Ризик - це економічна категорія, котра відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб’єктами економічних відносин об’єктивно наявних невизначеності й конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами і невикористаними можливостями. Об’єктом ризику називають економічну систему, оцінити ефективність умови функціонування котрої на перспективу у вичерпній повноті і з необхідною точністю неможливо. Суб’єкт ризику – особа або колектив, які зацікавлені в результатах управління об’єктом ризику і мають відповідну компетенцію щодо управління й прийняття відповідних рішень стосовно об’єкта ризику. Джерела ризику – це чинники (процеси, явища), котрі спричиняють невизначеність, конфліктність” [32, с. 4].

Отже, ризик, на наш погляд, це дійсно небезпека, яка впливає з діяльності або ж бездіяльності суб’єкта, який приймає рішення в умовах невизначеності. Невизначеність характеризується недостатністю або ж повною відсутністю інформації, необхідної для прийняття рішення, відсутністю можливості якісно і кількісно оцінити результат. Ризик виникає в умовах непевності прогнозованого розвитку економічної ситуації. Під час ризикової ситуації існує декілька альтернатив. Проте, на відміну від невизначеної ситуації, вибір будь-якої із альтернатив приведе до різних,

наперед відомих наслідків, які можливо якісно та кількісно оцінити. Отже, ризик дійсно присутній у тому чи іншому розумінні в житті людства і його діяльності.

Урахування та взяття на себе ризику є одним із принципових складових діяльності банків [8; 30], а в умовах посилення впливу тенденцій інтернаціоналізації на національні банківські системи значення врахування ризиків зростає. Банки працюють успішно тоді, коли прийняті ними ризики розумні, контрольовані та перебувають у межах їхніх фінансових можливостей та компетенції [7; 163].

Кожного дня банк проводить операції, пов'язані з невизначеністю подій у майбутньому, тому однією з основних проблем, що стоїть перед спеціалістами в банківській діяльності, є знання в області оцінки і управління ризиками, необхідні при прийнятті рішень, від яких залежить реалізація технологій та послуг і, як результат, - отримання прибутку [103].

Отже, у банківській діяльності ризик присутній у всіх видах операцій, тільки він може виникати в різних масштабах, по-різному компенсуватися. Тому для банків важливим є не запобігання ризиків узагалі, а їхнє передбачення і приведення до оптимального рівня.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених з питань ризиків у банківській діяльності знайшли відображення у працях І. Бланка, П. Роуза, В. Вітлінського, О. Заруби, С. Козьменка, А. Мороза, О. Пернарівського, Л. Примостки, М. Савлука, В. Севрук, В. Усоскіна, Л. Батракової та інших. Але ми дійшли висновку, що управління банківськими ризиками мають і далі досліджуватися. Використання теорії ризику на практиці неодмінно сприятиме вдосконаленню управління ризиками, що забезпечить більш ефективну роботу банків та підвищить ступінь їх надійності.

Банківська діяльність узагалі є одним із найризикованіших видів підприємництва. Тому банкам життєво важливо постійно актуалізувати та вдосконалювати системи управління ризиками. Оптимізація банківської діяльності повинна ґрунтуватися на системному підході до управління

банком у цілому та управління ризиками зокрема. Національний банк України, аналізуючи та оцінюючи ризики, визначає банківський ризик наступним чином: “Ризик - це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку” [111, с. 3].

Визначенню та класифікації банківського ризику присвячено багато наукових праць. Найпоширенішим є визначення, в якому ризик трактується як можливість чи небезпека збитків або втрат у результаті діяльності [31; 67]. Але ототожнювати банківський ризик зі збитком не слід. Ця категорія є більш гнучкою та змістовною.

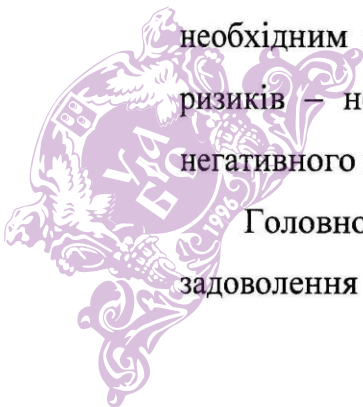
Найбільш вдалим визначеннями ризику банківської діяльності, на наш погляд, є наступні:

“Банківський ризик – це вартісний вираз імовірнісної події, що приводить до втрат” [5, с. 208].

“Банківський ризик – це ситуативна характеристика діяльності банку, що відбиває невизначеність її результатів та можливі несприятливі наслідки, а саме: можливість втрати ринкової вартості капіталу банку за всіма напрямками діяльності або ж імовірність негативного відхилення дійсності від очікуваного” [6, с. 3].

Ці визначення в повній мірі відбивають поняття банківського ризику. Особливої корисності вони набувають, коли необхідно кількісно (за допомогою математичних методів) виміряти рівень ризику, оскільки в даних визначеннях чітко сформульована економічна проблема та ясно визначені базові поняття. Що стосується другого визначення, яке обране нами як базове, то В. Усоскін вважає, що в ньому приділяється належна увага всім необхідним ключовим поняттям, які потрібні для осмислення банківських ризиків – невизначеність ситуації при ухваленні рішення та ймовірність негативного відхилення результату від запланованого [178].

Головною метою діяльності банку є одержання прибутку через задоволення потреб клієнтів. Але чим більший прибуток намагається

отримати банк, тим більший рівень ризику йому доведеться на себе брати. Отже, між ризиком і прибутковістю існує залежність. У спрощеному варіанті ця залежність прямолінійна. Тому найважливішим завданням будь-якої комерційної структури є досягнення оптимального співвідношення ризикованості і прибутковості своїх операцій. На рис. 1.2 [166, с. 14] співвідношення ризику й прибутку подано у вигляді графіку. де: $\Pi(r)$ – запланована величина прибутку, %; $\Pi(r)$ – запланована величина прибутку від інвестованих коштів, які інвестор бажає отримати при відсутності ризику. Якщо ризик достатньо великий, то запланований прибуток також повинен бути значним.

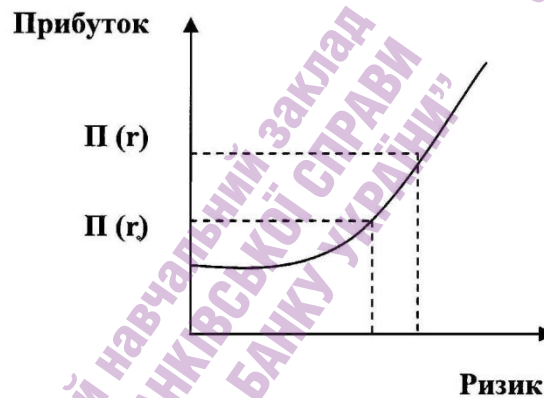

Рис. 1.2 Співвідношення ризику і прибутку банку

Наведений на рис. 1.2 графік називається кривою байдужості і показує, що збільшення розмірів доходів повинно компенсувати додатковий ризик. Крива показує і розмір прибутку, який може отримати інвестор навіть у тому випадку, коли ризику зовсім немає (нульовий рівень ризику).

Для того, щоб мати можливість ефективно управляти банківським ризиками та отримувати бажаний прибуток, їх класифікують за різними ознаками. Це дає можливість визначити джерела можливого ризику для банку.

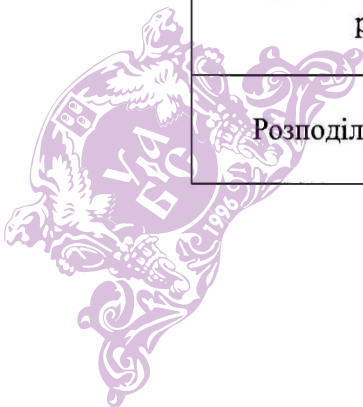
Одним з основних документів, яким намагаються керуватися при побудові системи банківських ризиків, є Консультативний лист Базельського комітету з банківського регулювання [191]. У ньому відзначаються такі види

ризик, на які наражається банк: кредитний, ризик ліквідності, процентний, ринковий, операційний, ризик щодо країни, правовий (юридичний), ризик репутації. Але названі види ризику класифіковані за різними ознаками і не в повній мірі розкривають відмінності між окремими видами ризику. Хоча й не дивно, що найчастіше важко відділити один вид ризику від іншого, оскільки в реальному житті вони часто переплітаються. Унаслідок цього існування одного виду ризику тягне за собою присутність інших ризиків. Тому розмежування ризиків за різними ознаками є досить умовним. У вітчизняних та закордонних джерелах в основу класифікації найчастіше покладаються такі важливі елементи (табл. 1.1): сфера виникнення банківського ризику; процес управління ризиком; ступінь банківського ризику; вид банківської операції; прогнозованість ризику; можливість оцінки ризику; розподіл ризику в часі.

Таблиця 1.1

Класифікація банківських ризиків

Класифікаційна ознака	Вид ризику	Джерела інформації
Сфера виникнення банківського ризику	Ризик контрагентів (партнерства)	[74, с. 49]
	Операційний ризик	
	Позиційний ризик	
Процес управління	Зовнішній	[13; 64; 93; 151]
	Внутрішній	
Ступінь банківського ризику	Повний	[7; 71]
	Помірний	
	Низький	
Вид банківської операції	Активних операцій	[99; 155]
	Пасивних операцій	
Прогнозованість ризику	Прогнозовані	[126; 145]
	Не прогнозовані	
Можливість оцінки ризику	Ризики, що піддаються кількісній оцінці	[56]
	Ризики, що не піддаються кількісній оцінці	
Розподіл ризику у часі	Минулий	[7; 151]
	Поточний	
	Майбутній	

Розмаїття чинників ризику призводить до їх появи в усіх сферах банківської діяльності. Саме тому класифікація банківських ризиків є досить різноманітною та багатогранною. Так, наприклад, Т. Мейер виділяє такі основні види банківського ризику: ризик невиконання зобов'язань, процентний ризик, ризик ліквідності, політичний або ризик країни, розрахунковий ризик [199, с. 114].

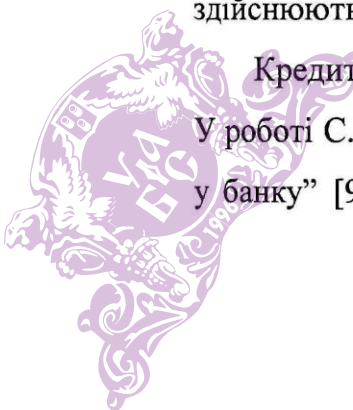
Слід мати на увазі, що групування ризику за будь-яким критерієм досить суб'єктивне, оскільки проводиться в залежності від мети класифікації. За таких умов виникає проблема – чи доцільно занадто розширювати класифікацію банківських ризиків?

Російський науковець М. Рогов наголошує, що прагнення відзначити кожне джерело невизначеності своїм видом ризику є невиправданим [144]. Набір класифікаційних ознак буде змінюватися в залежності від завдань, які ставить перед собою банк, та умов, у яких він працює.

Таким чином, існують різні підходи щодо класифікації банківського ризику. Але всі види і групи банківських ризиків, класифіковані за різними ознаками, взаємопов'язані. Наведемо найпоширеніші види класифікації залежно від рівнів у систематизованій таблиці додатку Б.

Отже, різні наукові джерела наводять різні види класифікацій банківського ризику, але, як видно з даних додатку Б, ризики за своїм характером є взаємообумовленими та можуть переплітатися або накладатися один на інший. Тобто, кожен окремий вид ризику пов'язаний з іншими. Крім того, варто зазначити, що найчастіше банки самі визначають доцільність тієї чи іншої класифікації банківських ризиків та можуть розробляти власну класифікацію в залежності від типу банків та основних операцій, які вони здійснюють.

Кредитний ризик займає значне місце серед інших банківських ризиків. У роботі С. Козьменка, Ф. Шпиґа та І. Волошка "Стратегічний менеджмент у банку" [93] наведена структура ризику, яка має наступний вигляд (було

проаналізовано 100 банків, на які припадає 90% загальних активів банківської системи України):

50% - кредитний ризик;

20% - ризик ліквідності;

5% - валютний ризик;

25% - інші ризики.

Російські економісти також поділяють думку щодо значущості кредитного ризику [74, с. 44; 106, с. 112].

Отже, ми погоджуємося з тим, що кредитування є пріоритетною [140], а найчастіше основною [90] економічною функцією, яку покликана виконувати банківська система. Операції комерційних банків по кредитуванню становлять основу активної діяльності банків, оскільки успішне здійснення цих операцій веде до одержання основних доходів і сприяє підвищенню надійності й стабільності банків. Отже, й ризики, що супроводжують кредитну діяльність, є найбільш значимими для банку. Якщо ж банки будуть здійснювати неефективне управління кредитними ризиками, то це може вилитися у найгіршому випадку банкрутством банківської установи.

Різноманітні джерела економічної інформації подають багато визначень кредитного ризику. Деякі з них переплітаються та дублюються, а деякі вирізняються оригінальністю і нестандартністю підходу. Так, більшість науковців вважають, що кредитний ризик - це ризик неповернення у встановлений термін основної суми кредиту та процентів згідно кредитного договору [62; 125; 155].

На думку С. Павлюка: “Кредитний ризик є вартісним виразом імовірної події в ході кредитної операції, яка може призвести до збитків, тобто до відхилення фактичних показників від передбачуваних у кредитора” [126, с. 107].

Науковець О. Пернарівський визначає, що кредитний ризик банку – це міра невизначеності щодо виникнення небажаних подій при здійсненні фінансових угод, суть яких полягає в тому, що контрагент банку не зможе

Державний науково-дослідний інститут
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”

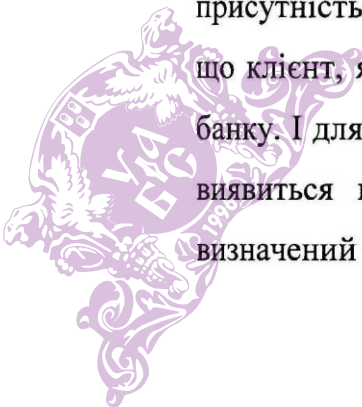
виконати взятих на себе за угодою зобов'язань і при цьому не вдасться скористатися забезпеченням повернення позичених коштів [128, с. 44].

У зарубіжній практиці під кредитним ризиком розуміють можливий спад прибутковості банку або втрату частини акціонерного капіталу в результаті неспроможності позичальника погасити і обслуговувати отриманий кредит [82].

У Методичних вказівках з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, схвалених Постановою Правління НБУ №104 від 15 березня 2004 року, дається наступне визначення кредитного ризику: “Кредитний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Кредитний ризик є в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція — на балансі чи поза балансом” [111, с. 20].

Останнє визначення враховує всі моменти виникнення кредитного ризику, що пов'язані з контрагентами, позичальниками, емітентами. Але це перший підхід щодо визначення кредитного ризику. Він пов'язаний зі здійсненням активних операцій, особливо з кредитуванням як найбільш ризикованим у банківській справі. У цьому підході кредитний ризик розглядається у вузькому значенні.

Другий підхід розширює зміст кредитного ризику і вказує на його присутність під час здійснення пасивних (деPOSITНИХ) операцій. Це означає, що клієнт, який вкладає кошти в банк, виступає свого роду кредитором для банку. І для клієнта також існує кредитний ризик, тобто ризик того, що банк виявиться неспроможним виконати свої зобов'язання перед клієнтом у визначений час у повному обсязі.

Отже, кредитний ризик можна розглядати у вузькому та широкому значенні, що сприяє розумінню його економічного змісту.

У банківській діяльності розрізняють такі рівні кредитного ризику:

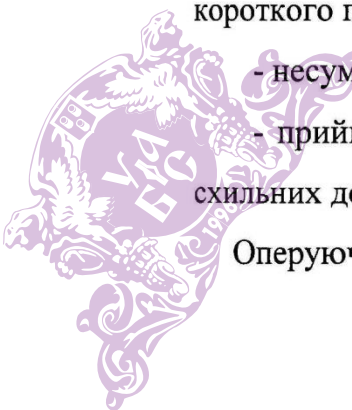
- кредитний ризик за окремою угодою — імовірність збитків від невиконання позичальником конкретної кредитної угоди;
- кредитний ризик усього портфелю — величина ризиків за всіма угодами кредитного портфелю. Відповідно для кожного рівня використовуються різні методи оцінки ризику і методи управління ним, вони зумовлені різними факторами.

Ризик окремого позичальника, зумовлений кредитоспроможністю, можна визначити як зовнішній. Цей вид ризику не залежить від банку. Кредитний ризик усього портфелю залежить від здатності банку правильно та ефективно управляти портфельним кредитним ризиком. Цей вид ризику є внутрішнім.

Ступінь кредитного ризику залежить від багатьох факторів, основні з яких наступні [49; 56; 74; 151]:

- ступінь концентрації кредитної діяльності банку переважно в одній галузі, чутливій до економічних змін;
- значна питома вага кредитів, виданих ненадійним клієнтам;
- концентрація діяльності банку в маловивчених, нових, нетрадиційних сферах;
- кредитування інсайдерів;
- внесення частих чи істотних змін у політику банку по наданню кредитів, формуванню портфелю цінних паперів;
- введення в практику занадто великої кількості нових послуг протягом короткого періоду;
- несумлінність позичальника;
- прийняття як застави цінностей, що важко реалізуються на ринку чи схильних до швидкого знецінювання.

Оперуючи поняттям кредитного ризику, В. Вітлінський пропонує

розрізняти такі терміни: кредитний ризик щодо позичальника, кредитний ризик щодо способу забезпечення позики, кредитний ризик щодо кредитної угоди [99, с. 57]. Суперпозиція цих ризиків наведена на рис. 1.3.

Рис. 1.3 Суперпозиція кредитних ризиків [99, с. 57]

Кредитні ризики, як складову сукупних банківських ризиків, також класифікують за різними ознаками. Узагальнивши різні підходи щодо класифікації кредитного ризику [43; 74; 86; 126; 151; 161], ми вважаємо за доцільне запропонувати наступну класифікацію за набором основних класифікаційних ознак (табл. 1.2).

Наведена комплексна класифікація банківського кредитного ризику дозволяє всебічно розглянути цей вид ризику та розробити дієві заходи щодо його оптимізації.

Таблиця 1.2

Класифікація кредитних ризиків

Ознаки класифікації кредитних ризиків	Види кредитних ризиків
1	2
За сферою виникнення	Ризик щодо позичальника
	Ризик щодо страховика
	Ризик щодо гаранта (поручителя)
	Ризик кредитного продукту
За ризиковою позицією	Ризик зміни зовнішнього середовища банку
	Ризик по одиничних ринкових позиціях
За рівнем прийняття рішень	Портфельний ризик
	Макроекономічний ризик
	Ризик на рівні банківської установи
	Ризик на рівні відповідальної особи

Продовження табл. 1.2

1	2
За напрямком використання кредитів	Ризик за споживчими кредитами
	Ризик за кредитами, наданими в різні галузі
	Ризик за іпотечними кредитами
За рівнем прогнозованості	Прогнозований ризик
	Непрогнозований ризик
За причинами виникнення	Об'єктивний ризик
	Суб'єктивний ризик
	Законодавчий ризик
За доцільністю здійснення кредитних операцій	Виправданий ризик
	Невиправданий ризик
За розмірами втрат	Незначний ризик
	Великий ризик
	Критичний ризик
За рівнем здійснення аналізу	Індивідуальний ризик
	Спільний ризик
За ймовірністю реалізації	Реалізований ризик
	Потенційний ризик
У залежності від характеру прояву	Моральний ризик
	Діловий ризик
	Фінансовий ризик
За терміном дії кредитної угоди	Ризик по короткострокових кредитних угодах
	Ризик по довгострокових кредитних угодах
За фінансовими наслідками	Ризик, унаслідок якого є фінансові втрати
	Ризик, унаслідок якого є втрачена вигода
	Ризик, унаслідок якого є фінансовий дохід
За способом впливу на ризик	Ризик, що регулюється банком самостійно
	Ризик, що передається на страхування страховій компанії (гаранту)
	Ризик, що розподіляється між іншими банками
За приналежністю позичальника до країни кредитора	Ризик клієнта власної країни (резидента)
	Ризик іноземного клієнта (нерезидента)

Підсумовуючи здійснені дослідження, можна стверджувати, що на інтуїтивному рівні ризик ототожнюється зі втратами. Такої точки зору дотримуються багато економістів, які стверджують, що ризик - це збиток, що настає в результаті прийняття хибних рішень в умовах невизначеності. О. Лаврушин [11], Ю. Коробов, Ю. Рубіна, В. Солдаткін [10] визначають ризик як вартісне вираження ймовірності події, що викликає втрати. Варто погодитися з науковцями, які вважають, що ризик не являється власне втратами, це скоріше ймовірність їх настання.

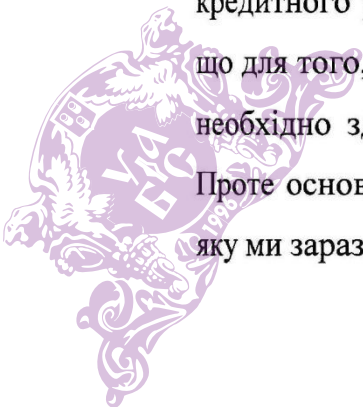
Важливим фактором при здійсненні банківського кредитування виступає рівень доходності кредитних операцій. Високий дохідності відповідає високий рівень ризику, тому керівництву банку необхідно враховувати обидва фактори. При однаковій прибутковості банком обираються ті напрямки розміщення кредитів, які менш ризиковані. Якщо ймовірність неповернення кредиту позначимо через p , то очікувана ймовірність його погашення буде дорівнювати $(1 - p)$. Процент за кредитними договорами (R) має компенсувати кредитору вартість грошей, викликану числовими рамками і ризик неповернення кредиту (p). Дану ситуацію І. Гуцал пропонує описувати наступною формулою:

$$R = \frac{1+r}{1-p} - 1, \quad (1.1)$$

де r – безризиковий процент.

Дане рівняння показує зв'язок між ризиком і доходом, тобто процентна ставка за кредитом вища, якщо виникає застереження щодо погіршення кредитоспроможності боржника. При цьому R має враховувати компенсацію ризику неплатежу. Якщо застереження щодо сплати боргу не виникає ($p=0$), R і r будуть рівними між собою. У випадку, коли банку наперед відомо про неспроможність позичальника погасити кредит ($p=1$), величину R взагалі неможливо визначити, тобто, заздалегідь відомо, що ризик кредитора не підлягає компенсації [54, с. 133].

Таким чином, коли визначено, що являє собою кредитний ризик, проведено його класифікацію, постає необхідність кількісної оцінки кредитного ризику для можливості управління ним. Також варто зазначити, що для того, щоб мати можливість ефективно управляти кредитним ризиком, необхідно здійснювати моніторинг ризику для виявлення його тенденцій. Проте основою для здійснення моніторингу виступає саме кількісна оцінка, яку ми зараз розглянемо.

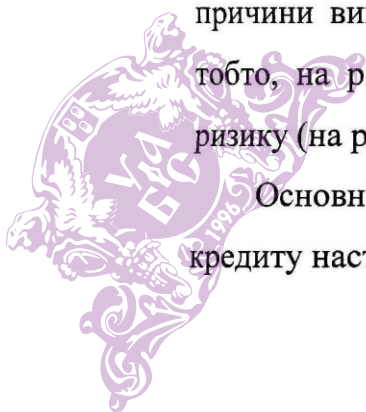
Оскільки, як ми вже з'ясували, ризик і дохідність взаємопов'язані, то оцінка ризику дасть можливість кожному конкретному кредитору виявити наскільки він може ризикувати. Тобто, встановити відповідну допустиму межу, до якої банк може ризикувати, надаючи кредити. Якщо бути точнішими, то оцінка кредитного ризику дозволить виявити допустимий рівень ризику, який буде прийнятний для банку і не загрожуватиме його функціонуванню.

Критеріями оцінки кредитного ризику є якісний та кількісний аналіз.

Якісний аналіз кредитного ризику полягає у визначенні джерел ризику. Джерела кредитного ризику – це ті фактори, які в своїй сумі визначають непередбачуваність кредитної діяльності. Виявлення джерел кредитного ризику — передумова ефективного управління ризиками, тому доцільно розглянути структуру кредитного ризику з точки зору причин його виникнення. Узагальнюючи фактори (причини), які викликають кредитний ризик і описані в економічній літературі [15; 28; 74; 86; 125; 151], ми подаємо структуру кредитного ризику залежно від факторів його виникнення на схемі додатку В.

Отже, кредитний ризик може виникати з різних причин, які можуть залежати від банку (внутрішні), та які виникають незалежно від банківської установи – проблеми позичальників, макроекономічні проблеми, форс-мажорні обставини (зовнішні). Наголосимо, що схема додатку В ілюструє структуру кредитного ризику з точки зору причин його виникнення і дає відповідь на запитання, чому кредит може бути не повернутим. Однак, у поданій структурі не врахований такий важливий момент, як портфельний кредитний ризик. Тому ми вважаємо, що доцільно більш детально розглянути причини виникнення індивідуального кредитного ризику [15; 74; 99; 140], тобто, на рівні кожного окремого позичальника та сукупного кредитного ризику (на рівні кредитного портфеля в цілому) [74; 162; 183].

Основні причини виникнення кредитного ризику на рівні окремого кредиту наступні:

- нездатність позичальника до створення адекватного грошового потоку, тобто, виникнення фінансових проблем у діяльності клієнта, гаранта, страховика;

- ризик зміни якості забезпечення (вартості, ліквідності);
- зміна конкурентних позицій позичальника у галузі, де він працює;
- моральні та етичні характеристики позичальника (шахрайство, недисциплінованість, представлення завідомо невірної інформації, перешкоджання банківському контролю та ін.).

Крім того, автори статті [28, с. 86] вважають, що не можна в подальшому ігнорувати позичальників — фізичних осіб, особливо з огляду на управління кредитними ризиками окремих позичальників. Тому визначення факторів, які впливають на індивідуальний кредитний ризик позичальників – фізичних осіб, є важливим для банку. На цьому ж питанні акцентують увагу і російські науковці [92]. Вони вважають, що швидкий ріст кредитування фізичних осіб приводить до значного збільшення ризиків. Зростання ризиків даного виду кредитування має бути адекватно оцінене економістами і науковцями. Наука повинна дати відповідь на питання, коли настає межа фінансових можливостей населення і які фактори необхідно врахувати, щоб банки не потрапили в складну ситуацію.

До чинників, які збільшують ризик кредитного портфелю комерційного банку, належать, зокрема, наступні:

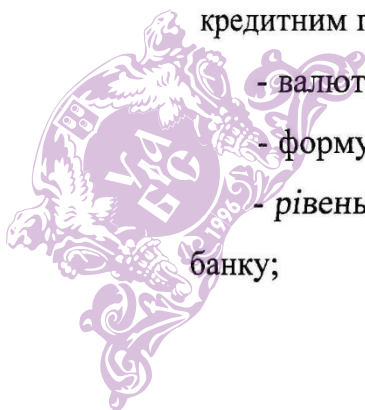
- надмірна концентрація — зосередження кредитів в одному із секторів економіки, виді кредиту, географічному регіоні;

- надмірна диверсифікація внаслідок недостатньої кваліфікації спеціалістів щодо різних галузей, що спричиняє неефективність управління кредитним портфелем;

- валютний ризик кредитного портфелю;

- формування структури кредитного портфелю;

- рівень кваліфікації персоналу банку та особисті якості працівників банку;

- зміна грошово-кредитної політики центрального банку (зміна норм обов'язкового резервування, ставки рефінансування, нормативів ризику та ін.);

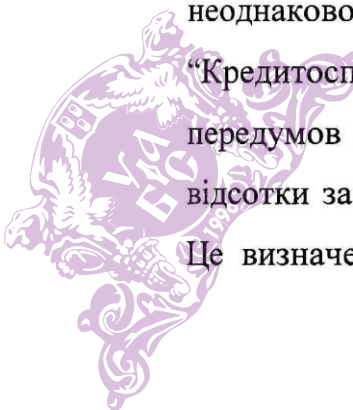
- часті зміни в кредитній політиці банку (переорієнтація ресурсів на інші галузі, введення нових кредитних інструментів, зміна структури управління та ін.).

Якісна оцінка переважно здійснюється в декілька етапів. На першому етапі визначаються можливі джерела кредитного ризику, здійснюється аналіз кредитної платоспроможності позичальників. На наступних етапах проводиться класифікація та структуризація кредитного ризику. Також визначається суб'єктивна складова кредитного ризику, намагаються з'ясувати інтереси суб'єктів ризику тощо.

Якісний аналіз тісно пов'язаний з кількісним, оскільки після визначення факторів, які впливають на кредитний ризик, необхідно якомога точніше визначити їх кількісне значення. Кількісний аналіз кредитного ризику здійснюється різними методами, серед них найпоширеніші: статистичний метод; метод експертних оцінок; метод аналогій; аналіз чутливості (вразливості); методи імітаційного моделювання тощо. На практиці жоден з методів не використовується окремо.

Особливого значення набуває аналіз платоспроможності та кредитоспроможності потенційного позичальника. У порівнянні з платоспроможністю кредитоспроможність більш звужене поняття. До оцінки кредитоспроможності потенційних клієнтів банку зверталось чимало науковців [17; 35; 59; 64; 91].

У різних джерелах поняття кредитоспроможності трактується неоднаково. Наведемо визначення, яке пропонує Національний банк України. "Кредитоспроможність – наявність у позичальника/контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки" [133]. Це визначення не є повністю вичерпним та повним. Ми вважаємо, що

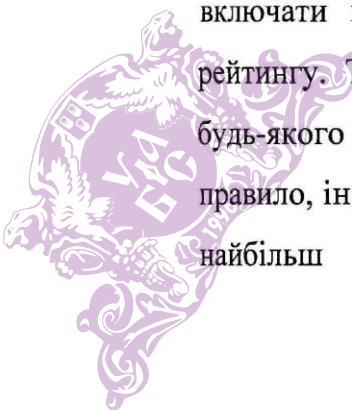

кредитоспроможність – це не лише можливість та здатність позичальника повернути кредит та проценти, а також його бажання це зробити, тобто твердий намір виконати свої зобов'язання перед банком, базуючись на принципах кредитування (поверненість, строковість, платність, забезпеченість, цільове використання). Більше того, банк зацікавлений у поверненні кредиту за рахунок грошових коштів клієнта; будь-який інший спосіб повернення коштів (реалізація застави, звернення до гарантів, поручителів та страховиків) виступає для банку лише як своєрідне “страхування”, тому варто погодитися з наступним визначенням:

“Кредитоспроможність – це спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності” [56; 147].

Оцінка здатності позичальника повернути кредит базується на аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства на основі визначення ряду показників та коефіцієнтів. Наміри потенційних клієнтів виконати свої зобов'язання мають юридичний характер, а також залежать від особистих якостей позичальника. Слід також окремо розглядати кредитоспроможність фізичних та юридичних осіб, оскільки методики розрахунку для них різняться між собою. Що стосується позичальників – юридичних осіб, то в основі оцінки їх кредитоспроможності лежить коефіцієнтний аналіз та визначення рейтингової оцінки позичальника.

Проте навколо коефіцієнтного аналізу діяльності підприємств виникають дискусії щодо наступних питань: які саме показники необхідно включати в розрахунки, яку питому вагу надавати їм у підсумковому рейтингу. Тому, проблеми, що стосуються визначення фінансового стану будь-якого господарюючого суб'єкта, дуже схожі і стосуються вони, як правило, інформації. Тобто її недостатності або ж викривленості. Розглянемо найбільш суттєві проблеми, які виникають під час оцінки

кредитоспроможності позичальників [150; 174].

Проблема перша – інформація. Наявність точної, об'єктивної, коректної інформації та джерела її отримання.

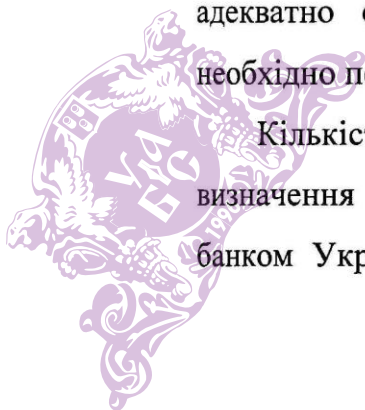
Проблема друга – система показників. Визначення найбільш вагомих показників, які б усебічно характеризували фінансове становище позичальника.

Проблема третя – динамічний аспект. Аналіз показників повинен здійснюватися як у статиці, так і в динаміці. До того ж необхідно здійснювати розрахунки не тільки на окремий розрахунковий період, а й протягом декількох років.

Проблема четверта – групування позичальників. Коректний розподіл позичальників по групах, усередині яких проводиться ранжування за допомогою рейтингу.

Отже, оцінка кредитоспроможності передбачає, передусім, використання показників, які характеризують діяльність позичальника з погляду можливості погашення його заборгованості. Ці показники є важливими, але мають усе-таки обмежене значення. По-перше, це зумовлено тим, що багато показників, зокрема фінансовий стан позичальника, наявність капіталу тощо, звернені до минулого, бо вони обчислюються на базі інформації за минулий період, а прогноз кредитоспроможності на перспективу дає оцінку погашення кредитів у майбутньому періоді. По-друге, як правило, такі показники обчислюються на підставі даних про залишки на звітні дати, а не на підставі даних щодо оборотів за певний період, хоча дані про обороти більш повно характеризують можливість погашення кредитів [99, с. 76]. Ми погоджуємося з даним твердженням. Але прогнозні дані також не завжди адекватно оцінюють ситуацію, в якій знаходиться позичальник. Тому необхідно поєднувати дані по фактичних показниках та прогнозні дані.

Кількість та набір показників, які необхідно розраховувати для визначення кредитоспроможності клієнтів, рекомендуються Національним банком України. Але банки можуть розширювати цей набір і проводити

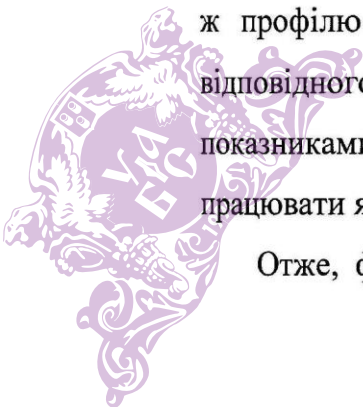

більш детальний аналіз діяльності клієнтів. Проте необхідно пам'ятати, що занадто велика кількість показників може ускладнити завдання аналізу. Основні економічні показники фінансового стану позичальників, рекомендовані НБУ, наступні: платоспроможність (показники ліквідності), фінансова стійкість (маневреність власних коштів, коефіцієнт незалежності), обороти за рахунками, прибутки та збитки, обсяг реалізації, склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості, рентабельність у динаміці, кредитна історія позичальника у минулому, наявність діючих кредитів, ефективність управління позичальника, макроекономічна ситуація і стан розвитку галузі позичальника, ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці й галузі, наявність державних замовлень і державної підтримки позичальника.

При використанні фінансових показників необхідно враховувати такі моменти:

- фінансові показники не дають відповідей, але можуть допомогти в постановці правильних питань;
- не існує міжнародних стандартів для розрахунку фінансових показників. Вони повинні не просто дублюватися, а інтерпретуватися з точки зору економічного змісту;
- не потрібно використовувати всі відомі показники. Деякі з них мають аналогічний характер;
- деякі показники, які надає позичальник, необхідно перевіряти, оскільки вони можуть не відповідати дійсності;
- показники можуть дати більше користі, якщо їх порівняти з аналогічними показниками минулих періодів або інших позичальників цього ж профілю [49, с. 205]. Ми зазначили б, що порівнювати показники відповідного позичальника необхідно із середньогалузевими, а не з показниками інших компаній цього ж профілю, оскільки в галузі можуть працювати як кращі, так і гірші компанії.

Отже, фінансові показники діяльності позичальника є дуже важливим

елементом для зниження кредитного ризику, а врахування вищезазначених моментів дозволяє банкам створити свою власну систему оцінки кредитоспроможності з необхідним набором показників.

Оцінка кредитоспроможності позичальника базується на застосуванні фінансових та нефінансових критеріїв. Опрацювавши літературу з цієї проблематики [29; 65; 180], ми вважаємо необхідним подати наступну структуру моделей оцінки кредитоспроможності позичальника (рис. 1.4).

Рис. 1.4 Моделі оцінки кредитоспроможності позичальника [29; 65; 180]

Класифікаційні моделі дозволяють за допомогою математичних, статистичних та експертних методів розподілити клієнтів на умовні групи. Вони включають рейтингові та прогнозні моделі оцінки кредитоспроможності. Рейтингові моделі представлені наступними видами: бальна (рейтингова) оцінка та кредитний скоринг як модифікація рейтингової оцінки. До прогнозних моделей відносяться: МДА - множинний дискримінантний аналіз (моделі Альтмана, Чессера), система визначення

показників (модель Бівера), модель CART (Classification and regression trees – “класифікаційні та регресійні дерева”).

Суть понять, що покладені в основу розрахунку кредитоспроможності, показана в додатку Д, який складено на основі даних [15; 74; 99; 107].

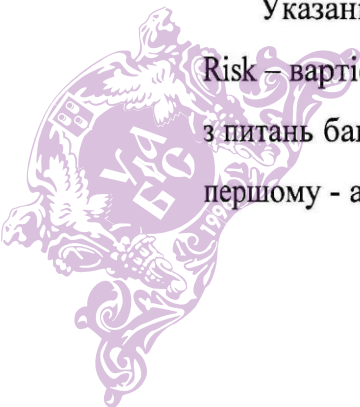
Моделі комплексного аналізу кредитоспроможності є досить привабливими для використання в українській практиці. Проте механічно переносити зарубіжний досвід в економічний простір України без урахування особливостей та специфіки функціонування українських підприємств неефективно. Крім того, необхідно враховувати ряд недоліків, що виникають при здійсненні комплексного аналізу кредитоспроможності. Це недостатнє використання математичного апарату, суб’єктивізм експертів та брак методологічних матеріалів для проведення аналізу.

Найбільші банки світу для оцінки кредитного ризику використовують наступні системні комплекси:

- Credit Metrics;
- Credit Risk+;
- Credit Portfolio View;
- Portfolio Manager;
- Jarrow-Turnbull Model.

Названі моделі становлять значний інтерес для українських банків, оскільки можуть бути взяті за основу для створення власних моделей оцінки кредитного ризику. Коротко розглянемо суть цих моделей, що описані в економічній літературі [58; 74; 104; 156]. Тут доцільно навести порівняльну характеристику системних комплексів для оцінки кредитного ризику портфелю (табл. 1.3) [58; 156].

Указані моделі базуються на використанні методології VaR (Value at Risk – вартість капіталу під ризиком), запропонованої Базельським комітетом з питань банківського нагляду. Дана процедура здійснюється в два етапи. На першому - аналізується вірогідність дефолту і очікуваної залишкової вартості

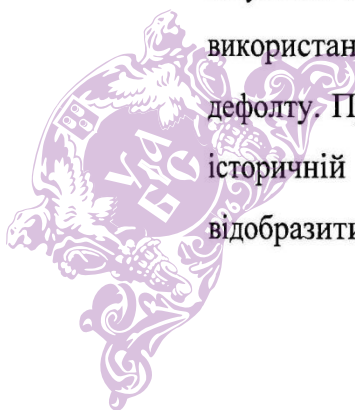
по кожній складовій портфеля, на другому - відбувається прогнозування збитків та визначення необхідного розміру резервів.

Таблиця 1.3

**Порівняльні характеристики системних комплексів для оцінки
кредитного ризику портфелю**

Характеристика	Credit Metrics	Portfolio Manager	Credit Risk+	Credit Portfolio View
Компанія-розробник	J. P. Morgan	KMV Corporation	Credit Suisse Financial Products	McKinsey & Co., Inc.
Підхід до моделювання	Знизу вгору	Знизу вгору	Знизу вгору	Зверху вниз
Вид кредитного ризику	Зміна ринкової вартості	Зміна ринкової вартості	Утрати при дефолті	Утрати при дефолті
Фактори кредитного ризику	Вартість активів	Вартість активів	Вірогідність дефолту	Макроекономічні фактори
Кредитна подія	Зміна кредитного рейтингу/дефолт	Неперервна вірогідність дефолту	Дефолт	Зміна кредитного рейтингу/дефолт
Вірогідність дефолту	Безумовна	Безумовна	Безумовна	Умовна
Волатильність	Постійна величина	Постійна величина	Випадкова величина	Випадкова величина
Кореляція між дефолтами	Структурна (на основі акцій)	Структурна (на основі акцій)	Спрощена (процес дефолту)	Факторна модель
Рівень відновлення заборгованості	Випадкова величина	Випадкова величина	Постійна величина в межах кожного діапазону	Випадкова величина
Методологія розрахунку	Імітаційне моделювання/аналітичне рішення	Аналітичне рішення	Аналітичне рішення	Імітаційне моделювання

Найбільшій розповсюженості набула модель *Credit Metrics*, що базується на статистичних методах аналізу (метод Монте-Карло), а також використанні спеціальної матриці зміни кредитних рейтингів і вірогідності дефолту. Проте суттєвим недоліком даної моделі є те, що дані базуються на історичній зміні кредитного ризику, що не завжди коректно може відобразити зміну кредитного ризику в майбутньому.

Portfolio Manager - це модель, в якій кредитний ризик пов'язується не тільки з дефолтом, а визначається як зміни майбутньої ринкової вартості активів. Кореляція між дефолтами розраховується непрямим методом шляхом кореляції в ринкових цінах на акції. Це є перевагою даної моделі, оскільки в ній використовується доступна інформація про позичальника, тобто інформація про ціни на його акції. Основним недоліком є залежність даної моделі від достовірності вхідної інформації, зокрема фінансової звітності позичальників.

Модель **Credit Risk+** призначена для оцінки ризику дефолту, який не є постійною величиною. Але в ній досліджуються не причини дефолту, а випадкові події. У даній моделі використовується розподіл Пуассона, який описує можливість випадкової події при незначній вірогідності її настання у визначений часовий період і дуже великій кількості спроб, що повторюються. Перевагою моделі є порівняно невеликий об'єм вхідної інформації та швидкість аналітичних розрахунків. Проте модель є досить спрощеним системним комплексом.

Особливістю моделі **Credit Portfolio View** є те, що в ній використовується підхід до моделювання "зверху вниз". У цій моделі враховується вплив макроекономічних показників на портфельний кредитний ризик. Дана модель представляє вірогідність міграції кредитних рейтингів не як сталу величину, а як змінну, що залежить від темпів росту ВВП, рівня безробіття, зміни процентних ставок та валютних курсів певної країни. Отже, перевагою цієї моделі є врахування впливу макроекономічних факторів на рівень кредитного ризику. Проте недоліком є те, що модель Credit Portfolio View не дає змоги детально проаналізувати кредитний ризик по окремим позичальникам.

Модель Jarrow-Turnbull була запропонована Робертом Джерроу і професором Стюартом Тернбулом. У моделі вирішується проблема кількісної оцінки взаємозв'язку мінливості процентних ставок і вірогідності банкрутства за певний проміжок часу. Оцінка здійснюється на основі

багатофакторного аналізу. На думку авторів моделі, саме такі чинники, як рівень процентних ставок і ринкова вартість активів компанії, є найважливішими елементами, що зумовлюють настання кредитного ризику [74, с. 228].

Отже, визначення кредитоспроможності окремого позичальника та визначення кредитного ризику портфелю для будь-якого банку є першочерговим завданням при видачі кредиту. Як бачимо з вищевикладеного матеріалу, адекватно та достовірно оцінити кредитний ризик – непроста справа. Проте використання досвіду іноземних банків прискорює створення власної комплексної системи оцінки ризиків, зокрема і кредитного. Хоча всі моделі оцінки кредитного ризику, які використовуються за кордоном, потребують модифікації та пристосування до вітчизняних умов і не можуть бути застосовані у “чистому” вигляді. Крім того, проблема вдосконалення системи оцінки та управління ризиками у банках постає ще гостріше в умовах інтернаціоналізації господарської діяльності (зокрема і банківської) та глобалізації фінансових ринків. Можливості використання моделей Credit Metrics та Credit Risk+ розглянуті нами на основі прикладу у третьому розділі дисертаційного дослідження.

Сучасні умови функціонування вказують на те, що діяльність банків усе більшим чином залежить не тільки від стабільності національного фінансового середовища, а й від фінансових умов, що існують у світі. Саме тому процеси інтернаціоналізації та глобалізації у фінансовій сфері створюють певні проблеми, з одного, та надають переваги, з іншого боку, учасникам фінансового ринку, які повинні пристосовуватися до нових умов. Отже, урахування процесу інтернаціоналізації банківської діяльності є необхідною складовою для нормального функціонування кожного банку національної банківської системи.

1.2. Інтернаціоналізація банківської діяльності: поняття, форми прояву та необхідність урахування при здійсненні кредитних операцій

В умовах сучасного розвитку світової економіки відбуваються значні зміни у діяльності суб'єктів економічних відносин. Це зумовлено процесами глобалізації та інтернаціоналізації господарського життя. Донедавна глобалізація розглядалася лише як переважаючий напрям світогосподарського розвитку. Розвиток сучасного світу у нестримній ході технічного прогресу надає нових характеристик і нового значення глобалізації: сьогодні – це складне і багатогранне явище з багатьма складовими. Процес переходу інтернаціоналізації в глобалізацію відображає рис. 1.5, в основу якого покладена структуризація глобалізаційного процесу, запропонована професором Д. Лук'яненком [169, с. 13].

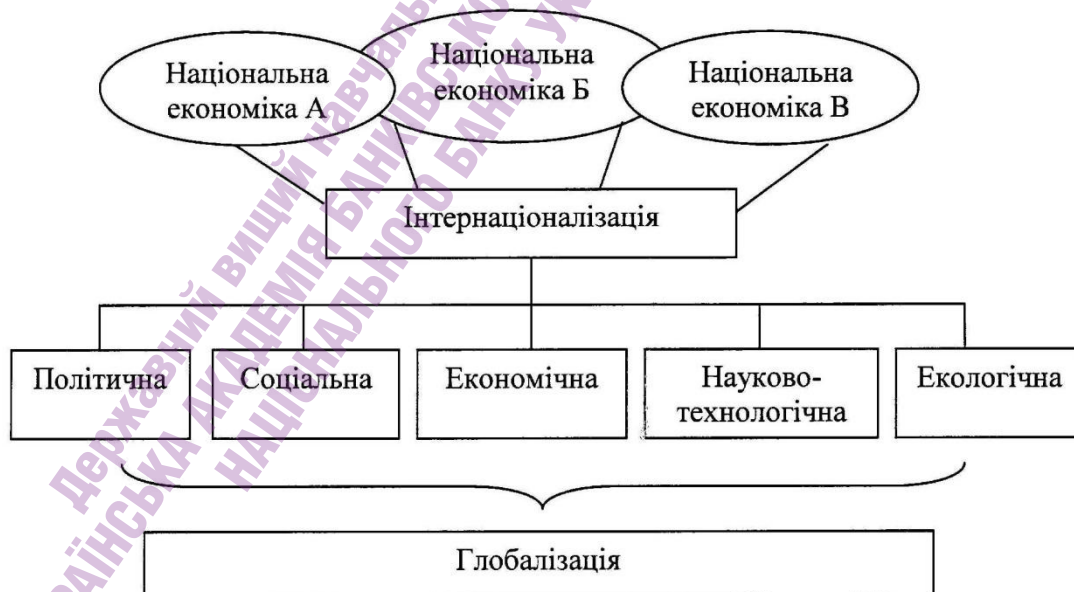

Рис. 1.5 Структуризація глобалізаційного процесу

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації досліджуються багатьма науковцями. Різні наукові школи дають свої власні визначення глобалізації.

Поняття “глобалізація” вперше було використано Дж. Макліном у 1981

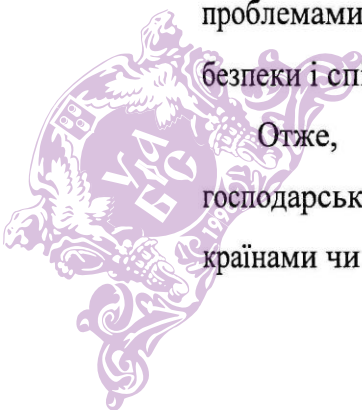
році [203]. Введення ж терміну “глобалізація” в науковий обіг пов’язане з іменами американського соціолога Р. Робертсона [70] та науковця Т. Левіта [197]. Останній визначав глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються ТНК.

Найбільш категоричною щодо глобалізації є школа так званого “гіперглобалізму”, представники якої вважають, що у світі вже не існує кордонів. Національні держави втрачають своє значення [200]. Проте, з іншого боку, існують дослідники, що виступають проти гіперглобалізації. Вони не заперечують, що глобалізація є визначальною рисою міжнародної економіки, але вважають, що основними детермінантами економічних процесів усе ще виступають національні держави [193].

На нашу думку, глобалізація – неминуча в усіх сферах діяльності людства, але суспільство ще не готове перейти до “нового світу” без кордонів. Відомий фінансист Дж. Сорос вважає, що “... розвиток глобальної економіки не супроводжується відповідним розвитком глобального суспільства” [204]. Ми погоджуємося з цією думкою. Тому глобалізацію доцільно розглядати як якісно новий, більш глибокий процес інтернаціоналізації, в основі якого все ж залишається національна держава або ж група держав, взаємопов’язаних етнічно-культурними цінностями, економічними та фінансовими відносинами.

З точки зору українського науковця С. Козьменка не варто розглядати глобалізацію як деякий, уже досягнутий, стан соціально-економічного розвитку світу, тому що з цих позицій її (глобалізації) немає і немає предмету суперечки (спору). Глобалізація вимагає відповідного мислення, сприйняття світу як єдиного цілого, що вкрай необхідно для управління всезагальними проблемами і постійного діалогу за життєво важливими сферами загальної безпеки і співробітництва [94, с. 37].

Отже, в основі світової глобалізації лежить інтернаціоналізація господарського життя, тобто розвиток стійких економічних зв’язків між країнами чи групами країн.

Динамічна інтеграція національних економічних систем у світове господарство є визначальною рисою ХХІ сторіччя. Перед Україною стоїть реальна проблема ефективної інтеграції. З кожним роком усе більше і більше внутрішнє життя країн залежить від гармонійного взаємозв'язку зі світогосподарськими процесами, що визначають стан економіки певної країни. У цьому світлі інтернаціоналізація є одним із характерних проявів світового поступу у розвитку економіки. Перш за все вона проявляється у відлагодженні високоефективних господарських зв'язків між країнами світу з подальшим включенням їх до єдиного економічного простору. Інтернаціоналізація має велике значення, оскільки сприяє підвищенню ефективності будь-якої діяльності, прискорює розвиток науки і техніки і, як наслідок, приводить до зростання життєвого рівня населення. Проте участь у такому процесі бере конкретна країна, і вона має базуватися на національних та історичних традиціях народу, його культурі. Також вона повинна сприяти розвитку інноваційної діяльності, підвищувати активність модернізаційних процесів і піднімати внутрішній потенціал та конкурентоспроможність країни у світовому просторі.

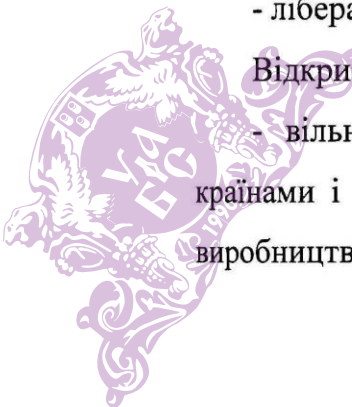
Одним із напрямків інтернаціоналізації господарського життя є фінансова сфера. Фінансова інтернаціоналізація – це вільний рух капіталів між країнами, функціонування єдиного ринку, реалізація ефективної діяльності ТНК і транснаціональних банків, зростання обсягів операцій у міжнародних фінансових центрах, збільшення впливу світових тенденцій на розвиток національних фінансових систем.

Найважливішими передумовами фінансової інтернаціоналізації є:

- відкритість економік;
- лібералізація фінансових ринків.

Відкрита національна економіка має ряд найважливіших рис [123, с. 16]:

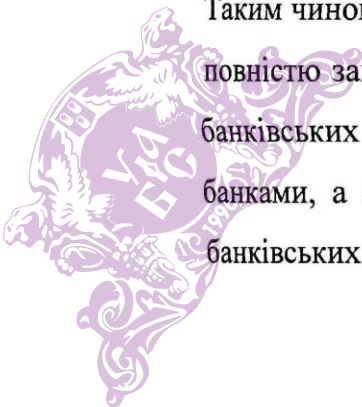
- вільний рух товарів, капіталів, людських ресурсів та знань між країнами і регіонами світу з метою посилення технологічної досконалості виробництва, зростання його обсягів та ефективності;

- законодавче забезпечення розумної доступності внутрішнього ринку для припливу іноземного капіталу, товарів, послуг, технологій, інформації, робочої сили, створення сприятливого інвестиційного клімату;

- цілеспрямована державна політика, компонентами якої є сприяння внутрішній конкуренції, вироблення реалістичного курсу валютного регулювання, введення досконалої системи інформування щодо курсу валютного регулювання та змін у технологічному і виробничому процесах у різних країнах світу, створення центральної системи метрології, норм і стандартів, тестування, контроль якості, забезпечення найсучаснішого правового захисту інтелектуальної власності тощо.

Лібералізація фінансової сфери полягає у відміні обмежень для доступу нерезидентів на національні ринки. Дозвіл відкриття кордонів для створення філіальної мережі іноземних банків відкриває можливості впливу міжнародного банківського капіталу на національну економіку і в той же час активізує конкурентну боротьбу, що призводить до консолідації банків. У банківській сфері збільшується кількість злиттів і поглинань, розширюються і стають більш різноманітними форми кооперації банків між собою і небанківськими кредитно-фінансовими організаціями. Щоб вистояти у таких умовах, банки створюють стратегічні альянси, консорціуми, синдикати тощо. Об'єднання, як і раніше, залишається одним із важливих способів експансії в банківському секторі, однак час простої гонитви за її розмірами минув. Сьогодні більшість міжнародних банків використовують злиття для реалізації своїх стратегічних планів – розширення масштабів операцій, збільшення частки ринку, а також пошуку оптимального співвідношення видів фінансової діяльності і рівня проникнення на нові ринки [154; 158]. Таким чином, науковці відзначають, що національна економіка не може бути повністю закритою від іноземного капіталу і виробництва. Зростає кількість банківських філій за кордоном, що призводить до посилення конкуренції між банками, а також питома вага міжнародних операцій у загальному обсязі банківських операцій [115; 175].

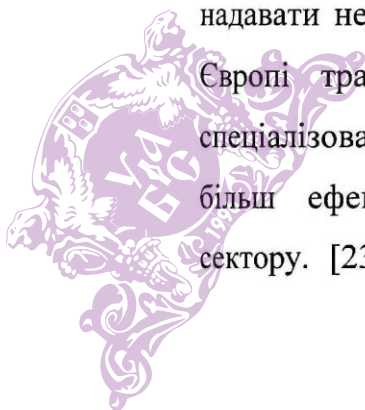

Банки є важливою інституціональною складовою фінансової системи, тому інтернаціоналізація банківської діяльності є, відповідно, складовою частиною фінансової інтернаціоналізації в цілому.

У розвитку міжнародних економічних відносин банки відіграють важливу роль, оскільки кожна національна банківська система є невід'ємною ланкою міжнародної фінансової системи. В умовах інтернаціоналізації світових фінансових ринків (як передумови глобалізації) перед банківською системою України ставляться нові завдання, котрі потребують оперативних рішень. Це, по-перше, розвиток власної стратегії інтеграції та, по-друге, швидка адаптація до міжнародних стандартів з урахуванням власних національних інтересів. Вирішення даних завдань є важливою складовою для подальшого розвитку не тільки банківської системи, а й економіки України в цілому.

Основними функціями фінансової системи, на наш погляд, виступають забезпечення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами економічних відносин у часі і просторі та управління ризиком при здійсненні таких операцій. Традиційно саме банки виконують вищезгадані функції, тому їх роль у функціонуванні фінансової системи не можна недооцінювати. Тому твердження про те, що "...банківська система, практично, пронизує світ, оскільки гроші, грошові відносини та банки складають серцевину сучасності" [19, с. 121], є цілком виправданим.

Отже, банк є тією інституцією, що суттєво впливає на ефективність розподілу фінансових ресурсів у всьому світі. Крім того, майбутнє належить універсальному банку, оскільки в конкурентній боротьбі за клієнта банкам усе більше доводиться зменшувати вартість традиційних операцій та надавати нетрадиційні інноваційні послуги. Хоча існує думка про те, що в Європі транснаціональні банки поступово будуть витіснені з ринку спеціалізованішими фінансово-кредитними інститутами, які будуть здатні більш ефективно використовувати процеси консолідації банківського сектору. [23, с. 129]. Така розбіжність у поглядах на функціонування у

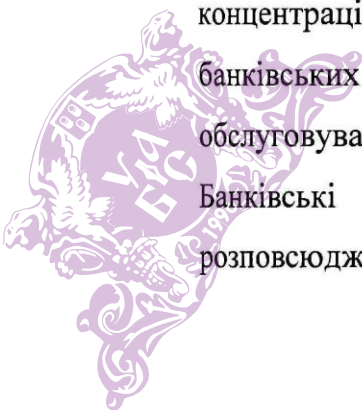
майбутньому фінансово-кредитних інститутів (банків зокрема) не повинна бентежити, оскільки в будь-якому разі незабаром банки будуть відігравати важливу роль у перерозподілі фінансових ресурсів. Таким чином, ефективна та стабільна національна банківська система, яка здатна швидко та гнучко реагувати на зміни у міжнародному середовищі, зможе забезпечити нормальне функціонування у світовій фінансовій системі.

Інтернаціоналізація банківської діяльності — явище не нове. Інтернаціоналізація та глобалізація в банківській справі пов'язані між собою. Крім того, варто зазначити, що для банківської справи немає особливих відмінностей між ними. Проте, як би ми не називали цей процес, безумовно він несе значні зміни та корективи для національних банківських систем.

Інтернаціоналізація у банківській справі розпочалася ще в XIX столітті. У цей час англійські банки почали створювати свої представництва за кордоном, головною метою яких було налагодження торгово-економічних зв'язків зі своїми колоніями. Разом з тим Великобританія завжди була відкритою країною для закордонних банків. Першим іноземним банком у цій країні був Національний обліковий банк Парижу (Франція), який відкрив свою філію на Британських островах у 1865 році [110]. Далі почали поширювати свою присутність на іноземних банківських ринках інші розвинуті країни. Тоді вони шукали більш вигідні умови для вкладання капіталу та послаблення контролю за здійсненням операцій.

Науковці погоджуються, що можна умовно виділити ряд послідовних етапів інтернаціоналізації банківського капіталу [118; 176]:

Перший етап (кінець XIX ст. — 60-ті роки XX ст.). У цей період відбувається інтеграція промислового та банківського капіталів, його концентрація та інтернаціоналізація. Починається створення міжнародних банківських об'єднань, проте діяльність банків зосереджена в основному на обслуговуванні зовнішньої торгівлі та виробничих інвестиціях за кордон. Банківські інвестиції за кордон поки не набувають широкого розповсюдження.

Другий етап (60 – 80 –ті роки ХХ ст.). Роль банківських установ у міжнародній діяльності дедалі більше зростає. Великих масштабів набувають міжнародний рух капіталів та відкриття закордонних представництв і філій банків. На цьому етапі відбувається перерозподіл фінансових ресурсів між країнами. Специфічною ознакою є виникнення транснаціональних банків (ТНБ) та зростання їх впливу на розвиток національних банківських систем. Посилюються монополістичні відносини на кредитному ринку.

Третій етап (початок 90-х рр.). Цей етап характеризується виходом на міжнародну арену західних банків унаслідок бурхливого економічного розвитку на Заході. Міжнародні активи продовжують концентруватися у найбільших банках світу. Відбувається дерегулювання та лібералізація руху капіталів, що супроводжується уніфікацією банківських послуг та універсалізацією банківської діяльності.

У літературі поняття “інтернаціоналізація банківських систем” розглядається в різних аспектах. Частина науковців та спеціалістів банківської справи розглядають цей процес лише як розширення географічних кордонів своєї діяльності [49, с. 88]. На думку ж М. Льюїса та К. Девіса, банківська інтернаціоналізація полягає, перш за все, у локалізації банків у віддалених регіонах світу і в керівництві ними керівниками різних націй [188].

Європейський центральний банк пропонує розглядати внутрішню і зовнішню інтернаціоналізацію. Внутрішня представляє собою кількість відділів і філій, що відкриті іноземними банками в даній країні, зовнішня - кількість відділів і філій, відкритих вітчизняними банками за кордоном, а також суму їх активів.

Ми пропонуємо розглядати інтернаціоналізацію банківської діяльності у широкому та вузькому значеннях (рис. 1.6).

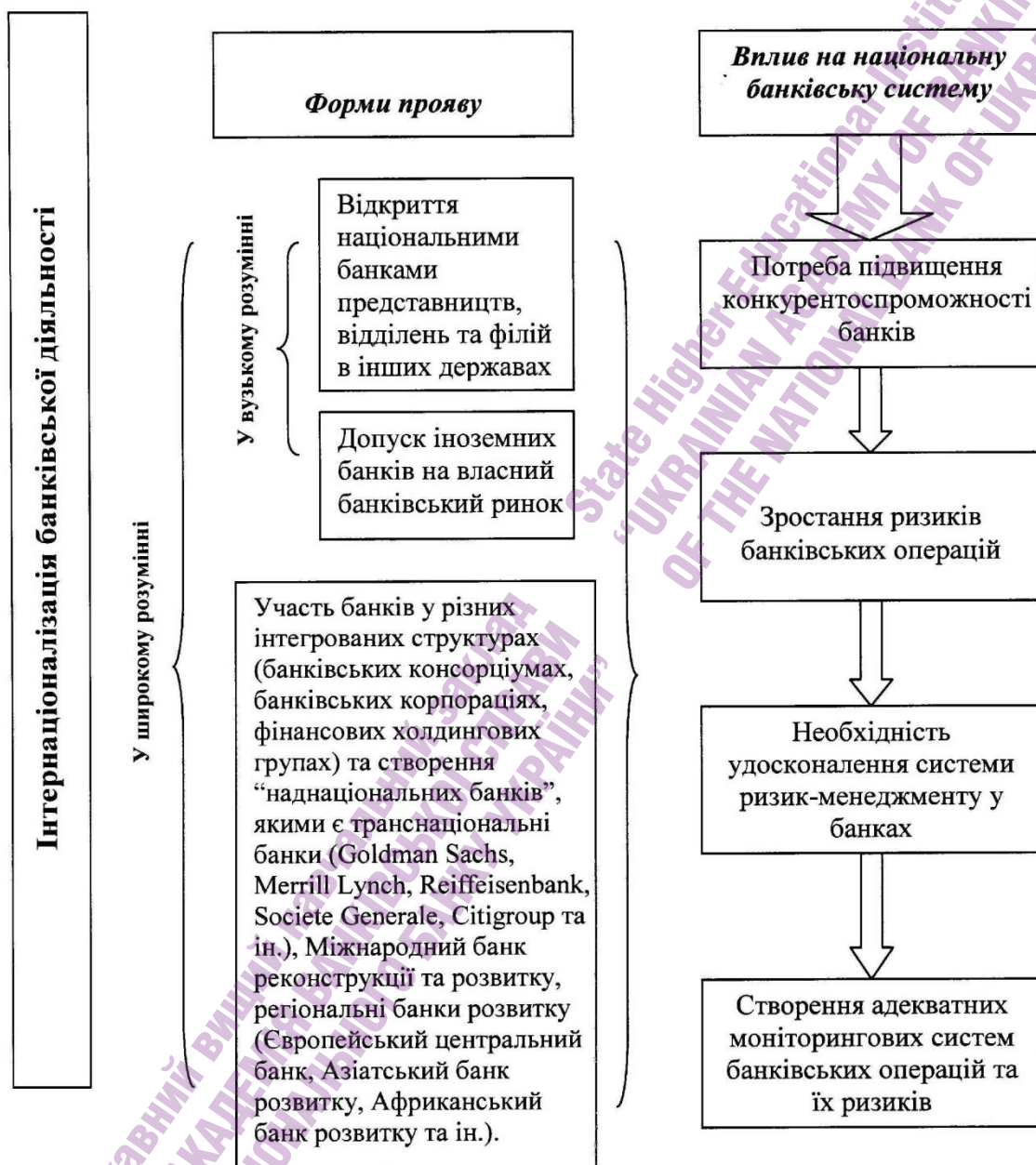

Рис. 1.6 Вплив інтернаціоналізації банківської діяльності на функціонування банків вітчизняної банківської системи

У широкому значенні це означає участь банків у різних інтегрованих структурах (банківських консорціумах, банківських корпораціях, фінансових холдингових групах) та створення “наднаціональних банків”, якими є транснаціональні банки (Goldman Sachs, Merrill Lynch, Reiffeisenbank, Societe Generale, Citigroup та ін.), Міжнародний банк реконструкції та розвитку, регіональні банки розвитку (Європейський центральний банк, Азіатський

банк розвитку, Африканський банк розвитку та ін.).

У вузькому значенні інтернаціоналізація банківської діяльності означає відкриття національними банками представництв, відділень та філій в інших державах та допуск іноземних банків на власний банківський ринок. Фактично такий підхід означає вільне створення філій іноземних банків в Україні та вихід українських банків на закордонні ринки. Проте єдиної думки щодо відкриття філій іноземних банків у науковців та спеціалістів немає. Переваги та недоліки функціонування іноземних банків в Україні викликають неабиякий інтерес українських банкірів, оскільки в кінцевому підсумку це позначається на функціонуванні та конкурентоспроможності банківської системи України. Узагальнивши велику кількість тверджень щодо цієї проблеми [27; 57; 79; 106; 119; 164], ми систематизували та виділили найбільш вагомі позитивні (рис. 1.7) та негативні сторони створення іноземних банків в Україні.

Рис. 1.7 Позитивні сторони присутності іноземних банків в Україні

Поряд із позитивними сторонами, науковцями та практиками виділяються наступні негативні моменти присутності іноземних банків в

Україні:

- ускладнення банківського нагляду за операціями філій іноземних банків;
- присутність іноземних банків з більш дешевими ресурсами може створити тиск на більш слабку українську банківську систему;
- окремі банки на певному етапі своєї діяльності можуть надавати перевагу задоволенню інтересів країни походження капіталу;
- підвищення вразливості банківського сектору України до коливань на світових фінансових ринках;
- іноземні банки можуть проводити лише спекулятивну діяльність, не надаючи повний спектр якісних послуг;
- іноземні банки можуть бути менш схильними до здійснення кредитної діяльності у приймаючій країні, наприклад, коли погіршується економічна ситуація в країні або ж кредитувати лише найбільш надійних позичальників.

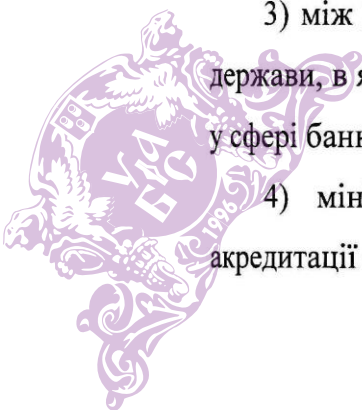
У чинному Законі України “Про банки і банківську діяльність” [141] (стаття 24) зазначається, що іноземні банки мають право відкривати філії на території України за таких умов:

1) держава, в якій зареєстровано банк, належить до держав, які беруть участь у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а також співпрацює із групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);

2) банківський нагляд у державі, в якій зареєстровано іноземний банк, відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду;

3) між Національним банком України та органом банківського нагляду держави, в якій зареєстровано іноземний банк, укладено угоду про взаємодію у сфері банківського нагляду, гармонізації їх принципів та умов;

4) мінімальний розмір приписного капіталу філії на момент її акредитації є не меншим 10 мільйонів євро;

5) наявність письмового зобов'язання іноземного банку про безумовне виконання ним зобов'язань, які виникли у зв'язку з діяльністю його філії на територію України.

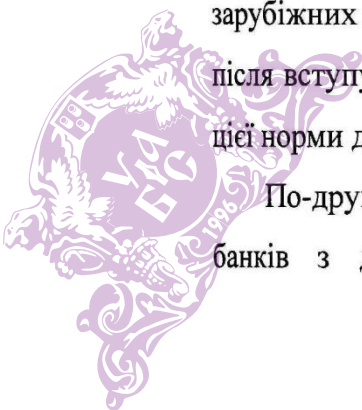
Крім того, у вищезгаданому Законі вказано, що стаття 24 набере чинності з дня вступу України до Світової організації торгівлі згідно із Законом України від 16.11.2006 № 358-У. (Протокол про приєднання України до Маракешької угоди про створення СОТ підписано у Женеві 5.02.2008 р.; 16.04.2008 р. Президент України підписав Закон про ратифікацію протоколу про вступ України до СОТ, прийнятий Верховною Радою 10.04.2008 р.; 16.05.2008 р. Україна стає членом СОТ). Таким чином, із 16.05.2008 р. в Україні дозволяється відкривати філії іноземних банків.

Проте, питання економічних та соціальних наслідків відкриття філій іноземних банків в Україні залишається відкритим. Досить гостро обговорювалася присутність філій іноземних банків в Україні на засіданні круглого столу в НБУ на тему “Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України” [101]. У своїх виступах учені та практики акцентували увагу не тільки на перевагах та недоліках присутності філій іноземних банків в Україні, а й на можливостях подолання вказаних проблем.

Так, В. Геєць дає наступні рекомендації, що дозволять оптимізувати допуск філій іноземних банків в Україну [49]:

“По-перше, збільшення частки іноземного банківського капіталу у банківській системі має відбуватися поступово – відповідно до створення сприятливих внутрішніх умов розвитку банківського сектора та підвищення конкурентоспроможності національного банківського капіталу. Допуск філій зарубіжних банків мусить здійснюватися не раніше, ніж через п'ять років після вступу до СОТ, з можливістю подальшого уточнення та диференціації цієї норми для окремих видів діяльності.

По-друге, не забувати про зміцнення та подальший розвиток сегмента банків з державним капіталом, які спеціалізуються на забезпеченні

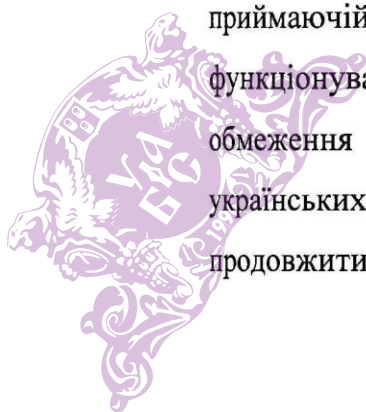
стратегічних соціальних, структурних та зовнішньоекономічних завдань економічного зростання (ВАТ “Ощадбанк”, ВАТ “Державний експортно-імпорتنний банк України”, ЗАТ “Український банк реконструкції та розвитку”).

По-третє, слід запровадити нормативно-організаційну селекцію та моніторинг доступу іноземного банківського капіталу на основі національних пріоритетів розвитку; запровадити заборону на доступ банків з офшорних зон.

По-четверте, чітко внормувати продаж банків з національним капіталом зарубіжним власникам”.

Професор М. Савлук також зауважив, що за відсутності чітких дій уряду та НБУ, іноземні банки можуть захопити вітчизняний ринок, тому важливо не допустити монополізації українського банківського ринку іноземними господарями. Більше того, М. Савлук критично зазначав, що при кредитуванні української економіки іноземні банки віддаватимуть перевагу галузям і виробництвам, де високі прибутки, низькі ризики і розвиток яких не становить конкурентної загрози для виробників, пов’язаних з материнськими банками. Інші ж виробництва можуть взагалі не кредитуватися або ж кредитуватися на жорстких умовах [146].

Отже, існують і переваги, і недоліки присутності іноземних банків в Україні. Кількість позитивних та негативних сторін можна розширити і поглибити, але основні з них – указані. Таким чином, незважаючи на те, що потенційні негативні моменти матимуть місце, неможливо і недоцільно забороняти відкриття філій іноземних банків в Україні. Усе залежить від того, в якій формі іноземний банківський капітал буде присутнім у приймаючій країні. Для цього необхідне втручання держави щодо умов його функціонування (розмір капіталу, високий рейтинг надійності та ін.). Такі обмеження необхідні для того, щоб створити перехідний період для українських банків і дати їм можливість пристосуватися до нових умов, продовжити зміцнення капіталізації та підвищити власну

конкуентоспроможність.

З іншого боку інтернаціоналізація банківської діяльності передбачає і вихід вітчизняних банків на закордонні фінансові ринки, оскільки в перспективі створення власних банківських підрозділів поза Україною буде необхідним кроком для ефективного функціонування банківської системи в умовах зростаючої конкуренції. Для успішного виходу банку на закордонні ринки необхідно розробити стратегію інтернаціоналізації. У таблиці 1.4 наведена типова схема виходу банку на закордонні банківські ринки (досвід провідних іноземних банків) [80, с. 53].

Таблиця 1.4

Типова схема виходу банку на закордонний ринок

Етапи	Створення відповідних структурних одиниць	Стратегія виходу на ринок
1	Представництво	Аналіз економічно-правової ситуації, налагодження контактів з місцевими клієнтами
2	Моноофісний банк з орієнтацією на міжнародний бізнес	Обслуговування власних корпоративних клієнтів країни походження банку
3	Моноофісний банк з орієнтацією на внутрішній бізнес	Переорієнтація на обслуговування потреб місцевого ринку
4	Розвиток мережі філій та відділень	Розвиток роздрібного бізнесу
5	Поглинання крупного місцевого банку	Укріплення позицій на місцевому ринку

Кожен етап супроводжується певними діями з боку банку, щоб вийти на закордонний ринок. На першому етапі у певній країні відкривається представництво банку для вивчення фінансово-економічної та правової ситуації, налагодження зв'язків з місцевою клієнтурою і є підготовчим етапом з метою подальшого розширення діяльності банку в обраній країні.

Другий етап є етапом слідування за клієнтом. Для цього банк відкриває філію або купує моноофісний банк у приймаючій країні з метою обслуговування переважно корпоративних клієнтів країни походження банку. На даному етапі банк може бути створений як дочірній, місцеві клієнти не є пріоритетом даного банку.

На третьому етапі банк закріплює свої позиції на закордонному ринку та залучає до обслуговування все більшу частину місцевих клієнтів, поступово коригуючи власну стратегію діяльності та переорієнтовуючись на обслуговування клієнтів країни перебування.

Четвертий етап супроводжується обслуговуванням клієнтів країни походження банку, місцевих корпоративних клієнтів та розвитку роздрібного бізнесу. На цьому етапі банк може створювати розгалужену мережу філій та відділень у приймаючій країні.

П'ятий етап виходу банків на закордонні ринки має місце, якщо діяльність банку у країні перебування виявилася прибутковою та банк має намір посилити свою присутність в обраному регіоні. За таких умов банк може поглинути або ініціювати процес злиття з місцевим банком.

Вищезазначена схема досить успішно застосовується західними банками при виході на ринки країн Центральної та Східної Європи.

Присутність українських банків за кордоном представлена філіями, відділеннями та представництвами. У таблиці 1.5 наведемо дані про вихід українських банків за кордон, який відбувся у 2006-2007 роках та плани деяких банків на майбутнє.

Таблиця 1.5

Діяльність українських банків за кордоном*

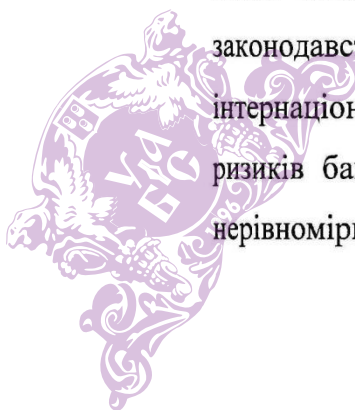
Банк	Країна, де банк працює або має намір виходу на іноземний банківський ринок
ЗАТ КБ "ПриватБанк"	Кіпр (м. Нікосія) – має філію; Латвія – банку належить 95,06% акцій Paritate Banka; Росія – банку належить 50% Моском приватбанку; Білорусь – банку належить 11,92 % Білоруського Біржового банку; Грузія – придбав 75% грузинського "ТАО банку"; презентував філію в Португалії та представництво в Італії; планується відкриття філій в Іспанії, Греції та Німеччині
ТОВ КБ "Дельта"	Білорусь - придбав білоруський "Атом-банк"
АКБ "Форум"	Казахстан - відкрив представництво в м. Алмати; планує відкрити представництво у Чехії
АКБ "ІМЕКСБАНК"	Планує відкрити представництва в Ізраїлі та Румунії та вивчає можливість виходу на японський ринок

Банк	Країна, де банк працює або має намір виходу на іноземний банківський ринок
ВАТ АБ "Південний"	Латвія - наростив власний пакет акцій латвійського Регіонального інвестиційного банку з 29,4% до 61,7%; планує відкрити філію в Пенсільванії (США) та підрозділи в Нідерландах та Німеччині
ВАТ "Всеукраїнський Акціонерний Банк" (ВАБ Банк)	Угорщина (м. Будапешт) – має представництво; вивчає можливість виходу на ринки Китаю (Пекін), Великобританії (Лондон) та Росії
ВАТ АБ "Укргазбанк"	Планує вийти на ринки Білорусі та Молдови
ВАТ "Державний експортно-імпорتنний банк України"	США (Нью-Йорк) та Великобританія (Лондон) – має представництва
АБ "БРОКБІЗНЕСБАНК"	Планує вихід на ринок Польщі
ВАТ КБ "Надра"	Латвія, Угорщина (м. Будапешт) – має представництва
ЗАТ "Перший Український Міжнародний банк" (ПУМБ)	Великобританія (Лондон), Росія (Москва) – має представництва

*Складено на основі даних офіційних сайтів та інтерв'ю керівного складу банків

Указані у таблиці 1.5 дані дають підстави для висновку, що вітчизняні банки починають поступово поширювати свою присутність в іноземних державах. Проте українським банкам необхідно підвищувати власну конкурентоспроможність - і для того, щоб утримувати свої позиції на українському банківському ринку, і для того, щоб мати можливість виходу на банківські ринки іноземних країн.

То ж, можна констатувати, що в Україні ситуація щодо інтернаціоналізації банківської діяльності виглядає наступним чином. З одного боку, українські банки поступово почали виходити на банківські ринки закордонних держав. З іншого боку, чинний ЗУ "Про банки і банківську діяльність" дозволяє відкривати на території нашої держави філії іноземних банків. Україна у травні 2008 року стала повноправним членом СОТ. До цього в українській банківській системі функціонували банки зі 100% іноземним капіталом, які діяли у правовому полі українського законодавства. Тепер же ситуація може істотно змінитися. Для інтернаціоналізації банківської діяльності, крім того, характерно підвищення ризиків банківських операцій. Це зумовлено рядом об'єктивних причин: нерівномірним розвитком банківської справи, відмінностями у законодавстві

та технологіях різних країн, розширенням здійснення діяльності банків за національні межі.

Отже, інтернаціоналізація банківської діяльності характеризується взаємопроникненням банків однієї країни в іншу, підвищенням конкуренції та ризиків у банківському секторі. Про те, що Україна цікавить іноземні банки, свідчить постійне зростання банків з іноземним капіталом у нашій країні. Наведемо дані про власників українських банків, у структурі капіталу котрих понад 90% займає іноземний станом на кінець 2007 року (додаток Е). З даних, наведених у додатку Е, видно, що в українській банківській системі представлений капітал багатьох країн – США, Німеччини, Великобританії, Росії, Швейцарії, Туреччини, Австрії, Кіпру, Франції, Польщі, Чехії, Швеції та ін. Більше того, їх частка у статутному капіталі банків України постійно зростає, так як і кількість. Інформаційною базою для розрахунку показників у додатках Е та Ж слугували дані НБУ, офіційні сайти та Річні звіти банків, зазначених у додатках, а також дані аналітичного українського видання “Финансовые риски” [170; 171].

За даними Національного банку, станом на 1.01.2008 року в Україні кількість діючих банків складала 173, із них 17 банків зі 100-відсотковим капіталом (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Кількість банків в Україні*

№ п/п	Показники	1.01. 2003	1.01. 2004	1.01. 2005	1.01. 2006	1.01. 2007	1.01. 2008
1.	Кількість зареєстрованих банків	182	179	181	186	193	198
2.	Кількість діючих банків	157	158	160	165	170	175
3.	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом	7	7	7	9	13	17
4.	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6	35,0

* Складено на основі даних [124]

Отже, фінансові ресурси в Україні розсосереджені серед великої кількості банків. У таких умовах прихід іноземних банків впливає на

функціонування національної банківської системи. Хоча на 1.01.2008 року кількість банків зі 100% іноземним капіталом не перевищувала 10% кількості діючих банків, проте частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків збільшилася з 13,3% на 1.01.2003 року до 35,0 % на 1.01.2008 року, тобто зросла на 21,7 %.

Проаналізуємо деякі показники діяльності банків України з іноземним капіталом понад 90% у структурі капіталу станом на 01.01.2007 р. та на 01.07.2007 року (додаток Ж).

Серед 30 банків з іноземним капіталом понад 90% у структурі, представлених у додатку Ж, станом на 01.07.2007 року 3 банки (ВАТ “Райффайзен Банк Аваль”, ЗАТ “ОТП Банк”, ВАТ “Кредит промбанк”) належали до першої групи банків, 9 банків (ЗАТ “Альфа-банк”, ВАТ АКБ “ТАС-Комерцбанк”, ЗАТ АБ “ІНГ Банк Україна”, ВАТ “ВТБ Банк” (Мрія), ВАТ “Індустріально-Експортний Банк”, ЗАТ АКБ “Сітібанк (Україна)”, ЗАТ АКБ “ХФБ Банк Україна”, ВАТ “Кредо банк”, ЗАТ “Каліон Банк Україна”) – до другої, 7 банків (ЗАТ “ХОУМ КРЕДИТ БАНК” (Агробанк), ЗАТ “Внешторгбанк (Україна)”, ВАТ “Ерсте Банк” (Престиж), ЗАТ “ПроКредит Банк”, ВАТ “СЕБ Банк”, ВАТ “Морський транспортний банк”, ЗАТ “Банк НРБ-Україна”) – до третьої та 11 банків (ТОВ “УніКредит Банк”, ЗАТ “КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК” (Фінансбанк), ТОВ “Банк Ренесанс Капітал”, ТОВ “Фортуна-банк”, ТОВ “БМ Банк”, АБ “Енергобанк”, ЗАТ “Міжнародний Іпотечний Банк”, ВАТ “Банк Універсальний”, ЗАТ “ВЕСТ ФАЙНЕНС ЕНД КРЕДИТ БАНК”, ВАТ АБ “Приватінвест”, ТОВ “Банк Русский стандарт”) – до четвертої. Станом на 01.01.2007 року у додатку Б не вказані дані банків ЗАТ “КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК” (Фінансбанк) та ЗАТ “ВЕСТ ФАЙНЕНС ЕНД КРЕДИТ БАНК” (“Кредитвест Банк”), оскільки вони отримали ліцензії на здійснення банківської діяльності дещо пізніше - №232 від 16.06.2007 р. та №235 від 22.02.2007 р. відповідно, хоча були зареєстровані у 2006 році.

Отже, у додатку Ж вказані активи, балансовий капітал, проблемні

кредити (прострочені + сумнівні) та резерв під заборгованість за кредитними операціями банків. Проблемні кредити можуть виступати як певний індикатор, що вказує на наявність кредитного ризику у банку. Стан кредитного ризику банків із часткою іноземного капіталу понад 90% у структурі та по всіх банках України можна визначити за допомогою певних коефіцієнтів (показників ризику) [66]. До таких показників можна віднести:

$$P1 = \text{Проблемні кредити банку} / \text{Кредитний портфель} * 100 \%;$$

$$P2 = \text{Проблемні кредити банку} / \text{Капітал банку} * 100 \%;$$

$$P3 = \text{Обсяг резервів на покриття збитків за кредитними операціями} / \text{Капітал банку} * 100 \%;$$

$$P4 = \text{Обсяг резервів на покриття збитків за кредитними операціями} / \text{Кредитний портфель} * 100 \%;$$

P1, P2, P3, P4 – рівень кредитного ризику в залежності від базових показників. Перш за все, визначимо, яку частку кредитний портфель складає в активах банків:

На 01.01.2007:

- по банках з іноземним капіталом понад 90% у структурі:

$$\text{Кредитний портфель} / \text{Активи} = 69433,6 / 88174,2 = 0,78;$$

- по всіх банках України:

$$\text{Кредитний портфель} / \text{Активи} = 269140,7 / 340179,3 = 0,79.$$

На 01.07.2007 року:

- по банках з іноземним капіталом понад 90% у структурі:

$$\text{Кредитний портфель} / \text{Активи} = 93888,1 / 113042,6 = 0,83;$$

- по всіх банках України:

$$\text{Кредитний портфель} / \text{Активи} = 353271,1 / 440070,5 = 0,80.$$

Як бачимо з результатів розрахунку, обсяг кредитного портфелю у структурі активів займає близько 80%, що свідчить про те, що кредитна діяльність залишається домінуючою серед інших активних банківських операцій незалежно від капіталу, при допомозі якого створено банк. Частка ж кредитного портфелю банків із іноземним капіталом понад 90% у загальному

кредитному портфелі банків України складає 26%, тобто майже $\frac{1}{4}$ загальної кількості наданих кредитів. Далі на основі даних додатку Ж визначимо показники ризику банків України (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Показники ризику банків України

Показники	По банківській системі України в цілому, %		По банках України із часткою іноземного капіталу понад 90% у структурі, %		+/- відхилення	
	01.01. 2007	01.07. 2007	01.01. 2007	01.07. 2007	По банківській системі України в цілому, %	По банках України з іноземним капіталом понад 90%, %
P1	1,63	1,58	1,71	1,64	-0,05	-0,07
P2	10,29	10,99	12,12	12,32	+0,70	+0,20
P3	27,87	29,16	23,94	25,08	+1,29	+1,14
P4	4,41	4,18	3,38	3,34	-0,23	-0,04

Отже, щодо показника P1, то можна зробити висновок, що проблемні кредити у кредитному портфелі як банків по Україні в цілому, так і банків з іноземним капіталом складають майже 2%. Якщо ж поглянути на динаміку даного показника, то за два квартали 2007 року він має тенденцію до зниження. Тобто, проблемні кредити у кредитному портфелі банків зменшилися. Що стосується частки проблемних кредитів у капіталі банків (P2), то вона коливається в межах від 10% до 12%. Показники ж P3 та P4 показують відношення резервів на покриття збитків за кредитними операціями до капіталу та до обсягу кредитного портфелю, тобто вони є показниками своєрідної якості, оскільки, чим менший резерв, тим якісніший склад кредитного портфелю. Як показують розрахунки, кредитний портфель банків з іноземним капіталом є дещо якіснішим, ніж кредитний портфель банків по всій банківській системі України.

Цікавою у напрямку вивчення присутності іноземних банків в українській банківській системі є книга вітчизняних учених та практиків під назвою "Капіталізація економіки України. У даній науковій праці зазначається, що в майбутньому слід очікувати зростання активності банків з

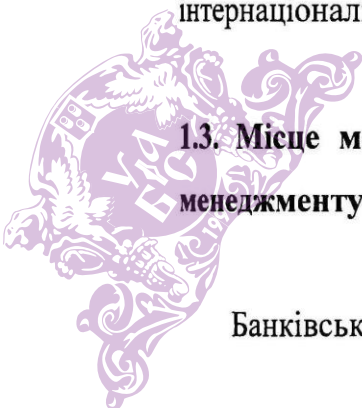
іноземним капіталом, оскільки більшість з них ще не завершили угоди з продажу та відповідні організаційні процеси, такі як ребрендинг, трансформацію і інтеграцію в материнські структури, і лише після завершення почнуть працювати на повну потужність [77, с. 125]. Проте вже зараз простежується неабияка активність банків з іноземним капіталом. Як уже зазначалося, в Україні станом на 01.01.2008 р. зареєстровано 17 банків зі 100% іноземним капіталом проти 13 станом на 01.01.2007 р. Так, ВАТ “Райффайзен Банк Аваль” тримає позиції лідера на банківському ринку і знаходиться на другому місці за розміром активів. У першій групі станом на 01.01.2008 р. також знаходяться ЗАТ “ОТП Банк” та ВАТ “Кредитпромбанк”, які за розміром активів займають дев’яте та чотирнадцяте місця відповідно. Станом на цю ж дату з другої групи до першої потрапили ЗАТ “Альфа-банк” та ВАТ “ВТБ Банк” (раніше банк “Мрія”) та посіли десяте та шістнадцяте місця відповідно проти шістнадцятого та двадцять сьомого станом на 01.01.2007 р.

Таким чином, вищевикладені висновки підтверджують, що банківська система жодної країни не може бути ізольованою, особливо в умовах інтернаціоналізації банківської діяльності. Тому існує необхідність удосконалення банківських операцій та постійної актуалізації менеджменту банківських (зокрема і кредитного) ризиків у вітчизняних банках, оскільки іноземні банки можуть мати більш сучасні, досконалі та ефективні системи управління банківськими ризиками.

Здійснюючи банківські операції, банки постійно наражаються на ризики, тому обмін досвідом, стосовно управління ними, є беззаперечною перевагою інтернаціоналізації у фінансовій сфері.

13. Місце моніторингу у банківській діяльності та у системі ризик-менеджменту банку

Банківська діяльність – це один із найризикованіших видів господарської

діяльності, який потребує ефективного управління ризиками, що її супроводжують. Управляти банківськими ризиками намагалися від самого початку виникнення цього виду діяльності.

Розвиток управління ризиками у банку пройшов наступні послідовні історичні етапи [181]:

- інтуїтивний, який застосовувався на ранніх стадіях розвитку банківської справи і на якому ще не існувало формалізації поняття ризику;

- децентралізований, на якому управління ризиком виконується у тих самих структурних підрозділах, які реалізують функціональні процеси і власне є джерелами ризику (risk takers);

- централізований, коли управління ризиками функціональних процесів банку виконується окремими спеціалізованими підрозділами;

- централізовано-функціональний, за якого поряд з окремими спеціалізованими підрозділами з управління ризиками у функціональних підрозділах існують невеликі групи, співробітники яких, добре знаючись на особливостях відповідного функціонального процесу, під методичним керівництвом фахівців централізованого підрозділу з управління ризиками, безпосередньо контролюють ризики конкретного бізнес-процесу.

У 90-х роках виникла нова філософія управління ризиками, що отримала назву ризик-менеджмент.

Ризик-менеджмент розглядають як нову парадигму управління ризиками, що має наступні особливості [134]:

- інтегрований, об'єднаний ризик-менеджмент (управління ризиками координується вищим керівництвом, кожен співробітник організації розглядає ризик-менеджмент як частину своєї роботи),

- неперервний ризик-менеджмент (процес управління ризиками безперервний),

- розширений ризик-менеджмент (розглядаються всі ризики і можливості управління ними).

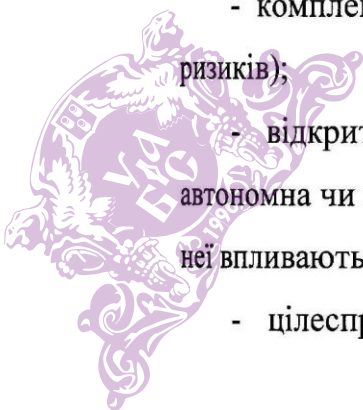
Крім того, зазначається, що сучасна концепція управління кредитними

ризиками – це концепція стратегічного управління, що ґрунтується на системному підході до аналізу економічних процесів і властивостях цілеспрямованих систем, які саморозвиваються [89]. Інші ж науковці зауважують [4; 56], що стратегічний ризик-менеджмент - це мистецтво управління ризиком у невизначеній господарській ситуації, що базується на прогнозуванні ризику та застосуванні прийомів його зниження. Тобто, вищевказане дає змогу визначити, що ризик-менеджмент - це цілеспрямований пошук та робота по зниженню ступеня ризику, що орієнтована на отримання та збільшення прибутку в невизначеній господарській ситуації [134]. Необхідно відмітити, що управління ризиком спрямоване швидше не на мінімізацію кредитного ризику, а на його оптимізацію за певних умов. Це підтверджується і принципами управління кредитними ризиками Базельського комітету, де зазначено, що мета управління кредитними ризиками полягає у підтримці банківського ризику потенційних втрат щодо кредиту в межах параметрів, визначених радою директорів та вищим керівництвом [191]. Тобто, кожен банк обирає для себе власну стратегію оптимального співвідношення ризику та прибутковості. Що стосується оптимізації ризику, то це можливо лише для ризиків, які можна виміряти кількісно, ті ж ризики, що не підлягають кількісній оцінці, необхідно мінімізувати (ризик репутації, стратегічний, юридичний).

Виділяють наступні принципи системи управління банківськими ризиками, зокрема і кредитним [9; 83; 87]:

- цілісність (елементи системи управління ризиками розглядаються як цілісна система);
- комплексність (єдина структура системи управління для всіх видів ризиків);
- відкритість (система управління ризиками не розглядається як автономна чи відокремлена, оскільки вона є підсистемою системи “банк” і на неї впливають зовнішні фактори);
- цілеспрямованість (управління ризиками передбачає постановку

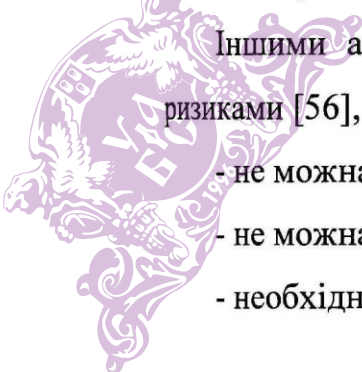

конкретних цілей і завдань та прагнення досягти їх за допомогою відповідних ресурсів – фінансових, матеріальних, трудових);

- ефективність (система управління повинна приносити максимум ефективності);
- ієрархічність (елементи системи управління мають строгу підпорядкованість);
- структуризація (система управління повинна мати стійкі взаємозв'язки між її елементами та закони цих взаємозв'язків);
- узгодженість (функціонування елементів системи управління має бути узгоджено на рівні їх взаємодії та стратегії організації);
- пріоритетність (при управлінні ризиками важливе розуміння пріоритетів);
- регламентованість (усі процеси, здійснювані в системі, мають бути чітко регламентовані);
- інформованість (наявність повної та достовірної інформації, що супроводжує процес управління);
- гнучкість (здатність системи управління реагувати на зміни умов зовнішнього середовища);
- контрольованість (необхідно здійснювати постійний моніторинг ефективності управління ризиками);
- інтегрованість (полягає в розумінні того, що загальний ризик банку є не просто сумою всіх ризиків, а їх інтеграцією, що дає приріст нової якості, синергетичний ефект);
- безперервність, циклічність (процес ризик-менеджменту має бути постійним).

Іншими авторами вказуються наступні основні принципи управління ризиками [56], які не суперечать попереднім, а лише доповнюють їх:

- не можна ризикувати більше, ніж дозволяє власний капітал;
- не можна ризикувати великим заради малого;
- необхідно думати про наслідки ризику.

Фінансист Г. Мещеряков зауважує, що ризик-менеджмент має наступні позитивні сторони та сприяє [114, с. 200]:

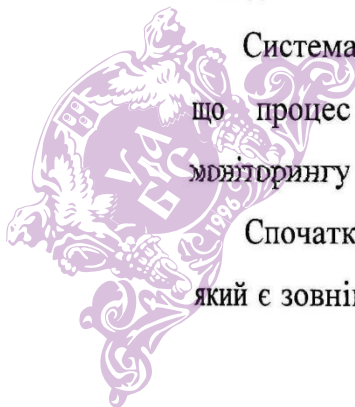
- удосконаленню механізму управління банком;
- оптимізації очікуваних прибутків чи збитків;
- зниженню рівня випадкових втрат;
- зменшенню волатильності прибутку;
- підвищенню кредитного рейтингу;
- оптимізації премії за ризик;
- підвищенню надійності та стійкості банку.

Підсумовуючи інформацію, пропонуємо визначати систему управління ризиками - як науково-методичний комплекс заходів по управлінню ризиками банку, який спрямований на виявлення й оцінку ризику при використанні специфічних прийомів та методів з метою створення умов для стійкого функціонування банку, максимізації власного капіталу, виконання вимог клієнтів і партнерів банку та забезпечення прибутковості його діяльності. Кожний підхід, на нашу думку, є виправданим, але всі вони потребують певного комплексу інформації. Саме для реалізації парадигми мінімізації ризику на будь-якому етапі управління ризиками і покликаний моніторинг.

Для розуміння місця моніторингу кредитного ризику у загальній системі банківського моніторингу на основі систематизації знань про даний процес, варто з комплексної точки зору підходити до процесу здійснення банківського моніторингу. Банківський моніторинг – поняття, яке можна трактувати неоднозначно, залежно від мети проведення, об'єкта моніторингу та видів банківських операцій (табл. 1.8).

Систематизована класифікація банківського моніторингу вказує на те, що процес проведення внутрішнього та зовнішнього банківського моніторингу будуть відрізнятися один від одного.

Спочатку дослідимо підходи щодо розуміння банківського моніторингу, який є зовнішнім щодо банку. Узагалі, моніторинг як економічну категорію

визначають як неперервний нагляд за економічними об'єктами, аналіз їх діяльності як складову частину управління [33, с. 253]. Наведемо чіткіше визначення: моніторинг – це процес динамічного відстежування стану і параметрів системи, а також видача звітів по змінах, що відбулися, за пройдений період [131]. На важливість проведення моніторингу вказують і практики. Так, А. Рогачьов відмічає [143, с. 55], що у практиків фінансового ринку немає усвідомлення реальної необхідності моніторингу ризиків у банківській діяльності.

Таблиця 1.8

Класифікація банківського моніторингу

Класифікаційна ознака	Банківський моніторинг	
	Моніторинг банків (зовнішній)	Моніторинг у банку (внутрішній)
Суб'єкти, що здійснюють моніторинг	Контролюючі органи (Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, податкова інспекція, Антимонопольний комітет та ін.)	Банківська установа
Об'єкти моніторингу	Банк як установа, що здійснює відповідні операції, дотримання банком законодавства та нормативів НБУ	Операції, що здійснюються банком та ризики, що їх супроводжують
Мета моніторингу	1. Контроль за дотриманням банком нормативів та інших процедур та правил, передбачених чинним законодавством. 2. Виявлення загальних тенденцій банківської діяльності всієї банківської системи, групи банків чи окремого банку (за величиною активів, капіталу, регіональною приналежністю тощо)	1. Виявлення тенденцій здійснюваних банківських операцій. 2. Контроль рівня ризиків, на які наражається банк (моніторинг ризиків)
Вид банківських операцій, що підлягають моніторингу	Моніторинг банківських операцій за видами діяльності (кредитування, залучення коштів, операції з цінними паперами та ін.) контролюючими органами	Кредитний моніторинг; моніторинг валютних операцій; моніторинг операцій з цінними паперами та ін., здійснюваний банком

У роботі [7] зазначається, що моніторинг – це система постійного спостереження за всіма контрольованими лімітами і нормативами, визначення розмірів і причин відхилення фактичних показників від нормативних, причин цих відхилень і прийняття управлінських рішень.

Російський же науковець Н. Шулькова також відмічає, що банківський

моніторинг варто розглядати в якості найважливішого елементу системи управління діяльністю банку як на основі їх поточного стану, так і на перспективу [85] та дає наступне визначення [184]:

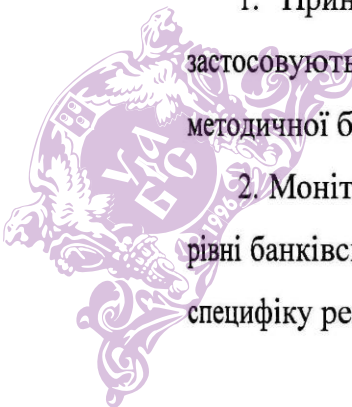
“Банківський моніторинг – це система заходів по здійсненню постійного спостереження за діяльністю комерційних банків, збору і систематизації даних про їхній фінансовий стан для оцінки поточного стану справ у банківській сфері і прогнозування його розвитку на перспективу”.

В Україні органом, який здійснює контроль та проводить моніторинг діяльності комерційних банків, є Національний банк України як головний регулятор грошово-кредитної політики держави. Також варто чітко уявляти мету здійснюваного моніторингу банківської діяльності. Перш за все, банківський моніторинг проводиться для визначення надійності та стабільності функціонування банківської системи. Цим питанням присвячена робота І. Бушуєвої та В. Галіцина “Вирішення банківських завдань за допомогою алгоритмів моніторингу” [22]. Авторами пропонується застосовувати алгоритми моніторингу у наступних напрямках:

1. Моніторинг дотримання обов’язкових економічних нормативів, встановлених НБУ для комерційних банків.
2. Узгодження активів і пасивів.
3. Супроводження кредитних угод.
4. Диверсифікація кредитного портфеля.

Слід також відмітити, що для ефективного функціонування системи моніторингу банківської діяльності необхідно дотримуватися наступних принципів [117]:

1. Принцип наукового обґрунтування та актуалізації методик, що застосовуються в процесі моніторингу, тобто постійне вдосконалення методичної бази моніторингу.
2. Моніторинг стійкості банківської системи повинен проводитись як на рівні банківської системи в цілому, так і на регіональному рівні, враховуючи специфіку регіонів України.

3. Моніторинг повинен базуватися на принципі неперервності, тобто збір інформації повинен проводитися постійно, а не періодично.

4. Принцип співставності вихідних даних і результуючих показників моніторингу. Це означає, що вихідні дані, що складають інформаційну базу моніторингу, повинні бути співставні на різних проміжках часу.

5. Принцип доступності висновків і результатів моніторингу свідчить про необхідність розгляду і обговорення документально зафіксованих висновків моніторингу всіма зацікавленими користувачами інформації про банківську систему.

Розглянемо банківський моніторинг у контексті ризик-менеджменту банку.

Національний банк України дає наступне визначення ризик-менеджменту [112]:

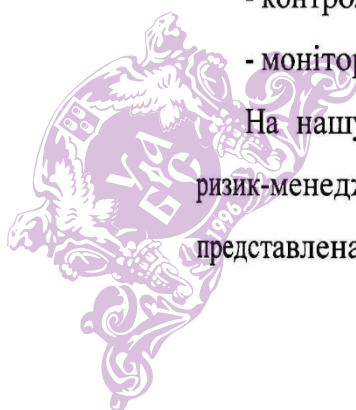
“Ризик-менеджмент – це система управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективний ризик-менеджмент включає:

- систему управління;
- систему ідентифікації та вимірювання;
- систему супроводження (моніторингу та контролю)”.

У Методичних вказівках НБУ з інспектування банків ”Система оцінки ризиків” вказується, що система управління ризиками має включати такі елементи [111]:

- виявлення ризику;
- вимірювання ризику;
- контроль ризику;
- моніторинг ризику.

На нашу думку, більш коректно було б зауважити, що банківський ризик-менеджмент – це і є система управління ризиками у банку і може бути представлена наступним чином (рис. 1.8).

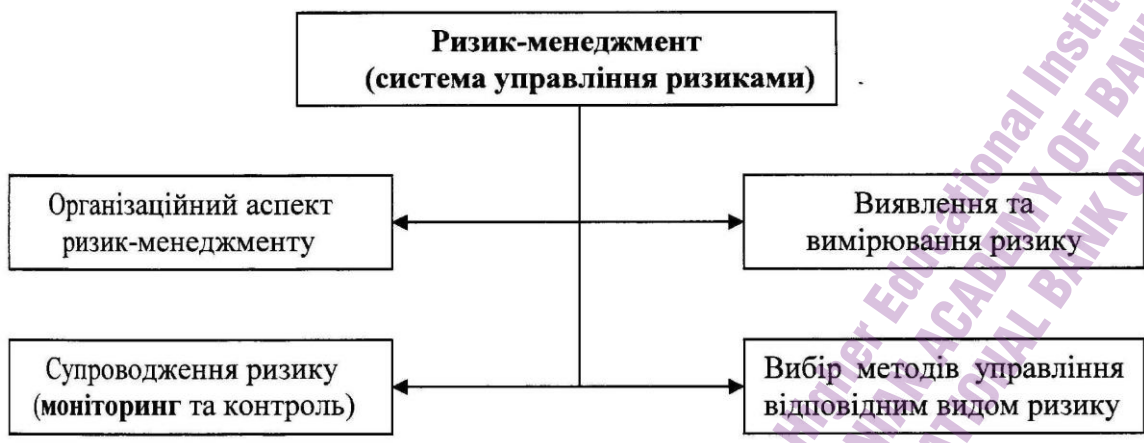

Рис. 1.8 Елементи системи ризик-менеджменту у банку

Отже, моніторинг кредитного ризику у банку є складовою частиною ризик-менеджменту у банку. У свою чергу ризик-менеджмент є важливою складовою для ефективного функціонування банку. Стратегія управління банківськими ризиками має бути в руслі загальної стратегії розвитку банку та сприяти досягненню максимального позитивного ефекту від проведення ризикових банківських операцій. Варто також зазначити, що функція управління банківськими ризиками покладена саме на банки, що передбачено 44 статтею Закону України “Про банки і банківську діяльність” [141].

Національний банк України чітко вказує, що комплекс дій з ризик-менеджменту має на меті забезпечити досягнення наступних цілей [112]:

- ризики мають бути зрозумілими та усвідомлюватися банком та його керівництвом;
- ризики мають бути в межах рівнів толерантності, установлених спостережною радою;
- рішення з прийняття ризику мають відповідати стратегічним завданням діяльності банку;
- рішення з прийняття ризику мають бути конкретними і чіткими;
- очікувана дохідність має компенсувати прийнятий ризик;
- розподіл капіталу має відповідати розмірам ризиків, на які наражається банк;

• стимули для досягнення високих результатів діяльності мають узгоджуватися з рівнем толерантності до ризику.

Управління кредитним ризиком полягає у виявленні та оцінці кредитного ризику, моніторингу та виборі методів управління.

Методи управління кредитними ризиками ми пропонуємо розглядати у широкому та вузькому значеннях.

У широкому розумінні:

- відмова (ухилення) від ризику,
- прийняття ризику (видача кредиту).

Відмова (ухилення) від кредитного ризику доцільна лише в тому випадку, коли банк заздалегідь володіє перевіреною інформацією про можливу збитковість кредитної операції або ж дана операція суперечить політиці, що проводить банк щодо кредитування.

Прийняття кредитного ризику банком означає, що він згоден надати кошти у користування клієнту згідно умов та принципів кредитування. У такому випадку банк використовує всі доступні йому методи та способи оптимізації ризику. Методам управління кредитним ризиком присвячено наукові праці вчених і практиків, що викладені в багатьох підручниках та статтях.

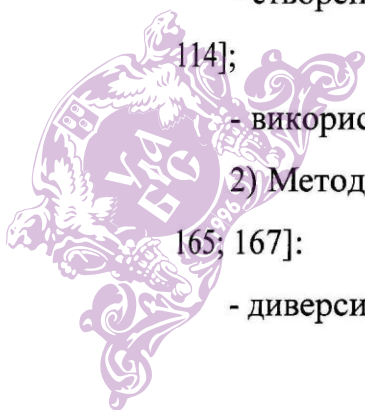
У вузькому розумінні розділяємо методи управління кредитним ризиком на три групи.

1) Загальні методи :

- кредитна політика [12; 56; 89; 100; 147];
- ціноутворення на кредити [25; 56; 125; 147; 159];
- створення кредитних бюро та рейтингових агентств [34; 55; 88; 97; 106; 114];
- використання кредитних деривативів [74; 75; 116; 157; 167; 182; 198].

2) Методи управління кредитним портфелем [51; 56; 100; 113; 140; 147; 165; 167]:

- диверсифікація;

- лімітування;
- створення резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями;

- моніторинг кредитного портфелю.

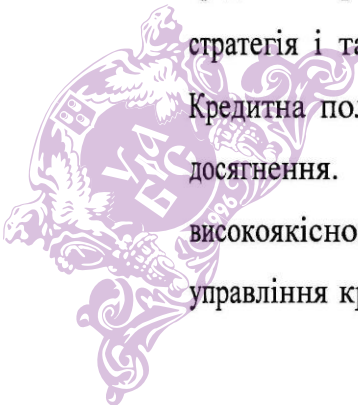
3) Методи управління окремим кредитом [12; 56; 100; 140; 147; 167]:

- аналіз кредитоспроможності позичальника;
- структурування кредиту;
- документування кредиту;
- способи забезпечення кредиту (застава, гарантія, порука);
- страхування кредиту;
- моніторинг і контроль за кредитом та станом застави;
- ранжування кредиту.

Варто зазначити, що моніторинг прямо чи опосередковано стосується кожного методу управління кредитним ризиком, особливо це спостерігається при управлінні кредитним портфелем та окремим кредитом. На рівні кредитного портфелю так чи інакше необхідно періодично моніторити і рівень диверсифікації кредитного портфелю, і дотримання встановлених банком лімітів, і достатність створення банком резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями. На рівні окремого позичальника моніторинг позичальників відбувається і на стадії відбору найбільш надійних, і для існуючих позичальників.

Коротко опишемо кожен з методів, використовуючи вищевказані дослідження провідних науковців та практиків банківської діяльності.

Кредитна політика для банку є важливим елементом управління не лише кредитним ризиком, а й процесом кредитування взагалі. У ній закладені стратегія і тактика діяльності банку щодо організації кредитного процесу. Кредитна політика містить загальну мету кредитної діяльності та шляхи її досягнення. Метою кредитної політики є створення прибуткового високоякісного кредитного портфелю та формування ефективних підходів до управління кредитними ризиками. Вона визначає наступні основні напрямки

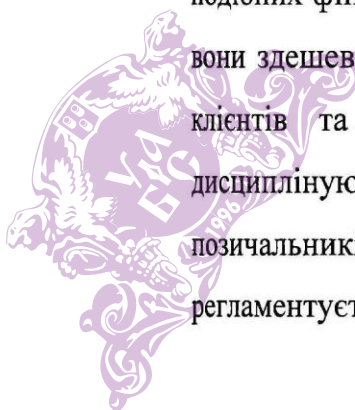
кредитної діяльності:

- стандарти і критерії здійснення кредитних операцій;
- пріоритетні напрямки у кредитуванні;
- допустимий рівень ризику;
- делегування повноважень та основні дії посадових осіб, що приймають стратегічні рішення щодо кредитування;
- принципи контролю за якістю управління кредитною діяльністю.

Стратегія кредитної політики банку повинна базуватися на ряді визначальних чинників, притаманних його повній характеристиці.

Ціноутворення на кредити полягає у виборі оптимальної процентної ставки за кредитними продуктами. Установлення ціни на кредит – одна з основних функцій управління кредитним ризиком, оскільки забезпечує максимізацію прибутку при вірному виборі методу ціноутворення згідно стратегії та тактики банку. Ціноутворення на кредитні продукти банку виступає тим індикатором, що забезпечує ефективне функціонування банківської установи, оскільки саме доходи від кредитування становлять левову частку доходів більшості банків. Крім того, банки можуть установлювати диференційовану процентну ставку за кредитами, що залежить від ступеня ризику операції, строку угоди, характеру взаємовідносин між позичальником та банком.

Створення кредитних бюро та рейтингових агентств дозволяє знизити рівень кредитного ризику. Функціонування бюро кредитних історій дає можливість банкам дізнатися більше про потенційних позичальників та точніше спрогнозувати поверненість кредитів. Також функціонування подібних фінансових інститутів корисно і для самих позичальників, оскільки вони здешевлюють плату за пошук інформації, котру брав би банк зі своїх клієнтів та виступають для потенційних позичальників свого роду дисциплінуючим механізмом. У теперішній час обмін інформацією про позичальників між кредиторами через систему кредитних бюро регламентується Законом України № 2704-IV від 23 червня 2005 року “Про

організацію формування та обігу кредитних історій” [142]. Станом на 1.04.2006 року в Україні функціонує три кредитних бюро – ЗАТ “Національне бюро кредитних історій” (засновники Національна асоціація кредитних союзів України, інвестиційно-фінансова група “ТАС” та Ісландська Creditinfo Group), ТОВ “Українське бюро кредитних історій” (співзасновник - Приватбанк), ТОВ “Перше всеукраїнське бюро кредитних історій” (30 банків, 2 страхові компанії і АУБ). Отже, переваги створення кредитних бюро наступні [34; 55; 97; 106]:

- можливість прогнозу поведінки і платоспроможності позичальників;
- підвищення інформованості банків про потенційних позичальників;
- здешевлення клієнтських витрат;
- створення прозорої бази даних про банківських клієнтів;
- підвищення кредитної культури як потенційних клієнтів, так і кредиторів;
- зростання конкуренції на ринку кредитування;
- обмін інформацією між кредиторами допоможе розрізнити надійного позичальника, а для більш ризикового - встановити вищу відсоткову ставку.

Рейтинги внутрішніх і міжнародних рейтингових агентств допомагають інвесторам та кредиторам визначитися з рівнем кредитоспроможності контрагента. Існують рейтинги країни, регіону, банків, акцій, облігацій. Крім того, рейтинг резидента не може перевищувати рейтинг країни. Рейтинг будь-якого господарюючого суб’єкта – це система оцінки його діяльності за фінансовими та нефінансовими показниками. Міжнародні рейтингові агентства використовують літери латинського алфавіту в якості рейтингових символів. Використання єдиної символіки зручно для всіх учасників фінансового ринку. Отже, рейтингові агентства можуть надати кредиторам та інвесторам неупереджену оцінку кредитоспроможності позичальників, що дасть можливість знизити рівень кредитного ризику.

Сучасний міжнародний ринок фінансових інструментів постійно і динамічно розвивається. Тому виникнення відносно нових, але досить

ефективних інструментів є наслідком постійних змін на цьому ринку. Для України практика проведення операцій з похідними фінансовими інструментами на розвинутих фінансових ринках є цінним досвідом. Адже саме ці інструменти в майбутньому можуть стати ефективним методом перерозподілу кредитного ризику між учасниками фінансового ринку.

Визначення поняття кредитних деривативів досить різні. Вони неоднакові за змістом, оскільки розглядають кредитний дериватив з різних точок зору, проте передають одну й ту ж суть, яка криється в самій різнобічності цього похідного фінансового інструменту. Наведемо деякі визначення, що характеризують окремий прояв економічної природи кредитних деривативів. Тому всі визначення необхідно розглядати в комплексі.

Кредитний дериватив – це порівняно новий інструмент управління кредитним ризиком шляхом передачі його частини або всього об'єму третім особам [168]. На здатність кредитних деривативів до управління кредитним портфелем при найменшій зміні кредитоспроможності боржника вказує у своєму визначенні російський банкір Б. Міраков [116].

Кредитні деривативи – це в основному позабіржові позабалансові похідні фінансові інструменти, створені для передачі кредитного ризику від одної сторони (бенефіціара, покупця захисту) до іншої (гаранта, продавця захисту) без переходу права власності на цей актив [74; 157; 182].

Фахівці банку J.P. Morgan зазначають, що кредитні деривативи – це двосторонні фінансові контракти, що відділяють деякі сторони кредитного ризику від базового активу й перерозподіляють їх між сторонами [198].

Отже, з організаційно-правової точки зору, кредитні деривативи є угодою про передачу ризику однією стороною іншій, з економічної – позабіржові похідні фінансові інструменти, що обліковуються поза балансом, з фінансової – грошові потоки, що перерозподіляють кредитний ризик між учасниками фінансового ринку без передачі базового активу.

Виділяють наступні функції кредитних деривативів [75]:

- побудова ефективних банківських портфелів з точки зору клієнтських

відносин;

- побудова ефективних банківських портфелів з точки зору кінцевого користувача;
- страхування ризику банкрутства основних клієнтів і партнерів;
- аналіз майбутньої вірогідності дефолту.

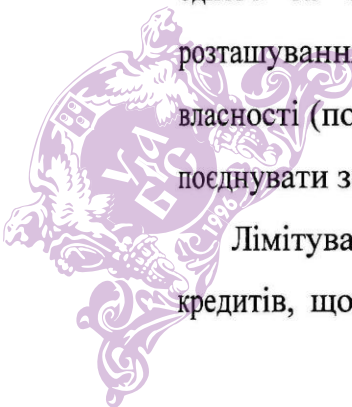
Світовий досвід використання кредитних деривативів як методу хеджування кредитного ризику показує, що виникнення даного сегменту фінансового ринку потребує створення відповідних передумов:

- формування відповідної інфраструктури ринку (розвиток ринку похідних фінансових інструментів у цілому, ефективне функціонування бюро кредитних історій, створення рейтингових агентств);
- ринок базових активів (кредитний та боргових цінних паперів) має бути достатньо розвиненим;
- розуміння контрагентами переваг використання кредитних деривативів для перерозподілу кредитного ризику;
- урегулювання законодавчої бази щодо функціонування кредитних деривативів.

Однак, незважаючи на всі позитивні моменти використання кредитних деривативів, банкам не слід вважати, що за допомогою цих похідних фінансових інструментів можна буде звести кредитний ризик нанівець. Тому банкам необхідно бути готовими до будь-яких змін у кредитній діяльності, навіть застосовуючи кредитні деривативи.

Диверсифікація кредитного ризику полягає у тому, що кредитний портфель формують із кредитів позичальників, які відрізняються один від одного за сферами діяльності (галузева диверсифікація), географічним розташуванням (географічна диверсифікація), розміром капіталу та формою власності (портфельна диверсифікація). Але цей метод необхідно розсудливо поєднувати з протилежним за змістом – концентрацією кредитів.

Лімітування кредитного ризику – це встановлення граничних розмірів кредитів, що надаються. Ліміти можуть встановлюватися як в абсолютних

величинах, так і у відносних показниках (коефіцієнти, нормативи, індекси).

Лімітування кредитних ризиків включає в себе наступні основні складові [100; 140; 147; 172]:

- встановлення структурних лімітів за видами кредитів, категоріями позичальників або групами взаємопов'язаних позичальників;
- лімітування кредитних ризиків за окремими галузями чи окремими територіями;
- встановлення лімітів повноважень кредитних працівників щодо різних видів кредитів.

Крім того, НБУ встановив нормативи, яких повинні дотримуватися банки, зокрема кредитної діяльності стосуються [73]: норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8), норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдерові (Н9), норматив максимального сукупного розміру кредитів гарантій, поручительств, наданих інсайдерам (Н10).

Створення резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями є швидше не методом управління кредитним ризиком, а слугує своєрідним захистом банку, оскільки на рівень ризику ніяк не впливає. Проте у разі неповернення кредиту кошти, акумульовані на спеціальному рахунку, є компенсацією. Відрахування до резерву відбувається на підставі Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 6 липня 2000 р. № 279 зі змінами та доповненнями [133]. Резерв створюється за рахунок витрат банку на звітну дату. Тобто, при реалізації кредитного ризику банк уже врахував певні потенційні втрати, якщо ж кредит повернуто, то на відповідну суму збільшується прибуток майбутнього періоду.

Моніторинг кредитного портфеля здійснюється для визначення його якісного складу та міграції кредитів із однієї групи до іншої. Вивчивши

міграцію кредитів у довгостроковому періоді, можна скласти матрицю вірогідності такого переходу, хоча дані будуть мати більше ретроспективний характер, проте можуть бути використані для прогнозування при більш-менш незмінних внутрішніх та зовнішніх умовах функціонування і банку, і позичальника.

Структурування кредиту являє собою визначення основних структурних параметрів кредиту: обсягу, строку, графіку погашення, умов видачі, забезпечення, відсоткової ставки, документації та ін. Усі ці параметри повинні бути чітко відображені у структурі кредиту. Для цього необхідне виконання наступних умов [12; 125]:

- кредит має бути економічно обґрунтованим;
- повинні бути підтверджені необхідність у кредиті, напрямки його цільового використання і здатність позичальника до погашення кредиту;
- з метою адекватного кредитного моніторингу визначена інформація, необхідна для його здійснення;
- необхідно проводити аналіз вартості забезпечення та ступеня його ліквідності;
- кредитний договір повинен включати положення, що компенсують виявлені слабкі місця та використовують сильні сторони позичальника;
- ціна кредиту повинна забезпечувати необхідний рівень банківської рентабельності.

Документування кредиту є також важливим моментом для можливості управління кредитним ризиком. Усі договори, що супроводжують кредитний процес (кредитний договір, договір застави, гарантії тощо), мають бути ретельно перевірені для недопущення можливих помилок. І хоча за своїм змістом майже всі договори однакові, проте банківським працівникам необхідно пам'ятати, що договір кредитування з кожним окремим позичальником є завжди унікальним і має свої особливості.

Способи забезпечення кредиту (застава, гарантія, порука) виступають як додатковий захист при здійсненні кредитних операцій.

Страховання у кредитній діяльності полягає у передачі ризику спеціалізованій організації за певну плату.

У світовій практиці використовують дві форми страхування кредитів [147, с. 138]:

1) заставне страхування (страхувальником виступає позичальник, об'єктом страхування – його майнова відповідальність за своєчасну і повну виплату кредиту і відсотків перед банком);

2) делькредерне страхування (страхувальником виступає банк, об'єктом страхування – відповідальність усіх чи окремих позичальників за своєчасну і повну виплату кредиту і відсотків перед банком). Приклад механізму страхування кредитного ризику індивідуальних клієнтів наведено в табл. 1.9 [185].

Таблиця 1.9

Організація страхування кредитних ризиків індивідуальних позичальників

Технологія страхування кредитів	Страховик надає Банку	Банк отримує
1. Проекти нормативних документів	- порядок кредитування фізичних осіб на придбання товарів (із застосуванням кредитного скорингу); договір страхування кредитів; договір страхування кредитних ліній; Технологічна картка “Страховання кредитів, наданих фізичним особам”	- порядок оцінки кредитоспроможності позичальника; - порядок прийняття рішення щодо видачі кредиту; - порядок перевірки позичальника та наданих документів; - порядок супроводження кредитної заборгованості; - порядок взаємодії Страхової компанії та Банку
2. Програмні засоби страховика	- АРМ “Страховання кредитів” (із застосуванням кредитного скорингу та перевірки підприємця-роботодавця за кодом ЄДРПОУ)	- технологію експрес-кредитування; - автоматизовану технологію перевірки позичальника та наданих документів; - автоматизовану технологію делькредерного страхування кредитів
3. Повернення страховиком частини страхових платежів	- Страховик повертає частину страхових платежів по достроково повернутих кредитах	- частину страхових платежів по достроково повернутих кредитах, як часткову компенсацію за втрату процентного доходу Банку

Технологія страхування кредитів	Страховик надає Банку	Банк отримує
4. Страхове відшкодування	- сплату страхового відшкодування при настанні страхового випадку у розмірі залишку несплаченої кредитної заборгованості та процентів, нарахованих по день сплати страхового відшкодування	- погашення Страховиком проблемної кредитної заборгованості; - недопущення виникнення сумнівної та безнадійної заборгованості; - відсутня необхідність нарахування 100% резерву під сумнівну та безнадійну заборгованість
5. Механізм щодо повернення боргів позичальника після сплати страхового відшкодування	- перенесення процедури повернення боргу до компетенції Страховика	- механізм взаємодії Страховика та Банку при поверненні боргів позичальниками після отримання Банком страхового відшкодування; - лояльність клієнтів до Банку

Моніторинг і контроль кредиту та стану застави проводиться для того, щоб мати можливість вчасно виявити негативні тенденції в діяльності позичальника чи вартості заставленого майна. Це дає банку можливість вжити відповідні дії для з'ясування ситуації, що склалася, та здійснити певні управлінські заходи.

Ранжування кредиту полягає у присвоєнні відповідного рейтингу кредитній операції та віднесенні її до відповідної групи кредитів, з яких формується кредитний портфель банку. На цій стадії відбувається перехід від методів управління на рівні окремого кредиту до методів управління на рівні кредитного портфелю.

Таким чином, використання і загальних, і специфічних методів управління кредитним ризиком дозволяють банку здійснювати ефективну кредитну діяльність. Більше того, моніторинг є важливим протягом усього процесу кредитування, оскільки саме завдяки систематичному спостереженню за динамікою будь-яких змін у діяльності позичальника чи якісному складі кредитного портфелю є попереджувальним сигналом для втручання та ефективного управління у разі несприятливих подій для банку.

Моніторинг як економічна категорія має надзвичайно ємкий зміст та

значну сферу застосування. Цей процес розглядається і як внутрішній, і як зовнішній щодо банку.

Висновки до першого розділу

Кредитні ризики, що викликані проведенням кредитних операцій, є найбільш загрозливими для банку. На здійснення кредитної діяльності у сучасних умовах значний вплив справляє інтернаціоналізація. Постає необхідність удосконалення управління ризиками. Сучасна концепція управління банківськими ризиками ґрунтується на системному підході, який використовується і у банківському ризик-менеджменті.

Найважливіші висновки по першому розділу наступні:

1. Досліджено теоретико-методологічні підходи до визначення сутності банківського ризику. Ризики банківської діяльності є неоднаковими як за своїм змістом, так і за характером прояву. Тому ідентифікація та класифікація банківських ризиків є першим кроком для можливого управління ними. Класифікація ризиків за певними ознаками дозволяє розділити їх на певні групи, що уможлиблює їх подальше регулювання. Більше того, при складанні класифікації необхідно застосовувати комплексний підхід. Однією з класифікаційних ознак є можливість кількісної оцінки, оскільки існують банківські ризики, які піддаються кількісній оцінці, проте частину з них неможливо оцінити кількісно. Кредитний ризик банку належить до тих видів ризику, які можна оцінити за допомогою кількісних методів.

2. З'ясовано місце кредитного ризику у системі банківських ризиків, визначено його економічну сутність, чинники виникнення та методи оцінки. Кредитний ризик є одним із найвагоміших ризиків, реалізація якого може критично позначитися на функціонуванні банку. Кредитні операції є найприбутковішим видом активу банку, але і найризикованішим водночас. Проте це стосується тих банків, у структурі активних операцій яких саме

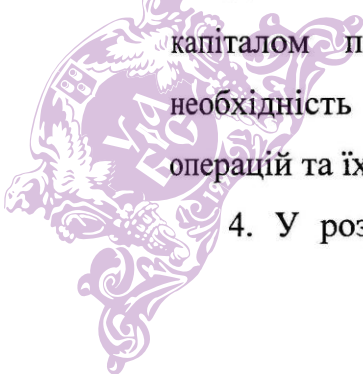
кредитні операції займають левову частку (в Україні таких переважна більшість). Саме тому виважений підхід до співвідношення “кредитний ризик – дохідність” із використанням відповідних методів оптимізації ризику є для банку дуже важливим на шляху реалізації власної місії, стратегії і тактики. Кредитний ризик також класифікують за різними ознаками. У світлі зростаючої швидкими темпами інтернаціоналізації банківської діяльності пропонується класифікувати кредитний ризик за приналежністю до країни кредитора на:

- кредитний ризик позичальника-резидента;
- кредитний ризик позичальника-нерезидента.

Відправною точкою оцінки рівня кредитного ризику є визначення кредитоспроможності потенційного позичальника. Є два типи моделей, за якими здійснюється визначення кредитоспроможності – класифікаційні та комплексного аналізу. Проведений у розділі огляд моделей оцінки кредитного ризику провідних банків світу дає змогу стверджувати, що для українських банків дані моделі є цінним досвідом при створенні власних. Урахування закордонного досвіду при управлінні ризиками є одним із проявів інтернаціоналізації у банківській діяльності.

3. Розкрито сутність поняття “інтернаціоналізація банківської діяльності”, виявлено тенденції її розвитку в Україні та обґрунтовано необхідність урахування при здійсненні банківських операцій та ризик-менеджменту. В Україні інтернаціоналізація банківської діяльності проявляється як присутність іноземних банків на національному банківському ринку та вихід вітчизняних банків на закордонні ринки. У розділі наведено інформацію про вихід українських банків на іноземні ринки та здійснено аналіз показників діяльності банків України з іноземним капіталом понад 90% у структурі власного капіталу; обґрунтовано необхідність урахування інтернаціоналізації при здійсненні банківських операцій та їх управлінні.

4. У розділі здійснено систематизацію існуючих методів управління

кредитним ризиком у банку та описано їх зміст. Методи управління пропонуються розглядати у широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні управління кредитним ризиком полягає у прийнятті або ж відмові від ризику. У вузькому розумінні вважаємо за доцільне розглядати методи управління, класифікувавши їх на три групи:

- загальні методи управління (кредитна політика, ціноутворення на кредити, створення кредитних бюро та рейтингових агентств);

- методи управління кредитним ризиком на рівні кредитного портфелю (диверсифікація, лімітування, створення резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями, моніторинг кредитного портфелю);

- методи управління кредитним ризиком на рівні окремого кредиту (аналіз кредитоспроможності позичальника, структурування кредиту, документування кредиту, способи забезпечення кредиту - застава, гарантія, порука, страхування кредиту, моніторинг і контроль за кредитом та станом застави, ранжування кредиту).

5. Запропоновано узагальнену класифікацію банківського моніторингу. Варто розмежовувати поняття моніторингу банківської діяльності та моніторингу у банківській діяльності, зокрема у кредитній, оскільки останній здійснює саме банк, а моніторинг банківської діяльності проводиться наглядовими органами.

Банківський моніторинг класифіковано залежно від наступних класифікаційних ознак: установа, яка здійснює моніторинг, об'єкти моніторингу, мета моніторингу, види банківських операцій. У відповідності до цих ознак банківський моніторинг поділяється на моніторинг банків (зовнішній) та моніторинг у банках (внутрішній).

У статті [38] розкрито сутність ризику як економічної категорії та проведено аналіз різних підходів щодо класифікації ризиків банківської діяльності. У праці [39] досліджено різні підходи щодо визначення поняття "кредитний ризик" та його класифікації, охарактеризовано методи оцінки кредитного ризику, зокрема закордонний досвід та можливості його

використання в Україні. У статті [36] виявлено проблеми інтернаціоналізації банківської діяльності; уточнено сутність понять “глобалізація” та “інтернаціоналізація банківської діяльності”; систематизовано позитивні та негативні моменти створення філій іноземних банків в Україні та розглянуто альтернативну стратегію виходу українських банків на закордонні ринки.

У тезах [37] запропоновано класифікацію банківського моніторингу. У роботі приділено увагу розкриттю змісту одного із методів управління проблемними кредитами, а саме: реструктуризації кредитної заборгованості. У роботі [46] вказується на важливість професійного управління кредитним ризиком як передумови успішної діяльності банку у сфері кредитування. Праця [41] присвячена дослідженню використання кредитних деривативів при управлінні кредитними ризиками. Праця ж [43] присвячена виявленню особливостей кредитного ризику в умовах інтернаціоналізації банківської діяльності.

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ У БАНКАХ

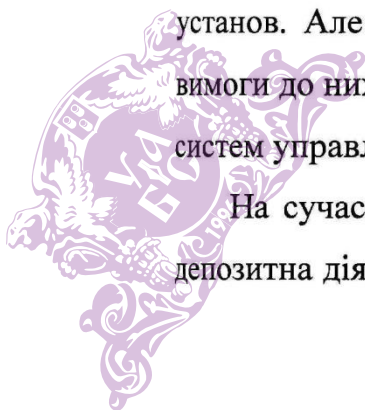
2.1. Моніторинг кредитної діяльності банків України

Однією зі складових банківського моніторингу є моніторинг банківської діяльності, який виявляється у відстеженні тенденцій зміни даних щодо здійснення операцій банківських установ та їх ризиків. Наглядові органи в залежності від мети моніторингу можуть здійснювати його за різними напрямками. Якщо метою моніторингу є виявлення тенденцій зміни даних про стан здійснення будь-яких операцій у банківській системі, то об'єктом моніторингу виступають власне банківські операції.

Розглянемо приклад моніторингу кредитних операцій у банківській системі України, оскільки кредитування займає центральне місце у здійсненні активних операцій. Тенденції розвитку банківської діяльності, зокрема ринку кредитування, досліджуються багатьма вченими, аналізуються експертами. Проблемам банківського кредитування присвячені праці багатьох науковців та практиків. Однак, незважаючи на досить високий рівень досліджень питань кредитування, зміни відбуваються щодня, тому необхідність аналізу кредитного ринку та динаміки його розвитку залишається в полі зору дослідників постійно і становить практичний інтерес для вивчення.

В умовах стрімкого розвитку інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя суттєво змінюється роль функціонування банківських установ. Але зростає не тільки значення банків у сучасній економіці, а й вимоги до них, що стосуються підвищення рівня капіталізації, удосконалення систем управління ризиками, підвищення стабільності функціонування тощо.

На сучасному етапі розвитку банківської системи України кредитна та депозитна діяльність усе ж залишаються домінуючими у вітчизняних банках,

незважаючи на появу порівняно нових нетрадиційних банківських операцій.

З одного боку, банки виступають позичальниками, які залучають вільні кошти клієнтів, з іншого боку – банки є кредиторами для тих, у кого коштів бракує. Отже, по-перше, банк повинен дотримуватися вимог регулятора (НБУ, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб), який слідкує за дотриманням банком нормативів щодо кредитування та за виконанням зобов'язань перед вкладниками. По-друге, банк виступає своєрідним “регулятором” для позичальників. Звичайно, у прямому значенні банк не може втручатися та регулювати діяльність позичальника, проте аналізувати, слідкувати за тенденціями його діяльності банк повинен. Крім того, банк повинен оцінювати власні ризики, на які наражається при здійсненні кредитних операцій.

Кредитування економіки – одна з найважливіших функцій діяльності банків. Основними установами, що надають кредити в Україні, є банки другого рівня. Для більш повного розуміння ситуації проаналізуємо динаміку основних показників діяльності банків (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники діяльності банків України*

№ п/п	Показники	1.01. 2002	1.01. 2003	1.01. 2004	1.01. 2005	1.01. 2006	1.01. 2007	1.01. 2008
1.	Загальні активи, млн. грн.	50785	67774	105539	141497	223024	353086	619004
2.	Темп приросту до попереднього року, %	-	33,45	55,72	34,07	57,62	58,32	75,31
3.	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями), млн. грн.	47591	63896	100234	134348	213878	340179	599396
4.	Темп приросту до попереднього року, %	-	34,26	56,82	34,03	59,20	59,05	76,20
5.	Зобов'язання, млн. грн.	39676	53913	87352	115926	188427	297613	529818

Продовження табл. 2.1

№ п/п	Показники	1.01. 2002	1.01. 2003	1.01. 2004	1.01. 2005	1.01. 2006	1.01. 2007	1.01. 2008
6.	Темп приросту до попереднього року, %	-	35,88	62,02	32,71	62,54	57,95	78,02
7.	Капітал, млн. грн.	7915	9983	12882	18421	25451	42566	69578
8.	Темп приросту до попереднього року, %	-	26,13	29,04	43,00	38,16	67,25	63,46
9.	Регулятивний капітал, млн. грн.	8025	10099	13274	18188	26373	41148	72265
10.	Темп приросту до попереднього року, %	-	25,84	31,44	37,02	45,00	56,02	75,62
11.	ВВП (у фактичних цінах), млн. грн.	204190	225810	267344	345113	441452	544153	712945
12.	Темп зростання до попереднього року, %	-	110,59	118,39	129,09	127,92	123,26	131,02
13.	Частка чистих активів у ВВП, %	23,31	28,30	37,49	38,93	48,45	63,27	84,07
14.	Адекватність регулятивного капіталу (H2), %	20,69	18,01	15,11	16,81	14,95	14,19	13,92

* Розраховано за даними [52, с.44; 124]

Наведені дані показують, що станом на 01.01.2007 року темп приросту капіталу (67,25%) випереджував темп приросту активів (58,32%), що свідчить про нарощення капіталу банками. Станом же на 01.01.2008 року ситуація істотно змінилася. Темп приросту активів (75,31%) випереджував темп приросту капіталу (63,46%). Отже, темпи приросту капіталу й активів свідчать про відставання темпів нарощування капіталу в порівнянні з темпами зростання активів.

Слід також зазначити, що станом на 1.01.2008 року рівень адекватності

капіталу складав 13,92% при нормативному значенні мінімум 10%. Але значення даного показника мало стійку тенденцію до зниження, оскільки на 1.01.2002 року цей показник становив 20,69%. Це свідчить про те, що надалі банки змушені будуть зменшувати обсяги кредитування для підтримки нормативу в межах норми, оскільки саме кредитна діяльність складає понад 80% в активах банку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Частка кредитного портфелю в активах банків України*

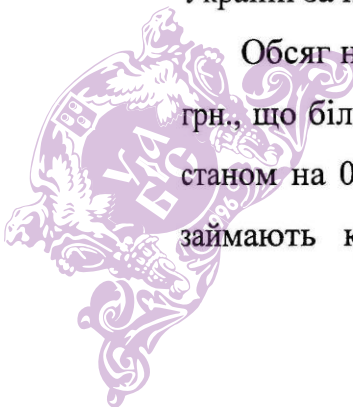
№ п/п	Показники	1.01. 2002	1.01. 2003	1.01. 2004	1.01. 2005	1.01. 2006	1.01. 2007	1.01. 2008
1.	Активи, млн. грн.	47591	63896	100234	134348	213878	340179	599396
2.	Кредитний портфель, млн. грн.	32097	46736	73442	97197	156385	269688	485507
3.	Частка кредитного портфелю в активах, %	67,58	73,14	73,27	72,35	73,12	79,28	80,99

* Розраховано за даними [124]

Також необхідно відмітити, що частка банківських активів у ВВП України станом на 1.01.2008 р. склала 84,07%. У Німеччині ж подібне співвідношення складає 200%, Великобританії - 130%, країнах Східної Європи – 80-90% [84].

Таким чином, проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що при загальному позитивному характері розвитку банківського кредитного ринку України зростання обсягів кредитування мало екстенсивний характер. Цей факт свідчить про нагальну потребу у капіталізації банківської системи, щоб не допустити у найближчому майбутньому істотного сповільнення темпів приросту кредитів. Проаналізуємо структуру кредитного портфеля банків України за період з 01.01.2002 р. по 01.01.2008 р. (табл. 2.3).

Обсяг наданих кредитів станом на 01.01.2008 року становив 485507 млн. грн., що більш як у 15 разів перевищує обсяг вимог за кредитами, наданими станом на 01.01.2002 року. У структурі наданих кредитів найбільшу частку займають кредити, надані суб'єктам господарювання. Частка кредитів,

наданих фізичним особам, постійно зростала і станом на 01.01.2008 року складала 31,64%, що свідчить про суттєве збільшення обсягів кредитування фізичних осіб, оскільки станом на 01.01.2002 ця частка складала лише 4,28%.

Таблиця 2.3

Структура кредитного портфелю банків України*

№ п/п	Назва показника	1.01.2002	1.01.2003	1.01.2004	1.01.2005	1.01.2006	1.01.2007	1.01.2008
1.	Кредитний портфель, млн. грн.	32097	46736	73442	97197	156385	269688	485507
1.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання	26564	38189	57957	72875	109020	167661	276184
1.2	кредити, надані фізичним особам	1373	3255	8879	14599	33156	77755	153633
2.	Довгострокові кредити, млн. грн.	5683	10690	28136	45531	86227	157224	291963
2.1	У тому числі: довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	5125	9698	23239	34693	58528	90576	156355
3.	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні), млн. грн.	1863	2113	2500	3145	3379	4456	6357
4.	Резерв на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями, млн. грн.	2963	3575	4631	6367	8328	12246	18477
1'	Кредитний портфель, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1.1'	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання	82,76	81,71	78,92	74,97	69,71	62,17	56,89
1.2'	кредити, надані фізичним особам	4,28	6,96	12,09	15,02	21,20	28,83	31,64
2.1'	Довгострокові кредити, %	17,71	22,87	38,31	46,84	55,14	58,30	60,14
2.1.1'	У тому числі: довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	15,97	20,75	31,64	35,69	37,43	33,59	32,20
3.1'	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні), %	5,80	4,52	3,40	3,24	2,16	1,65	1,31
4.1'	Резерв на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями, %	9,23	7,65	6,31	6,56	5,33	4,54	3,81

* Розраховано за даними [124]

Незважаючи на суттєве зростання загальних обсягів кредитування протягом 2002 – 2007 років, частка проблемних кредитів у кредитних портфелях банків за цей період постійно скорочувалася. Це свідчить про суттєве покращення якості кредитного портфелю українських банків. Важливим етапом здійснення моніторингу ринку банківського кредитування є моніторинг кредитів, наданих банками України в економіку. Здійснимо моніторинг цих кредитів більш деталізовано: у розрізі позичальників, валют та регіонів України.

За даними НБУ у розрізі позичальників ситуація щодо вимог за кредитами, наданими в економіку України [52, с. 97], виглядала наступним чином (рис. 2.1). За видами економічної діяльності на 01.01.2008 року, основними позичальниками кредитних коштів були фізичні особи (37%), суб'єкти господарювання торгівлі (24%), суб'єкти господарювання переробної промисловості (15%). Що ж до інших видів економічної діяльності, то частка їх кредитування банківськими установами становила відповідно: операції з нерухомістю – 7%, будівництво – 5%, сільське господарство – 4%, діяльність транспорту та зв'язку – 3%, інша економічна діяльність – 3%, фінансова діяльність – 1%, добувна промисловість – 1%.

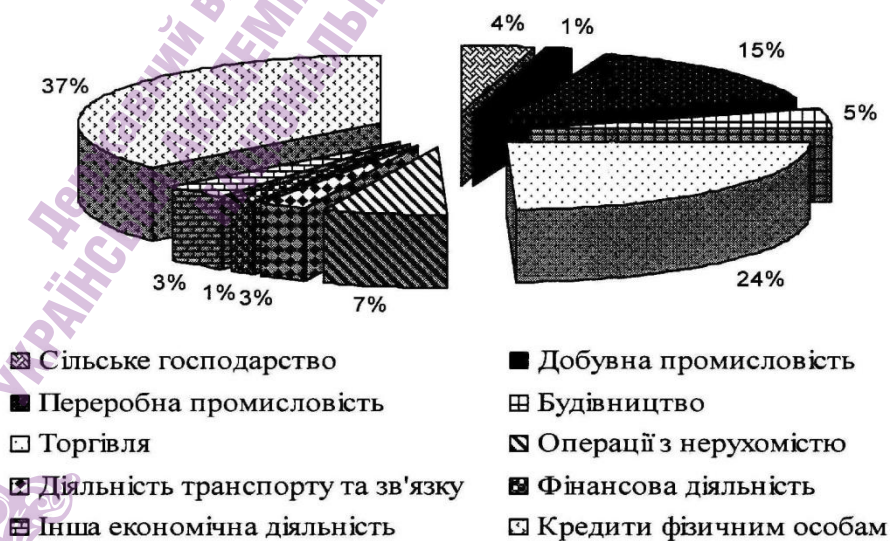

Рис. 2.1 Структура кредитів, наданих в економіку України у розрізі позичальників, станом на 01.01.2008 року

У структурі кредитних вкладень за видами валют станом на 01.01.2008 року [52, с. 85] незначно (на 0,18%) переважали кредити, надані в національній валюті (50,09% або 213798 млн. грн.). Хоча, як видно з рис. 2.2, обсяг кредитів, наданих в іноземній валюті, постійно зростає. Заборгованість за кредитами в іноземній валюті станом на 01.01.2008 року становила 213065 млн. грн. або 49,91% загального обсягу наданих кредитів.

Рис. 2.2 Структура кредитного портфелю банків України за видами валют

Для дослідження стану ринку банківського кредитування цікавим є моніторинг кредитних операцій банків України у регіональному розрізі. Розподіл банківських установ за областями є нерівномірним. Найбільше банківських установ сконцентровано в успішних областях України [52, с. 155]: Київській (у м. Київ) – 109 банків - юридичні особи станом на I квартал 2008 року, Харківській – 11, Дніпропетровській – 14, Донецькій – 10, Одеській – 10. Деякі області мають від 1 до 5 банків (АР Крим, Волинська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Полтавська, Сумська, Чернігівська). Частина областей взагалі не мають власних банків – юридичних осіб (Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька), але потребу суб'єктів господарювання цих регіонів у кредитних ресурсах задовольняють філії банків, головні офіси яких

знаходяться у вищезазначених областях.

У розрізі регіонів станом на 01.01.2008 року найбільшими були вимоги за кредитами, що надані банками у м. Київ (95959 млн. грн.), Дніпропетровській (30457 млн. грн.), Донецькій (19447 млн. грн.), Харківській (11402 млн. грн.) та Одеській (14463 млн. грн.) областях. Їх частка у кредитному портфелі складає 70%. Оскільки кредити, що надані позичальникам м. Київ, складають 39,1% загального портфелю кредитів, наданих в економіку України, вважаємо за доцільне виділити м. Київ як окремий регіон, для більш точного аналізу. Для порівняння – частка кредитів, наданих банками в економіку Київської області (за виключенням м. Київ) складає 1,1% (рис. 2.3). Станом на 01.01.2008 року розрив у кредитуванні банками м. Київ та інших областей України ще більше зріс. Кредити, що надані позичальникам Києва, зросли на 86952 млн. грн. та становили 42,8% від загальної суми наданих кредитів.

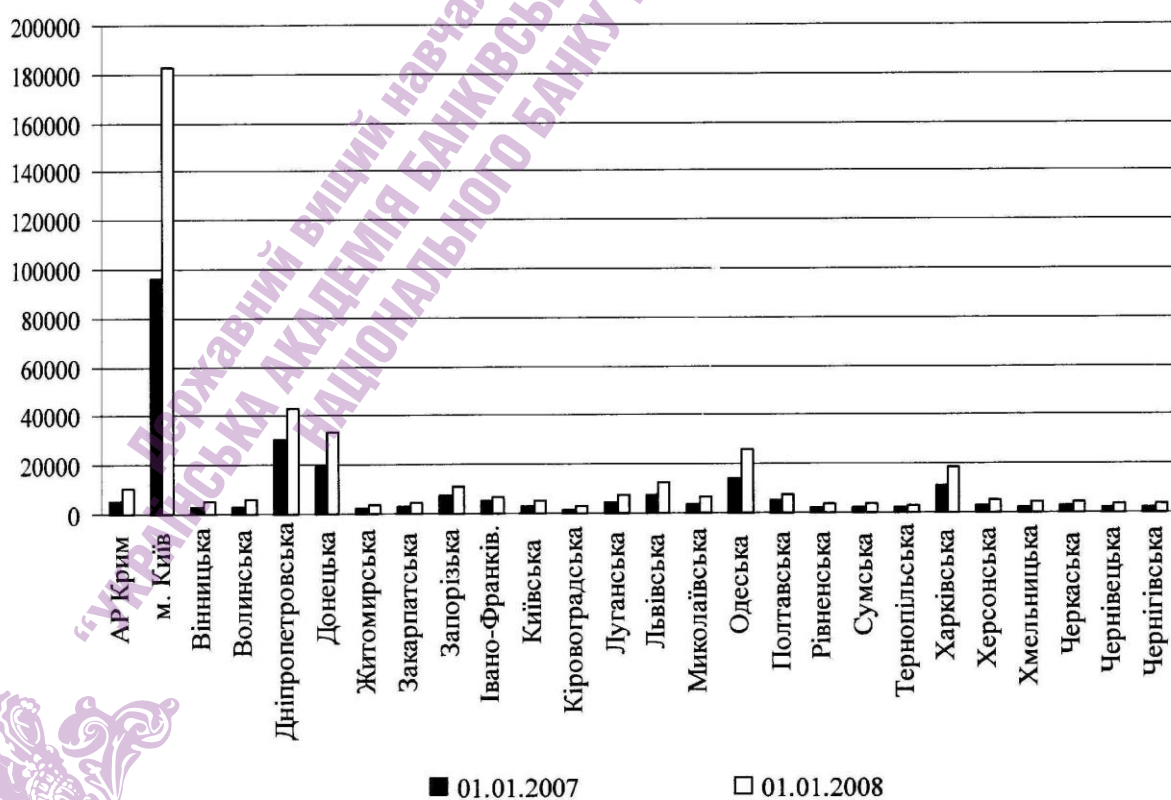

Рис. 2.3 Кредитний портфель банків у розрізі регіонів

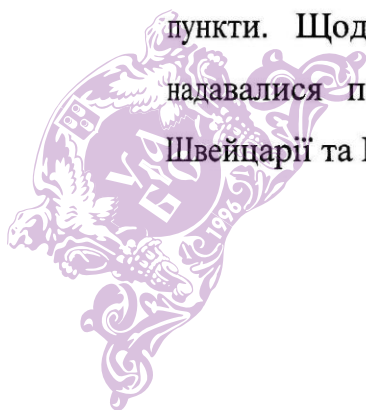

Отже, розглянуті дані підтверджують нерівномірність розподілу кредитних ресурсів серед позичальників різних областей України.

Станом на 01.01.2008 року найвищі темпи зростання вимог банків за кредитами спостерігалися в наступних областях: Волинській – 192,7%, Хмельницькій – 191,3%, м. Київ – 190,6%; найменші – Івано-Франківській – 131,2%, Дніпропетровській – 142,4%, Запорізькій – 146,3% (додаток 3). На цю ж дату темп приросту вимог за кредитами населенню коливався від 74,3% у Луганській області до 110,2% у Львівській області. Темп приросту вимог за кредитам суб'єктам господарювання змінювався відповідно з 5,8% Івано-Франківській до 85,7% у Волинській областях.

Оскільки НБУ переходить на нові стандарти розкриття фінансової звітності, зараз стала доступною інформація стосовно кредитів, наданих за кордон депозитними установами (табл. 2.4). Це стало можливим завдяки тому, що НБУ поширює статистичні дані щодо індикаторів фінансової стабільності (ІФС) відповідно до методики МВФ. Інституційне охоплення для сектора депозитних установ в Україні станом на 01.01.2008 р. налічує 175 підзвітних організацій, зокрема 2 банки, контрольовані урядом, та 173 приватні комерційні банки.

За даними таблиці 2.4 можна зробити висновки, що діяльність українських банків у сфері кредитування поширюється не лише в межах України, а й за кордоном. І хоча частка кредитів, наданих іноземним позичальникам, незначна, усе ж вона вказує, що українські банки знаходяться на початковому етапі поширення власної присутності за кордон. Станом на 01.01.2007 року частка кредитів поза внутрішньою економікою складала 1,65%, на 01.01.2008 року – 2,64%, тобто зросла на 0,81 процентних пункти. Щодо розподілу кредитів між країнами, то найбільші частки надавалися позичальникам республіки Кіпр, Німеччини, Великобританії, Швейцарії та Російської Федерації.

Таблиця 2.4

Кредити, надані банками України за географічним розподілом*

Географічний регіон отримувача	1.01.2007 р.		1.01.2008 р.		+/- відхилення	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Внутрішня економіка	263850,97	98,35	473893,93	97,54	+210042,96	-0,81
Австрія	67,66	0,03	138,26	0,03	+70,60	0,00
Бельгія	0,02	0,00	25,26	0,01	+25,24	+0,01
Велика Британія	390,84	0,15	1302,51	0,27	+911,67	+0,12
Італія	0,24	0,00	3,97	0,00	+3,73	0,00
Кіпр	1362,78	0,51	6381,66	1,31	+5018,88	+0,81
Латвія	23,54	0,01	107,91	0,02	+84,37	+0,01
Литва	16,83	0,01	7,64	0,00	-9,19	0,00
Нідерланди	133,16	0,05	50,79	0,01	-82,37	-0,04
Німеччина	604,85	0,23	1460,80	0,30	+855,95	+0,08
Нідерландські Антильські острови	707,00	0,26	0,00	0,00	-707,00	-0,26
Нова Зеландія	41,27	0,02	36,90	0,01	-4,37	-0,01
Панама	47,71	0,02	59,86	0,01	+12,15	-0,01
Сполучені Штати Америци	235,29	0,09	192,87	0,04	-42,42	-0,05
Франція	0,29	0,00	257,68	0,05	+257,39	+0,05
Швейцарія	62,99	0,02	751,44	0,15	+688,45	+0,13
Білорусь	14,21	0,01	21,71	0,00	+7,50	0,00
Грузія	3,37	0,00	41,49	0,01	+38,12	+0,01
Російська Федерація	668,50	0,25	859,15	0,18	+190,65	-0,07
Інші країни	51,14	0,02	271,77	0,06	+220,63	+0,04
Усього	268282,66	100,00	485865,61	100,00	+217582,95	x

* Розраховано за даними НБУ [<http://bank.gov.ua/FSI/index.htm>]

Отже, кредитна діяльність українських банків не обмежується зараз лише українськими позичальниками. Це приносить нові можливості, але відповідно створює і нові ризики для діяльності банку. У таких умовах українським банкам украй необхідно вдосконалювати управління ризиками та вдосконалювати спектр операцій, що надаються.

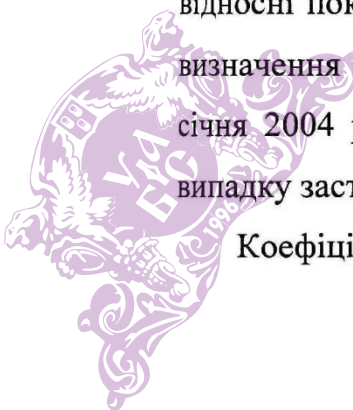
Вищевикладені результати свідчать про те, що кредитна діяльність для

українських банків залишається пріоритетним напрямком і приносить найбільші прибутки. Отже, й ризики, що супроводжують кредитну діяльність, є для банку важливим елементом управління.

Таким чином, залежно від поставленої мети моніторингу у банківській діяльності, можна виокремити моніторинг банківської діяльності регулюючими органами. Якщо поставити за мету моніторингу банківської діяльності - визначення найбільш ризикових операцій, для цього можна використати певну систему показників, якими користується Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. За допомогою математико-статистичного апарату маємо можливість довести, які з банківських операцій є найризикованішими на певний момент часу. Значимим кроком у цьому напрямку є дослідження російських науковців. Трансформуючи та пристосовуючи підхід, означений у науковій статті [96], до українських особливостей функціонування банківської системи, проведемо моніторинг ризикованості операцій банківської діяльності у наступному розрізі.

У такому випадку процес проведення зовнішнього банківського моніторингу базується на методиці, що полягає в оцінці ступеня ризику банківських операцій за допомогою певних показників банківської діяльності, що входять до системи моніторингу. Тобто, контролюючі органи можуть визначити, які з банківських операцій є найризикованішими, а які менш ризикованими, з'ясувати причини банківського ризику, означити шляхи його оптимізації та можливості управління ризиками в певному регіоні або ж по Україні в цілому. Згідно методики обирається певний набір показників, які характеризують діяльність банків. Для оцінки ризиків банківської діяльності пропонується використовувати коефіцієнти чи відносні показники діяльності банків, передбачені Положенням про порядок визначення банків-агентів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 21 січня 2004 р. за № 94/8693 [132]. Як інструмент оцінки ризику в даному випадку застосовується коефіцієнт варіації.

Коефіцієнт варіації дозволяє визначити відносний ризик показників

системи моніторингу і, як наслідок, показує, які з банківських операцій, що характеризує даний показник, є найризикованішими. Він ураховує величину ризику, що приходить на одиницю очікуваного або середнього значення виконання відповідного показника, що входить до системи моніторингу. Коефіцієнт варіації визначається діленням стандартного відхилення на середнє значення показника по всьому банківському сектору або по обраній групі банків:

$$K_{var} = (\sigma / \bar{K}) * 100 , \quad (2.1)$$

де K_{var} - коефіцієнт варіації показників, що входять в систему моніторингу;

σ - стандартне відхилення показників, що входять в систему моніторингу;

\bar{K} - середнє значення коефіцієнтів, що входять в систему моніторингу.

Стандартне відхилення показників, що входять до системи моніторингу, вимірює розсіювання величин. Чим більше стандартне відхилення, тим більша мінливість коефіцієнтів банківської діяльності і тим більший ризик банківської системи. Стандартне відхилення показників, що входять в систему моніторингу банківського сектору, визначається за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (K_i - \bar{K})^2}{n}} , \quad (2.2)$$

де K_i - значення i -того коефіцієнта окремого банку;

n - кількість банків, що входять до системи моніторингу.

Коефіцієнт варіації – відносна величина, тому на розмір цього коефіцієнта не впливають абсолютні значення показника, що вивчається.

Чим вище коефіцієнт, тим більша його мінливість, тобто тим вищий ризик.

Можлива наступна якісна градація значень коефіцієнта: до 10% - незначний ризик, 10-25% - середній, понад 25% - високий (суттєвий) ризик.

З метою оцінки ризику банківської діяльності використовувалися показники, представлені в Положенні про порядок визначення банків-агентів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [132]. Це такі коефіцієнти:

а) коефіцієнти достатності капіталу:

- питома вага капіталу в пасивах (K1);
- коефіцієнт достатності капіталу (K2);
- співвідношення балансового капіталу до дохідних активів (K3);
- співвідношення суми проблемних кредитів до балансового капіталу

(K4);

б) коефіцієнти якості активів:

- співвідношення дохідних до сукупних активів (A1);
- показник кредитної активності (A2);
- рівень сумнівної та простроченої заборгованості в кредитному портфелі (A3);
- коефіцієнт співвідношення дебіторської заборгованості до недохідних активів (A4);

- коефіцієнт співвідношення основних засобів до сукупних активів (A5);

в) коефіцієнти ефективності менеджменту:

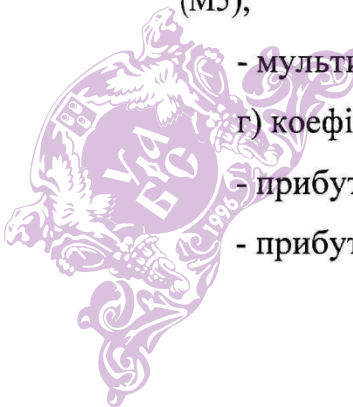
- коефіцієнт використання зобов'язань (M1);
- питома вага вкладів громадян у зобов'язаннях (M2);
- коефіцієнт доступності банку до зовнішніх джерел фінансування (M3);
- коефіцієнт дієздатності банку (M4);
- показник співвідношення адміністративних витрат до сукупних активів

(M5);

- мультиплікативний ефект капіталу (M6);

г) коефіцієнти ефективності:

- прибутковість активів (E1);
- прибутковість капіталу (E2);

- чиста процентна маржа (ЕЗ);
- д) коефіцієнти ліквідності:
 - коефіцієнт миттєвої ліквідності (Л1);
 - співвідношення високоліквідних активів до сукупних зобов'язань (Л2).

Для визначення найбільш ризикованих операцій були проаналізовані коефіцієнти 10 банків України станом на 01.01.2007 р. (додаток І) та на 01.01.2008 р. (додаток К), зокрема наступних: ЗАТ КБ “ПриватБанк”, ВАТ “Райффайзен Банк Аваль”, Акціонерний комерційний інноваційний банк “УкрСиббанк”, АКБ “Укрсоцбанк”, ВАТ “Державний експортно-імпортний банк України” (“Укрексімбанк”), ЗАТ “Промінвестбанк”, ВАТ КБ “Надра”, ВАТ “Державний ощадний банк України”, ЗАТ “ОТП Банк”, ЗАТ “Альфа-банк”. Станом на 01.01.2008 року дані банки входили до першої групи (перша десятка) банків України за розміром активів.

Велике значення має інформаційна база, яка використовується для моніторингу ризикованості банківських операцій. У даному випадку інформаційною базою є офіційна звітність банків (баланси, звіти про фінансові результати діяльності банків, звіти про власний капітал та примітки до фінансової звітності банків) та Національного банку України. Під час розрахунку коефіцієнтів були використані дані по показниках з офіційних сайтів банків другого рівня та Національного банку України.

Отже, для розрахунку коефіцієнтів варіації були використані дані по показниках 10 вищезазначених банків, активи яких станом на 01.01.2007 року склали 52,04% від загальних активів банківської системи України в цілому, на 01.01.2008 року – 49,68%. При розрахунку коефіцієнта варіації абсолютні показники діяльності банків відходять на задній план, оскільки коефіцієнт варіації у даному випадку розраховується на основі відносних показників (коефіцієнтів) і дає змогу співставляти ризики як малих, так і великих банків.

У таблиці 2.5 наведені коефіцієнти варіації, розраховані за вищенаведеною формулою (2.1) станом на 01.01.2007 року та на 01.01.2008 року за показниками достатності капіталу, якості активів, ефективності

менеджменту, ефективності та ліквідності. Приклад розрахунку коефіцієнта варіації показника K1 станом на 01.01.2007 р. подано у додатку Л. Коефіцієнти варіації по інших показниках розраховуються аналогічно.

Таблиця 2.5

Оцінка ризику показників системи моніторингу банківської діяльності

№ п/п	Показник	Коефіцієнт варіації (%) станом на 01.01.2007 р.	Коефіцієнт варіації (%) станом на 01.01.2008 р.
1	K1. Питома вага капіталу в пасивах	21,01	14,32
2	K2. Коефіцієнт достатності капіталу	46,12	49,99
3	K3. Співвідношення балансового капіталу до дохідних активів	38,03	18,85
4	K4. Співвідношення суми проблемних кредитів до балансового капіталу	30,32	44,88
5	A1. Співвідношення дохідних до сукупних активів	34,91	32,23
6	A2. Показник кредитної активності	17,04	14,59
7	A3. Рівень сумнівної та простроченої заборгованості в кредитному портфелі	84,29	55,47
8	A4. Коефіцієнт співвідношення дебіторської заборгованості до недохідних активів	56,40	95,63
9	A5. Коефіцієнт співвідношення основних засобів до сукупних активів	63,48	50,31
10	M1. Коефіцієнт використання зобов'язань	15,63	14,28
11	M2. Питома вага вкладів громадян у зобов'язаннях	58,25	54,08
12	M3. Коефіцієнт доступності банку до зовнішніх джерел фінансування	60,05	50,45
13	M4. Коефіцієнт дієздатності банку	7,91	5,13
14	M5. Показник співвідношення адміністративних витрат до сукупних активів	37,43	33,00
15	M6. Мультиплікативний ефект капіталу	113,94	118,03
16	E1. Прибутковість активів	51,17	50,99
17	E2. Прибутковість капіталу	60,25	53,61
18	E3. Чиста процентна маржа	24,93	19,73
19	L1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	52,06	45,78
20	L2. Співвідношення високоліквідних активів до сукупних зобов'язань	52,13	49,43

У розрізі даних розрахунків та обраного інструментарію моніторингу

класифікуємо показники за трьома групами ризику:

- показники з незначним ризиком (1-й рівень ризику);
- показники з середнім рівнем ризику (2-й рівень ризику);
- показники з високим рівнем ризику (3-й рівень ризику).

Дані таблиці 2.6 ілюструють градацію значень рівнів ризику показників системи моніторингу банківського сектору, яка пропонується для ранжування показників за ступенем ризику (відповідно і банківських операцій, що характеризують дані показники).

Таблиця 2.6

Градація значень рівнів ризику показників системи моніторингу банківської діяльності

Рівень ризику	Коефіцієнт варіації (%)
Ризик 1-го рівня	До 10
Ризик 2-го рівня	10-25
Ризик 3-го рівня	Понад 25

Проведений моніторинг дає змогу стверджувати, що найменшу волатильність має показник – коефіцієнт дієздатності банку (M4). Його можна віднести до ризику 1-го рівня (коефіцієнт варіації станом на 01.01.2008 р. складав 5,13% проти 7,91% станом на 01.01.2007 р.). Отже, діяльність вищевказаних банків з точки зору дієздатності банку є найменш ризиковою. Тобто, стабільність діяльності даних банків та управління активами і пасивами з погляду прибутковості знаходяться на високому рівні. Усі інші показники мали ризик 2-го та 3-го рівнів. Але це й не дивно, оскільки банківська діяльність за своєю суттю є ризиковою. Здійснимо ранжування показників банківської діяльності за наступним принципом: 1 – найменш ризиковий показник, 20 – найбільш ризиковий показник (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Ранжування показників системи моніторингу банківської діяльності
за ступенем ризику**

№ п/п	Показники	01.01.2007 р.			01.01.2008 р.			Відхилення	
		Квар, %	Рівень ризикy	Ранг	Квар, %	Рівень ризикy	Ранг	Квар, %	Ранг
1	K1	21,01	2-ий	4	14,32	2-ий	3	-6,69	-1
2	K2	46,12	3-ий	10	49,99	3-ий	12	+3,87	+2
3	K3	38,03	3-ий	9	18,85	2-ий	5	-19,18	-4
4	K4	30,32	3-ий	6	44,88	3-ий	9	+14,15	+3
5	A1	34,91	3-ий	7	32,23	3-ий	7	-2,68	-
6	A2	17,04	2-ий	3	14,59	2-ий	4	-2,45	+1
7	A3	84,29	3-ий	19	55,47	3-ий	18	-28,82	-1
8	A4	56,40	3-ий	14	95,63	3-ий	19	+39,23	+5
9	A5	63,48	3-ий	18	50,31	3-ий	13	-13,17	-5
10	M1	15,63	2-ий	2	14,28	2-ий	2	-1,35	-
11	M2	58,25	3-ий	15	54,08	3-ий	17	-4,17	+2
12	M3	60,05	3-ий	16	50,45	3-ий	14	-9,60	-2
13	M4	7,91	1-ий	1	5,13	1-ий	1	-2,78	-
14	M5	37,43	3-ий	8	33,00	3-ий	8	-4,43	-
15	M6	113,94	3-ий	20	118,03	3-ий	20	+4,09	-
16	E1	51,17	3-ий	11	50,99	3-ий	15	-0,18	+4
17	E2	60,25	3-ий	17	53,61	3-ий	16	-6,64	-1
18	E3	24,93	2-ий	5	19,73	2-ий	6	-5,20	+1
19	Л1	52,06	3-ий	12	45,78	3-ий	10	-6,28	-2
20	Л2	52,13	3-ий	13	49,43	3-ий	11	-2,70	-2

На основі даних таблиці 2.7 можна зробити висновки, що найбільшій уваги заслуговують наступні показники: мультиплікативний ефект капіталу (M6); коефіцієнт співвідношення дебіторської заборгованості до недохідних активів (A4), рівень сумнівної та простроченої заборгованості в кредитному портфелі (A3), коефіцієнт доступності банку до зовнішніх джерел фінансування (M3), прибутковість капіталу (E2), коефіцієнт співвідношення основних засобів до сукупних активів (A5). Коефіцієнти варіації цих показників є найбільшими, тобто, саме ці показники мають найбільшу

волатильність та є найризикованішими. Отже, й банківська діяльність, яка характеризується даними показниками у вищевказаній групі найбільших банків, є найризикованішою.

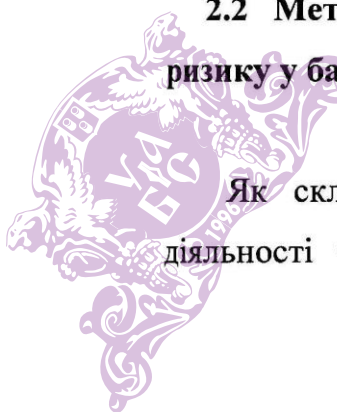
Як бачимо, показники, в яких фігурує проблемна заборгованість, відносяться до найбільш ризикових (А3, К4). Таким чином, кредитний ризик можна розглядати як найбільш великий і значимий для банку. Коефіцієнт варіації показника А3 станом на 01.01.2008 року у порівнянні з 01.01.2007 року зменшився на 28,82 процентних пункти, а ранг показника зменшився на 1 позицію. Рівень же коефіцієнта варіації показника К3 за цей же період зменшився на 19,18 процентних пункти, а ранг зменшився на 4 позиції. Відповідно станом на 01.01.2008 року показник А3 знаходився на 18 позиції, К4 – на 9 позиції серед 20 інших показників обраної системи моніторингу. Таким чином, приділяючи більше уваги цим показникам та факторам, які впливають на їх величину, можна приймати оперативні управлінські рішення для поліпшення ситуації в банківському секторі та зменшення його ризиковості.

Отже, за даною методикою можна визначати найризикованіші показники (та, як наслідок, банківські операції) як банківської системи в цілому, так і банків окремого регіону або ж певної групи банків.

Підсумовуючи вищенаведені дані, можна зробити висновок, що в активних операціях банків найбільшу питому вагу займають кредитні операції, а показники кредитної діяльності є найбільш ризикованими серед інших показників. Саме тому важливо здійснювати ефективне управління та своєчасний моніторинг банківських кредитних ризиків.

2.2 Методичні підходи до моніторингу портфельного кредитного ризику у банку

Як складові банківського моніторингу - моніторинг у банківській діяльності та моніторинг банківської діяльності відрізняються тим, що

перший проводять саме банки для того, щоб ефективно управляти своєю діяльністю та зменшити вплив ризиків на стабільне та прибуткове функціонування банківської установи, а останній – наглядові (контролюючі органи); указані види банківського моніторингу здійснюються з різною метою та мають різні об'єкти дослідження та аналізу.

Моніторинг кредитного ризику є тим видом моніторингу, що проводять саме банки, що передбачено стратегією ризик-менеджменту банку, причому його необхідно здійснювати паралельно з кредитним моніторингом (рис. 2.4).

Рис. 2.4 Моніторинг у кредитній діяльності банку

У банківській практиці та наукових працях немає чіткого структурованого визначення поняття кредитного моніторингу. З нашої точки зору, цей вид моніторингу є комплексним поняттям. Частина науковців ототожнюють кредитний моніторинг із моніторингом індивідуального позичальника [120, с. 81; 125, с. 655], частина - із моніторингом кредитного портфелю [65, с. 14].

Моніторинг ризику О. Лаврушин [9, с. 27] пропонує визначати як процес регулярного аналізу показників ризику стосовно його видів і прийняття рішень, направлених на мінімізацію ризику при збереженні необхідного рівня прибутковості. Тобто, визначення враховує лише показник ризику.

Проте, варто зазначити, що на рівень кредитного ризику впливають як окремі позичальники, так і якість кредитного портфеля в цілому. Крім того, у кожному банку використовується система показників кредитного ризику, за якими також повинно вестися постійне спостереження.

Саме тому доцільно проводити моніторинг кредитного ризику за наступними напрямками:

- моніторинг кредитного ризику індивідуального позичальника;
- моніторинг кредитного ризику кредитного портфелю та показників кредитного ризику.

Таким чином, ми пропонуємо визначати моніторинг кредитного ризику наступним чином:

Моніторинг кредитного ризику – це процедура систематичного відстеження зміни даних про стан кредитного ризику на рівні кредитного портфелю банку та індивідуальних позичальників і інших показників кредитного ризику з метою мінімізації кредитного ризику, управління та контролю, виявлення динаміки та прогнозування розвитку кредитної діяльності.

Алгоритм моніторингу кредитного ризику пропонується [9, с. 27] проводити за наступною схемою (рис. 2.5).

Рис. 2.5 Алгоритм моніторингу кредитного ризику

Система повноважень та прийняття рішень покликана забезпечити належне функціонування моніторингу кредитного ризику, надаючи йому необхідну гнучкість у сполученні зі стабільністю на кожному рівні

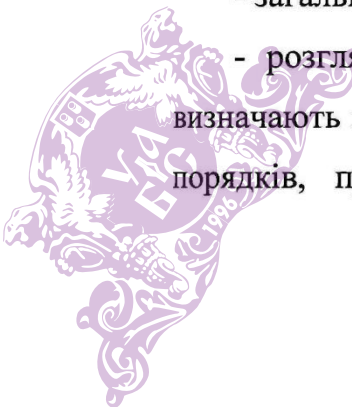
управління. Тому кожен банк повинен установити порядок участі органів управління та структурних підрозділів у моніторингу кредитного ризику. О. Лаврушин та Н. Валенцева у процесі моніторингу ризику також указують як один із елементів – розподіл обов’язків по моніторингу ризику [9, с. 27]. Розподіл повноважень може виглядати наступним чином.

Повноваження ради директорів банку:

- затвердження внутрішніх документів банку, що регулюють основні складові елементи ризик-менеджменту у банку;
- забезпечення створення організаційної структури банку, що відповідає основним принципам управління кредитним ризиком;
- здійснення контролю за повнотою та періодичністю перевірок службою внутрішнього контролю дотримання основних принципів управління кредитним ризиком окремими підрозділами та кредитною організацією в цілому;
- здійснення контролю за повнотою й періодичністю звітів про оцінку рівня кредитного ризику, що надаються організаційно-контрольним відділом;
- затвердження заходів по забезпеченню безперервності фінансово-господарської діяльності при здійсненні банківських операцій та інших угод, включаючи плани дій на випадок непередбачених обставин (плани по забезпеченню безперервності та (або) відновленню фінансово-господарської діяльності);
- оцінка ефективності управління кредитним ризиком;
- контроль за діяльністю виконавчих органів банку по управлінню кредитним ризиком.

Повноваження правління банку:

- загальне управління кредитним ризиком;
- розгляд і затвердження внутрішніх документів і змін до них, що визначають правила й процедури управління кредитним ризиком (положень, порядків, правил, методик, регламентів, тарифів і т.п.), за винятком

внутрішніх документів, затвердження яких віднесено Статутом до компетенції загальних зборів акціонерів і ради директорів банку;

- затвердження лімітів показників, що використовуються для моніторингу кредитного ризику;

- розподіл повноважень і відповідальності по управлінню кредитним ризиком між керівниками підрозділів різних рівнів, забезпечення необхідними ресурсами, установлення порядку взаємодії й подання звітності.

Повноваження керівника служби, що проводить моніторинг:

- визначення відповідності дій та операцій, що здійснюються керівництвом і службовцями банку, вимогам чинного законодавства, нормативних актів, внутрішніх документів банку, що визначають проведену банком політику, процедури прийняття й реалізації рішень, організації обліку й звітності, включаючи внутрішню інформацію про прийняті рішення, проведені операції, результати аналізу фінансового стану й ризику банківської діяльності;

- контроль за дотриманням процедур по управлінню кредитним ризиком;

- участь у розробці внутрішніх документів банку з метою перевірки відповідності вимогам законодавства й системі внутрішнього контролю, розробленої в банку.

Повноваження керівників структурних підрозділів банку:

- контроль за дотриманням установлених лімітів по проведених банківських операціях та інших угодах;

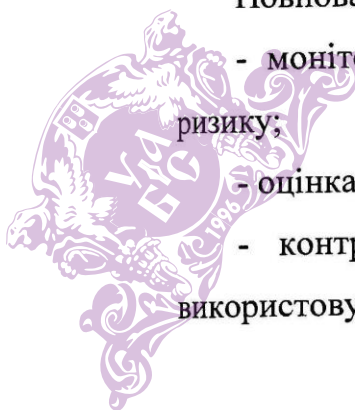
- щоденне інформування про зміну показників, що використовуються для моніторингу кредитного ризику.

Повноваження працівників підрозділу моніторингу:

- моніторинг банківських ризиків - інформація про стан кредитного ризику;

- оцінка кредитного ризику;

- контроль за дотриманням установлених лімітів показників, що використовуються для моніторингу кредитного ризику;

- регулярне складання й надання органам управління банку звітності щодо моніторингу;

- розробка та впровадження заходів, процедур, механізмів і технологій по обмеженню та (або) зниженню кредитного ризику.

Щодо визначення системи показників стосовно оцінки кредитних ризиків та механізму здійснення моніторингу на основі даних показників, то більш докладно про це йдеться у третьому розділі дисертації. Методи управління кредитним ризиком були розглянуті нами у попередньому пункті.

Проте ми пропонуємо більш широко розуміти процес моніторингу кредитного ризику і виділяємо наступні етапи моніторингу кредитного ризику (рис. 2.6).

Рис. 2.6 Етапи моніторингу кредитного ризику у банку

Саме на основі моніторингу приймаються рішення про ефективне управління кредитним ризиком з допомогою вищезазначених методів.

Виділимо основні складові елементи моніторингу кредитного ризику на різних етапах кредитного процесу (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Складові елементи моніторингу кредитного ризику

Моніторинг кредитного ризику			
Моніторинг на рівні окремого позичальника		Моніторинг на рівні кредитного портфелю	Моніторинг показників кредитного ризику
Моніторинг на стадії відбору позичальників	Моніторинг на стадії використання кредиту позичальником		
- моніторинг розвитку різних галузей, у яких здійснюють діяльність потенційні позичальники	- моніторинг дотримання позичальником кредитної угоди	- моніторинг місця кредитного портфелю в загальних активах банку	- розрахунок коефіцієнтів, що являються індикаторами кредитного ризику
- попередній моніторинг фінансового стану позичальників	- моніторинг фінансового стану позичальників	- моніторинг диверсифікації кредитного портфелю	- бальна оцінка показників за відповідним алгоритмом
	- моніторинг цільового використання кредитних коштів	- моніторинг структури кредитів, класифікованих за ступенем ризику	- визначення інтегрального показника кредитного ризику
	- моніторинг нефінансової інформації (наприклад, репутації)	- моніторинг встановлених лімітів щодо кредитування	
	- моніторинг забезпечення		

Методологічною базою проведення моніторингу в банках України є закони України, постанови та положення НБУ, внутрішні положення банку. У кожному банку обов'язково доцільно розробити Положення про моніторинг кредитного портфелю фізичних та юридичних осіб. Саме цей документ регламентує розподіл повноважень при здійсненні моніторингу кредитних операцій, процес нагляду за якістю кредитів, здійснення відповідних заходів для покращення стану заборгованості за кредитом.

Моніторинг кредитного ризику на рівні кредитного портфелю банку – це процес систематичного аналізу показників кредитного ризику, який повинен

ураховувати та базуватися на аналізі кредитного портфелю на підставі факторів, що спричиняють його виникнення.

Моніторинг кредитного портфелю можна визначити як проведення всебічного систематичного кількісного та якісного аналізу кредитного портфелю для здійснення відповідних управлінських рішень щодо поліпшення якісного складу кредитного портфелю.

Проаналізувавши підходи закордонних [13; 120; 121] та вітчизняних [2; 186] учених, пропонуємо проводити моніторинг кредитного портфелю наступним чином.

Моніторинг кредитного портфелю варто розпочинати з визначення місця кредитного портфелю в загальних активах банку (табл. 2.9). Розглянемо приклад моніторингу кредитного портфелю ВАТ “Ощадбанк”. Дані, використані для розрахунку у таблицях 2.9 та 2.10 взято з Річного звіту ВАТ “Ощадбанк” за 2007 рік.

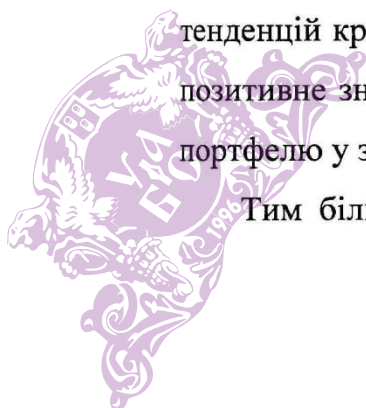
Таблиця 2.7

**Кредитний портфель у загальних активах банку ВАТ “Ощадбанк”
станом на 31 грудня 2007 року**

Показники	2007	2006	Динаміка	
			в абсолютному вираженні	у відносному вираженні
Кредитний портфель, тис. грн.	8465402	4111623	+4353779	+105,89
Загальні активи, тис. грн.	19290906	11590416	+7700490	+66,44
Питома вага кредитного портфелю у загальних активах, %	43,88	35,47	+8,41	+23,71

Аналіз динаміки зростання (зменшення) кредитного портфелю у загальних активах має здійснюватися не лише з періодичністю в рік, а швидше кожного місяця або ж кварталу для відслідковування поточних тенденцій кредитної діяльності. Узагалі зростання кредитного портфелю має позитивне значення, але до певної межі. Показник питомої ваги кредитного портфелю у загальних активах понад 65% вважається високим [2, с. 124].

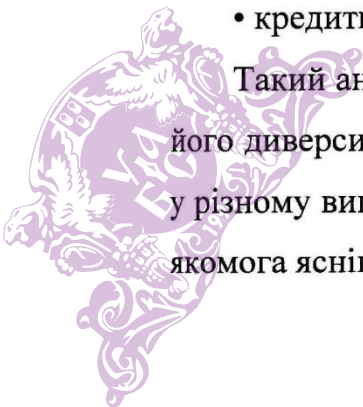
Тим більше, занадто швидке зростання кредитного портфелю нерідко

свідчить про можливість виникнення проблем у майбутньому. Але загальні показники не дають повного розуміння потенційної проблеми. Тому необхідно представляти інформацію у наступних розрізах:

- за галузевою ознакою:
 - промисловість;
 - сільське господарство;
 - будівництво;
 - торгівля;
 - транспорт;
 - споживчі кредити;
- за строками надання:
 - короткострокові кредити;
 - довгострокові кредити;
- за видами погашення:
 - вчасно погашені кредити;
 - прострочені кредити;
- за видами позичальників:
 - кредити юридичних осіб;
 - кредити фізичних осіб;
 - міжбанківські кредити;
- за видами забезпечення:
 - кредити, забезпечені заставою;
 - кредити під гарантію;
 - кредити, забезпечені страховим полісом;
 - інші форми забезпечення (порука, цесія);
 - кредити без забезпечення (бланкові кредити).

Такий аналіз є, по суті, моніторингом кредитного портфелю з точки зору його диверсифікованості. Результати моніторингу повинні бути представлені у різному вигляді (таблиці, діаграми, графіки) для того, щоб інформація була якомога яснішою та легшою для сприйняття.

Після здійснення відповідних розрахунків аналізуються позитивні та негативні відхилення. Оскільки кредитний портфель – величина не статична, то якість кредитного портфелю постійно змінюється в кращу або гіршу сторону. Це нормальна ситуація. Але кожен банк має визначити ту межу, до якої саме якість кредитного портфелю може погіршуватися. Для цього необхідно розрахувати суму кредитів, класифікованих за ступенем ризику відповідно до фінансового стану позичальника (класу) та обслуговування боргу позичальником [133].

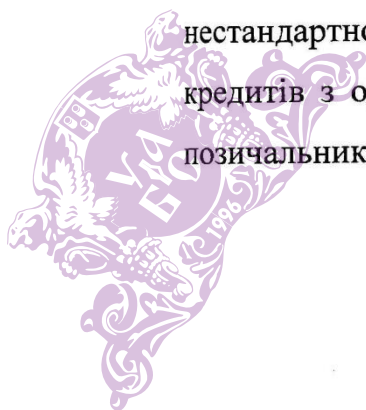
Динаміку кредитного портфелю важко змінити кардинально за короткий проміжок часу – саме тому необхідно здійснювати систематичний моніторинг для вчасного виявлення можливих проблем. Дана інформація може бути представлена низкою таблиць, макети яких та можливий зміст наведено нижче (табл. 2.10; 2.11).

Таблиця 2.10

Динаміка зміни структури кредитів, класифікованих за ступенем ризику ВАТ “Ощадбанк”

п/п	Група ризику	Станом на 31.12.2007, тис. грн.	%	Станом на 31.12.2006, тис. грн.	%	Відхилення	
						тис. грн.	%
1	Стандартні	4 232 886	78,0	2 100 409	77,9	+2132477	+0,1
2	Під контролем	1 043 281	19,2	497 758	18,4	+545523	+0,8
3	Субстандартні	63 940	1,2	45 155	1,7	+18785	-0,5
4	Сумнівні	40 508	0,7	18 969	0,7	+21539	0
5	Безнадійні	49 885	0,9	34 040	1,3	+15845	-0,4

За даними таблиці можна спостерігати, якими є тенденції зміни структури кредитів, класифікованих за ступенем ризику. Позитивним є зростання стандартної заборгованості у кредитному портфелі та зменшення нестандартної. Також таблиця 2.10 дає змогу відслідковувати міграцію кредитів з однієї групи ризику до іншої, а таблиця 2.11 показує, які саме позичальники є причиною цих змін.

Зміна груп ризику у розрізі позичальників (станом на відповідну дату)

	Клієнт	Сума кредиту, грн.	Група ризику	
			Попередня	Нова
Покращення	Клієнт А	120000	Субстандартна	Під контролем
Погіршення	Клієнт Б	30000	Стандартна	Під контролем
Без змін	Клієнт В	59000	Стандартна	Стандартна

Ці дані дадуть змогу визначити проблемних клієнтів (застосовується окремо для юридичних і фізичних осіб) та почати з ними роботу для з'ясування обставин, що склалися. Звичайно, створення системи моніторингу кредитного портфелю – нелегка і трудомістка робота, але при ефективній постановці завдань, правильному підборі спеціалістів та якісному технічному обладнанні це дасть позитивні результати і слугуватиме для керівництва банку надійним орієнтиром при прийнятті управлінських рішень.

Також на рівні кредитного портфелю проводиться моніторинг дотримання різного роду лімітів щодо кредитування, установлених банком (ліміти за видами кредитів, категоріями позичальників, окремими галузями, ліміти повноважень кредитних працівників та ін.). Банк структурує рівні прийнятого кредитного ризику шляхом установлення ліміту на величину ризику, прийнятого на одного позичальника і на кожну категорію позичальників. Моніторинг ризику кредитного портфелю банку і його перегляд здійснюється на регулярній основі. Ліміти кредитування для окремих позичальників і які-небудь зміни таких лімітів установлюються відповідним кредитним комітетом. Ліміт кредитування містить у собі обмеження на суму кредиту, графік погашення для кожної кредитної угоди й обмеження по цільовому використанню позики. Кредитний працівник банку на регулярній основі здійснює моніторинг операцій із клієнтами банку і повідомляє кредитний комітет про будь-які зміни в стані клієнта. Банк регулярно підтверджує існуючі ліміти кредитування. При структуруванні

кредитної угоди банк установлює графік погашення з урахуванням особливостей бізнесу позичальника, установлює власний внесок позичальника у фінансований проект і засвідчується в наявності грошових потоків, достатніх для обслуговування запитуваного кредиту. Банк звичайно бере заставу для забезпечення позик і, у разі потреби, приймає поручительство компаній, що афільовані з позичальником. Оскільки кредитна політика банку віддає пріоритет якості позичальника над якістю забезпечення, рішення про кредитування завжди базується на оцінці ризику, а не за оцінкою якості забезпечення.

Крім абсолютних показників, їх структури та динаміки, стан кредитного портфелю та його ризику визначають за допомогою певних коефіцієнтів (показників ризику), що розглянуто нами у третьому розділі дисертації.

Вищенаведена інформація стосується моніторингу кредитного ризику на рівні кредитного портфелю банку, нижче ж наведемо дані, що стосуються моніторингу кредитного ризику окремого позичальника.

2.3. Інструменти банківського моніторингу індивідуального кредитного ризику

Моніторинг кредитного ризику окремого позичальника здійснюється на основі аналізу всебічної інформації про діяльність індивідуального позичальника, оскільки фактично у найгіршому варіанті кредитний ризик кількісно буде виражатися сумою кредиту плюс недоотримані відсотки, які мав би сплатити позичальник. Саме тому необхідно визначати кредитоспроможність позичальника перед видачею кредиту та здійснювати періодичний моніторинг протягом усього періоду дії кредитної угоди.

Отже, моніторинг кредитного ризику окремого позичальника – це процес відстежування ключових елементів діяльності позичальника, який визначає його здатність до повернення кредиту та відсотків за ним для запобігання виникненню проблемної заборгованості. Тобто, мова йдеться саме про конкретних позичальників.

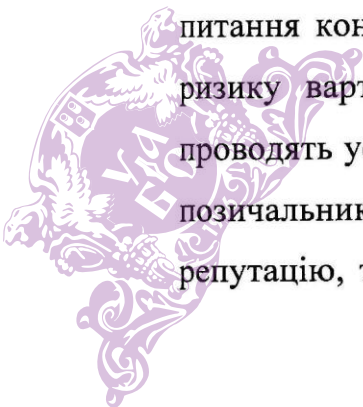
На ранніх етапах функціонування кредиту, необхідно проводити моніторинг кредитного ризику окремого позичальника; який базується на моніторингу окремого клієнта. Це один із напрямків застосування комплексного підходу до моніторингу кредитного ризику.

Цікавим нам вважається дослідження А. Устаєва [179], яким виділено два аспекти моніторингу: моніторинг на стадії відбору позичальників і моніторинг використання кредиту позичальником.

На стадії відбору банк, використовуючи накопичену в процесі здійснення своїх операцій інформацію про фінансовий стан позичальників, їхньої кредитної історії, про тенденції розвитку ринків товарів і послуг, відбирає тільки таких позичальників і такі проекти, які мають передумови повернення наданих кредитів. Здійснюючи моніторинг на цій стадії, банк бере на себе “витрати перевірки”, тобто інформаційні витрати, пов’язані з перевіркою інформації про позичальника. Тобто, банк проводить моніторинг підприємств, а точніше - моніторинг фінансового стану позичальника. Це інформаційно-аналітичний інструмент, що призначений у подальшому для прийняття раціональних рішень, заходів впливу у рамках кредитної політики та пропозицій по вдосконаленню економічної політики банку в цілому.

Моніторинг підприємств дозволяє проводити незалежні оцінки тенденцій розвитку підприємств, що формуються на мікрорівні, оперативно здійснювати аналіз фінансового стану підприємств і найважливіших факторів, що визначають їх інвестиційну активність у взаємозв’язку з інструментами кредитної політики.

У стані нестабільності економіки - нестабільність законодавства, корупція та політична нестабільність, нерівні умови конкуренції [18] - питання кон’юнктури відіграють значну роль. При визначенні кредитного ризику варто звернутися до досвіду закордонних банків, які зазвичай проводять усебічний аналіз фінансового стану та потенційних можливостей позичальника, ураховуючи як власне його особисті, ділові якості, репутацію, так і стан галузі, в якій здійснює свою діяльність потенційний

клієнт. У такий спосіб забезпечується комплексний підхід до моніторингу підприємства, що є основним суб'єктом кредитних відносин, господарська діяльність якого впливає на формування капіталу банку і його наступний перерозподіл у рамках фінансових потоків. Моніторинг підприємств формує необхідну основу для раннього виявлення банком виникаючих диспропорцій, що дозволяє підвищити ефективність кредитної політики.

Отже, можна навести наступний алгоритм моніторингу підприємств – потенційних позичальників у контексті управління кредитним ризиком (рис. 2.7).

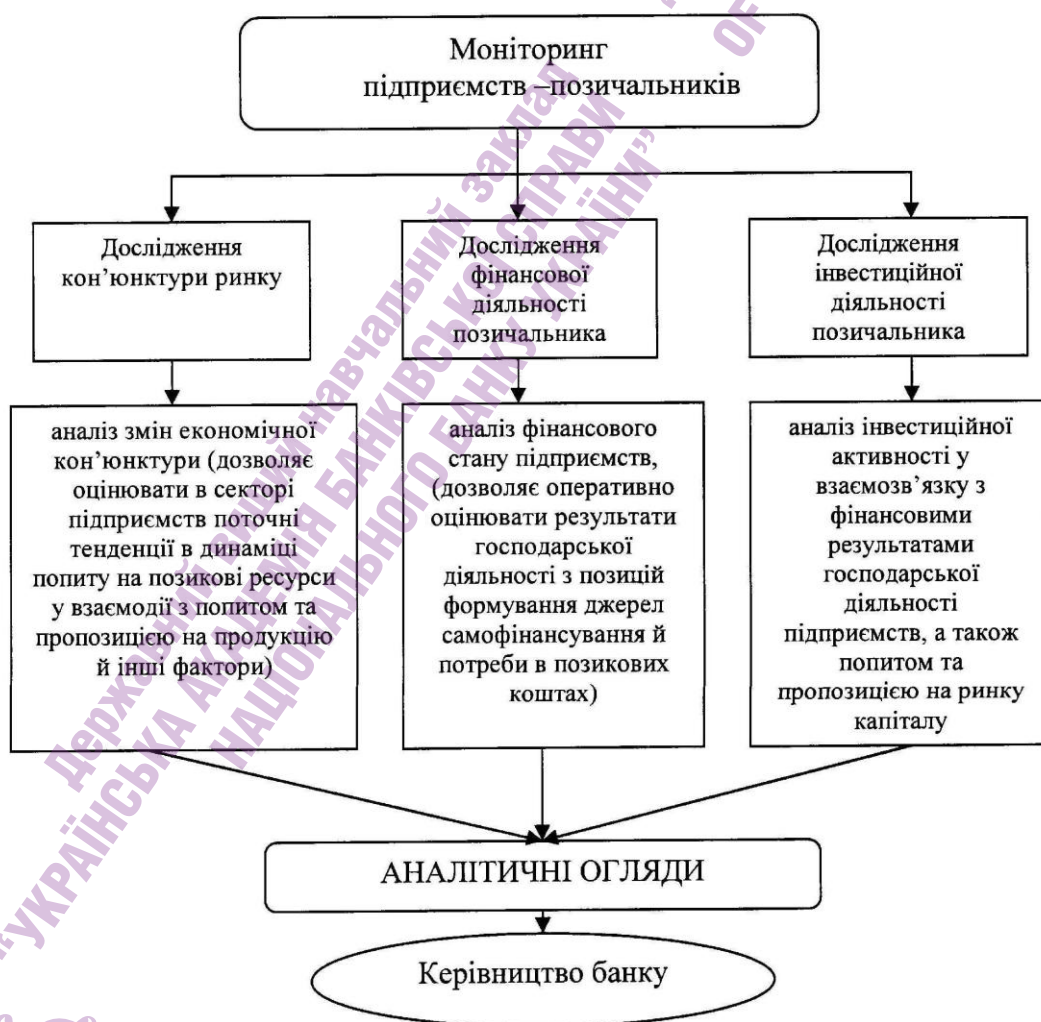

Рис. 2.7 Моніторинг підприємств–позичальників

Система моніторингу підприємств містить у собі три основних взаємозалежних блоки, які базуються на відповідній методології опитувань

підприємств:

- аналіз змін економічної кон'юнктури, що дозволяє оцінювати в секторі підприємств поточні тенденції в динаміці попиту на позикові ресурси у взаємодії з попитом та пропозицією на продукцію та інші фактори;
- аналіз фінансового стану підприємств, що дозволяє оперативно оцінювати результати господарської діяльності з позицій формування джерел самофінансування й потреби в позикових коштах;
- інвестиційної активності у взаємозв'язку з фінансовими результатами господарської діяльності підприємств, а також попитом та пропозицією на ринку капіталу.

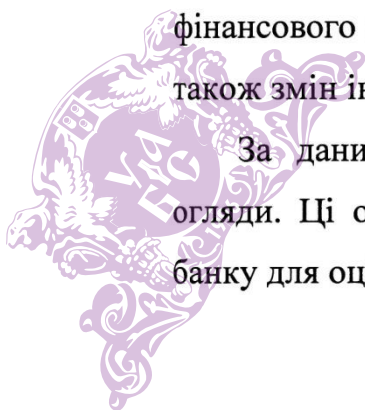
Моніторинг підприємств формує необхідну основу для раннього виявлення банком диспропорцій, які виникають у діяльності позичальників, що дозволяє підвищити ефективність кредитної політики.

Основними суб'єктами блоку "Моніторинг підприємств" у банку є підприємства реального сектору економіки, що отримують кредити у банку. Участь підприємств у моніторингу є добровільною, а банк забезпечує конфіденційність інформації, яка надається підприємствами.

Таким чином, у рамках створеної системи моніторингу підприємств банк зможе вирішити наступні завдання:

- оцінити ефективність проведеної кредитної політики з урахуванням реального розвитку загальноекономічних процесів;
- оцінити ризики, що виникають насамперед під впливом структурних зрушень у реальному секторі економіки;
- вирішити практичні завдання, пов'язані з основними функціями банку;
- зробити аналіз і прогноз економічної кон'юнктури на основі оцінки фінансового стану підприємств, зміни попиту та пропозиції на мікрорівні, а також змін інвестиційної активності позичальників.

За даними опитування підприємств щомісяця готуються аналітичні огляди. Ці огляди направляються керівництву й структурним підрозділам банку для оцінки ризиків кредитування окремих підприємств.

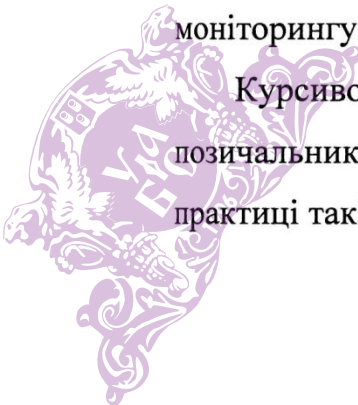

У додатку М пропонується орієнтовна форма аналітичного огляду експертної оцінки підприємства – позичальника. У даному випадку експертна оцінка являє собою заповнення формалізованої анкети по кожному кредиту. Оцінка проводиться на основі отриманих результатів за розділами анкети. Відповіді надаються у вигляді вибору з варіантів позитивної або негативної відповіді. Кожний пункт має свою вагу в підсумковій оцінці. Результати моніторингу свідчать, що банк може мати можливість здійснювати спостереження й аналіз не тільки окремих підприємств, а також їхньої сукупності, що дозволить робити обґрунтовані висновки про причини тих або інших негативних тенденцій та вносити пропозиції щодо їх ліквідації та попередження наслідків.

Моніторинг підприємств дозволяє підвищити якість аналізу й прогнозу, поглибити цей аналіз; вчасно виявляти диспропорції, причини їхньої появи та вживати заходи по усуненню й запобіганню ризиків; вносити на розгляд аргументовані пропозиції по вирішенню гострих проблем. Крім того, завдяки моніторингу підприємств можуть бути оцінені, відслідковані та спрогнозовані динаміка та тенденції фінансово-господарської діяльності підприємств. Позитивними результатами використання банком даних моніторингу підприємств є: створення необхідної основи для подальшого вдосконалення інструментів кредитної політики; формування необхідної інформаційно-аналітичної бази для вирішення практичних питань по кредитуванню та оптимізації кредитних ризиків.

Відправною точкою для початку здійснення моніторингу окремих позичальників є оцінка ризику в момент видачі кредиту, тобто присвоєння кредитній операції відповідного рейтингу. Алгоритм проведення моніторингу окремих позичальників показаний на рис. 2.8.

Курсивом на рис. 2.8 показано можливі позитивні зміни в діяльності позичальника, що можуть привести до підвищення його рейтингу, але на практиці такі випадки зустрічаються дуже рідко.

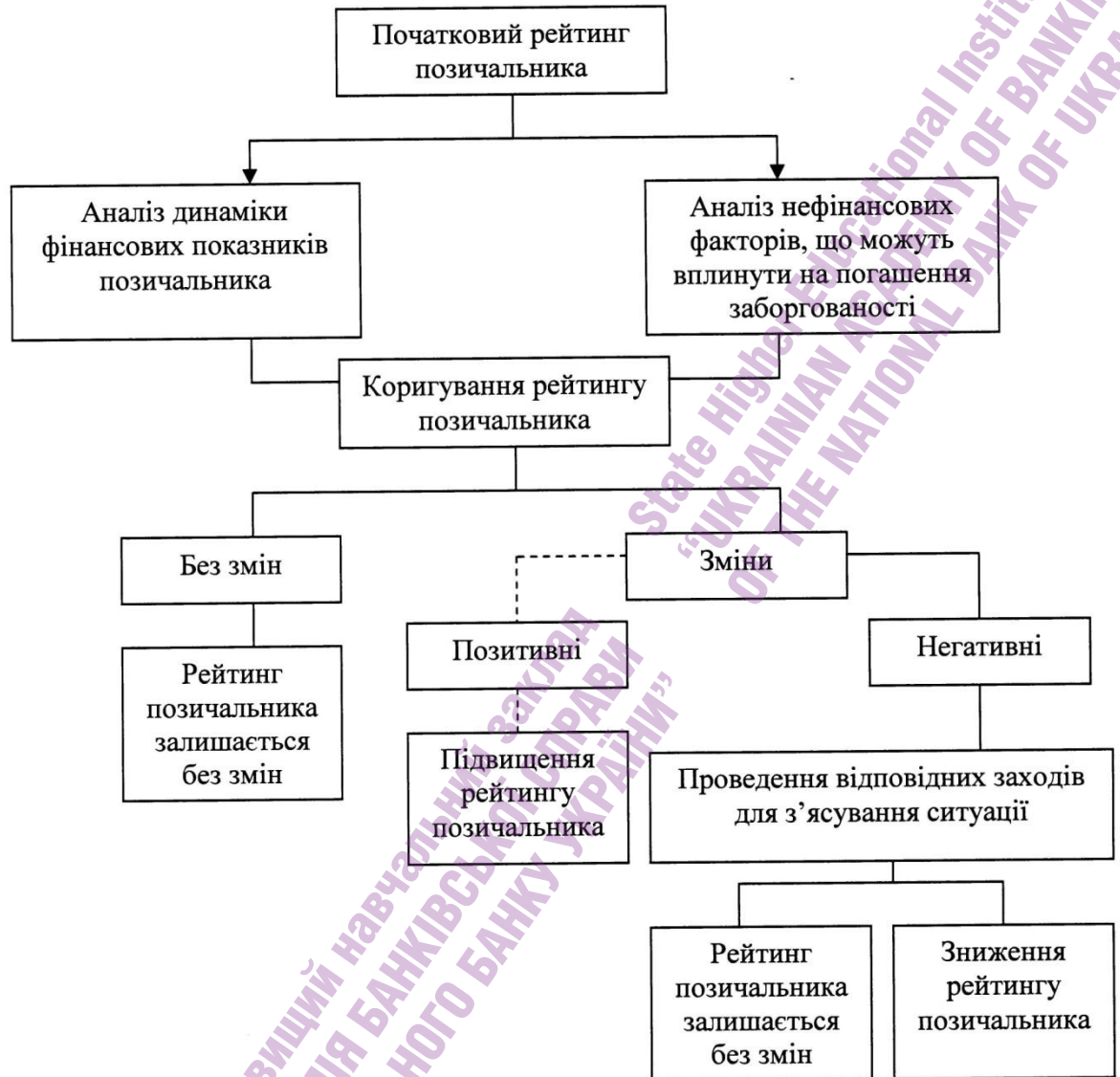

Рис. 2.8 Загальний алгоритм моніторингу окремого позичальника

Проведення управлінських дій під час моніторингу передбачає проведення ряду заходів щодо з'ясування, чому заборгованість позичальника стала або може стати проблемною. Першим етапом є перевірка динаміки фінансових показників діяльності позичальника. Якщо цих даних недостатньо або вони не прояснюють ситуацію, необхідно здійснити наступні дії, що залежать від причин, які викликали проблеми з погашенням заборгованості та строків затримки платежів:

- здійснити телефонний контакт;
- надіслати лист-повідомлення або ж лист-попередження;

- здійснити особистий контакт із позичальником;
- здійснити телефонні контакти із поручителями чи гарантами;
- перевірити стан застави тощо.

Здійснення вищевказаних дій має чітко регламентуватися положеннями банку та бути зафіксовано у внутрішніх документах банку, що слугуватиме підтвердженням наявності цих дій як таких.

Також необхідно складати звітність за місяць по моніторингу відповідних дій по прострочених кредитах. Наприклад, такі дані можна представляти у вигляді таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Звіт по моніторингу здійснення заходів щодо кредитів під особливим наглядом станом на відповідну дату

Позичальник	Залишок по кредиту, грн.	Причини, з яких кредит потрапив під особливий нагляд	Дата виникнення проблем	Коментар кредитного працівника
Позичальник А	Зазначення суми залишку по кредиту	Неподання чергових фінансових звітів	Зазначення відповідної дати, на яку виникли проблеми	Здійснений телефонний контакт, звіти обіцяють подати до певної дати
Позичальник В	>>	Для уточнення деяких показників діяльності необхідний візит до позичальника	>>	Візит призначений на відповідну дату
Позичальник С	>>	Прострочка платежів за основною сумою боргу та відсотками	>>	Відісланий лист-попередження
...
Загальна сума кредитного портфелю			...	
Сума по кредитах, що знаходяться під особливим наглядом			...	
Частка кредитів під особливим наглядом у кредитному портфелі			...	

Кожен банк має самостійно встановити відсоток кредитів, що можуть

знаходиться на стадії з'ясування проблем, що виникли у діяльності позичальника, тобто під особливим наглядом. Якщо фактичне значення показника буде значно перевищувати встановлений кредитною політикою граничний відсоток, то це може критично вплинути на діяльність банку. Коли кредит потрапив під особливий нагляд - це ще не означає, що він став проблемним, оскільки спочатку необхідно з'ясувати причини, з яких позичальник затримує сплату кредиту, подання звітів тощо. Якщо ж проблема не вирішена у звітному або наступному за звітним місяці, то дійсно існує дуже велика вірогідність переходу кредиту до проблемної заборгованості.

Моніторинг окремих позичальників є важливим етапом кредитної діяльності, адже завдяки вчасному виявленню проблем існує більша вірогідність запобігти виникненню проблемної заборгованості для банку. Тобто, основною метою здійснення моніторингу окремих позичальників є вчасне виявлення проблемних кредитів та здійснення відповідних заходів по їх усуненню.

Під проблемною розуміють заборгованість [81; 109; 125], за якою своєчасно не здійснено один або кілька платежів, значно зменшилася ринкова вартість забезпечення або ж виникли обставини, за яких у кредитора з'явилися сумніви щодо повернення кредиту. Тут необхідно наголосити, що проблемними є не тільки прострочені кредити, а й ті, за якими можуть виникнути будь-які проблеми щодо повернення заборгованості. Для цього необхідно вчасно розпізнати фактори, що можуть спричинити виникнення проблемних кредитів.

Систематизуємо фактори, що вказують на виникнення проблемної заборгованості, описані в науковій літературі [23; 63; 81; 109; 125; 149], в єдину таблицю 2.13.

Фактори, що вказують на виникнення проблемної заборгованості

Фактори, що вказують на виникнення проблемної заборгованості	
Фінансові	Нефінансові
1. Залежні від банку	
<ul style="list-style-type: none"> - неправильна оцінка фінансових можливостей клієнта; - помилки в оцінці вартості та ліквідності забезпечення кредиту; - неправильний вибір гарантів, поручителів, страхових умов кредитування; - гонка за доходом 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатньо продумана кредитна політика банку; - поверхове вивчення заявки на отримання кредиту; - відсутність або неякісне проведення контролю за фінансовим станом позичальника та дотриманням ним умов кредитного договору; - завелике кредитування
2. Залежні від позичальника	
<ul style="list-style-type: none"> - порушення строків виплати основної суми кредиту та відсотків; - різке падіння обсягів продажу; - зменшення доходів позичальника; - несприятлива зміна вартості забезпечення кредиту; - фінансові показники, що вказують на негативні зміни у діяльності позичальника; - отримання кредитів в інших банках 	<ul style="list-style-type: none"> - невчасне подання фінансових звітів; - зміна відносин з банком, небажання йти на контакт; - втрата позичальником важливих клієнтів або ринків збуту; - незадовільний рівень менеджменту; - недосконалі маркетингова політика; - очікувані зміни в складі керівництва; - створення клієнтом нових підприємств; - часта зміна позичальником юридичної адреси, місцезнаходження, номерів телефонів та ін.
3. Незалежні ні від банку, ні від позичальника	
<ul style="list-style-type: none"> - погіршення фінансової ситуації в країні (несприятливі коливання курсів валют, економічна криза, падіння національної грошової одиниці); - падіння ділової активності у галузі, де здійснює свою діяльність позичальник і, навпаки, занадто стрімкий ріст у галузі, де працює клієнт, як наслідок – зростання конкуренції, зниження цін на продукцію клієнта та втрата частини прибутку 	<ul style="list-style-type: none"> - негативні (для позичальника або банку) зміни економічного законодавства та політичної ситуації; - стихійне лихо природного або техногенного походження; - хвороба або смерть позичальника; - конкуренція

Розподіл факторів, що вказують на можливе виникнення проблемної заборгованості, на фінансові та нефінансові є досить умовним, оскільки зрозуміло, що вони є пов'язаними. Проте досить часто саме нефінансові фактори є першими сигналами, що в діяльності позичальника не все гаразд, навіть коли цифри (фінансова звітність) говорять про зворотнє.

Отже, яким би якісним не був банківський кредитний портфель, час від часу банки стикаються з виникненням проблемних кредитів. Тому, коли прийнято рішення про кредитування позичальника та відбулася передача коштів у встановленому порядку, кредит вважається виданим. Однак, з тих чи інших причин позичальник може повністю або частково не погасити кредит та відсотки за ним. Ця ситуація негативно впливає як на діяльність банку, так і на діяльність позичальника. У такому випадку для банку є прийнятними наступні дії щодо заборгованості позичальників (рис. 2.9) [56; 81]:

Рис. 2.9 Методи управління проблемними кредитами

Реструктуризація кредитної заборгованості є вимушеним кроком, який більш прийнятний як для позичальника, так і для банку, оскільки менше шкодить їх репутації. Таким чином, якщо банк вирішив співпрацювати з позичальником після неповернення заборгованості, то вони укладають новий (модифікований) кредитний договір, у якому вказується, яким саме чином буде погашено кредит та відсотки. Кредитний договір може бути модифікований різними шляхами: від звичайної відстрочки платежу та зміни графіка погашення кредиту і відсотків за ним - до активного втручання банку у діяльність позичальника.

Погашення заборгованості за модифікованим кредитним договором може здійснюватися за рахунок:

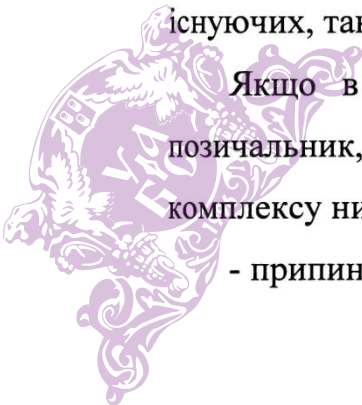
- видачі нового кредиту для погашення вже діючого (рефінансування);
- продажу заборгованості третій стороні або ж трансформації кредитів у цінні папери;
- придбання у позичальника основних засобів, обладнання для власного користування або ж для передачі у фінансовий лізинг.

Крім того, як альтернативний варіант супроводження кредиту у роботі [81, с. 178] пропонується “повне обслуговування” позичальника, яке включає:

- організацію розрахунків;
- бухгалтерський облік (на рівні первинних документів);
- управління збутом (на стратегічному рівні);
- розрахунки з постачальниками і покупцями;
- облік дебіторської заборгованості;
- спостереження і контроль за фінансовим станом основних постачальників і покупців;
- повний захист від сумнівних боргів і забезпечення гарантованого притоку грошових коштів;
- управління кредитним процесом;
- страхування;
- консультації по укладенню господарських договорів;
- інформування про ринки збуту, динаміку цін на товари і послуги підприємства;
- консультації по платоспроможності покупців і замовників (як існуючих, так і потенційних) та ін.

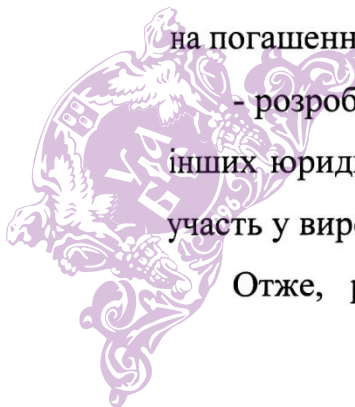
Якщо в підписанні модифікованої угоди зацікавлені і кредитор, і позичальник, то це передбачає для позичальника здійснення однієї або комплексу нижченаведених дій [147, с.152 - 153]:

- припинення нерентабельних видів діяльності;

- припинення нового інвестування в обладнання й будівлі;
- скорочення заробітної плати, у тому числі й тієї, що виплачується власникам;
- введення системи контролю за запасами (скорочення або ліквідація надмірних запасів сировини, напівфабрикатів та готової продукції);
- скорочення кількості робочих місць;
- відстрочка платежів за кредиторською заборгованістю шляхом залучення до співробітництва інших кредиторів, у тому числі й державних організацій;
- продаж застарілого обладнання, а також виробничих ліній, цехів, які не дають прибутку;
- пошук нових можливостей на ринку або нових ринків;
- вирішення питання про збереження чи зміну структури та асортименту виробленої продукції;
- пошук додаткового акціонерного капіталу від дійсних акціонерів або залучення нових партнерів;
- присутність представника банку в раді директорів підприємства;
- розробка нового графіку погашення кредиту, розрахованого на більш тривалий період;
- конверсія кредиту, тобто консолідація процентів і основних сум за одним або кількома кредитами, і розробка нового графіку погашення процентів і сум кредиту з новими процентними ставками;
- анулювання штрафних санкцій за простроченими кредитами;
- дозвіл позичальнику реалізувати заставлене майно (частково або повністю) за умови спрямування отриманих грошових коштів від реалізації на погашення боргу;
- розробка схем діяльності позичальника із залученням у дані схеми інших юридичних організацій, зацікавлених у співпраці, або тих, що беруть участь у виробничому циклі, однією з ланок якого є позичальник.

Отже, реструктуризація кредитної заборгованості є результативним

методом управління при виникненні проблемних кредитів. Вона є вигідною альтернативою традиційним методам ліквідації проблемної заборгованості позичальників.

Результат моніторингу підприємств становить основу для моніторингу кредитного ризику окремого позичальника та групи однорідних (споріднених) позичальників.

НБУ пропонує [160] для оцінки ступеня ризику (на прикладі кредитного ризику) використовувати три рівні ризику: низький, помірний і значний. Якщо даний підхід застосувати до підприємств, то якісні границі показників діяльності позичальника можуть виглядати наступним чином (табл. 2.14). Крім того, ми пропонуємо доповнити зазначену градацію четвертим рівнем ризику – критичний ризик.

Таблиця 2.14

Якісні границі показників, що характеризують фінансовий стан позичальника

Показник	Ступінь ризику			
	Низький	Помірний	Значний	Критичний
Стабільність фінансових потоків	бізнесу більше 3-х років, стабільні фінансові потоки	бізнесу менше 3-х років, значні коливання фінансових потоків або бізнесу менше 2-х років, стабільні фінансові потоки	бізнесу менше 2-х років, нестабільні фінансові потоки	бізнесу менше року або фінансові потоки неухильно скорочуються
Забезпеченість власними оборотними коштами	власні кошти покривають не менше 75 % потреби в оборотних коштах	власні кошти покривають не менше 50 % потреби в оборотних коштах	власні кошти покривають не менше 25 % потреби в оборотних коштах	власні кошти покривають менше 25 % потреби в оборотних коштах

Показник	Ступінь ризику			
	Низький		Низький	
Ліквідність забезпечення	застава може бути реалізована на торгах або може бути предметом масового попиту	існує не менше двох потенційних покупців на предмет застави	застава важко реалізується	ліквідність застави не визначена
Достатність забезпечення	забезпечення достатнє для покриття суми основного боргу, відсотків по кредиту за весь період дії кредитного договору, покриття витрат, пов'язаних з реалізацією заставних прав	забезпечення достатнє для покриття суми основного боргу	забезпечення покриває 50 % від суми основного боргу	забезпечення покриває менше 50 % від суми основного боргу

Кредитний ризик спричиняється факторами, що спричиняють неможливість або небажання позичальника виконати зобов'язання за кредитом. На наш погляд, у рамках моніторингу кредитного ризику окремого позичальника доцільно проводити моніторинг наступних факторів, які виділені за ознакою можливості впливу на них банком (табл. 2.15):

Таблиця 2.15

Складові в рамках моніторингу кредитного ризику на рівні окремого позичальника

Фактор	Вплив банку	Причина виникнення	Наслідки
Ймовірність утрати підприємством платоспроможності	Банк не може вплинути	Вина постачальників або покупців підприємства (ризик кредиторів/дебіторів); зниження ціни на продукцію, або підвищення ціни на сировину (ціновий ризик); збій у виробничому процесі (виробничий ризик); недостатність забезпечення для покриття суми боргу, відсотків	Неповернення кредиту

Продовження табл. 2.15

Фактор	Вплив банку	Причина виникнення	Наслідки
Забезпечення (заства) кредиту	Банк може впливати на зазначений фактор шляхом моніторингу застави (розробити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення контролю за кількісними, якісними й вартісними параметрами предмета застави, його правовою приналежністю, умовами зберігання й утримування)	Зміна кон'юнктури ринку, можлива зміна ринкової вартості предмета застави протягом терміну дії договору застави, з повною втратою предмета застави або із частковою втратою своїх властивостей, неможливість реалізації предмета застави на ринку за обґрунтованою вартістю	Може привести до того, що, якщо виникне потреба реалізації предмета застави, банк не зможе повернути кредитні кошти й компенсувати свої збитки в повному обсязі
Оформлення застави	Банк може впливати на зазначений фактор	Залежить від швидкості оформлення позичальником необхідної документації. Гнучке реагування банку на потреби і проблеми клієнта	Такі дії, як реєстрація, страхування, іммобілізація застави, знижують кредитні ризики. Відсутність таких дій підвищує кредитний ризик
Строк кредиту	Банк може впливати на зазначений фактор шляхом коригування строків	Строки користування кредитом залежать від цілі кредитування та якості забезпечення	Довший строк користування кредитом підвищує ризик фінансової нестабільності позичальника

Спроби оцінити організацію бізнесу позичальника та її продуктивність можуть бути марними, якщо тільки банк не має справу з однотипними позичальниками, які банку добре знайомі. Практика показує, що банківські працівники є фахівцями більшою мірою у грошових справах, а не виробничих. Тому потрібно оцінювати підприємства через показники грошових потоків.

Існує важливий момент, який варто відзначити. Звітність позичальника в тому вигляді, у якому вона здається в податкову інспекцію, не може бути базою для розрахунків у банку, оскільки найчастіше, з метою податкового планування, підприємства додають проміжні ланки у свою фінансово-господарську діяльність. Тому першочерговим завданням при моніторингу кредитних ризиків є одержання від позичальника так званої управлінської звітності, де всі статті адекватні господарській діяльності й дозволяють зробити правильні висновки.

Також банк установлює періодичний моніторинг забезпечення кредиту, наданого позичальником. Основна мета моніторингу застави - визначення відповідності характеристик майна, умов його утримування й експлуатації, вимогам, зазначеним у договорі про заставу. Основним завданням моніторингу є своєчасне виявлення фактів або передумов зниження кількісних і якісних параметрів майна, або інших порушень умов договору про заставу з метою формування комплексу заходів щодо захисту інтересів банку стосовно забезпечення кредиту.

У процесі моніторингу застави банк здійснює наступні заходи:

- перевіряє стан майна та фактичну наявність у місці його зберігання (експлуатації);
- перевіряє права власності заставника на предмет застави;
- контролює поточну ринкову вартість майна;
- аналізує достатність заставного майна з урахуванням поточної інформації про наявні обтяження третіх осіб відносно предмета застави.

Організація моніторингу проводиться на плановій основі. План складається на підставі даних кредитного портфелю та містить наступну інформацію: найменування організації-заставника, номер договору застави, установлену періодичність моніторингу, плановану й фактичну дати перевірки.

На рівні індивідуального позичальника банк проводить моніторинг дотримання позичальником кредитної угоди, моніторинг цільового

використання кредиту, моніторинг забезпечення та моніторинг нефінансової інформації про позичальника.

Моніторинг кредитного ризику в розрізі окремого позичальника на систематичній основі здійснюється співробітниками банку, ураховуючи Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [133].

Таким чином, можна підсумувати, що моніторинг кредитного ризику доцільно здійснювати, використовуючи не лише показники кредитного ризику, а здійснювати й моніторинг факторів, що впливають на величину кредитного ризику, які можна відслідкувати на рівні кредитного портфелю та на рівні окремого позичальника.

2.4. Урахування ризику країни у процесі моніторингу кредитного ризику

Трансформація економічних та фінансових відносин, що викликані процесами глобалізації та інтернаціоналізації господарського життя, змушують по-новому підходити до діяльності фінансових інститутів, що функціонують у кожній державі.

Серед фінансово-кредитних інститутів банки займають чи не найважливіше місце, оскільки вони виступають ефективним посередником при перерозподілі коштів суб'єктів господарювання. При цьому кредитування залишається найприбутковішою статтею активів банку. Здійснення кредитних операцій завжди супроводжується ризиком. Крім того, ризик і дохідність мають прямо пропорційний зв'язок. Отже, чим більший ризик бере на себе банк, тим більший дохід він отримає. Така ситуація характерна для банків, які здійснюють діяльність у межах власної країни.

Інтернаціоналізація банківської діяльності вносить свої корективи і впливає на величину банківських ризиків. У такому аспекті неможливо розглядати кредитний ризик відокремлено від ризику країни, в якій буде

здійснюватися кредитування. У Методичних вказівках з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, схвалених Постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 року № 104, ураховано цей момент і вказано, що міжнародному кредитуванню, крім кредитного ризику, притаманний ризик країни, який виникає через особливості економіки, соціального ладу та політичного устрою країни позичальника. Також необхідно враховувати трансферний ризик, який полягає у виникненні ймовірних утрат унаслідок непередбачених (додаткових) обмежень при переміщенні фінансових коштів з одних країн в інші. Таким чином, виникає необхідність розрахунку не лише кредитного ризику, а й ризику країни.

Складність під час оцінки кредитного ризику та ризику країни позичальника полягає в тому, що кредитний ризик обчислюється кількісно, а ризик країни складно представити у кількісному виразі. Найбільш відомі оцінки ризику країни здійснюються німецькою фірмою БЕРІ та Швейцарською банківською корпорацією.

Таким чином, в умовах інтернаціоналізації банківської діяльності доцільно розглядати кредитний ризик у розрізі наступних аспектів:

- кредитний ризик, що виникає під час кредитування іноземних клієнтів за кордоном (кредитний ризик нерезидентів);
- кредитний ризик, що виникає при кредитуванні клієнтів у межах власної країни (кредитний ризик резидентів).

Такий умовний поділ кредитних ризиків потрібний лише на сучасному етапі для того, щоб адаптувати національний підхід щодо оцінки кредитного ризику до міжнародних вимог. Але в цей період вітчизняні банки мають бути готовими до серйозної конкурентної боротьби та можливості об'єднань, поглинань та злиття з іноземними банками.

То ж, здійснюючи кредитування на міжнародних ринках, банк має враховувати не лише кредитний ризик, а й ризик країни. У зв'язку з цим стандартна процедура визначення кредитоспроможності позичальника не дасть повного розуміння ситуації, яка може вплинути на виконання клієнтом

своїх зобов'язань перед банком. Крім того, варто зазначити, що ризик країни притаманний не лише тоді, коли позичальниками виступають нерезиденти. Така необхідність також виникає, коли банк кредитує позичальників-резидентів, які експортують значну кількість власної продукції в інші країни. У цьому випадку ризик країни партнерів позичальника може відобразитися на кредитоспроможності даного клієнта.

Поняття “ризик країни” з'явилося в 70-ті роки у зв'язку з глобалізацією (зростаючою інтеграцією національних фінансових ринків у структуру світової економіки) економіки, інтернаціоналізацією діяльності всіх суб'єктів фінансового сектору, різким розвитком транснаціональних інституціональних одиниць, зростаючими масштабами кредитування країн, що розвиваються, і, як наслідок, підвищенням значущості глобального ризику. Дане поняття вперше введено першим віце-президентом Сітібанку Ірвіном Д. Фрідманом, а до кінця 70-х рр. проблематика регулярного аналізу рівня ризику країни оформилася в самостійний напрямок [152].

Більшість учених [102; 148; 152; 173] погоджуються, що ризик країни – це ризик ситуативних змін у державі, здатних вплинути на кредитоспроможність контрагентів. До того ж деякі зазначають, що ризик країни – це ризик фінансових втрат при здійсненні ділових операцій, прямо чи опосередковано пов'язаних з міжнародною діяльністю та транскордонним переміщенням грошових коштів.

В “Енциклопедії фінансового ризик-менеджменту” [187] відмічено, що під “ризиком країни” розуміють можливість затримки, скорочення в обсягах або повної відмови від сплати процентних платежів і/або основної суми боргу з причин, пов'язаних з країною місцезнаходження позичальника (в якій він зареєстрований як юридична особа і/або здійснює свою основну діяльність).

В економічній літературі ризик країни часто ототожнюється з суверенним, політичним, ризиком прямого інвестування за кордоном, кредитним ризиком за зобов'язаннями країни-позичальника. Проте, з іншого

боку, існує думка, що помилково змішувати вищевказані види ризику, оскільки це призведе до викривлення теоретичних основ їх аналізу і оцінки. У таблиці 2.11 наведено ряд ознак, за якими відрізняються ризик країни, суверенний ризик та кредитний ризик по зобов'язаннях країни-позичальника [21].

За інформацією, наведеною в таблиці 2.16, можна зробити висновок, що поняття “суверенний ризик” вужче, ніж поняття “ризик країни”. Суверенний ризик стосується більшою мірою суб'єктів фінансового сектору як кредиторів/інвесторів та суб'єктів господарювання як позичальників і може виникнути при наданні кредитів та/або інвестуванні коштів за кордон чи кредитів клієнтам власної країни, які активно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Таблиця 2.16

Порівняльна характеристика ризику країни, суверенного ризику та кредитного ризику по зобов'язаннях країни-позичальника

Ознака порівняння	Кредитний ризик по зобов'язаннях країни-позичальника	Суверенний ризик	Ризик країни
Носій ризику	Кредитор/інвестор, який має в активі зобов'язання країни-позичальника	Кредитор/інвестор, який має в активі зобов'язання господарюючого суб'єкта іншої країни	Будь-який господарюючий суб'єкт, працюючий у тій чи іншій країні
Причина несприятливих змін фінансового результату носія ризику	Невиконання країною-позичальником своїх боргових зобов'язань перед кредитором/інвестором	Невиконання господарюючим суб'єктом своїх боргових зобов'язань перед кредитором/інвестором унаслідок певних дій з боку держави, а саме: <ul style="list-style-type: none"> • введення контролю за валютними рахунками компанії в офшорах; • націоналізації приватної власності; • припинення монополії компанії 	Зміни умов діяльності господарюючого суб'єкта на макрорівні

Ознака порівняння	Кредитний ризик по зобов'язаннях країни-позичальника	Суверенний ризик	Ризик країни
Здатність носія ризику управляти ним	<p>Кредитор/інвестор має можливість впливати на розмір ризику, зокрема він може:</p> <ul style="list-style-type: none"> •використовувати примітки, що є в договорі, у разі перевищення кредитним ризиком допустимого рівня і розірвати договір із позичальником (вимагати дострокового виконання зобов'язань); •реалізувати на ринку частину боргових зобов'язань позичальника; •вимагати від позичальника здійснення відповідних заходів, направлених на відновлення кредитоспроможності; •здійснювати різні операції по хеджуванню кредитного ризику 	Кредитор/інвестор має обмежені можливості управління ризиком	Господарюючий суб'єкт не має важелів управління ризиком, він може або його прийняти, погодившись працювати на ринку з активами даної країни, або ж відмовитися від ризику і залишити ринок

Проте, ми все ж вважаємо, що при міжнародному кредитуванні необхідно враховувати ризик країни, оскільки він більш повно характеризує ситуацію в країні, що важливо для кредиторів. Контрагентами в цьому випадку ми вважаємо і країни-позичальники в особі уряду та його установ, і суб'єктів господарської діяльності, що функціонують в інших країнах. Також передумовою для вищенаведеного твердження (урахування саме ризику країни при міжнародному кредитуванні) є й класифікація ризику країни. Спочатку наведемо класифікацію даного виду ризику, що пропонується різними вченими.

В. Севрук [151] наводить наступну класифікацію ризику країни:

- ризик конвертованості;
- ризик трансферта або мораторію платежу.

I. Подколзіна [130] поділяє ризик країни на наступні складові:

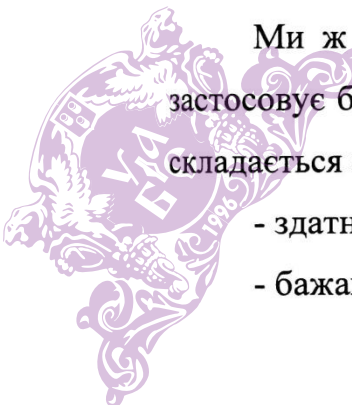
- комерційний:
- ризик неплатоспроможності (на рівні держави);
- трансфертний ризик (на рівні компанії);
- політичний:
- макроризик (політичні події, які відображаються на всіх іноземних суб'єктах в країні);
- мікроризик (ризик, специфічний для галузі, фірми чи навіть окремого проекту).

Дещо по-іншому розглядає класифікацію ризику країни П. Ємелін [61]:

- політичний [202];
- трансфертний (ризик, пов'язаний з переміщенням товарів і послуг через державний кордон);
- операційний (ризик, пов'язаний з конкретними операціями чи проектами);
- ризик контролю прав власності (ризик виникнення подій, що можуть вплинути на здатність іноземного власника управляти і контролювати власний бізнес);
- комерційний (ризик, пов'язаний з невиконанням контрактів окремими компаніями і місцевими партнерами);
- економічний (ризик, пов'язаний зі зміною економічних показників країни в цілому, таких як зміна відсоткової ставки, обмінного курсу національної валюти).

Ми ж покладаємо в основу класифікації ризику країни підхід, який застосовує більшість рейтингових агентств. За даним підходом ризик країни складається з двох компонентів:

- здатність контрагента виконувати зобов'язання;
- бажання та готовність контрагента щодо виконання зобов'язань.

Здатність виконувати зобов'язання пов'язана з економічним та фінансовим ризиками, бажання та готовність – з політичним ризиком (рис. 2.10).

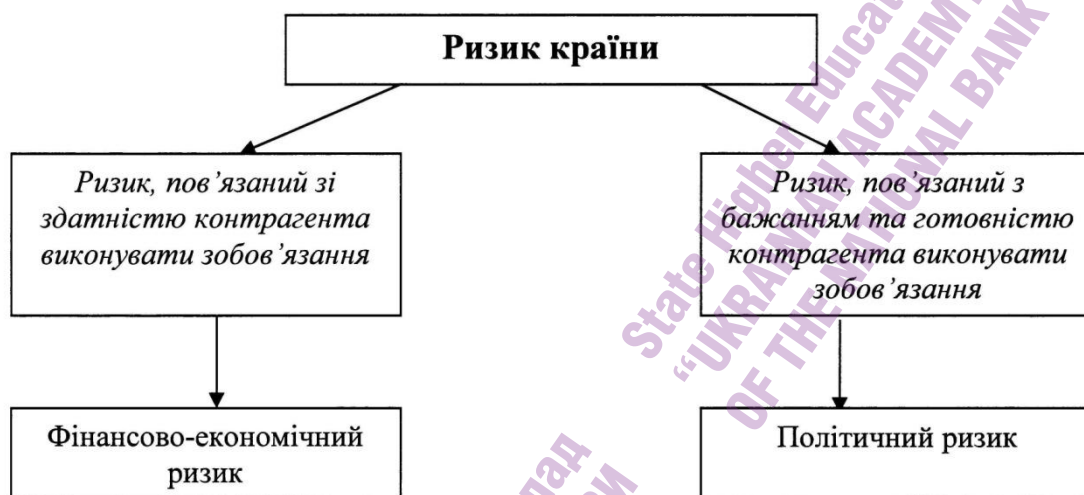

Рис. 2.10 Класифікація ризику країни

Фінансово-економічний ризик – це ризик, зумовлений несприятливими змінами у фінансовій сфері та економіці країни. Найбільш часто цей ризик проявляється у незбалансуванні ліквідності (неможливості своєчасно і в повному обсязі виконувати зобов'язання, обумовлені в договорі). Також на рівень фінансово-економічного ризику впливають зміни відсоткової ставки, обмінного курсу, можливості країни підтримувати інфляцію на допустимому рівні та інші фактори. До фінансово-економічного ризику відносяться ризик конвертованості та трансфертний ризик [111], який виникає, коли заборгованість позичальника не номінована в національній валюті. У такому випадку, навіть при наявності у позичальника валюти на рахунках, вони можуть бути тимчасово заблоковані в зв'язку з економіко-політичною ситуацією в країні.

Політичний ризик – це ризик, який виникає у разі несприятливих змін політичної ситуації у країні контрагента. До цього виду ризику відносяться мораторій на платежі, введення ембарго, позбавлення права власності (конфіскація, націоналізація), зміна валютного законодавства, війна,

громадянські заворушення, нестабільність політичного режиму у країні та інші події чи рішення уряду країни контрагента, що заважають виконанню умов договору.

Порівняльний аналіз ризику країни здійснюється на підставі кількісних та якісних методів оцінки, точніше - за допомогою поєднання цих методів. Якісні методи дозволяють оцінити вплив факторів ризику на основі експертних думок. Однак для цього необхідно залучати лише висококваліфікованих спеціалістів, які добре володіють понятійним апаратом в економіці, фінансах та політиці, оскільки надмірний суб'єктивізм може зменшити значущість даної оцінки. Кількісні методи дозволяють оцінити ступінь ризику країни, використовуючи числові характеристики факторів ризику (економічних, політичних, соціально-економічних). Недоліком суто кількісних методів є обмежена можливість числового вираження деяких факторів, що впливають на ризик країни. Наприклад, політичний ризик можна обрахувати кількісно лише умовно.

Кінцевим результатом кількісних та якісних методів оцінки ризику країни є присвоєння відповідного рейтингу кожній країні. Рейтинг – це індивідуальний числовий показник досягнень. Кредитний рейтинг має більш вузьке, цільове значення. Він оцінює кредитоспроможність фірми [148]. На думку ж аналітиків агентства “Moody’s”, кредитний рейтинг – це експертна думка про здатність емітента в повному обсязі і вчасно здійснити платежі та погасити заборгованість по конкретному фінансовому інструменту. На практиці кредитний рейтинг є якісною інтерпретацією кількісних показників; якісною змінною, що вимірює перш за все конкретний фінансовий і/або банківський ризик чи групу ризиків [152].

У світовій практиці формуванням рейтингів займаються міжнародні аналітичні агентства і служби та міжнародні і національні рейтингові компанії, які надають послуги на комерційній основі. Найбільш відомими міжнародними аналітичними службами та компаніями, що оцінюють ризик країни, є наступні: Standard & Poor’s Rating Group (S&P), Moody’s Investor

Services, Fitch IBCA, International Investor (II), Business Environment Risk Intelligence (BERI), служба журналу “Euromoney”, Institute of Management Development (IMD) та інші.

Таким чином, вищенаведені дані вказують на те, що українські банки поки ще не готові без перепон кредитувати іноземних клієнтів. Це спричинено рядом проблем. По-перше, відсутністю в Україні потужних рейтингових агентств по присвоєнню рейтингів не те, що іноземцям, навіть клієнтам власної країни. Тут доведеться (можливо, це й краще) скористатись оцінками провідних міжнародних рейтингових агентств. Проте кредитування іноземних клієнтів для українських банків не є першочерговим завданням на сучасному етапі розвитку банківської системи. Більше банки мають цікавити українські клієнти, які активно експортують власні товари та послуги за кордон, оскільки їх валютна виручка буде залежати від можливості іноземного покупця розрахуватися за поставлені товари чи надані послуги. Тому місцезнаходження (країна) покупця має велике значення. Оскільки здатність клієнта банку, тобто позичальника, розрахуватися за своїми зобов'язаннями по кредиту та відсотках буде суттєво залежати чи вчасно та в повному обсязі розрахувався з ним покупець.

Вищевказані твердження свідчать, що кредитний моніторинг позичальника-нерезидента, позичальника-резидента, що експортує власні товари чи послуги за кордон та позичальника-резидента, що здійснює діяльність у межах власної країни, буде відрізнятися. Крім того, кредитний ризик даних позичальників також буде неоднаковим.

Для проведення подальшого моніторингу необхідно визначити певну точку відліку та критерії, за якими буде фіксуватися позитивна та негативна динаміка показників моніторингу. Необхідно визначати рейтинг кожного конкретного контрагента. Крім того, Базель – 2 передбачає здійснення рейтингової оцінки позичальника на основі зовнішнього та внутрішнього кредитних рейтингів.

В Україні найбільшою популярністю користуються рейтинги, присвоєні

наступними рейтинговими агентствами:

- Standard and Poor's Corporation (S&P);
- Moody's Investors Service, Inc. (Moody's);
- Fitch Ratings Ltd. (Fitch);
- Rating & Investment Information Inc. (R&I).

У кожній країні, окрім використання даних провідних рейтингових агентств світу, можуть створюватися національні агентства. Звичайно, вони не можуть конкурувати із найбільшими міжнародними агентствами і найчастіше просто ранжують клієнтів за певними ознаками (так званий ренкінг), однак їхньою перевагою є те, що вони більш пристосовані до національних особливостей і потреб інвесторів власної країни, які й використовують дані цих агентств.

Методика створення будь-якого рейтингу повинна відповідати наступним критеріям [14]:

- прозорість;
- доступність;
- однаковий підхід до емітентів однієї категорії;
- методологія повинна постійно коригуватися з урахуванням нових економічних реалій.

З іншого боку, виділяють наступні критерії ефективної рейтингової системи [137]:

- забезпечення високого ступеня диференціації контрагентів за ступенем ризику;
- окрім ранжування контрагентів, рейтингова система повинна характеризувати ймовірність дефолту контрагентів.

У нашій державі першим рейтинговим агентством (з 2001 року) стало агентство "Кредит-Рейтинг". З 2003 року рейтингові оцінки агентства визнаються Міністерством фінансів України, а з 2004 року "Кредит-Рейтинг" є уповноваженим агентством Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України. На думку експертів агентства "Кредит-Рейтинг",

кредитний рейтинг дозволяє його власнику (інформація представлена на сайті агентства – www.credit-rating.com.ua):

- закріпити взаємовідносини зі всіма типами контрагентів;
- виділити себе серед інших українських позичальників і привернути увагу інвесторів;
- заявити про свою ефективну фінансову діяльність, не розголошуючи при цьому конфіденційної інформації;
- здійснити успішне розміщення облігацій чи інших боргових інструментів;
- створити сприятливу кредитну історію і фінансову репутацію для наступного виходу на ринок капіталу;
- урізноманітнити інструменти запозичення при здешевленні вартості їх обслуговування;
- оцінити показники своєї діяльності “зі сторони”;
- визначити ключові стратегічні фактори, що впливають на кредитоспроможність позичальника.

Також у січні 2007 року було зареєстровано як юридична особа рейтингове агентство “Експерт-Рейтинг”, яке є правонаступником Рейтингового центру ТОВ “Експерт Україна”. За час існування (з лютого 2005 р. по нинішній час) агентством були присвоєні рейтинги надійності 96 банкам, інвестиційної привабливості - 63 підприємствам, і стійкості - 137 страховим компаніям, здійснено ряд рейтингових досліджень: “Український страховий ринок: реальні показники”, “Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України”, “Рейтинг найкрупніших по капіталізації промислових підприємств України, включених в лістинг ПФТС”, “Рейтинг надійності українських банків”, “Рейтинг привабливості іпотечних банківських кредитів” та ін. ТОВ “Експерт-Рейтинг” продовжує активно проводити рейтингові дослідження на ринку фінансових послуг України (інформація представлена на сайті агентства – expertra.com).

Використання рейтингових оцінок національних рейтингових агентств

надає клієнтам переваги з тієї точки зору, що міжнародні рейтингові агентства не можуть присвоїти господарюючому суб'єкту рейтинг вищий, ніж суверенний рейтинг країни. Але, разом з цим, інвестори можуть розглядати досить привабливими клієнтів, яким присвоєний високий кредитний рейтинг національним рейтинговим агентством.

Варто зауважити, що сучасні рейтингові системи поділяються на два види [137, с. 30] – ті, що характеризують контрагента на дату аналізу (у момент часу) і з урахуванням економічного циклу. Перший вид характерний для внутрішньобанківських методик, другий практикується міжнародними рейтинговими агентствами, коли при встановленні рейтингу завчасно прогнозується становище контрагента на всіх стадіях економічного циклу.

Тому, повертаючись до внутрішньобанківської системи кредитних рейтингів, варто зазначити, що вона побудована на певний момент часу. Отже, тільки постійний моніторинг динаміки змін у діяльності клієнта дозволяє вчасно реагувати на ці зміни та, за потреби, змінити його рейтинг.

Національний банк України пропонує визначати внутрішній кредитний рейтинг як інтегральний показник, що відображає рівень ризику операцій з контрагентом у прийнятній кредитором системі координат.

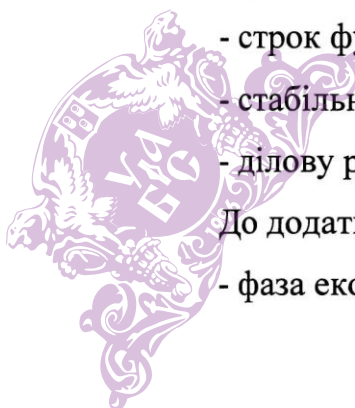
Методику визначення внутрішнього кредитного рейтингу (ВКР) контрагентів за кредитними операціями банку представлено у роботі [3]. Алгоритм визначення ВКР базується на аналізі об'єктивних факторів, додаткових факторів та експертних оцінок.

Об'єктивні фактори включають:

- аналіз фінансового стану на основі коефіцієнтів;
- кредитну історію;
- строк функціонування за поточним профілем діяльності;
- стабільність структури організації;
- ділову репутацію контрагента.

До додаткових факторів належать “додаткові” якісні показники:

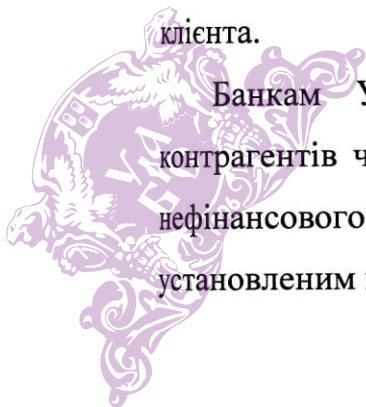
- фаза економічного циклу галузі;

- сезонність отримання виручки;
- характеристика основної продукції (диверсифікованість, вид кінцевої продукції, ціна та якість продукції);
- ресурсна база (залежність від імпортних поставок, ступінь залежності від постачальників);
- конкурентна позиція на ринку;
- додаткові характеристики менеджменту (досвід та професіоналізм складу менеджменту, залежність бізнесу від поточного складу менеджменту);
- наявність неринкових факторів, які можуть негативно позначитися на діяльності позичальника (конфлікт між власниками, можливі судові конфлікти, негативні дії конкурентів тощо).

Ми цілком погоджуємося з колективом авторів щодо функціонування даної методики з метою визначення кредитного рейтингу контрагента, діяльність якого в більшості пов'язана з отриманням прибутку на території власної держави. Якщо ж клієнт є експортоорієнтованим, та, як наголошує авторський колектив, основним ринком для підприємства є міжнародний (якщо більше 50 % обсягу реалізації підприємства протягом останніх 12 місяців припадало на продаж на експорт), то доцільно врахувати ризики країн, в яких реалізує свої товари та послуги клієнт. Отже, що стосується такого додаткового фактору як конкурентна позиція клієнта на ринку, то сюди ми включили б і моніторинг ризику країни, в якій знаходяться контрагенти нашого клієнта. Така необхідність зумовлена тим, що у разі відсутнього погіршення становища у країні, куди експортує свою продукцію клієнт, це, безумовно, позначиться на можливості контрагентів розрахуватися за товари і послуги і негативно позначиться на діяльності клієнта.

Банкам України недоцільно самостійно визначати ризик країни контрагентів через ряд об'єктивних і суб'єктивних чинників фінансового і нефінансового характеру, тому ліпше скористатися рейтингом країни, установленим міжнародними рейтинговими агентствами.

Якщо потенційний позичальник співпрацює з контрагентами різних країн, які мають різний рейтинг, це абсолютно не страшно. Проблеми виникають тоді, коли рейтинг країни, визначений провідними агентствами, значно погіршився, банк має також насторожити і негативний прогноз. Саме такі події можуть вплинути на пониження рейтингу позичальника банку. Тому необхідно проводити моніторинг ризику країни (рейтингу) контрагентів позичальника, оскільки це може вплинути на його кредитоспроможність. Моніторинг можна проводити у наступному розрізі (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Моніторинг ризику країни контрагентів позичальника А

Показники	Контрагенти позичальника А		
	Контрагент А Контрагент В	Контрагент Б	Контрагент Г
Початковий рейтинг країни контрагентів	А	BBB+	BB
Рейтинг країни контрагентів на дату проведення моніторингу	А+	BBB+	BB-
Прогноз	позитивний	стабільний	негативний
Зміна рейтингу країни контрагента			
Негативна			+
Позитивна	+		
Без змін		+	

Початковий рейтинг країни контрагента чи групи контрагентів може бути визначений як одним міжнародним агентством, так і кількома. Періодичність проведення відповідних перевірок визначається самим банком. Викликати занепокоєння повинна лише негативна зміна рейтингу країни та негативний прогноз, особливо це актуально, якщо контрагент один. У такому випадку позичальника може чекати пониження власного кредитного рейтингу.

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що хоча визначення

внутрішнього кредитного рейтингу не передбачає залучення даних зовнішніх рейтингових агентств, усе ж, якщо позичальник є експортоорієнтованим, то моніторинг ризику країни контрагентів позичальника може запобігти виникненню несподіваних утрат для банку, знижуючи таким чином кредитний ризик позичальника.

Висновки до другого розділу

На сьогодні, завершивши етап свого становлення і формування, український ринок банківського кредитування вступає у нову фазу свого розвитку – фазу інтеграції у світову систему кредитування. Сучасні ринкові перетворення економіки України висувають нові вимоги до ринку кредитів. Відповідно посилюються й проблеми, які потребують нових підходів до їх вирішення. Основні висновки до другого розділу наступні:

1. У рамках моніторингу ринку банківського кредитування проаналізовано сучасний стан даного ринку в Україні. Аналіз діяльності банків України показав, що реалії функціонування банківської системи вказують на те, що для українських банків кредитування залишається домінуючим видом діяльності в активних операціях. Кредитний портфель банків України в активах станом на 01.01.2008 р. складав 80,99%. Проблемні кредити у структурі кредитного портфелю українських банків на ту ж дату становили 1,31%. Кредити поза внутрішньою економікою, тобто надані за кордон, становили станом на 01.01.2008 року 2,46% від загальної суми кредитів, наданих банками України. Тобто, кредитні операції є для банку тим видом діяльності, який приносить найбільші прибутки, але разом з тим потребує ефективного управління та систематичного моніторингу ризиків.

2. Здійснено моніторинг показників банківської діяльності (зовнішній моніторинг). За допомогою проведеного моніторингу показників 10 банків, що належать до першої групи за розміром активів, доведено, що показники, у яких фігурують кредити та проблемна заборгованість, відносяться до найбільш ризикованих показників, які використовуються у банківській

діяльності. Отже, діяльність, яку вони характеризують, тобто кредитна, і є найбільш ризикованою. Саме тому важливо здійснювати ефективне управління та своєчасний моніторинг банківських ризиків, до яких належать і кредитні ризики.

Іншою складовою банківського моніторингу є моніторинг у банку (внутрішній). Стосовно кредитних операцій виділяємо кредитний моніторинг та моніторинг кредитного ризику.

3. Запропоноване комплексне визначення моніторингу кредитного ризику. Моніторинг кредитного ризику є тим видом моніторингу, що проводять саме банки, що передбачено стратегією ризик-менеджменту банку, причому його необхідно здійснювати паралельно з кредитним моніторингом.

Моніторинг кредитного ризику автором пропонується визначати як процедуру систематичного відстежування зміни даних про стан кредитного ризику на рівні кредитного портфелю банку, індивідуального позичальника та показників кредитного ризику з метою оптимізації кредитного ризику та оцінювання якості й ефективності, управління та контролю, динаміки та прогнозування розвитку кредитної діяльності.

Отже, при здійсненні моніторингу кредитного ризику виділяють індивідуальний і портфельний ризики. Джерело першого - окремий позичальник, другого - сукупна заборгованість банку за операціями, яким властивий кредитний ризик.

Періодичний моніторинг рівня кредитного ризику по портфелю в цілому необхідний як при видачі нових кредитів, так і без видачі нових кредитів. Останнє актуально у зв'язку з тим, що рівень ризику може змінитися зі зміною фінансового стану позичальника під дією цінових факторів, у зв'язку зі зміною ситуації на ринку різних товарів, зміні динаміки курсів валют і т.п. Такий моніторинг повинен здійснюватися відповідним підрозділом банку (бажано не кредитним), наприклад, службою внутрішнього контролю або планово-економічним відділом.

Головним принципом функціонування даного механізму залишається

чітка регламентація цілей, завдань, функцій і повноважень усіх структурних підрозділів і колегіальних органів, задіяних у процесі управління банківськими ризиками. Прерогативою процесу управління банківськими ризиками є виділення центрів відповідальності, кожний з яких виконує певну роль у даному процесі.

Моніторинг кредитного ризику індивідуальних позичальників відбувається як на стадії відбору (моніторинг підприємств та їх фінансового стану), так і моніторинг під час використання кредиту позичальником (моніторинг дотримання позичальником кредитної угоди, поточний моніторинг фінансового стану позичальників, моніторинг цільового використання кредитних коштів, моніторинг забезпечення, моніторинг не фінансової інформації).

4. У розділі визначено етапи та основні складові елементи моніторингу кредитного ризику, що охоплюють усі стадії кредитного процесу від залучення потенційних клієнтів до моменту повернення кредитних коштів та відсотків за користування ними.

5. Обґрунтовано необхідність урахування ризику країни при кредитуванні не лише нерезидентів, а й експортоорієнтованих позичальників. У розділі визначено, що при міжнародному кредитуванні необхідно враховувати і кредитний ризик, і ризик країни. Таким чином, можна зробити наступні висновки:

- міжнародне кредитування супроводжується не лише кредитним ризиком, а й ризиком країни;
- величина ризику країни представлена рейтингом цієї країни, який присвоюється в основному міжнародними рейтинговими агентствами і компаніями, кожна з яких використовує як специфічні методи оцінки (притаманні лише їй), так і загальні методи;
- вплинути на величину ризику країни чи мінімізувати його практично неможливо, але, знаючи його певне значення (рейтинг), можна вдало використати цю інформацію для реалізації потенційних можливостей при

кредитуванні та вкладенні коштів, якщо проводити вчасний моніторинг і ризику країни, і кредитного ризику.

У статті [40] визначено зміст економічної категорії “банківський моніторинг” та вказано на важливість застосування моніторингу у кредитній діяльності банку. Стаття [48] розкриває сутність ризику країни як ризику, що притаманний міжнародному кредитуванню, та розглядає методи його оцінки.

У роботах [44; 45] виявлено тенденції розвитку ринку банківського кредитування та найбільш суттєві проблеми, що супроводжують кредитну діяльність.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

РОЗДІЛ 3

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ У БАНКУ

3.1. Методичні підходи до вдосконалення моніторингу кредитного ризику з організаційно-функціональної точки зору

В умовах загострення світової фінансової кризи, що розпочалася наприкінці 2008 року, проблема ефективності управління у банківській діяльності постає ще гостріше. Оскільки банківські установи працюють в основному із залученими коштами, то дуже важливим фактором для нормального функціонування всієї банківської системи є довіра вкладників до банків. Тому першочерговим завданням у сучасній ситуації є підтримання власної платоспроможності та ліквідності банку, з одного боку, та ефективне управління вже прийнятими ризиками, з іншого.

В Україні спостерігаються одні з найвищих серед європейських країн темпи знецінення національної валюти, проте в умовах світової кризи девальвації не уникла жодна з валют. Зважаючи на дану ситуацію, на початку 2009 року Національний банк України був змушений призначити тимчасову адміністрацію в деяких банках, що призвело до зниження рейтингу дефолту цих банків провідними рейтинговими агентствами.

Для пом'якшення впливу кризових явищ на функціонування банківської системи необхідно переглянути заходи з підвищення ліквідності та платоспроможності банку та актуалізувати й удосконалити систему управління ризиками в банках.

Достовірна оцінка кредитних ризиків та ефективне управління ними є запорукою не лише життєздатності, а й самого існування банків. Однак, звичайне констатування стану дотримання економічних нормативів щодо кредитного ризику банку не може бути достатньою основою для підтримки низького рівня кредитного ризику банківських установ у довгостроковому

аспекті. Чим вища здатність банку до здійснення ефективного стратегічного планування та економічно виваженого управління ризиками, тим більш вагомі перспективи відкриваються перед ним. Крім того, кредитний ризик тісно пов'язаний з ризиком ліквідності, ризиком країни, валютним та операційним ризиками.

Отже, підвищення кредитного ризику для банку є проблемою, яка може стати початком реальних небезпек. Тож виникнення ризиків повинно бути контрольованим, у межах компетенції банку, процесом.

Неабияку роль у процесі управління кредитним ризиком відіграє моніторинг кредитного ризику, що є важливою передумовою прийняття правильних, оперативних управлінських рішень. Для того, щоб забезпечити вчасне та достовірне здійснення моніторингу кредитного ризику у банку, повинні бути налагоджені взаємозв'язки між всіма його підрозділами. Більше того, банк повинен мати доступ до зовнішніх джерел інформації, що дозволить своєчасно зреагувати на зміни у зовнішньому щодо банку середовищі. Під час моніторингу здійснюється збір необхідних даних, використовується відповідний інструментарій аналізу та оцінки кредитного ризику, на основі яких формуються звіти про проведений моніторинг.

Здійснені дослідження у другому розділі дисертації доводять, що моніторинг кредитного ризику повинен здійснюватися на всіх етапах його виникнення. Обмін інформацією при цьому є вирішальним фактором достовірного визначення рівня кредитного ризику на певний момент часу. У сучасних умовах українські банки все частіше починають використовувати інтегровані системи автоматизації інформаційних потоків при здійсненні своєї діяльності. У залежності від розподілу сфер відповідальності загальноприйнята наступна градація підрозділів у банку: фронт-, мідл- та бек-офіси. Схема інформаційних потоків кредитного процесу в даному випадку буде мати наступний вигляд (рис. 3.1).

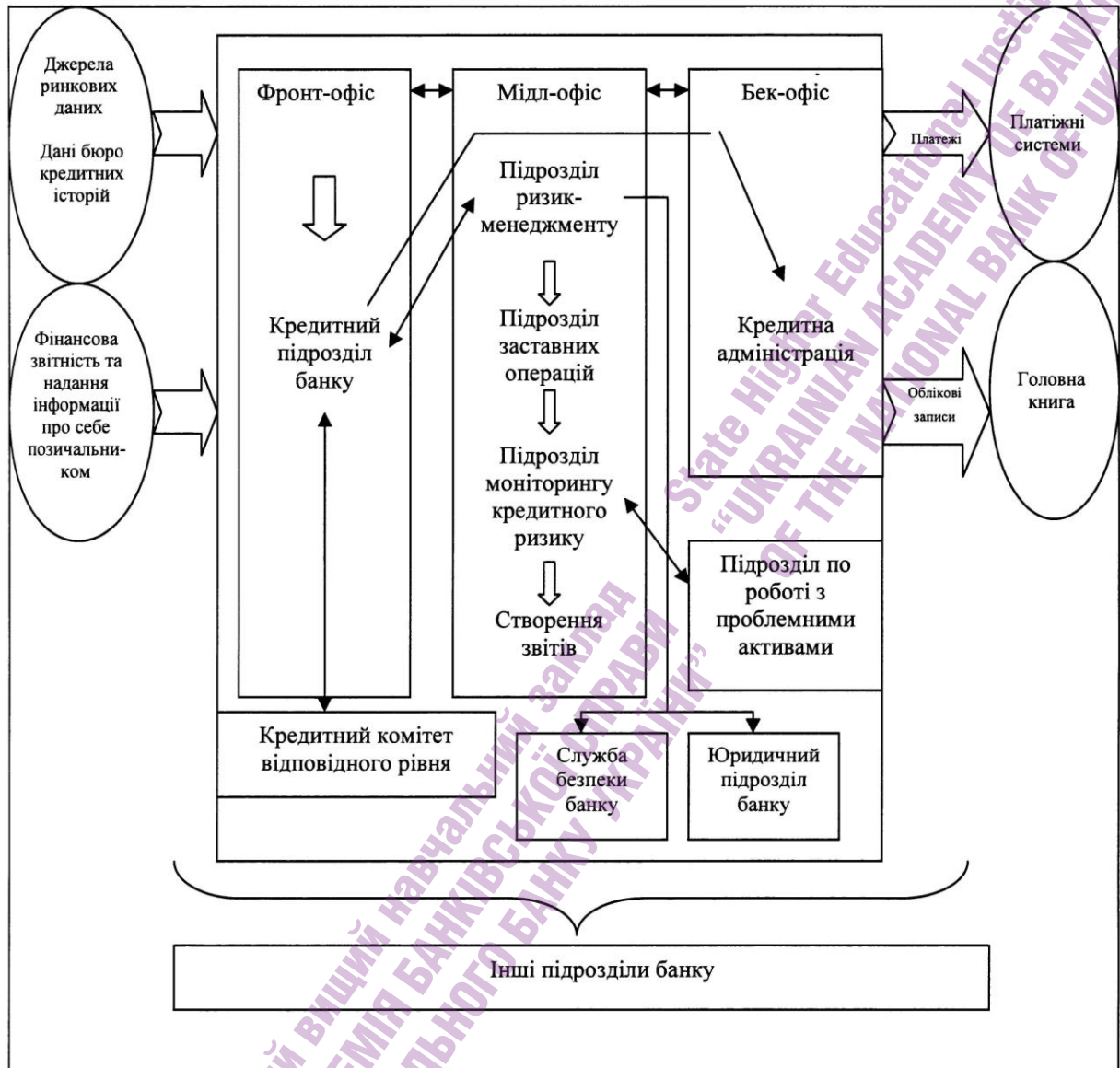

Рис. 3.1. Схема інформаційних потоків при здійсненні кредитного процесу

Основною метою інтегрованої інформаційної системи є повна автоматизація банківських, зокрема кредитних, операцій, підтримка прийняття рішень у питаннях управління ризиками, активами та пасивами, досягнення максимальної ефективності трансакцій.

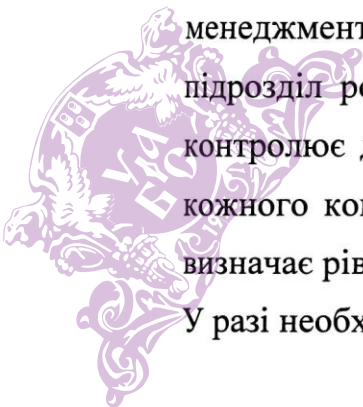
Інформація про кожну кредитну операцію заноситься до загальної бази даних. Це дає можливість у режимі реального часу одержувати всеосяжну інформацію як за окремою кредитною угодою, так і за кредитним портфелем у цілому.

Укладання кредитної угоди здійснюється за наскрізним принципом та послідовно обробляється у фронт-, мідл- і бек-офісах, одержуючи різні статуси відповідно до обсягу здійсненої роботи.

Фронт-офіс здійснює пошук та залучення клієнтів, супроводжує клієнта до кредитного підрозділу, виявляє потребу клієнта у кредитних продуктах та попередньо аналізує можливості їх повернення. Кредитний підрозділ погоджує умови кредитного договору, збирає та аналізує первинні документи потенційного позичальника, передає кредитний проект до підрозділу ризик-менеджменту, представляє кредитний проект на розгляд кредитного комітету відповідного рівня.

Підрозділ ризик-менеджменту оцінює кредитоспроможність, визначає ліміт кредитування, робить запити стосовно клієнта у службі безпеки банку та юридичному підрозділі, складає договір застави, аналізує ризики. У разі позитивного рішення кредитного комітету, кредитний підрозділ передає кредитний проект до бек-офісу, де здійснюється укладання угоди, формування кредитної справи, перерахування кредитних коштів на кредитний рахунок клієнта, облік кредитної операції, нарахування відсотків за кредитною операцією, створення резервів під можливі втрати за кредитними операціями.

У подальшому процесі все більшого значення набуває робота працівників на рівні мідл-офісу, який є підрозділом підтримки та супроводження кредитної операції. На цьому рівні відбувається постійний контроль за повнотою повернення кредиту та відсотків за ним, здійснення контролю грошових потоків, щоквартальний розрахунок змін у фінансовому стані позичальника, проведення перевірки стану застави. Проте на цьому функції мідл-офісу не вичерпуються. У межах підрозділу ризик-менеджменту варто створити підрозділ моніторингу кредитного ризику. Цей підрозділ розробляє методики структурування ступеня кредитного ризику, контролює дотримання встановлених граничних ризиків по відношенню до кожного конкретного позичальника, а також за категоріями позичальників, визначає рівень інтегрального показника кредитного ризику по всьому банку. У разі необхідності граничні ліміти можуть переглядатися.

Підрозділ моніторингу кредитного ризику повинен застосовувати інтегровану інформаційну систему для розрахунку показників, що використовуються для моніторингу кредитного ризику банку в цілому.

Вартість не є основною проблемою при впровадженні інтегрованих інформаційних систем у банку. Більше занепокоєння викликає рівень підготовки користувачів, обсяг роботи щодо адаптації до вимог НБУ, національних бухгалтерських стандартів та модернізація системного забезпечення.

Отже, удосконалення моніторингу кредитного ризику з організаційно-функціональної точки зору передбачає створення підрозділу моніторингу кредитного ризику з використанням інтегрованої інформаційної системи.

Автоматична система моніторингу дозволяє одержувати з будь-якою періодичністю (від одного дня) усю необхідну звітність по кредитному портфелю. Природно, що кінцеві звіти про моніторингу кредитного ризику мають більш узагальнений характер, проте саме на їх основі можливо здійснити більш деталізований аналіз факторів, що викликали негативні тенденції кредитного ризику.

Моніторинг ризику є тим етапом управління, на якому стає необхідним використання внутрішньої звітності по ризиках, форма якої на даний час відсутня. Таку звітність можна розглядати як частину управлінської звітності. Специфіка полягає в тому, що моніторинг ризику часто вимагає імовірнісних оцінок та відбиття подій, що не відбулися, але передбачаються.

Для моніторингу кредитного ризику на рівні кредитного портфелю можна використовувати метод коефіцієнтів, перелік яких достатньо широкий. Доцільність застосування методу коефіцієнтів у процесі аналізу кредитної діяльності банку є безсумнівною, але для поліпшення результативності аналізу варто більше уваги приділяти дослідженню економічної сутності пропонованих показників [139, с. 163].

Процедура проведення моніторингу показників кредитного ризику базується на виділенні етапів його проведення.

Ми пропонуємо процес визначення кредитного ризику банку здійснювати в три етапи.

Перший етап базується на виборі індикаторів рівня кредитного ризику, їх розрахунку та співставленні з граничними значеннями.

Другий етап передбачає обчислення балів на основі розробленого алгоритму розрахунку балів на базі індикаторів рівня кредитного ризику.

Третій етап включає розрахунок інтегрального показника кредитного ризику та виявлення динаміки кредитного ризику.

З метою моніторингу кредитного ризику по кредитному портфелю та подальшого формування Звіту по моніторингу банку пропонується використовувати певні індикатори рівня кредитного ризику - показники, котрі теоретично або емпірично пов'язані з виникненням кредитного ризику.

Як індикатори рівня кредитного ризику по кредитному портфелю в процесі моніторингу кредитного ризику пропонується використовувати:

1. К1 - частка кредитного портфелю в активах, що є питомою вагою кредитного портфелю банку у загальних активах і розраховується за формулою:

$$K1 = \frac{KP}{A} \times 100\%, \quad (3.1)$$

де КП – кредитний портфель банку;

А – загальні активи банку.

Банк самостійно може встановлювати межі даного показника. Проте вважається, якщо кредитування займає менше 65%, то кредитна політика банку є пасивною, якщо ж частка перевищує 75% - агресивною [108, с. 152].

2. К2 – якість кредитів, що є питомою вагою безнадійних кредитів у загальному обсязі кредитів і розраховується за наступною формулою:

$$K2 = \frac{BK}{KP} \times 100\%, \quad (3.2)$$

де КП – кредитний портфель банку;

БК - безнадійні кредити у кредитному портфелі банку.

Чим нижче значення цього показника, тим якіснішим вважається кредитний портфель. Значення коефіцієнта не повинно перевищувати 5% [108, с. 161].

3. К3 – частка прострочених кредитів у кредитному портфелі - питома вага прострочених кредитів у загальному обсязі кредитів, розраховується за наступною формулою:

$$K3 = \frac{ПК}{КП} \times 100\%, \quad (3.3)$$

де ПК - прострочені понад 30 календарних днів кредити відповідно до Положення НБУ [133].

Питома вага прострочених кредитів у загальній сумі кредитного портфелю не повинна перевищувати 10 % [127].

4. К4 – процентна маржа банку – дає можливість оцінити прибутковість кредитного портфелю, розраховується за наступною формулою:

$$K4 = \frac{(ПД - ПВ)}{КП} \times 100\%, \quad (3.4)$$

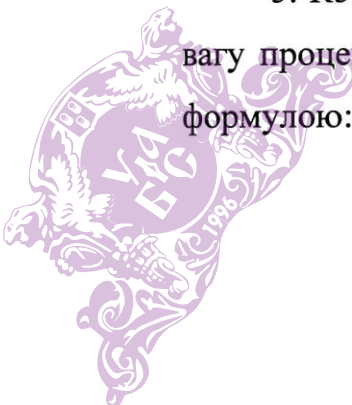
де ПД – процентні доходи банку;

ПВ – процентні витрати банку.

Оптимальне значення даного показника 0,6 - 1,4 % [74, с. 186].

5. К5 – частка процентної маржі в капіталі банку – відображає питому вагу процентної маржі банку в його капіталі, розраховується за наступною формулою:

$$K5 = \frac{(ПД - ПВ)}{К} \times 100\%, \quad (3.5)$$

де K – капітал банку.

Оптимальне значення даного показника 10 - 20 % [74, с. 186].

6. K_6 – достатність резервів – свідчить про ступінь достатності резервів банку у разі непогашення кредитів, розраховується за наступною формулою:

$$K_6 = \frac{P}{КП} \times 100\%, \quad (3.6)$$

де P – резерв, створений на відшкодування збитків за кредитними операціями [133].

Оптимальне значення даного показника 0,9 - 5 % [74, с. 189].

7. K_7 – частка списань із резерву у кредитному портфелі – показує питому вагу кредитів, фактично втрачених для банку, тобто безнадійних до погашення, розраховується за наступною формулою:

$$K_7 = \frac{CP}{КП} \times 100\%, \quad (3.7)$$

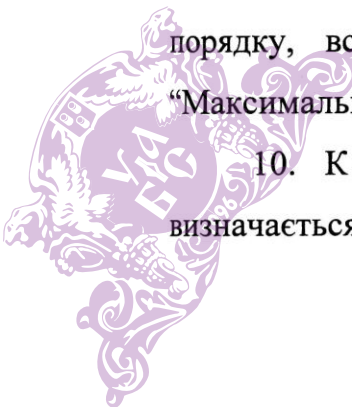
де CP – списання із резерву, створеного для відшкодування збитків за кредитними операціями.

Оптимальне значення даного показника 0,25 – 1,5 % [74, с. 190].

8. K_8 – максимальний розмір ризику на одного позичальника (або групу пов'язаних позичальників). Визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового нормативу H_7 “Максимальний розмір ризику на одного (контрагента) позичальника”.

9. K_9 – рівень концентрації великих кредитних ризиків, визначається в порядку, встановленому для розрахунку обов'язкового нормативу H_8 “Максимальний розмір великих кредитних ризиків”.

10. K_{10} - рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдера, визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового

нормативу Н9 “Максимальний розмір кредитів, гарантій і поручительств, наданих одному інсайдеру”.

11. К11 – рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів і визначається в порядку, установленому для розрахунку обов’язкового нормативу Н10 “Максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам”.

Індикатори К8, К9, К10, К11 розраховуються за Інструкцією НБУ від 28.08.2001 року №368 “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” як нормативи Н7 - Н10 [73].

12. К12 – якість активів, що визначається як процентне відношення непокритих резервами активів, резерви під які становлять не менше 20 відсотків, до власних коштів (капіталу) і розраховується за наступною формулою:

$$K12 = \frac{A - P}{K} \times 100\%, \quad (3.8)$$

де А – активи (включаючи позитивні різниці між номінальною вартістю термінових угод (операцій) на покупку і їх ринковою вартістю й (або) між вартістю термінових угод на продаж і їх номінальною вартістю), за якими відповідно до Положення НБУ, банки зобов’язані формувати резерви в розмірі не менш 20 відсотків [133];

Р – резерви, фактично сформовані під А (активи) відповідно до Положення НБУ;

К – власні кошти (капіталу) Банку.

Для кожного індикатора встановлюються ліміти (граничні значення), що дозволить забезпечити виявлення значимих для банку кредитних ризиків та своєчасний адекватний вплив на них (табл. 3.1). Отже, оскільки кожен з показників K_i ($i = 1, 2, \dots, 12$) має верхнє та нижнє граничні значення, то означимо нижнє значення показника K_i як LB_i , а верхнє значення як UB_i .

Таблиця 3.1

Граничні значення (ліміти) показників, що використовуються для моніторингу кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Умовне позначення	Граничні значення показника	
			LB	UB
1	Частка кредитного портфелю в активах	K ₁	65	75
2	Якість кредитів	K ₂	0	5
3	Частка прострочених кредитів	K ₃	0	10
4	Процентна маржа банку	K ₄	0,6	1,4
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	K ₅	10	20
6	Достатність резервів	K ₆	0,9	5
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	K ₇	0,25	1,5
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	K ₈	0	25
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	K ₉	0	800
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	K ₁₀	0	5
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	K ₁₁	0	30
12	Якість активів	K ₁₂	0	30

Моніторинг кредитного ризику здійснюється на систематичній основі шляхом вивчення системи індикаторів кредитного ризику. Керівник відділу моніторингу кредитного ризику при виявленні негативних змін індикаторів кредитного ризику негайно інформують підрозділ ризик-менеджменту банку.

На підставі відомостей, отриманих від структурних підрозділів банку, щомісяця доцільно формувати звіт про моніторинг кредитного ризику (табл.

3.2).

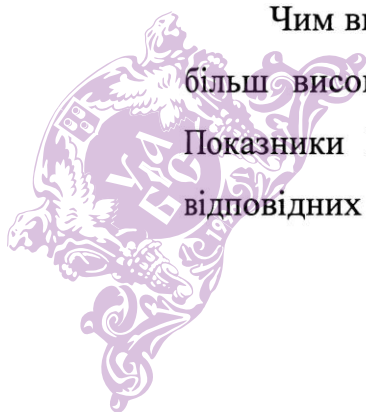

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
				LB	UB	Розрахунок	З урахуванням ваг
1	Частка кредитного портфелю в активах			65	75		
2	Якість кредитів			0	5		
3	Частка прострочених кредитів			0	10		
4	Процентна маржа банку			0,6	1,4		
5	Частка процентної маржі в капіталі банку			10	20		
6	Достатність резервів			0,9	5		
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі			0,25	1,5		
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника			0	25		
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків			0	800		
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера			0	5		
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів			0	30		
12	Якість активів			0	30		
	РАЗОМ	x	x	x	x		

Таким чином, ми виділили 12 індикаторів, на підставі яких доцільно проводити перший етап моніторингу показників кредитного ризику. На даному етапі здійснюємо розрахунок значень основних (об'єктивних) показників, які характеризують кредитний ризик.

Чим вище значення коефіцієнтів K1, K2, K3, K8, K9, K10, K11, K12, тим більш високим рівнем ризику відрізняється кредитний портфель банку. Показники K4 – K7 мають певне оптимальне значення, яке вказане у відповідних наукових працях.

За процедурою, що пропонується, для коефіцієнтів $K_1 - K_3, K_8 - K_{12}$ нижня межа (LB) дорівнює 0, верхня (UB) – максимально допустимому значенню, а для коефіцієнтів $K_4 - K_7$ оптимальне значення знаходиться в межах від $LB > 0$ до UB. Передбачається, що для спрощення розрахунків, банк значення показників LB і UB обирається з відповідної бази даних. Крім того, це дасть можливість змінювати набір показників та додавати інші, якщо економічна, політична чи правова ситуація вимагатиме цих змін. Показники K_i будуть вибиратися з відповідної бази даних кожного банку, або документів (у т.ч. електронних сайтів банків). Останнє може бути використане банком для перевірки кредитного ризику інших банків за потреби.

Другий етап моніторингу показників кредитного ризику – це бальна оцінка ризику, що необхідна для визначення в подальшому інтегрального показника кредитного ризику. Максимальна кількість балів – 100, присвоюється критичному значенню показника, а у випадку проміжку критичних значень – крайнім значенням проміжку. Розрахунок балів по фактичному значенню показника ми пропонуємо проводити на підставі відсоткового співвідношення в сторону зменшення (збільшення) балів, тобто, якщо коефіцієнт нижче (вище) критичного значення, ми додаємо (віднімаємо) бали. Якщо маємо випадок, коли критичне значення знаходиться на проміжку значень, до критичного значення додається частка (у відсотках), яку відсікає розраховане значення від проміжку, і віднімається – у випадку попадання за межі проміжку.

Проаналізуємо різні випадки обчислення балів (R) на основі відомих розрахованих коефіцієнтів.

Якщо маємо ситуацію, коли $LB = 0$, то існують два випадки (рис.3.2)

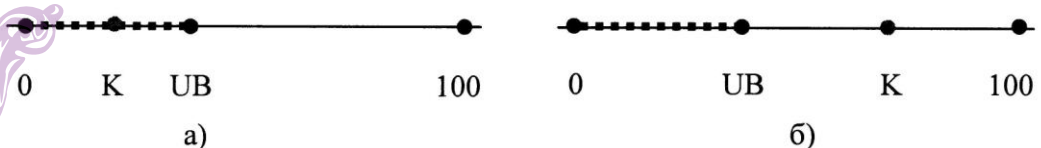

Рис. 3.2 Випадок $LB = 0$

Якщо $K \leq UB$ (рис.3.2, а), то $R = 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{K}{UB}\right)$ (3.9)

Якщо $K > UB$ (рис.3.2, б), то $R = 100 - 100 \cdot \left(1 - \frac{K}{100}\right)$ (3.10)

Якщо маємо ситуацію, коли $LB > 0$, то існують три випадки (рис.3.3)

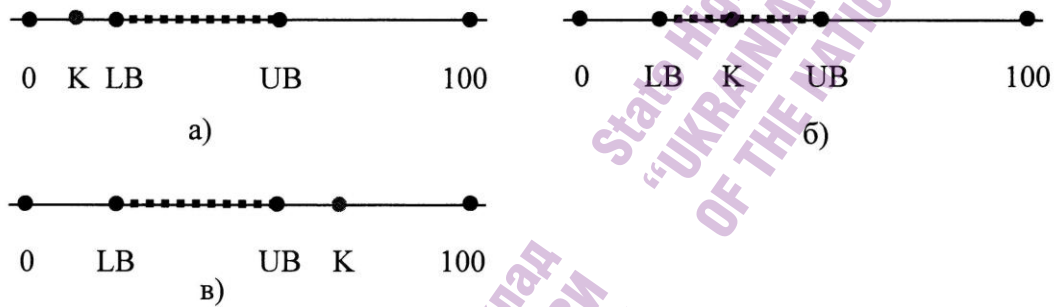

Рис. 3.3 Випадок $LB > 0$

Якщо $K < LB$ (рис. 3.3, а), то $R = 100 - 100 \cdot \left(1 - \frac{K}{LB}\right)$ (3.11)

Якщо $LB \leq K \leq UB$ (рис.3.3, б), то

$$R = 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{2 \cdot \left|K - \frac{LB+UB}{2}\right|}{UB-LB}\right) = 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{|2 \cdot K - (LB+UB)|}{UB-LB}\right) \quad (3.12)$$

Випадок $K > UB$ (рис.3.3, в), то $R = 100 - 100 \cdot \left(1 - \frac{K}{100}\right)$ (3.13)

На рис. 3.4 представлена блок-схема для розрахунку балів за вищевказаним алгоритмом.

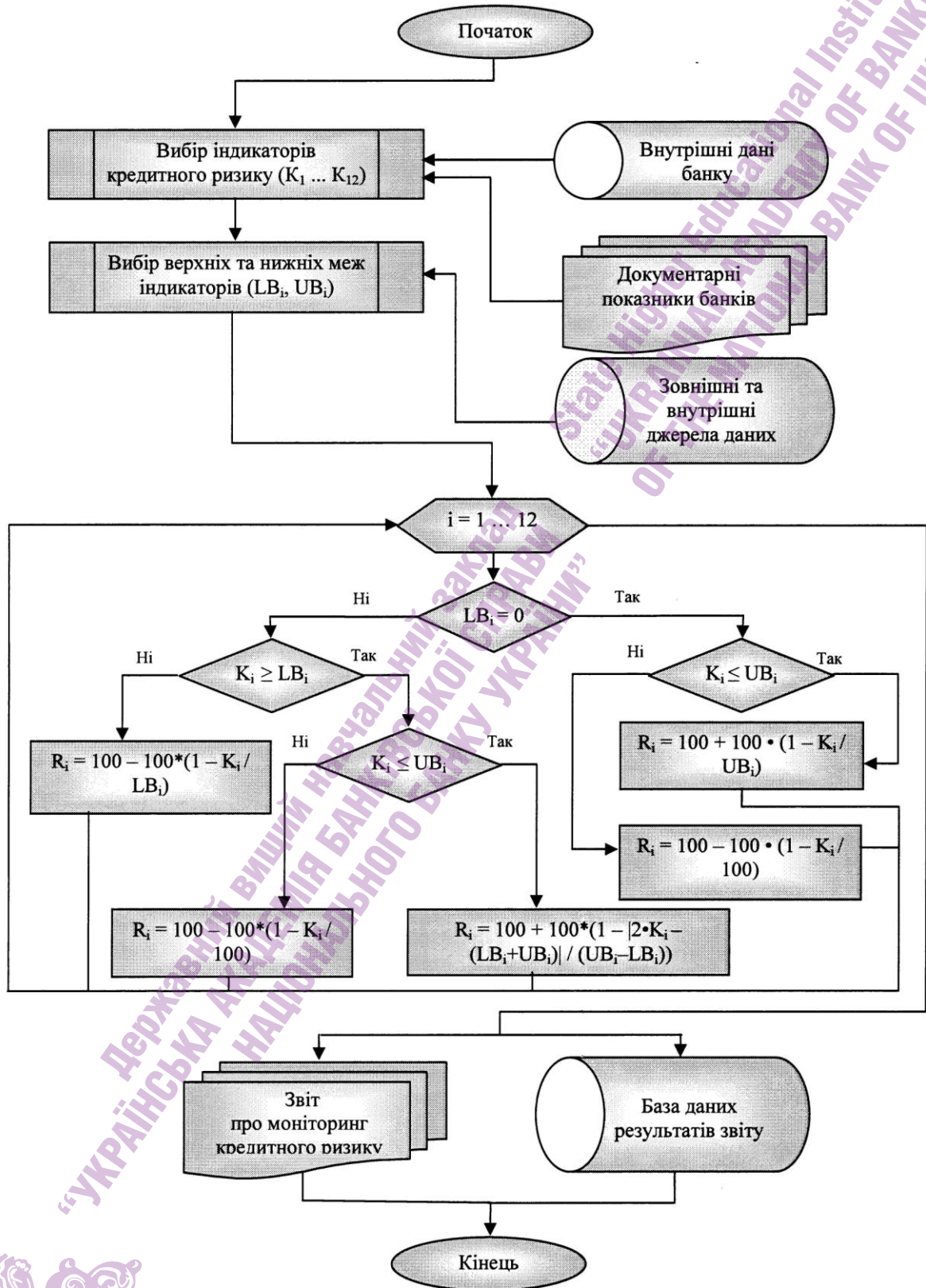
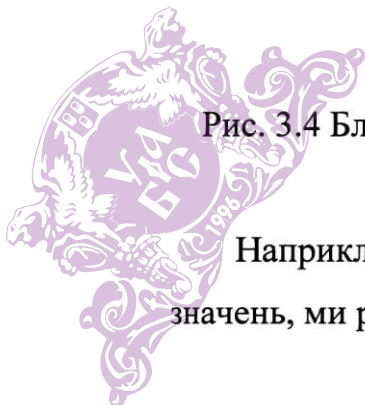

Рис. 3.4 Блок-схема алгоритму бальної оцінки кредитного ризику у банку

Наприклад, для $K_1 = 67,52\%$, який попадає в проміжок допустимих значень, ми розраховуємо бали за формулою (3.12):

$$R = 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{|2 \cdot 67,52 - (65 + 75)|}{75 - 65} \right) = 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{|-4,95|}{10} \right) = 150 \text{ балів.}$$

Аналогічно розраховуємо кількість балів для всіх аналізованих показників.

На третьому етапі визначається інтегральний показник кредитного ризику та ступінь кредитного ризику.

Інтегральний показник кредитного ризику ($I_{кр}$) визначається як сума балів, зважених на вагові коефіцієнти:

$$I(кр) = \sum_{i=1}^n R_i \times I_i, \quad (3.14)$$

де R_1, R_2, \dots, R_n - показники розрахованої кількості балів;

I_1, I_2, \dots, I_n - ваги показників;

n - кількість показників.

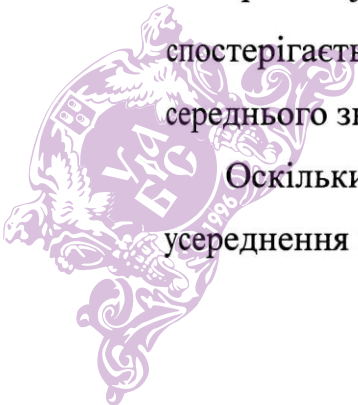
Ваги показників встановлювались експертним методом [76].

П'ятнадцять експертів ранжували 12 факторів, що визначають вагу індикаторів, за принципом: найсприятливіший фактор дорівнює 1, ранги не повторюються. За нульову гіпотезу приймається: H_0 = "думки експертів погоджені", як альтернативна: H_1 = "думки експертів суттєво різняться" (табл. 3.3).

За даними таблиці 3.3: повна сума рангів складає $S^{повн} = \sum_{j=1}^{12} \sum_{i=1}^{15} d_{ij} = 1170$,

що дає $\Delta = S^{повн} / n = 1170 / 12 = 97,5$ на фактор, де d_{ij} - оцінка, надана i -им експертом j -му показнику ($i = \overline{1,15}, j = \overline{1,12}$). Для кожного з факторів спостерігається відхилення суми рангів, зазначених експертами, від середнього значення.

Оскільки сума цих відхилень завжди дорівнює нулю, для їхнього усереднення використовують квадрати їх значень.

$$S = \sum_{j=1}^{12} (S_j^{(R)} - \Delta)^2 = 27141,$$

$$S_{\max} = m^2 \cdot (n^3 - n) / 12 = 152 \cdot (123 - 12) / 12 = 32175.$$

Коефіцієнт конкордації становить:

$$W = S / S_{\max} = 27141 / 32175 \approx 0,84.$$

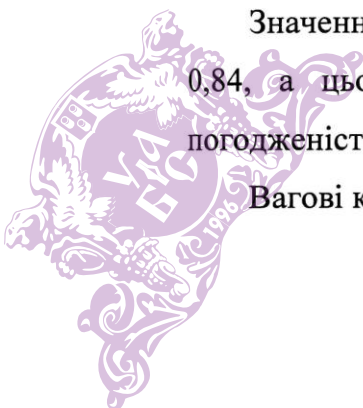
Таблиця 3.3

**Оцінки експертів для визначення ваги коефіцієнтів для моніторингу
кредитного ризику**

Експерти	Оцінки експертів, d_{ij}												Сума
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	
1	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
2	6	3	1	7	8	2	9	12	5	4	10	11	78
3	7	2	1	6	3	9	8	12	4	11	5	10	78
4	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
5	10	2	1	7	3	8	9	12	6	4	5	11	78
6	6	1	2	7	8	9	3	12	4	5	11	10	78
7	6	2	1	8	5	9	3	12	7	4	10	11	78
8	8	1	2	7	6	9	3	11	5	4	10	12	78
9	5	1	2	7	8	9	3	12	6	4	10	11	78
10	7	2	1	6	3	9	8	12	5	4	10	11	78
11	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
12	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
13	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
14	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
15	7	1	2	6	9	8	3	12	5	4	10	11	78
Сума рангів, $S_j^{(R)} = \sum_{i=1}^{15} d_{ij}$	98	21	25	103	101	126	67	179	77	68	141	164	1170
Сумарний ранг	6	1	2	8	7	9	3	12	5	4	10	11	–
Відхилення суми рангів від Δ , $S_j^{(R)} - \Delta$	0,5	-76,5	-72,5	5,5	3,5	28,5	-30,5	81,5	-20,5	-29,5	43,5	66,5	–
Квадрати відхилень $(S_j^{(R)} - \Delta)^2$	0,25	5852	5256	30,3	12,3	812	930	6642	420	870	1892	4422	27141

Значення коефіцієнта конкордації для даного прикладу складає близько 0,84, а цього більш ніж достатньо для прийняття H_0 гіпотези про погодженість думок експертів.

Вагові коефіцієнти обчислюються по формулі:

$$l_j = \frac{S_j^{(R)}}{S_{\text{ПОВН}}} = \frac{\sum_{i=1}^{15} d_{ij}}{\sum_{j=1}^{12} \sum_{i=1}^{15} d_{ij}}. \quad (3.15).$$

Отже, вагові коефіцієнти мають наступні значення (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Вагові значення коефіцієнтів для моніторингу кредитного ризику

Експерти	Коефіцієнти												Су- ма
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	
Вагові коєфі- цієнти, l_j	0,077	0,013	0,026	0,103	0,09	0,115	0,038	0,154	0,064	0,051	0,128	0,141	1

Інтегральний показник кредитного ризику $I_{\text{кр}} = 100$, відповідає показникам діяльності банку, які дорівнюють установленим критичним межах граничних значень.

В якості узагальнюючого показника пропонуємо використовувати показник на основі бальної оцінки з урахуванням ваг показників.

Рейтингова шкала (табл. 3.5) для визначення ступеня кредитного ризику будується наступним чином. Оскільки встановлений ліміт для кожного показника 100 балів, а показників, за якими аналізується ризик, усього 12, то кредитний ризик банку дорівнює 1200 балів. Дванадцять ваг, сума яких дорівнює 1, дозволяють перейти до узагальнюючого показника за всіма індикаторами, рівного 100 балам.

Максимальна кількість балів, що може бути присвоєна банку за всіма показниками 200 балів, але реально для більшості банків цей показник недосяжний, і кількість балів буде коливатися біля позначки в 100 балів.

Таблиця 3.5

Рейтингова шкала для визначення ступеня кредитного ризику

Значення інтегрального показника	Ступінь кредитного ризику
Від 115 і більше	низький
Від 100 до 115 балів	помірний
100 балів	за встановленим лімітом
Від 85 до 100 балів	значний (високий)
Менше 85 балів	критичний

Знайдемо оцінку генеральної середньої для малої вибірки (вибірка досліджуваних банків) (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Розрахунок надійного інтервалу вибіркової сукупності

Кількість вибіркової сукупності	Рейтинг банку (значення інтегрального показника)*, x	x ²
1	124,4	15475,4
2	135,3	18298,0
3	126	15881,0
4	132,8	17622,6
5	130,2	16962,5
6	132,7	17609,3
Сума	781,38	101848,7

* Значення інтегральних показників розраховано на основі емпіричних даних у підрозділі 3.2 дисертації

Середнє значення рейтингу становить $\bar{x} = \frac{781,38}{6} = 130,23$.

Вибіркова дисперсія: $\tilde{\sigma}^2 = \frac{\sum x_i^2}{n} - \bar{x}^2 = 14,9$, виправлена дисперсія

становить: $S^2 = \tilde{\sigma}^2 \frac{n}{n-1} = 14,9 \cdot 6/5 = 17,9$. Середня помилка вибіркової середньої:

$\mu_{\bar{x}} = \sqrt{S^2/n} = \sqrt{17,9/6} = 1,73$. Теоретичне значення критерію Стюдента для рівня ймовірності $P = 0,99$ і числі ступенів свободи варіації $k = n - 1 = 6 - 1 =$

5 становить $t = 4,03$. Звідси гранична помилка вибіркової середньої $\varepsilon_{\bar{x}} = t \cdot \mu_{\bar{x}} = 4,03 \cdot 1,73 \approx 7$. Отже, надійний інтервал для рівня ймовірності $P = 0,99$ становить $2 \cdot \varepsilon_{\bar{x}} \approx 14$. Для спрощення розрахунків візьмемо інтервал у 15 балів.

Вважатимемо, що при попаданні суми балів у проміжок від 100 до 115 маємо помірний ризик, а більше 115 – низький. Аналогічно, якщо сума балів нижча встановленого ліміту, тобто від 85 до 100, то маємо значний ризик, і нижче 85 – критичний.

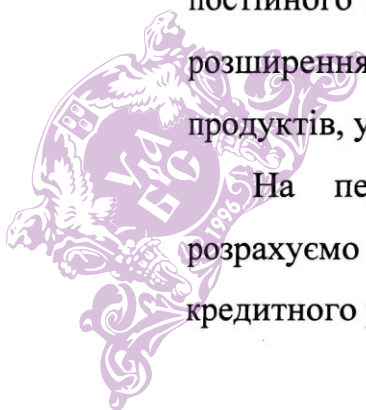
Чим вище значення інтегрального показника кредитного ризику, тим менша ступінь ризику. Проте дана методика має недолік, що полягає у неоднозначності оцінюваних характеристик кожного банку.

Апробацію методики моніторингу кредитного ризику на основі визначення інтегрального показника здійснено у наступному підрозділі.

3.2. Моніторинг кредитного ризику у банках на основі використання коефіцієнтного методу

Банківський сектор української економіки станом на 01.01.2008 року налічував 175 працюючих банків, які пропонували однотипні продукти та послуги (розрахунково-касове обслуговування, кредити, депозити, валютні операції, грошові перекази, інші послуги). Значна кількість банків-конкурентів при рівних умовах функціонування призводить до виникнення критичної конкурентної ситуації на ринку пропозиції банківських продуктів. В умовах високої конкуренції на ринку кредитних ресурсів і банківських послуг, рівень якої поступово зростає, перед банком постало питання постійного пошуку нових шляхів збільшення доходів та зменшення витрат, розширення традиційних та впровадження нових банківських послуг та продуктів, установлення конкурентних цін на них.

На першому етапі моніторингу показників кредитного ризику розрахуємо коефіцієнти банків, необхідні для системи моніторингу кредитного ризику відповідно до звітності банків (додаток Н).

Подамо розрахунки основних параметрів кредитного ризику станом на 1.01.2008 року на прикладі наступних банків України: ЗАТ КБ “ПриватБанк”, ВАТ “Райффайзен Банк Аваль”, АКІБ “Укрсиббанк”, АКБ “Промінвестбанк”, ВАТ “Державний ощадний банк України”, ЗАТ “Альфа-банк”, які належать до першої групи банків за розміром активів.

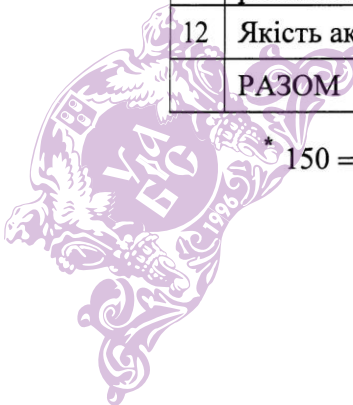
Для ЗАТ КБ “ПриватБанк” (1) проект звіту буде мати наступний вигляд (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
				LB	UB	Розрахунок	З урахуванням ваг
1	Частка кредитного портфелю в активах	67,52	0,077	65	75	150*	11,58
2	Якість кредитів	0,11	0,0128	0	5	198	2,57
3	Частка прострочених кредитів	1,88	0,026	0	10	181	4,71
4	Процентна маржа банку	8,15	0,103	0,6	1,4	8	0,84
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	55,9	0,09	10	20	56	5,03
6	Достатність резервів	9,86	0,115	0,9	5	10	1,13
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0,31	0,038	0,25	1,5	179	6,82
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	14,3	0,154	0	25	143	21,99
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	149,4	0,064	0	800	181	11,60
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0,35	0,051	0	5	193	9,84
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	2,51	0,128	0	30	192	24,53
12	Якість активів	9,48	0,141	0	30	168	23,74
	РАЗОМ	x	x	x	x	1660	124,38

$$* 150 = 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{|2 \cdot 67,52 - (65 + 75)|}{75 - 65} \right)$$

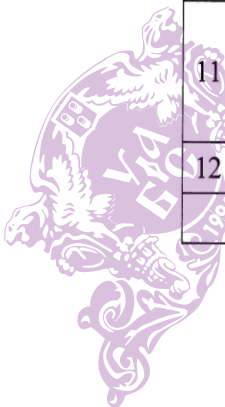

Для ВАТ “Райффайзен Банк Аваль” (2) проект звіту буде мати наступний вигляд (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
				LB	UB	Розрахунок	З врахуванням ваг
1	Частка кредитного портфелю в активах	82,68	0,077	65	75	83	6,37
2	Якість кредитів	0,18	0,0128	0	5	196	2,55
3	Частка прострочених кредитів	12,02	0,026	0	10	12	0,31
4	Процентна маржа банку	6,21	0,103	0,6	1,4	6	0,64
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	47,7	0,09	10	20	48	4,30
6	Достатність резервів	3,20	0,115	0,9	5	188	21,62
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0,27	0,038	0,25	1,5	182	6,93
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	12,4	0,154	0	25	150	23,16
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	195,2	0,064	0	800	176	11,24
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0,27	0,051	0	5	195	9,92
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	3,07	0,128	0	30	190	24,29
12	Якість активів	9,06	0,141	0	30	170	23,94
	РАЗОМ	x	x	x	x	1596	135,27

Для ВАТ АКІБ “Укрсиббанк” (3) проект звіту буде мати наступний вигляд (табл. 3.9)

Таблиця 3.9

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
				LB	UB	Розрахунок	З урахуванням ваг
1	Частка кредитного портфелю в активах	83,98	0,077	65	75	84	6,47
2	Якість кредитів	0,08	0,0128	0	5	198	2,58
3	Частка прострочених кредитів	0,76	0,026	0	10	192	5,00
4	Процентна маржа банку	4,31	0,103	0,6	1,4	4	0,44
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	41,8	0,09	10	20	42	3,77
6	Достатність резервів	1,08	0,115	0,9	5	109	12,51
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0,02	0,038	0,25	1,5	199	7,55
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	18,8	0,154	0	25	125	19,22
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	183,2	0,064	0	800	177	11,33
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0,36	0,051	0	5	193	9,83
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	2,98	0,128	0	30	190	24,33
12	Якість активів	11,29	0,141	0	30	162	22,89
	РАЗОМ	x	x	x	x	1677	125,92

Для ВАТ АКБ „Промінвестбанк” (4) проект звіту буде мати наступний вигляд (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
				LB	UB	Розрахунок	З урахуванням ваг
1	Частка кредитного портфелю в активах	85,10	0,077	65	75	85	6,55
2	Якість кредитів	0,06	0,0128	0	5	199	2,59
3	Частка прострочених кредитів	0,55	0,026	0	10	194	5,06
4	Процентна маржа банку	4,51	0,103	0,6	1,4	5	0,46
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	37,3	0,09	10	20	37	3,36
6	Достатність резервів	3,36	0,115	0,9	5	180	20,69
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0,06	0,038	0,25	1,5	196	7,46
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	21,2	0,154	0	25	115	17,74
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	197,3	0,064	0	800	175	11,22
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0,65	0,051	0	5	187	9,54
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	2,98	0,128	0	30	190	24,33
12	Якість активів	9,45	0,141	0	30	169	23,76
	РАЗОМ	x	x	x	x	1732	132,76

Для ВАТ “Державний ощадний банк України” (5) проект звіту буде мати наступний вигляд (табл. 3.11)

Таблиця 3.11

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
				LB	UB	Розрахунок	З урахуванням ваг
1	Частка кредитного портфелю в активах	69,51	0,077	65	75	190	14,64
2	Якість кредитів	2,01	0,0128	0	5	160	2,08
3	Частка прострочених кредитів	0,32	0,026	0	10	197	5,12
4	Процентна маржа банку	6,52	0,103	0,6	1,4	7	0,67
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	39,8	0,09	10	20	40	3,58
6	Достатність резервів	0,55	0,115	0,9	5	61	7,02
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0,06	0,038	0,25	1,5	196	7,44
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	17,56	0,154	0	25	130	19,98
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	143,03	0,064	0	800	182	11,66
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0,76	0,051	0	5	185	9,42
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	2,5	0,128	0	30	192	24,53
12	Якість активів	8,74	0,141	0	30	171	24,09
	РАЗОМ	x	x	x	x	1709	130,23

Для ЗАТ “Альфа-банк” (6) проект звіту буде мати наступний вигляд (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

№ з/п	Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
				LB	UB	Розрахунок	З врахуванням ваг
1	Частка кредитного портфелю в активах	74,23	0,077	65	75	115	8,89
2	Якість кредитів	0,01	0,0128	0	5	200	2,60
3	Частка прострочених кредитів	1,11	0,026	0	10	189	4,91
4	Процентна маржа банку	4,54	0,103	0,6	1,4	5	0,47
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	32,6	0,09	10	20	33	2,93
6	Достатність резервів	3,75	0,115	0,9	5	161	18,51
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0,01	0,038	0,25	1,5	199	7,57
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	20,82	0,154	0	25	117	17,97
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	232,53	0,064	0	800	171	10,94
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0,39	0,051	0	5	192	9,80
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	3,02	0,128	0	30	190	24,31
12	Якість активів	9,39	0,141	0	30	169	23,79
	РАЗОМ	x	x	x	x	1740	132,69

У додатку П покажемо розрахункові дані обчислень балів по всіх банках станом на 01.01.2008 року.

Отже, це був другий етап, необхідний для визначення ступеня кредитного ризику в банку. На третьому етапі, як було зазначено раніше,

визначається інтегральний показник кредитного ризику та ступінь кредитного ризику.

Визначимо інтегральні показники кредитного ризику на основі формули 3.14 (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Визначення інтегрального показника кредитного ризику

№ з/п	Показник	Вага показника	Кількість балів банків						Бальна оцінка з урахуванням вагових коефіцієнтів ($R_n I_n$)					
			1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
1	K1	0,077	150	83	85	84	190	115	11,58	6,37	6,47	6,55	14,64	8,89
2	K2	0,013	198	196	198	199	160	200	2,57	2,55	2,58	2,59	2,08	2,60
3	K3	0,026	181	12	192	194	197	189	4,71	0,31	5,00	5,06	5,12	4,91
4	K4	0,103	8	6	4	5	7	5	0,84	0,64	0,44	0,46	0,67	0,47
5	K5	0,09	56	48	42	37	40	33	5,03	4,30	3,77	3,36	3,58	2,93
6	K6	0,115	10	188	109	180	61	161	1,13	21,62	12,51	20,69	7,02	18,51
7	K7	0,038	179	182	199	196	196	199	6,82	6,93	7,55	7,46	7,44	7,57
8	K8	0,154	143	150	125	115	130	117	21,99	23,16	19,22	17,74	19,98	17,97
9	K9	0,064	181	176	177	175	182	171	11,60	11,24	11,33	11,22	11,66	10,94
10	K10	0,051	193	195	193	187	185	192	9,84	9,92	9,83	9,54	9,42	9,80
11	K11	0,128	192	190	190	190	192	190	24,53	24,29	24,33	24,33	24,53	24,31
12	K12	0,141	168	170	162	169	171	169	23,74	23,94	22,89	23,76	24,09	23,79
РАЗОМ		1	$I_{(кр)}$						124,38	135,27	125,92	132,76	130,24	132,69

Результати розрахунків засвідчують, що найбільший рейтинг за запропонованою процедурою має ВАТ “Райффайзен Банк Аваль” ($I_{(кр)} = 135,27$), потім ВАТ “Промінвестбанк” ($I_{(кр)} = 132,76$). На останньому місці знаходиться ВАТ “Приватбанк” ($I_{(кр)} = 124,38$). Але рейтинг усіх банків все одно вище критичної межі кредитного ризику за встановленими лімітами індикаторів у 100 балів, тому можна зробити висновок, що станом на 01.01.2008 року кредитний ризик банків був на прийнятному рівні.

Дослідимо рівень кредитного ризику станом на 01.01.2007 року. У додатку Р покажемо дані обчислень усіх банків. У таблиці 3.14 зведемо рівні кредитних ризиків по всіх банках за два роки – станом на 01.01.2007 р. та 01.01.2008 р. та покажемо відсоткові відхилення кожного показника.

Результати досліджень свідчать, що більшість значень інтегральних показників кредитного ризику зросли, тобто спостерігаються тенденції покращення даного показника. Загалом показники кредитного ризику станом на 01.01.2007 року аналогічно до 01.01.2008 року були вищими нижньої межі кредитного ризику в 100 балів. На першому місці станом на 01.01.2007 року “Промінвестбанк” ($I_{(кр)} = 132,75$), на останньому – “Приватбанк” ($I_{(кр)} = 124,40$).

Отже, можемо зробити висновок, що інтегральний показник кредитного ризику у більшості банків збільшився станом на 01.01.2008 року у порівнянні з даними станом на 01.01.2007 року, окрім банків “Укрсиббанк” та “Промінвестбанк”, де відбулося його зменшення на 2,36 бали або 1,8% та на 3,83 бали чи 2,8% відповідно.

Таким чином, використовуючи зазначену методику, було визначено, що всі досліджувані банки мають низький ступінь кредитного ризику, проте динаміка інтегрального показника кредитного ризику за 2007 рік була позитивною у всіх досліджуваних банках, окрім “Укрсиббанку” та “Промінвестбанку”.

Мінімізація кредитного ризику передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на зниження ймовірності настання подій або обставин, що приводять до кредитних збитків, та на зменшення розміру потенційних кредитних збитків.

У залежності від результатів моніторингу кредитного ризику, банком повинні бути розроблені та впроваджені певні методи регулювання ризику кредитного портфелю, які розглянуті у першому та другому розділах дисертації.

Використання певних коефіцієнтів, що застосовуються для здійснення моніторингу кредитного ризику та розподіл повноважень по здійсненню моніторингу є одними із основних організаційних моментів створення системи моніторингу кредитного ризику у банку.

Періодичність руху інформаційного потоку забезпечує прийняття певних управлінських рішень відносно конкретного напрямку діяльності банку та належне формування аналітичних звітів про стан ризик-менеджменту банку в цілому.

Автором обґрунтовано впровадження підрозділу моніторингу кредитного ризику, що займатиметься аналізом, моніторингом та розрахунком основних ризиків за кредитними операціями. Відділ функціонує переважно на рівні мідл-офісу інформаційної системи банку.

Моніторинг кредитного ризику сприяє ефективному його управлінню, основними напрямками якого є розробка й реалізація заходів щодо запобігання або мінімізації пов'язаних з ризиком утрат. Дана стратегія передбачає прийняття рішень таким чином, щоб банк мав можливість розвитку та одночасно міг утримувати ризики на припустимому рівні.

Розроблена процедура є універсальною, дозволяє виявити кредитні ризики за багатьма параметрами, узагальнити їх та вивести інтегральний показник. Цим вона відрізняється від інших процедур, які враховують лише окремі прояви виникнення кредитного ризику та потребують подальшої обробки. Перевагою даної розробки є відносна простота розрахунків та можливість використання достовірних вхідних даних.

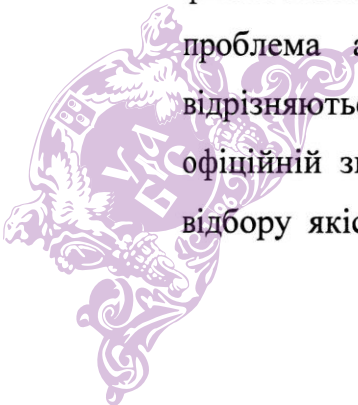
3.3. Моніторинг кредитного ризику із застосуванням портфельних моделей оцінки кредитного ризику

Рішення про доцільність надання кредитів доводиться приймати в умовах деякої невизначеності, коли необхідно вибрати напрямок дій з декількох альтернатив, настання жодної з яких неможливо впевнено передбачити. Безсумнівно, такі рішення пов'язані з присутністю ризику. Банки з метою мінімізації факторів ризику зацікавлені у відборі найбільш надійних клієнтів. Тому, основною умовою ефективної діяльності комерційних банків на ринку кредитних послуг є моніторинг і в його рамках активне вивчення питань, пов'язаних з розробкою надійних методів і моделей прийняття рішень по кредитних операціях, що дозволить проводити відбір клієнтів, рівень ризику по яких перебуває на прийнятному рівні.

У теорії й на практиці використовується досить значна кількість методів оцінки кредитного ризику: Credit metrics/ Credit Var, Credit Risk+, Z-модель Альтмана, Z-Модель Таффлера та ін.

Загальним підсумком досліджень є те, що практично всі методи зводяться до розподілу позичальників по ризикових категоріях, виявлення надійних позичальників, що дозволить пом'якшити негативний вплив невизначеності. На практиці критерії оцінки ступеня надійності позичальників можуть бути визначені в ході моніторингу й аналізу статистичних даних по підприємствах галузі, області, регіону, країни.

Аналіз методів показав, що в методах оцінки фінансово-економічного стану підприємств застосовуються фінансові коефіцієнти, найбільш значимі з яких - коефіцієнти ліквідності, коефіцієнти ділової активності, коефіцієнти фінансової незалежності і коефіцієнти рентабельності. На даному етапі виникає проблема аналізу якісних показників, які, як було зазначено раніше, відрізняються суб'єктивністю як наслідок не завжди достовірної інформації в офіційній звітності. У результаті виникають серйозні труднощі, як на етапі відбору якісних критеріїв оцінки кредитного ризику, так і на етапі обробки

результатів. Закордонними вченими [95; 155] доведена корисність використання відносних показників.

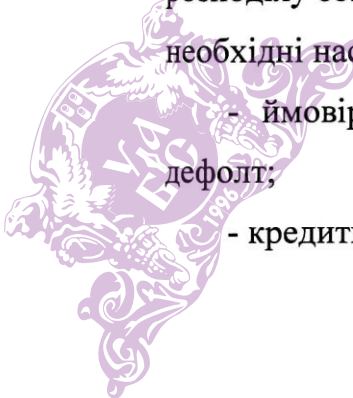
Як було встановлено, сучасні підходи до моніторингу, оцінки й регулювання кредитного ризику ґрунтуються на використанні моделей оцінки портфельного кредитного ризику. Проаналізуємо можливість і перспективи використання деяких моделей в українських умовах.

На основі систематизації даних про портфельні моделі оцінки кредитного ризику, можливо здійснювати на їх базі моніторинг кредитного ризику на рівні кредитного портфелю однорідних позичальників. Прикладом однорідних позичальників в українській практиці можна визначити позичальників за однорідними споживчими кредитами [133].

В якості об'єкта дослідження нами були обрані моделі CreditMetrics [187; 194], оскільки підхід моделі CreditMetrics дає можливість консолідувати кредитний ризик по всій організації й складати звіт по кредитному ризику, викликаному підвищеннями (зниженнями) кредитного рейтингу позичальників, а також банкрутством позичальників та CreditRisk+ [192].

Таким чином, модель CreditMetrics ґрунтується на парадигмі ринкової (модельної) переоцінки й ураховує факти погіршення або поліпшення кредитоспроможності позичальника протягом строку кредиту. Інша модель, CreditRisk+ [192], реалізована в парадигмі дефолта й припускає, що для банку принциповий лише факт непогашення кредиту, тому що погіршення фінансового стану позичальника може не призвести до втрат. При цьому для першої й другої моделі передбачається, що кожний позичальник у портфелі має індивідуальний кредитний рейтинг. Розходження у вихідних припущеннях моделей визначають розходження у вихідних даних для формування кінцевого розподілу збитків по кредитному портфелю. Для побудови моделі CreditMetrics необхідні наступні дані:

- ймовірності зміни кредитного стану позичальника, включаючи його дефолт;
- кредитні спреди для ринкової переоцінки вартості кредиту;

- коефіцієнти кореляції між галузевими індексами розвинених країн, що використовуються для встановлення кореляцій між кредитною якістю позичальників.

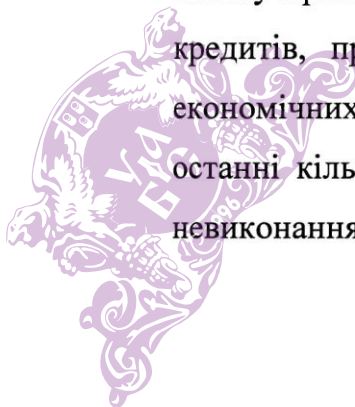
Згідно технічної документації [201], входною інформацією для моделі CreditRisk+ є наступні параметри:

- ймовірність дефолтів;
- стандартні відхилення ймовірностей дефолтів у розрізі рейтингових груп як міра волатильності, тобто схильність дефолтів до коливань.

Як уже було відзначено, джерелом даних для визначення кредитних спредів і побудови транзитних матриць у закордонній практиці є емпіричний матеріал [95]. Оцінкою ймовірностей дефолта на професійній основі займаються міжнародні рейтингові агентства. У більшості випадків основою статистики є результати моніторингу компаній - емітентами боргових зобов'язань, що одержали кредитний рейтинг міжнародного рейтингового агентства. Після присвоєння рейтингу міжнародні рейтингові агентства здійснюють постійне спостереження за емітентом. У міру необхідності проводиться перегляд рейтингу (може як покращитися, так і погіршитися).

Запозичення ресурсів на ринку зобов'язує емітента проводити широку інформаційну кампанію з метою розкриття свого фінансового стану й відображення етапів погашення боргу. Формування інформаційної бази про фінансовий стан емітентів і побудова транзитних матриць на сьогоднішні являє собою самостійний по важливості вид діяльності міжнародних рейтингових агентств.

Для одержання представницької статистики неповернень необхідно мати значний обсяг вибіркової сукупності. Іншими словами, банк може опиратися на власну практику неповернень лише у випадку дуже великої кількості виданих кредитів, причому протягом тривалого періоду часу, що охоплює кілька економічних циклів. Науковець Альтман у 1999 році відзначав, що: "...в останні кілька років вийшло значне число статистичних досліджень на тему невиконання зобов'язань емітентами. Разом з тим, немає жодного дослідження,

присвяченого аналізу статистики невиконання зобов'язань по банківських кредитах” [190].

Стосовно української дійсності можна припустити практичну неможливість створення найближчим часом всеосяжної бази вхідних змінних (кредитних спредів [122], кореляцій), необхідних для реалізації моделі в українських умовах. Одна із причин - недостатня розвиненість, а також нетривала історія функціонування фінансових ринків України, які, відповідно до міжнародного досвіду, є основними постачальниками статистичних даних для побудови моделей. Недостатність фактичного матеріалу не дозволяє найближчим часом займатися побудовою власних транзитних матриць на основі публічних даних по українських емітентах.

Недостатній розвиток фінансових ринків в Україні накладає свій відбиток і на можливість одержання ще одного виду вхідної інформації в моделі CreditMetrics - кореляцій між позичальниками, низки перемінних та визначення сили зв'язку між ними.

Повноформатне застосування в українських умовах моделі CreditMetrics практично неможливе на даному етапі. Разом з тим, в експериментальних цілях може бути перспективним використання моделі у випадку прийняття ряду допущень [68; 135; 177; 195]:

- присвоєні позичальникам рейтингові групи у портфелі повинні бути порівняні з міжнародними кредитними рейтингами рейтингових агентств;
- на основі порівняних рейтингових оцінок можливе використання зарубіжної статистики міграцій кредитних рейтингів (у т.ч. дефолтів);
- використання для переоцінки вартості кредиту не кредитних спредів, а норм резервування або ймовірностей дефолту (з урахуванням строку до погашення кредиту);
- поділ підприємств у портфелі на невелику кількість галузей, кореляції по яких можуть бути отримані на основі українського ринку.

Оцінюючи перспективи використання в українських умовах моделі CreditRisk+, необхідно звернути увагу на значно вужче коло необхідної вхідної

інформації, що пов'язане з використанням у моделі парадигми дефолту. Оцінка ймовірності дефолту як основного типу вхідної інформації для моделі CreditRisk+ - також складне завдання, однак більш реальна з позицій її практичної реалізації. Як уже було відзначено, для побудови функції щільності розподілу збитків по кредитному портфелю спочатку потрібно розподілити всіх позичальників на групи залежно від їхньої фінансової стабільності. Далі необхідно реалізувати наступні кроки [136]:

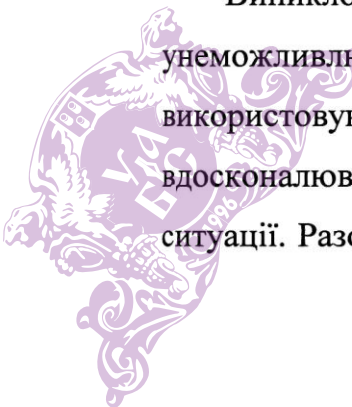
- встановити ймовірність дефолту по кредиту для кожної однорідної з погляду ризику групи позичальників (тобто з однаковим кредитним рейтингом);

- встановити рівень волатильності ймовірності дефолта для кожного кредитного рейтингу або стандартне відхилення ймовірності неповернення.

Волатильність імовірності дефолту, яка характеризується стандартним відхиленням імовірності дефолту в розрізі рейтингових груп, є надзвичайно важливим для моделі параметром, що визначає розмір розподілу втрат. Розрахунок даної статистики можливий тільки на тривалому проміжку часу (для річної волатильності необхідно кілька десятиліть статистики дефолтів). Українські банки на сьогоднішній день не мають подібної статистики. Отже, основна перешкода на шляху використання як моделі CreditRisk+, так і CreditMetrics - відсутність достатнього статистичного матеріалу.

Як видно з вищенаведеного, у сучасних умовах вітчизняні банкіри не мають можливості використовувати в якості вхідних даних для моделей готову статистичну інформацію. У найближчі 5-10 років єдиним джерелом статистичних даних можуть бути тільки внутрішньобанківські напрацювання по формуванню власної статистики дефолтів.

Виникло свого роду замкнуте коло. З одного боку, статистика відсутня, що унеможливає використання моделей. З іншого боку, тому що моделі не використовуються, немає стимулів до формування статистики й до вдосконалення самих моделей. На практиці необхідно знайти вихід з даної ситуації. Разове дослідження матеріалів за попередні роки з метою розрахунку

необхідної статистики дефолтів являє собою лише тимчасовий захід. Необхідна зміна технологій функціонування комерційного банку й формування культури моніторингу для збору необхідної інформації, включаючи пророблену методологію відстеження, реєстрації й опису фактів невиконання зобов'язань у вигляді, прийнятному для наступної статистичної обробки.

Для побудови даної технології потрібні фінансові інвестиції, а також значні витрати людської праці. Одного лише рішення керівництва для реалізації даної стратегії буде недостатньо. Створити ефективну технологію відповідного збору інформації в рамках моніторингу неможливо без детального уявлення про те, яка саме статистика необхідна, які повинні бути технології її збору. Формування даних уявлень можливе тільки тоді, коли оцінка й регулювання кредитного ризику почнуть ґрунтуватися на вартісному підході, що передбачає використання ризик-параметрів ймовірно-вартісного профілю кредитного ризику.

Отже, можливі наступні перспективні вирішення проблеми статистики дефолтів шляхом агрегування інформації, наявної в розпорядженні комерційних банків.

З одного боку, на сьогодні переважна більшість банків, що здійснюють кредитування, не відслідковують випадки неповернень по виданих кредитах у розрізі рейтингових груп позичальників. Це пов'язано як з відсутністю внутрішньобанківських систем моніторингу і рейтингової оцінки, так і з відсутністю аналітичної роботи з формування статистики дефолтів для наступного використання.

З іншого боку, внутрішньобанківська інформація про неповернення являє собою банківську таємницю, тому що відображає якість банківського менеджменту, характеризує стратегію банківського кредитування в галузевому й географічному масштабі. Розголошення даної інформації з окремого банку може вплинути на конкурентоспроможність кредитної організації. Адже кожне непогашення кредиту – це проблема, яку банк прагне аналізувати й уникати, але не прагне розголошувати привселюдно. У цілому, внутрішньобанківська

інформація навряд чи буде піддана публічному розголосу, тому що це може негативним чином відбитися на інтересах та іміджі комерційного банку.

Разом з тим, зарубіжний досвід підтверджує необхідність формування внутрішньобанківської статистики дефолтів і наступного агрегування [20].

Ряд європейських банків під впливом перспектив упровадження Базельських угод на початку 2005 р. почали роботу з формування єдиної статистичної бази для власного використання, причому без участі посередників в особі рейтингових агентств. У даній базі буде агрегована статистика дефолтів (та інших ризик-параметрів). Інформація буде доступна лише учасникам даної угоди. Участь у розкритті агрегованої статистичної інформації на паритетних засадах має значні перспективи й в Україні.

У зв'язку з цим один з найбільш актуальних напрямків удосконалення оцінки й регулювання кредитного ризику - розробка єдиних стандартів реєстрації фактів невиконання зобов'язань, що передбачають максимально можливу деталізацію події. Це необхідно для порівнянності внутрішньобанківських даних і наступного їхнього агрегування на більш високих рівнях. Відсутність подібних стандартів - причина неможливості формування необхідної статистики.

Ще одна проблема - відсутність у звітності даних про фінансову оцінку позичальника (контрагента) на дати до факту настання дефолту. Оскільки стан кредиту відслідковується в динаміці, то перед дефолтом, як правило, буде спостерігатися найгірший стан фінансової стабільності контрагента, хоча спочатку кредит можна було прокласифікувати як більш надійний. Для формування статистики необхідно фіксувати результати оцінки кредитоспроможності на дати до неповернення кредитів.

Обставиною, не розкритою у вітчизняній літературі, є залежність статистики дефолтів і відшкодувань у випадку дефолту від визначення "дефолту". Це ускладнює об'єднання даних з різних джерел. "Жорстке" визначення дефолту (наприклад, затримка виплат більше, ніж на один день) буде супроводжуватися високою статистикою невиконання зобов'язань, але

низьким рівнем втрат у випадку дефолта, тому що деякі з дефолтів виявляться технічними, і зобов'язання будуть виконані в повному обсязі. “М'яке” визначення дефолта (наприклад, затримка виплат на строк більше 180 днів) буде супроводжуватися нижчою статистикою невиконання зобов'язань, однак рівень втрат у випадку дефолта буде набагато високим. Вирішення даної проблеми, на нашу думку, можливо при максимально повній деталізації кожного випадку невиконання зобов'язань при його реєстрації. Тоді статистична ймовірність дефолта, а також величина втрат у випадку дефолта можуть бути розраховані для будь-якого визначення дефолта.

Реалізація ідеї формування статистичної бази даних на основі банківської звітності багато в чому буде залежати від ініціативи НБУ. Дана робота вимагає значних витрат, однак на сьогоднішні є досить актуальною. Узагальнений у такий спосіб матеріал, згрупований у регіонально-галузевому розрізі, стане не тільки основою для побудови моделей оцінки кредитних ризиків, але й може бути одним з індикаторів стану реального сектору економіки, що характеризує його здатність до залучення кредитних ресурсів у динаміці.

Розглянемо портфельний підхід до моніторингу, оцінки та регулювання кредитного ризику. Проведемо моніторинг кредитних портфелів на основі оцінки портфельного кредитного ризику при формуванні кредитних портфелів однорідних позичальників, етапи якого вказані на рис. 3.5.

Припустимо, необхідно оцінити ефективність роботи трьох підрозділів, що сформували різні за структурою портфелі кредитів - у рамках вартісного підходу до оцінки й регулювання кредитного ризику.

Вибір даного портфелю для цілей ілюстрації визначається тим фактом, що сформульовані нижче припущення найбільшою мірою відповідають характеру кредитних продуктів. По кредитах фізичним особам і приватним підприємцям диференціація індивідуального ризику не настільки принципова у зв'язку з високим рівнем диверсифікованості кредитів у портфелі. Часто на практиці оцінка ризику індивідуального позичальника проводиться методом “зверху вниз”, коли на основі спостереження за загальною сукупністю робиться

висновок про ступінь ризикованості окремих груп джерел ризику, які розглядаються як однорідні по ризику.

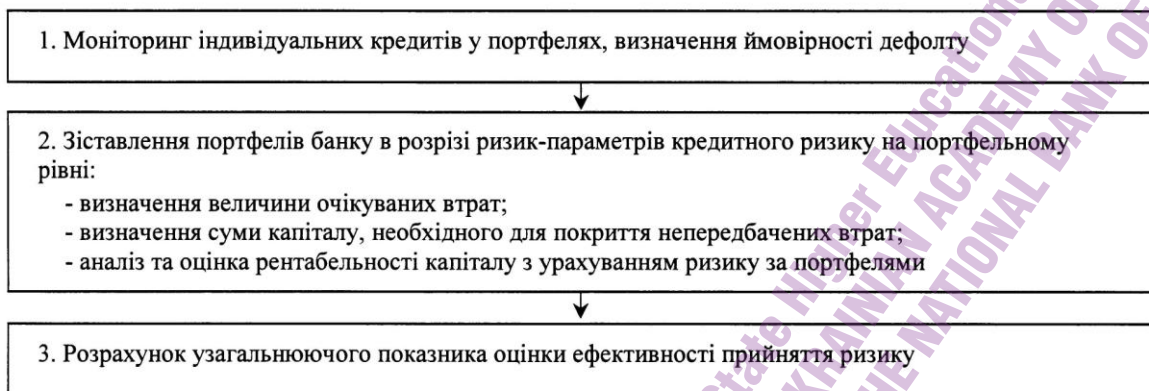

Рис. 3.5 Моніторинг на основі портфельних моделей оцінки кредитного ризику банку

Портфелі, що будуть нами досліджуватися, однорідні по ризику (індивідуальні позичальники мають приблизно однакову ймовірність дефолту, кредити надані на порівнянні строки). Досліджувані портфелі однорідні по величині заборгованості.

Відшкодування у випадку дефолту позичальника дорівнює нулю. З одного боку, допущення є досить консервативним, але, в той же час, цілком реалістичним стосовно до української банківської практики. Дефолти по індивідуальних кредитах незалежні між собою. Дане припущення також необхідне в ілюстративних цілях для спрощення розрахунків.

Характеристики індивідуальних кредитів у портфелях представлені нижче (табл. 3.15) [69]. Імовірність дефолту по індивідуальних кредитах, як було відзначено раніше, встановлена на основі оцінки частки (кількості) прострочених позичок у портфелі.

Таблиця 3.15

Характеристика портфелів кредитних продуктів банку

№ п/п	Показники	Портфель А	Портфель Б	Портфель В
1	Обсяг портфелю, тис. грн.	1500	1500	1500
2	Кількість кредитів	119	150	750
3	Ставка по кредиту, % річних	21	21	22.1
4	Імовірність дефолту на рік, %	2.83	2.84	4.2
5	Витрати, %	17	17	17

Проведемо розрахунки та зіставимо кредитні портфелі позичальників банку в розрізі наступних ризик-параметрів кредитного ризику на портфельному рівні:

- величина очікуваних утрат, що також являє собою вимоги за резервами на покриття очікуваних утрат;
- капітал, необхідний на покриття непередбачених утрат, або економічний капітал.

Крім того, варто проаналізувати та оцінити рентабельність економічного капіталу з урахуванням ризику по даних портфелях.

По-перше, до проведення розрахунків, спробуємо зіставити дані портфелів між собою. Портфель А і Портфель Б розрізняються винятково кількістю кредитів у портфелі - 119 і 150 відповідно, тобто ступенем диверсифікованості. У зв'язку з цим логічно припустити, що Портфель Б, маючи більший ступінь диверсифікованості, є більш прийнятним.

Зіставлення Портфелю Б і Портфелю В між собою не дає настільки очевидних результатів. З одного боку, Портфель В істотно більш диверсифікований. У той же час, індивідуальні кредити в Портфелі В мають більший ризик: імовірність дефолту в Портфелі В становить 4.2% проти 2.84% у Портфелі Б. Процентна ставка по кредитних продуктах розрізняється не настільки істотно: 22.1% у Портфелі В проти 21% у Портфелі Б. Однозначна відповідь на питання про те, який з портфелів є кращим, можлива тільки на основі проведення детальної оцінки вищенаведених ризик-параметрів. Порядок

розрахунку показників представлений у таблиці 3.16.

Таблиця 3.16

**Розрахунок показників імовірісно-вартісного профілю ризику
досліджуваних портфельів банку**

Рядок	Показник	Алгоритм розрахунку по рядках	Портфель А	Портфель Б	Портфель В
1	Обсяг портфелю, тис. грн.		1500	1500	1500
2	Кількість кредитів		119	150	750
3	Ставка по кредиту, % річних		21	21	22.1
4	Імовірність дефолту на рік		2.83	2.84	4.2
5	Витрати, % річних		17	17	17
6	Дохід, тис. грн.	1•3	315	315	331.5
7	Витрати, тис. грн.	1•5	255	255	255
8	Очікувані втрати (резерви), тис. грн.	1•4	42.5	42.6	63.0
9	Дохід з урахуванням ризику, тис. грн.	6-7-8	17.6	17.4	13.5
10	Величина 1 кредиту, тис. грн.	1:2	12.6	10.0	2.0
11	Середня кількість дефолтів	2•4	3.4	4.3	31.5
12	Максимальна кількість дефолтів з рівнем 96,6%	Див. дод. П	6	9	46
13	CrVAR (96,6%) [217]	10•12	76	90	92
14	Економічний капітал	13-8	33	47	29
15	Максимальна кількість дефолтів з рівнем 99,9%	Див. дод. П	10	11	51
16	CrVAR (99,9%)	10•15	126	110	102
17	Економічний капітал (99,9%)	16-8	84	67	39
18	RAROC (96,6%)	9 : 14	53	37	47
19	RAROC (99,9%)	9 : 17	21	26	35
20	Достатність власних коштів (96,6%), %	(14+8) : 1	5.0	6.0	6.1
21	Достатність власних коштів (99,9%), %	(17+8) : 1	8.4	7.3	6.8
22	Достатність власних коштів, %		10	10	10
23	Капітал, тис. грн.	22•1	150.0	150.0	150.0

Очікуваний дохід для А, Б і В портфельів визначається процентною ставкою по кредитах і становить 315, 315 і 331.5 тис. грн. відповідно. Чистий дохід

ураховує операційні витрати, які в цьому випадку становлять 255 тис. грн. для кожного портфелю. Таким чином, чистий дохід складе 60, 60 і 76.5 тис. грн. відповідно для А, Б і В портфелів. На перший погляд, даний результат характеризує Портфель А і Портфель Б як менш кращі, ніж Портфель В. Однак, дане зіставлення не враховує розходження в ризику, акумульованому в даних портфелях. Різні ймовірності дефолту індивідуальних кредитів дозволяють говорити про різну величину очікуваних втрат.

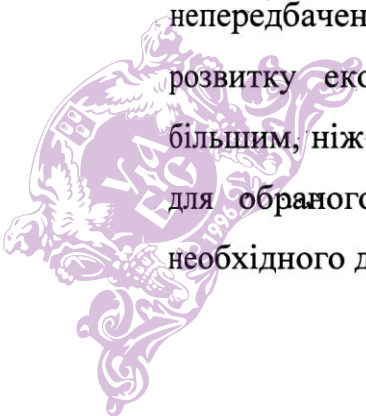
Рівень очікуваних утрат по портфелях відображає неминучі втрати, пов'язані з діяльністю по кредитуванню. Фактично це плановий видаток банку, що повинен бути зарезервований. Отже, необхідний обсяг резервів на покриття очікуваних втрат по кредитах для портфелів А, Б і В складе 42.5, 42.6 і 63.0 тис. грн. відповідно. Розрахункові значення очікуваних утрат трансформуються в наступні норми резервування: Портфель А - 2.83% ($42.5 : 1500 * 100$), Портфель Б - 2.84%, Портфель В - 4.2%.

З даного прикладу наочно видно, що норматив резервування залежить від якості окремих кредитів і повинен бути диференційований.

Дохід, скоригований з урахуванням ризику, визначається як чистий дохід, зменшений на величину очікуваних втрат. Дана величина складе: 17.55 тис. грн. для Портфелю А ($315-255-42.5$); 17.4 тис. грн. для Портфелю Б ($315-255-42.6$); 13.5 тис. грн. для Портфелю В ($331.5-255 - 63.0$).

Таким чином, з позицій очікуваного доходу, тобто чистого доходу, скоригованого на величину очікуваних втрат, можна зробити висновок про те, що Портфель А і Портфель Б еквівалентні між собою, у той час як Портфель В є дещо гіршим.

Дане зіставлення, з огляду на ризик очікуваних втрат, не враховує ризик непередбачених втрат, що можуть виникнути при песимістичному сценарії розвитку економіки, коли число дефолтів у портфелі виявиться значно більшим, ніж очікувалося. Як уже згадувалося, величина непередбачених утрат для обраного довірчого рівня характеризує обсяг економічного капіталу, необхідного для "адсорбування" збитків.

Для розрахунку економічного капіталу необхідно встановити довірчий рівень, що характеризує ступінь відповідальності засновників банку перед кредиторами. Розглянемо два варіанти, коли засновники гарантують виконання банком своїх зобов'язань перед кредиторами в 96,6% і 99,9% усіх можливих результатів.

Для оцінки максимальної кількості дефолтів по портфелю для заданих довірчих рівнів необхідно зробити припущення про закон розподілу кількості дефолтів. Сформульовані вище припущення дозволяють використовувати для розв'язання завдання біноміальний розподіл, а також розподіл Пуассона, що є зручною апроксимацією біноміального розподілу, і може бути застосований у випадку, якщо число можливих рівноймовірних і незалежних результатів досить велике (кількість позичальників у портфелі), а ймовірність настання однієї події (дефолта) мала. Перевага використання розподілу Пуассона полягає в необхідності розрахунку єдиного параметру, що визначає розподіл - середнього числа дефолтів по портфелю.

Настання заданої кількості дефолтів відповідно до закону Пуассона буде визначатися за наступною формулою 3.16 [16, с. 104]:

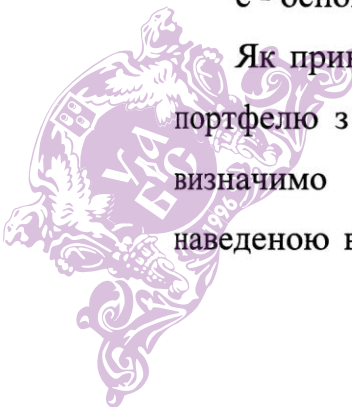
$$\text{Ймовірність настання } n \text{ дефолтів} = \frac{k^n \times e^{-k}}{n!}, \quad (3.16)$$

де, k - середнє число дефолтів по портфелю; визначається як добуток імовірності дефолту на кількість кредитів у портфелі;

n - кількість дефолтів, для якої розраховується ймовірність їх одночасного настання;

e - основа натуральних логарифмів $\approx 2,718282$.

Як приклад розрахунку, визначимо ймовірність настання 4-х дефолтів по портфелю з 100 кредитів з імовірністю дефолту 3% по кожному. Для цього визначимо середню кількість дефолтів по портфелю й скористаємося наведеною вище формулою: $100 \cdot 3\% = 3$ - середнє число дефолтів; ймовірність

4-х дефолтів = $(3^4 \cdot e^{-3}) / (1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4) \approx (81 \cdot 2, 718282 - 3) / 24 = (81 \cdot 0,49878) / 24 = 4,032753 / 24 = 0,168031$ або 16,8%.

Імовірності настання заданої кількості дефолтів (функція щільності розподілу ймовірності), а також імовірності настання будь-якої кількості дефолтів, не більше заданого (функція розподілу ймовірності), розраховані для аналізованих портфелів і представлені нижче (Додаток С).

За даними таблиці нескладно помітити, що ймовірність настання не більше 6 дефолтів для розглянутого Портфелю Б становить 96,6% і являє собою суму ймовірностей наступних можливих результатів:

- відсутність дефолтів (1.41%);
- настання одного дефолту (6.02%);
- настання 2-х дефолтів (12.81%);
- настання 3-х дефолтів (18.20%);
- настання 4-х дефолтів (19.38%);
- настання 5-х дефолтів (16.51%);
- настання 6-х дефолтів (11.72%) і т.д.

З наведеної таблиці видно, що для Портфелю А з довірчим рівнем 99,9% (Додаток С, графа 4) відбудеться не більше 10 дефолтів, для Портфелю Б (Додаток С, графа 5) з довірчим рівнем 99,9% відбудеться не більше 11 дефолтів, а для Портфелю В (Додаток С, графа 6) - не більше 51 дефолта. Відповідні значення кількості дефолтів по трьох портфелях для довірчих рівнів 96,6% і 99,9% наведені в таблиці (Таблиця 3.16, рядки 12 і 15).

З огляду на сформульоване раніше допущення про те, що в кожному портфелі кредити мають однаковий розмір, величина показника кредитний VAR (Credit VAR, CrVAR), що характеризує втрати для заданого довірчого рівня (96,6%) у розрізі А, Б і В портфелів, складе (з округленням до тисяч):

6 (число дефолтів для Портфелю А) * 12.6 (величина одного кредиту) = 76 тис. грн.;

для Портфелю Б: 9 * 10.0 = 90 тис. грн.;

для Портфелю В: 46 * 2.0 = 92 тис. грн.

Аналогічний розрахунок для довірчого рівня 99,9% у розрізі портфелів дає наступні значення CrVAR (з округленням до тисяч):

10 (число дефолтів для Портфелю А) * 12.6 (величина одного кредиту) = 126 тис. грн.;

для Портфелю Б: $11 * 10.0 = 110$ тис. грн.;

для Портфелю В: $51 * 2.0 = 102$ тис. грн.;

Розраховані значення показника CrVAR представлені в рядках 13 та 16 таблиці 3.16.

Проаналізуємо отримані результати. Для початку зіставимо результати по Портфелю А і Портфелю Б. Для кожного довірчого рівня Портфель Б є більш прийнятним з позицій диверсифікованості, тому що величина CrVAR по Портфелю Б завжди менше CrVAR по Портфелю А: 90 проти тис. грн. і 110 проти 126 тис. грн. для довірчих рівнів 96,6% і 99,9 відповідно.

Інтерпретація результатів розрахунку CrVAR для другого й третього портфелів не настільки однозначна. Для довірчого рівня 96,6% можливо сформулювати наступний висновок: підвищений індивідуальний ризик по Портфелю В, незважаючи на більшу диверсифікованість, робить даний портфель більш ризикованим у порівнянні з Портфелем Б, тому що величина CrVAR по Портфелю Б менша, ніж по Портфелю В: 90 і 92 тис. грн. відповідно. Для довірчого рівня 99,9% висновок змінюється на протилежний: підвищений індивідуальний ризик по Портфелю В у порівнянні з Портфелем Б успішно диверсифікований, тому що величина CrVAR по Портфелю Б більша, ніж по Портфелю В: 110 і 102 тис. грн. відповідно.

Даний парадокс наочно ілюструє недосконалість заходів CrVAR, що не враховують ризикованість розподілу за межами встановленого довірчого рівня. У цьому випадку більш доцільно опиратися на результати розрахунку CrVAR з більшим довірчим рівнем, що більшою мірою відображає розмір катастрофічних утрат по портфелях.

Отже, Портфель В з погляду диверсифікованості є більш прийнятним.

На основі отриманих розрахунків CrVAR для заданих довірчих рівнів

проведемо оцінку величини непередбачених утрат, $UL_p(a)$, що визначає необхідний економічний капітал для підтримки відповідних портфелів. Дана величина відображає перевищення $CrVAR$ над рівнем очікуваних утрат. Для довірчого рівня 96,6% економічний капітал приймає наступні значення:

76 ($CrVAR$ по Портфелю А) - 42.5 (очікувані втрати по Портфелю А) = 33 тис. грн.;

по Портфелю Б: $90 - 42.6 = 47$ тис. грн.;

по Портфелю В: $92 - 63.0 = 29$ тис. грн.;

Для довірчого рівня 99,9% економічний капітал приймає наступні значення:

126 ($CrVAR$ по Портфелю А) - 42.5 (очікувані втрати по Портфелю А) = 84 тис. грн.;

по Портфелю Б: $110 - 42.6 = 67$ тис. грн.;

по Портфелю В: $102 - 63.0 = 39$ тис. грн.

Отримані результати оцінки величини економічного капіталу представлені в рядках 14 та 17 таблиці 3.16.

Завершуючи дослідження представлених портфелів, розрахуємо узагальнюючий показник оцінки ефективності прийняття ризику - рентабельність економічного капіталу з урахуванням ризику, $RAROC(a)$. Даний показник розраховується як співвідношення чистого очікуваного доходу (тобто чистого доходу за винятком очікуваних утрат) і економічного капіталу, необхідного на покриття непередбачених утрат із заданим довірчим рівнем. Необхідні для розрахунку дані отримані на попередніх етапах проведеного аналізу. $RAROC$ для довірчого рівня 96,6% становить:

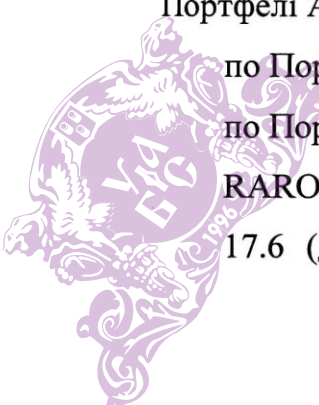
17.6 (дохід з урахуванням ризику по Портфелю А) : 33 ((96,6%) по Портфелю А) * $100 = 53$ % річних;

по Портфелю Б: $17.4 : 47 * 100 = 37$ % річних;

по Портфелю В: $13.5 : 29 * 100 = 47$ % річних.

$RAROC$ для довірчого рівня 99,9% становить:

17.6 (дохід з урахуванням ризику по Портфелю А) : 84 ((99,9%) по

Портфелю А) = 21 % річних;

по Портфелю Б: $17.4 : 67 = 26$ % річних;

Портфелю В: $13.5 : 39 = 35$ % річних;

Отримані значення RAROC представлені в рядках 18 і 19 таблиці 3.16.

Таким чином, Портфель В показує більш високу рентабельність економічного капіталу з урахуванням ризику.

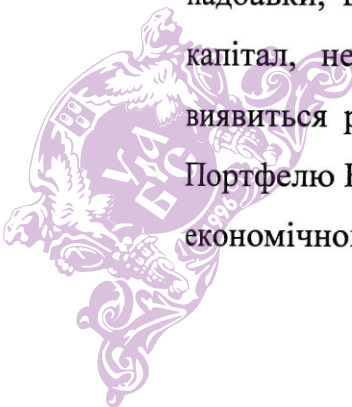
Розглянутий приклад також дозволяє проілюструвати ефективність регулювання кредитного ризику шляхом диверсифікованості портфелю по сумах - з позицій впливу на профіль кредитного ризику.

Як було вказано раніше (табл. 3.16), збільшення числа позичальників зі 119 (Портфель А) до 150 (Портфель Б) сприяє скороченню величини CrVAR (99.9%) з 126 до 110 тис. грн. При незмінній величині очікуваних утрат на рівні 42.5 тис. грн. (ризик окремих позицій визначається ймовірністю дефолту 2.83%) скорочується величина економічного капіталу для підтримки портфелю й зростає рентабельність економічного капіталу з урахуванням ризику з 21% до 26%.

Однак подальша диверсифікованість портфелю зі 150 позичальників до 750 позичальників, можливо, вимагатиме залучення як клієнтів менш надійного кола позичальників, що відіб'ється в підвищенні ймовірності дефолту з 2.84% до 4.2%.

Незважаючи на підвищення величини очікуваних утрат з 42.6 до 63.0 тис. грн., ефект диверсифікованості дозволяє знизити величину кредитного VAR для використовуваного довірчого рівня 99,9% - зі 110 до 102.

У випадку адекватної інтеграції механізмів ціноутворення й резервування, очікувані втрати в розмірі 63.0 тис. грн. будуть покриті за рахунок ризикової надбавки, що закладається в ставку по кредитах. У результаті, економічний капітал, необхідний для покриття непередбачених утрат по Портфелю В виявиться рівним $102 - 63.0 = 39$ тис. грн., що значно краще результату по Портфелю Б: $110 - 42.6 = 67$ тис. грн. Одночасно підвищиться й рентабельність економічного капіталу з урахуванням ризику з 26 % до 35 %.

Отримані нами розрахунки можна розглядати як результати, що відносяться до одного (очікуваного) сценарію стану економіки. Для одержання результатів, що враховують усі можливі перспективи стану економіки в цілому, розрахунки розподілу втрат, що приводяться, доцільно доповнити різними макроекономічними сценаріями, наприклад, шляхом збільшення ймовірності дефолту по портфелях. Підсумковий розподіл утрат може бути отриманий шляхом зважування значень отриманих розподілів відповідно до ваги імовірних макроекономічних результатів. Даний підхід дозволить ураховувати можливі кореляції між фінансовим станом окремих позичальників у портфелі при інтеграції в модель характеристик їх схильності єдиному фактору ризику - стану економіки.

Висновки до третього розділу

З метою вдосконалення процесу моніторингу кредитного ризику по кредитному портфелю та подальшого формування Звіту про моніторинг кредитного ризику банку у даному розділі пропонується у рамках підрозділу ризик-менеджменту банку створити підрозділ моніторингу кредитного ризику. Також використовуючи систему індикаторів рівня кредитного ризику - показників, які теоретично або емпірично пов'язані з рівнем кредитного ризику, прийнятого банком, варто визначати інтегральний показник кредитного ризику банку. Основні висновки по розділу наступні:

1. Моніторинг кредитного ризику можливо ефективно здійснювати лише у разі своєчасного отримання достовірної та повної інформації про набір факторів, що впливають на зміну даного ризику. Упровадження інтегрованої інформаційної системи у банку та розподіл повноважень у фронт-, мідл-, та бек-офісах дозволяють зменшити виникнення помилок при здійсненні кредитних операцій та визначенні рівня кредитного ризику. Створення підрозділу моніторингу кредитного ризику у банку дозволяє вчасно виявити проблеми у кредитній діяльності та на основі сформованої звітності про ризик вибрати подальшу стратегію стосовно управління кредитним ризиком.

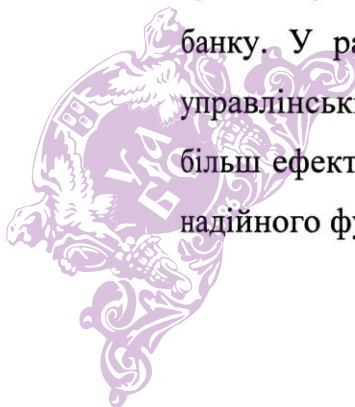
2. Для моніторингу показників кредитного ризику пропонується використовувати метод коефіцієнтів на основі спостереження за зміною індикаторів кредитного ризику.

Як індикатори рівня кредитного ризику в процесі моніторингу кредитного ризику пропонується використовувати:

- K1 – частка кредитного портфелю в активах, що є питомою вагою кредитного портфелю банку у загальних активах;
- K2 – якість кредитів, що є питомою вагою безнадійних кредитів у загальному обсязі кредитів;
- K3 – частки прострочених кредитів у кредитному портфелі;
- K4 – процентна маржа банку;
- K5 – частка процентної маржі в капіталі;
- K6 – достатність резервів;
- K7 – частка списань із резерву у кредитному портфелі;
- K8 – максимальний розмір ризику на одного позичальника або групу пов'язаних позичальників;
- K9 – рівень концентрації великих кредитних ризиків;
- K10 – рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдера;
- K11 – рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів;
- K12 – якість активів.

У розділі розроблено методика визначення інтегрального показника кредитного ризику, яка дозволяє моніторити кредитний ризик на основі тенденцій зміни даного показника.

2. Апробація розробленої системи моніторингу кредитного ризику на основі коефіцієнтного методу, яка здійснювалася у банках України, показала її практичну значимість. Вона дає змогу визначити рівень кредитного ризику у банку. У разі збільшення рівня ризику можна вчасно прийняти відповідні управлінські рішення щодо його мінімізації. Це дає змогу банку функціонувати більш ефективно, що в кінцевому підсумку приводить до більш стабільного та надійного функціонування всієї банківської системи.

3. Сучасні підходи до оцінки, моніторингу та регулювання кредитного ризику ґрунтуються на використанні моделей оцінки портфельного кредитного ризику. У розділі проаналізовано можливість використання портфельних моделей оцінки кредитного ризику CreditMetrics та CreditRisk+ для моніторингу кредитного ризику на основі даних моделей в українських умовах. Указано перспективи та проблеми використання подібних моделей на вітчизняному просторі.

У праці [52] автором виділено як один із пріоритетних напрямків - удосконалення моніторингу кредитного ризику та використання комплексного підходу при врахуванні факторів виникнення кредитного ризику. У статті [42] розглядаються закордонні моделі оцінки портфельного кредитного ризику, аналізуються можливості та перспективи їх використання в українських умовах.

ВИСНОВКИ

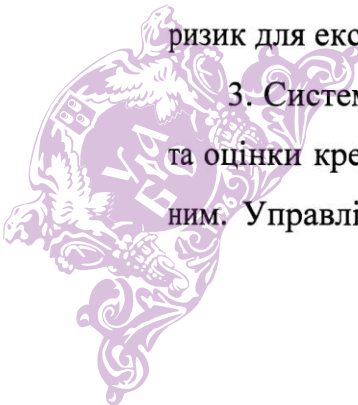
У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання, що полягає в удосконаленні теоретико-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо організації процесу моніторингу кредитного ризику в банківській діяльності. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Дослідження ризиків банківської діяльності вказують на те, що управління ризиками є важливою складовою ефективного функціонування банку. Оскільки ризики банківської діяльності є різноманітними як за своїм змістом, так і за характером прояву, то їх ідентифікація та класифікація є першим кроком, що робить можливим управління ними. Кредитний ризик – один із основних ризиків, притаманних банківській діяльності. На основі узагальнення та систематизації наукових джерел визначено сутність кредитного ризику та фактори, які впливають на його динаміку.

2. Обґрунтовано необхідність урахування інтернаціоналізації при здійсненні банківських операцій і ризик-менеджменту у банку. Інтернаціоналізація у банківській сфері проявляється як присутність іноземних банків на національному банківському ринку та вихід вітчизняних банків на закордонний. У таких умовах для підтримання власної конкурентоспроможності перед банками постає проблема капіталізації та вдосконалення системи управління ризиками.

Перспективним напрямком оцінки і моніторингу кредитного ризику в умовах інтернаціоналізації банківської діяльності є створення у банках системи внутрішніх кредитних рейтингів. Запропоновані рекомендації щодо врахування ризику країни контрагентів позичальника дають змогу зменшити кредитний ризик для експортоорієнтованих позичальників.

3. Систематизація існуючих наукових підходів до визначення, класифікації та оцінки кредитного ризику створює передумови для ефективного управління ним. Управління кредитним ризиком передбачає здійснення ряду заходів для

його мінімізації. Методи управління кредитним ризиком доцільно структурувати таким чином: загальні методи, методи управління кредитним портфелем, методи управління окремим кредитом.

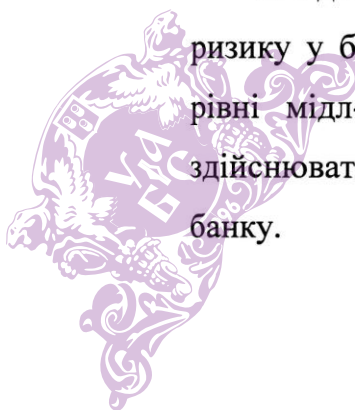
4. Запропоновано класифікацію банківського моніторингу, в основу якої покладено такі класифікаційні ознаки: мета, об'єкти, суб'єкти моніторингу та види банківських операцій. Виділено моніторинг банків (зовнішній), що здійснюють контролюючі органи, та моніторинг у банку (внутрішній), який проводиться самими банками. У рамках вищезазначеної класифікації проведено моніторинг банківської діяльності у розрізі найризикованішої діяльності.

5. Аналіз діяльності банків України показав, що для вітчизняних банків кредитування залишається домінуючим видом діяльності в активних операціях. Кредитний портфель банків України в активах станом на 01.01.2008 становив 80,99 %. Проблемні кредити у структурі кредитного портфелю українських банків на ту ж дату становили 1,31 %. Кредити поза внутрішньою економікою, тобто надані за кордон, становили станом на 01.01.2008 2,46 % від загальної суми кредитів, наданих банками України.

6. Запропоновано комплексне визначення поняття “моніторинг кредитного ризику”. Застосування даного підходу дає змогу охопити динаміку факторів, які впливають на величину кредитного ризику, та у разі виявлення негативних змін – вчасно зреагувати на проблемну ситуацію.

7. Дослідження, здійснені у дисертації, дали змогу удосконалити методичне забезпечення організації моніторингу кредитного ризику та розширити етапи і складові елементи моніторингу кредитного ризику у банку на всіх стадіях кредитного процесу, зокрема окремим етапом запропоновано виділяти моніторинг показників кредитного ризику.

8. Удосконалено методичні підходи до організації моніторингу кредитного ризику у банку з організаційно-функціональної точки зору. Пропонується на рівні мідл-офісу створити підрозділ моніторингу кредитного ризику, що здійснюватиме систематичне спостереження за рівнем кредитного ризику у банку.

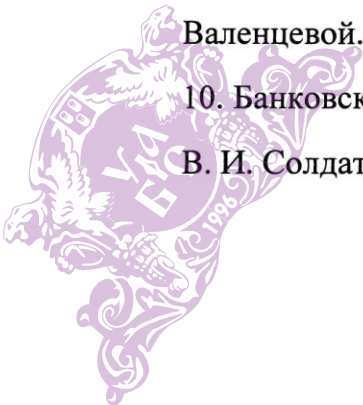
9. Розроблено та обґрунтовано необхідність застосування у банку процедури визначення інтегрального показника кредитного ризику, що базується на урахуванні індикаторів, які з різних боків характеризують кредитний ризик. За даною процедурою обраховано інтегральний показник низки банків України та сформовано проект звітності щодо моніторингу показників кредитного ризику. Апробація підтвердила практичну значущість даного показника. Ефективний моніторинг кредитного ризику дає змогу банку вчасно приймати управлінські рішення, що в кінцевому підсумку забезпечує більш стабільне та надійне функціонування всієї банківської системи.

10. В українських умовах для вдосконалення моніторингу кредитного ризику на рівні кредитного портфелю можливо використовувати моделі оцінки портфельного кредитного ризику. Проте їх застосування у повноформатному вигляді неможливе, оскільки у вітчизняних умовах бракує вхідної інформації, тому використання таких моделей реальне лише за умови адаптації до українських реалій і спрощення.

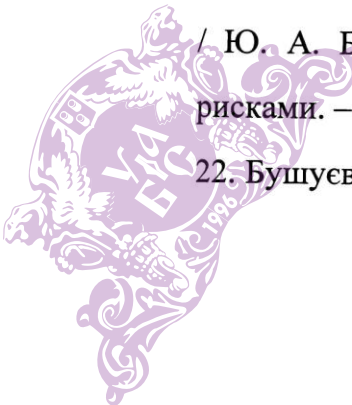

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

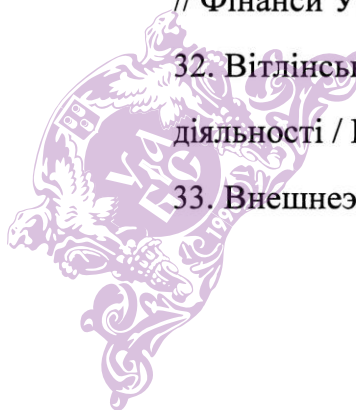
1. Адамчук Н. Управление кредитным риском / Н. Адамчук, А. Москвин // Управление риском. – 1999. – № 3. – С. 5 – 31.
2. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеенко, І. М. Парасій–Вергуненко [та ін.]; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2005. – 599 с.
3. Андреев А. А. Методика визначення внутрішнього кредитного рейтингу контрагентів за кредитними операціями банку / А. А. Андреев, Н. А. Дехтяр, Г. І. Андреева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 17. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 104–119.
4. Балабанов И. Т. Риск–менеджмент / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
5. Банки и банковские операции : учебник / под ред. Е. Ф. Жукова. – М. : Банки и биржи; ЮНИТИ, 1997. – 471 с.
6. Банківська енциклопедія / за ред. А. М. Мороза. – К. : Либідь. – 1998, 345 с.
7. Банківський менеджмент : підручник / за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2005. – 831 с.
8. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна [та ін.]; за ред. А. М. Мороза. – 2-ге вид., випр. і доп.. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
9. Банковские риски : учеб. пособ. / под ред. О. И. Лаврушина, Н. И. Валенцевой. – М. : КНОРУС, 2007. – 232 с.
10. Банковский портфель–2 / отв. ред. Ю. М. Коробов, Ю. Б. Рубина, В. И. Солдаткин. – М. : СОМИНТЭК, 1994. – 752 с.

11. Банковское дело / под ред. О. И. Лаврушина. – М. : ЭКОС, 1992. – 428 с.
12. Банковское дело : стратегическое руководство. – М. : Консалт банкир, 1998. – 432 с.
13. Батракова Л. Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка : учеб. для вузов / Л. Г. Батракова . – М. : Логос, 1998. - 344 с.
14. Беликова А. Методика оценки кредитного риска: зарубежный опыт и российская практика / А. Беликова // Рынок ценных бумаг. – 2006. – № 5. – С. 42 – 46.
15. Беляков А. В. Банковские риски : проблемы учета, управления и регулирования. – М. : БЦД– Пресс, 2003. – 256 с.
16. Белько И. В. Высшая математика для экономистов : экспресс–курс / И. В. Белько, К. К. Кузьмич. – М. : Новое знание, 2002. – 140 с.
17. Берегова Г. Методи аналізу кредитного ризику та побудова моделі оцінки кредитоспроможності позичальника / Г. Берегова , Л. Лабецька // Регіональна економіка. – 2005. – № 4. – С. 113 – 122.
18. Бізнес–середовище в Україні. – К., 2004. – 100 с.
19. Благодетелева–Вовк С. Домінуючі цілі та цінності банку в контексті визначення мети його діяльності в глобалізованому світі / С. Благодетелева–Вовк // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 2. – С. 121 – 130.
20. Бобышев А. Практика применения VaR–методологии для оценки и управления кредитным риском в “Альфа–Банке” / А. Бобышев, Ф. Гальперин, Я. Мищенко // Управление финансовыми рисками. – 2005. – № 2. – С. 37 – 45.
21. Бутко Ю. А. Оценка кредитного риска по обязательствам страны–заемщика / Ю. А. Бутко // Проблемы управления банковскими и корпоративными рисками. – М. : Финансы и статистика, 2005. – С. 273 – 289.
22. Бушуева І. Вирішення банківських завдань за допомогою алгоритмів

- моніторингу / І. Бушуєва, В. Галіцин // Банківська справа. – 2001. – № 3. – С. 30 – 33.
23. Васильченко З. М. Банківська діяльність в умовах глобалізації / З. М. Васильченко // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 124 – 131.
24. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посіб. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата. – К. : Знання, 2006. – 463 с.
25. Васюренко О. В. Ризик як складова економічних процесів / О. В. Васюренко, О. В. Таран // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 68 – 74.
26. Васюренко О. Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком / О. Васюренко, В. Подчесова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 28 – 34.
27. Версаль Н. І. Проблеми відкриття філій іноземних банків / Н. І. Версаль // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 131 – 137.
28. Версаль Н. І. Кредитні ризики як важлива складова ризиків у банківській діяльності / Н. І. Версаль, С. М. Олексієнко // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 86 – 95.
29. Вишняков И. В. Методы и модели оценки кредитоспособности заемщиков. – СПб. : СПбГИЭА, 1998. – 51 с.
30. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – № 3. – С. 48 – 51.
31. Вітлінський В. В. Інтелектуалізована кількісна оцінка кредитоспроможності позичальника / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 5 – 14.
32. Вітлінський В. В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності / В. В. Вітлінський // Фінанси України. – 2003. – № 3. – С. 3 – 9.
33. Внешнеэкономический толковый словарь / под ред. И. П. Фоминского. –

М. : ИНФРА–М, 2000. – 512 с.

34. Воробьев Д. С. Кредитные бюро / Д. С. Воробьев // Финансовый бизнес. – 2005. – № 6. – С. 40 – 48.

35. Галасюк В. SGMCA – спрощений метод оцінки кредитоспроможності компаній на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку / В. Галасюк, В. Галасюк // Вісник НБУ. – 2006. – № 10. – С. 14 – 17.

36. Гаряга Л. О. Інтернаціоналізація банківської діяльності як риса сучасного розвитку світової фінансової системи / Л. О. Гаряга // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 1. – С. 81 – 86.

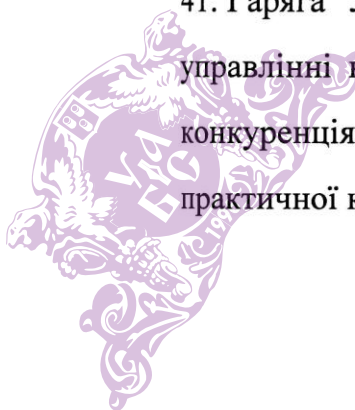
37. Гаряга Л. О. Класифікація банківського моніторингу / Л. О. Гаряга // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали міжнародної науково–практичної конференції (25–26 вересня 2008 р.) / Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України. – Черкаси : ЧБС УБС НБУ, 2008. – С. 61 – 62.

38. Гаряга Л. О. Концепція ризику та аналіз різних підходів щодо класифікації ризиків банківської діяльності / Л. О. Гаряга // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія “Економічні науки”. Вип. 15. – Черкаси : ЧДТУ, 2005. – С. 152 – 156.

39. Гаряга Л. О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки / Л. О. Гаряга // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 17. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 318 – 329.

40. Гаряга Л. О. Місце моніторингу у банківській діяльності / Л. О. Гаряга // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №5. – С. 153 – 165.

41. Гаряга Л. О. Можливості використання кредитних деривативів при управлінні кредитними ризиками / Л. О. Гаряга // Міжнародна банківська конкуренція теорія і практика : зб. тез доповідей II Міжнародної науково–практичної конференції (Суми, 31 травня – 1 червня 2007 р.). – Суми : УАБС

НБУ, 2007. – С. 67 – 68.

42. Гаряга Л. О. Оптимизация кредитного мониторинга на основании моделей оценки портфельного кредитного риска банка / Л. О. Гаряга // Бизнес Информ. – 2008. – № 8. – С. – 53 – 60.

43. Гаряга Л. О. Особливості кредитного ризику в умовах інтернаціоналізації банківської діяльності / Л. О. Гаряга // Теория и практика экономики и предпринимательства : материалы III Международной научно–практической конференции (Алушта, 11–13 мая 2006 г.). – Симферополь, 2006. – С. 81 – 82.

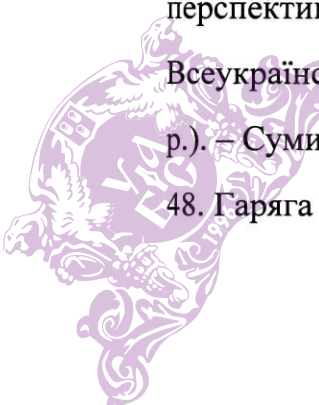
44. Гаряга Л. О. Проблеми оцінки кредитоспроможності у банківській діяльності / Л. О. Гаряга // Розвиток фінансово–кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи : тези доповідей II Всеукраїнської науково–практичної конференції аспірантів та молодих вчених (Львів, 27–29 вересня 2006 р.). – Львів : ЛБІ НБУ, 2006. – С. 146 – 148.

45. Гаряга Л. О. Проблеми розвитку ринку банківського кредитування в Україні / Л. О. Гаряга // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2. – С. 73 – 77.

46. Гаряга Л. О. Професійне управління кредитним ризиком – передумова успішної діяльності банку у сфері кредитування // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали міжнародної науково–практичної конференції (Черкаси, 18–20 жовтня 2006 р.). – Черкаси : ЧБІ УАБС НБУ, 2006. – С. 90 – 91.

47. Гаряга Л. О. Реструктуризація кредитної заборгованості як метод управління проблемними кредитами / Л. О. Гаряга // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доповідей IX Всеукраїнської науково–практичної конференції (Суми, 9–10 листопада 2006 р.). – Суми : УАБС, 2006. – С. 167 – 168.

48. Гаряга Л. О. Ризик країни у контексті міжнародного кредитування / Л. О.

Гаряга // Фінансова система України : зб. наук. праць. Вип. 9.– Ч. 3.– Острог :
Видавництво Національний університет Острозька академія, 2007. – С. 256 –
264.

49. Геєць В. М. Іноземний капітал у банківській системі України
[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.ief.org.ua/Text/DT_Inozkapital.pdf

50. Геєць О. В. Основи банківської справи та управління кредитними
ризиками: навч. посібник / О. В. Геєць, В. М. Домрачев, С. Л. Лондар. – К. :
Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 237 с.

51. Головка А. Т. Система банківського менеджменту: навч. посіб. / А. Т.
Головка, В. І. Грушко, М. П. Денисенко [та ін.] ; за ред. О. С. Любуня та В. І.
Грушко. – К. : ІНКОС, 2004. – 480 с.

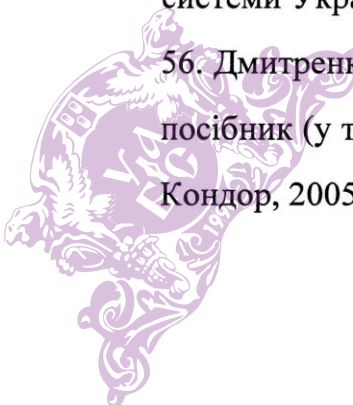
52. Гончарук Т. І. Удосконалення моніторингу кредитного ризику –
конкурентна перевага сучасного банку / Т. І. Гончарук, Л. О. Гаряга //
Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез
доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 22–23
листопада 2007 р.) : у 2-х т. Т. 2 – Суми : УАБС, 2007. – С. 25 – 26.

53. Грошово-кредитна та банківська статистика // Бюлетень Національного
банку України. – 2008. – № 7. – С. 39 – 161.

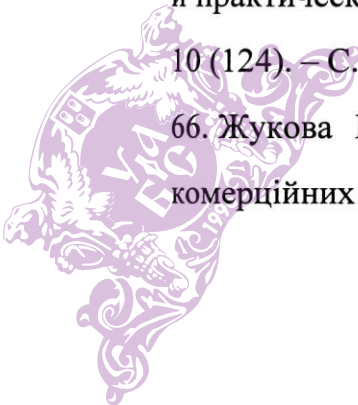
54. Гуцал І. С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній
економіці України / І. С. Гуцал. – Львів : БІБЛЬОС, 2001. – 244 с.

55. Дехтяр Н. А. Роль бюро кредитних історій у фінансово-банківській
системі / Н. А. Дехтяр, Н. Г. Пігуль // Проблеми і перспективи банківської
системи України. Т. 14. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 108 – 115.

56. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль : навчально-методичний
посібник (у таблицях і коментарях) / М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк. – К. :
Кондор, 2005. – 296 с.

57. Долішній М. І. Проблеми та перспективи підтримки банками розвитку економіки регіонів / М. І. Долішній, О. О. Другов // Економіка України. – 2005. – № 9. – С. 4 – 12.
58. Дорман В. Н. Анализ совершенствования методов управления кредитным портфелем предприятия / В. Н. Дорман, К. А. Резепин // Банковские услуги. – 2006. – № 7. – С. 2 – 13.
59. Едророва В. Н. Модели анализа кредитоспособности заемщика / В. Н. Едророва, С. Ю. Хасянова // Финансы и кредит. – 2002. – № 6 (96). – С. 9 – 15.
60. Економічний ризик : ігрові моделі: навч. посібник / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко, А. В. Сігал, Я. С. Наконечний; за ред. В. В. Вітлінського. – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.
61. Емелин П. В. Критический анализ показателей странового риска в контексте оценки эффективности прямых иностранных инвестиций / П. В. Емелин // Управление риском. – 2006. – № 3. – С. 8 – 12.
62. Євтух О. Т. Банківський моніторинг кредитування нерухомості / О. Т. Євтух, О. О. Євтух // Фінанси України. – 2002. – № 3. – С. 112 – 119.
63. Євтух О. Типові ризики іпотечного капіталу та управління ними / О. Євтух // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 11. – С. 43 – 46.
64. Єпіфанов А. Проблеми кредитування та оцінки кредитоспроможності клієнтів банку / А. Єпіфанов, В. Міщенко // Банківська справа. – 1997. – № 5. – С. 39 – 45.
65. Жоваников В. Н. Менеджмент кредитных рисков: теоретические аспекты и практические решения / В. Н. Жоваников // Финансы и кредит. – 2003. – № 10 (124). – С. 2–15.
66. Жукова Н. К. Методи вимірювання кредитних ризиків у діяльності комерційних банків в Україні / Н. К. Жукова // Формування ринкових

відносин в Україні. – 2006. – № 5 (60). – С. 30 – 34.

67. Захаров В. С. Риски банковской системы / В. С. Захаров // Проблемы управления банковскими и корпоративными рисками (научный альманах фундаментальных и прикладных исследований). – М. : Финансы и статистика, 2005. – С. 18 – 25.

68. Ивлиев С. В. Исследование кредитного риска методом Монте–Карло [Электронный ресурс] / С. В. Ивлиев. – Режим доступа ; <http://www.riskland.ru/lib/free/CreditRiskMonteCarlo.pdf>

69. Ивлиев С. В. Управление финансовыми рисками в банке (Один подход к моделированию кредитного риска в коммерческом банке) / С. В. Ивлиев, Г. К. Полушкина // Банки и технологии. – 2003. – №4. – С. 45 – 51.

70. Иноземцев В. Л. Расколота цивилизация / В. Л. Иноземцев. – М. : Academia – Наука, 1999. – 703 с.

71. Івченко І. Ю. Економічні ризики : навч. Посібник / І. Ю. Івченко. – К. : ЦНЛ, 2004. – 304 с.

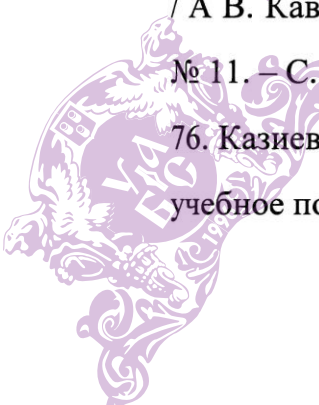
72. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навч. посібник / С. М. Ілляшенко. – 2-ге вид., доп., перероб. – К. : ЦНЛ, 2004. – 220 с.

73. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс]: постанова Правління НБУ від 28.08.2001 року №368 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

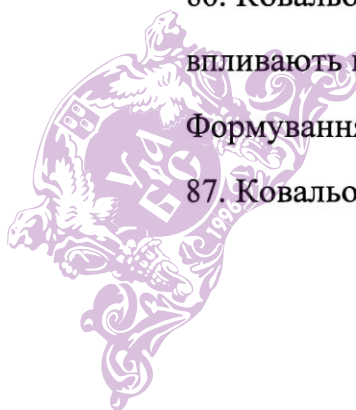
74. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском : учеб. пособие / С. Н. Кабушкин. – М. : Новое знание, 2004. – 336 с.

75. Кавкин А. В. Нетрадиционные способы управления кредитными рисками / А В. Кавкин // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 11. – С. 79 – 87.

76. Казиев В. М. Введение в системный анализ, синтез и моделирование : учебное пособие / В. М. Казиев. – М. : ИУИТ, 2006. – 244 с.

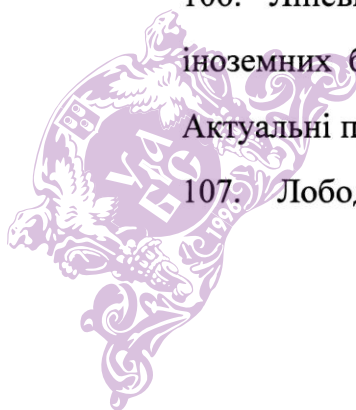
77. Капіталізація економіки України / [Геєць В. М., Гриценко А. А., Барановський О. І. та ін.]; за ред. В. М. Гейця, А. А. Гриценка. – К. : Інститут економіки та прогнозування, 2007. – 220 с.
78. Карпінський Б. А. Фінансова система : навч. посібник / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко. – К. : ЦНЛ, 2003. – 184 с.
79. Кириченко М. Інтеграція банківської системи України у світовий фінансовий простір / М. Кириченко // Регіональна економіка. – 2005. – № 3.– С. 135 – 142.
80. Кириченко М. М. Альтернативні стратегії виходу банку на закордонні ринки / М. М. Кириченко // Актуальні проблеми економіки . – 2005. – № 7. – С. 49 – 55.
81. Киселева И. А. Коммерческие банки : модели и информационные технологии в процедурах принятия решений / И. А. Киселева. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 400 с.
82. Ковалев П. Методы повышения кредитной безопасности / П. Ковалев // Банковская практика за рубежом. – 2005. – №6. – С. 36 – 41.
83. Ковалев П. П. Некоторые аспекты управления рисками / П. П. Ковалев // Деньги и кредит. – 2006. – № 1. – С. 47 – 51.
84. Коваленко В. В. Проблеми капіталізації та концентрації капіталу в банківській сфері / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 1. – С. 49–54.
85. Коваленко С. Б. Мониторинг рынка банковских услуг / С. Б. Коваленко, Н. Н. Шулькова // Банковские услуги. – 2003. – № 5. – С. 2–11.
86. Ковальов О. П. Класифікація банківських ризиків. Фактори, що впливають на кредитні ризики, і підходи до їх класифікації / О. П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 2. – С. 63–70.
87. Ковальов О. П. Методологія управління кредитними ризиками / О. П.

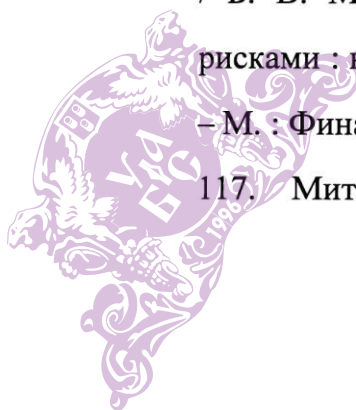
- Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 3. – С. 31 – 36.
88. Ковальов О. П. Світовий досвід управління кредитним ризиком та можливості його використання в Україні / О. П. Ковальов // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3 (57). – С. 11 – 18.
89. Ковальов О. П. Стратегічне управління кредитними ризиками / О. П. Ковальов // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5 (59). – С. 21 – 30.
90. Ковканадзе И. К. Вопросы создания эффективной системы управления банковскими рисками / И. К. Ковканадзе // Деньги и кредит. – 2001. – № 3. – С. 49 – 53.
91. Коган Е. А. Оценка возможной неплатности долговых обязательств заемщика / Е. А. Коган // Финансы и кредит. – 2003. – №7 (121). – С. 34 – 40.
92. Козлов А. А. Проблемы развития банковской системы / А. А. Козлов // Деньги и кредит. – 2005. – № 6. – С. 5 – 9.
93. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент у банку : навч. посіб. / С. М. Козьменко, Ф. І. Шпиг, І. В. Волошко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 734 с.
94. Козьменко С. Н. Финансовая глобализация и перспективы банковских структур / С. Н. Козьменко // Проблеми і перспективи банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 6. – Суми, 2002. – С. 29 – 38.
95. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : учеб. пособие / Б. Коласс ; пер. с франц. Я. В. Соколова. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
96. Комиссаров Г. П., Яшин С. Н. Оценка риска показателей системы мониторинга устойчивости банковского сектора / Г. П. Комиссаров, С. Н. Яшин // Финансы и кредит. – 2006. – № 24 (228). – С. 2 – 8.
97. Корнеев В. В. Послуги кредитного бюро в інфраструктурі ринку

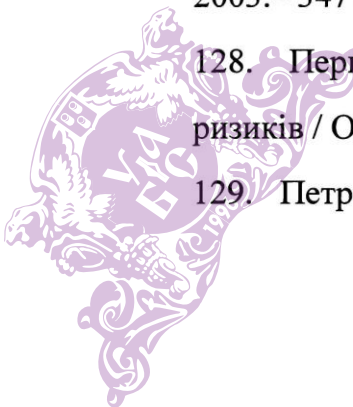
- банківських послуг / В. В. Корнеєв // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 1. – С. 53 – 56.
98. Кочетков В. Н. Экономический риск и методы его измерения / В. Н. Кочетков, Н. А. Шипова. – К. : Европейский университет финансов, информационных систем, менеджмента и бизнеса, 2000. – 66 с.
99. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний, Г. І. Великоіваненко; за ред. В. В. Вітлінського. – К. : Знання : КОО, 2000. – 251 с.
100. Кредитування і контроль: навч. посіб. / Т. С. Смовженко, Р. Р. Коцовська, В. М. Крупський, В. С. Хім'як. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 135 с.
101. Кузнецова А. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи / А. Кузнецова, О. Другов, В. Рисін // Вісник НБУ. – 2007. – № 1. – С. 24 – 27.
102. Кулинич И. Н. Подходы к оценке странового риска в деятельности коммерческих банков / И. Н. Кулинич // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2 (56). – С. 22 – 26.
103. Кулинич И. Н. Управление банковскими рисками как способ повышения платежеспособности коммерческого банка / И. Н. Кулинич // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 61 – 68.
104. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посібник / В. Д. Лагутін. – К. : Знання, КОО, 2000. – 215 с.
105. Ли В. О. Об оценке кредитоспособности заемщика (российский и зарубежный опыт) / В. О. Ли // Деньги и кредит. – 2005. – №2. – С. 50 – 54.
106. Ліневич Ю. В. Законодавче регулювання доступу та діяльності філій іноземних банків у країнах з перехідною економікою / Ю. В. Ліневич // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6. – С. 39 – 47.
107. Лобода Д. Л. Новые методы оценки рисков кредитного портфеля / Д.

- Л. Лобода // Вісник Української академії банківської справи. – 2003. – № 2 (15). – С. 48 – 54.
108. Любунь О. С. Система банківського менеджменту : навч. посіб. / О. С. Любунь. – К. : Кондор. – 2007. – 356 с.
109. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. / О. С. Любунь, В. І. Грушко. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
110. Масленников В. В. Зарубежные банковские системы: научное издание / В. В. Масленников. – М. : Элит–2000, 2001. – 392 с.
111. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків" [Електронний ресурс] : постановою Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>
112. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик–менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 02.08.2004 р. № 361. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>
113. Мещеряков А. А. Фінансовий менеджмент у банках : навч. посіб. / А. А. Мещеряков, Л. В. Лисяк. – К. : ЦНЛ, 2006. – 208 с.
114. Мещеряков Г. Ю. Банковские операции на рынке ссудного капитала: вопросы теории и практики / Г. Ю. Мещеряков ; под. ред. М. Х. Лapidуса. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 512 с.
115. Минина Т. И. Глобализация экономики и финансово–банковская система / Т. И. Минина // Банковские услуги. – 2002. – № 4. – С. 8 – 15.
116. Мираков Б. В. Кредитные деривативы в российском риск–менеджменте / Б. В. Мираков // Проблемы управления банковскими корпоративными рисками : научный альманах фундаментальных и прикладных исследований. – М. : Финансы и статистика, 2005. – С. 308 – 318.
117. Митрохин В. В. Диагностика и мониторинг устойчивости банковской

- системы / В. В. Митрохин // Деньги и кредит. – 2005. – № 11. – С. 23 – 27.
118. Міжнародні фінанси : навч. посібник / за ред. О. І. Рогача. – К. : Либідь, 2003. – 784 с.
119. Міщенко В. Роль іноземного капіталу в банківському секторі України / В. Міщенко, Р. Набок // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 8 – 44.
120. Морсман–младший Эдгар М. Кредитный департамент банка: организация эффективной работы / пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2003. – 257 с.
121. Морсман–младший Эдгар М. Управление кредитным портфелем / пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 208 с.
122. Новоселецька О. CASE – Україна [Електронний ресурс] / О. Новоселецька. – Режим доступу : http://www.cisp.org.ua/cisp/CISP_uk.nsf/0/
123. Осіпова Л. В. Формування ефективної моделі відкритої економіки України як виклик глобалізації / Л. В. Осіпова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6. – С. 15 – 24.
124. Основні показники діяльності банків України на 1 лютого 2008 року // Вісник НБУ. – 2008. – № 3. – С. 68.
125. Основы банковской деятельности (Банковское дело) / под ред. К. Р. Тагирбекова. – М. : Весь мир, 2003. – 720 с.
126. Павлюк С. М. Кредитні ризики та управління ними / С. М. Павлюк // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 105 – 111.
127. Парасій–Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч.–метод. посібник для самост. вивч. дисц. / І. М. Парасій–Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.
128. Пернарівський О. В. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / О. В. Пернарівський // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 44 – 48.
129. Петренко Т. Природа риска банкротства коммерческого банка / Т.

Петренко // Банковские технологии. – 2005. – № 1. – С. 10 – 13.

130. Подколзина И. А. Проблемы дефиниции и оценки политического риска в зарубежных исследованиях / И. А. Подколзина // Вестник Московского университета; Сер. 12 “Политические науки”. – 1996. – № 5. – С. 19 – 33.

131. Поленок С. Методологические принципы развертывания системы экономического мониторинга в сети информационно-маркетинговых центров / С. Поленок, Ю. Ратушин // Финансовые риски. – 2005. – № 4 (41). – С. 69 – 73.

132. Положення про порядок визначення банків-агентів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] : рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 25 грудня 2003 р. № 28 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

133. Положення Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 6 липня 2000 р. № 279 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

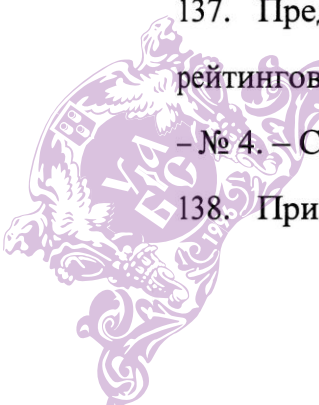
134. Поляков Р. Новая парадигма риск-менеджмента: стратегический подход / Р. Поляков // Банковский менеджмент. – 2005. – № 12. – С. 2 – 5.

135. Помазанов М. В. От спрэдов к дефолтам / М. В. Помазанов // Рынок ценных бумаг. – 2006. – №1. – С. 65 – 69.

136. Помазанов М. Количественный анализ кредитного риска / М. Помазанов // Банковские технологии. – 2004. – №2. – С. 22 – 28.

137. Предтеченский А. Н. Коэффициентный анализ в системе кредитных рейтингов заемщиков банка / А. Н. Предтеченский // Банковское дело. – 2005. – № 4. – С. 28 – 33.

138. Примостка Л. Економічні ризики в діяльності банків / Л. Примостка //

Банківська справа. – 2004. – № 3. – С. 16 – 23.

139. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності : сучасні концепції, методи та моделі : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.

140. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку : підручник / Л. О. Примостка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

141. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 7.12.2000 р. № 2121–III зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

142. Про організацію формування та обігу кредитних історій [Електронний ресурс] : закон України від 23 червня 2005 року № 2704–IV. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

143. Рогачев А. Ю. Практическое управление рисками в современной российской экономике / А. Ю. Рогачев // Управление риском. – 2006. – №4. – С. 53 – 56.

144. Рогов М. А. Риск–менеджмент / М. А. Рогов. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 119 с.

145. Романенко Л. Ф. Ризики у банківській діяльності / Л. Ф. Романенко, А. В. Коротеева // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 121 – 127.

146. Савлук М. І. Банківська система – барометр економіки // Урядовий кур'єр. – 2005. – 8 листопада. – С. 12.

147. Сало І. В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с.

148. Світові фінанси : навч. посіб. / С. М. Козьменко, В. М. Нечепуренко, О. М. Костюк [та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2002. – 116 с.

149. Святко С. А. Проблемні кредити та їхній вплив на дохідність банку / С. А. Святко // Фінанси України. – 1997. – № 2. – С. 75 – 78.

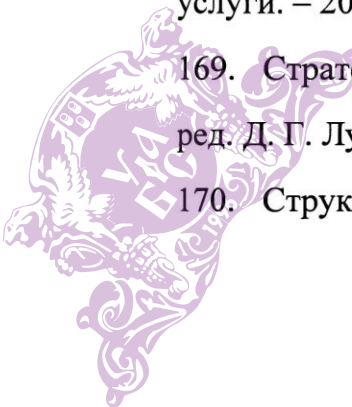
150. Севриновский В. Коэффициентный анализ финансового состояния

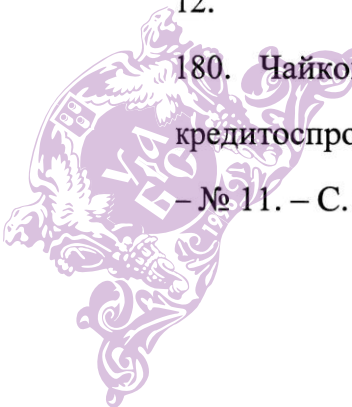
- банков. Проблемы и перспективы / В. Севриновский // RS-Club. – 2001. – № 2 (21). – С. 42 – 45.
151. Севрук В. Т. Банковские риски / В. Т. Севрук. – М. : Дело ЛТД, 1994. – 72 с.
152. Севрук В. Т. Методики формирования рейтингов странового / суверенного риска / В. Т. Севрук // Банковское дело. – 2005. – № 12. – С. 18 – 22.
153. Севрук В. Т. Методики формирования рейтингов странового / суверенного риска / В. Т. Севрук // Банковское дело. – 2006. – № 1. – С. 11 – 15.
154. Синев В. М. Влияние глобализации на банковский бизнес / В. М. Синев // Деньги и кредит. – 2003. – № 3. – С. 53 – 56.
155. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках / пер. с англ. – М. : Catallaху, 1994. – 820 с.
156. Ситникова Н. Ю. Классификационный анализ системных комплексов по оценке кредитного риска / Н. Ю. Ситникова // Банковские услуги. – 2004. – № 3. – С. 18 – 23.
157. Ситникова Н. Ю. Управление кредитным риском с помощью кредитных деривативов / Н. Ю. Ситникова // Банковские услуги. – 2004. – № 2. – С. 21 – 26.
158. Скороходов А. Консолидация европейского банковского сектора еще впереди / А. Скороходов // Банковская практика за рубежом. – 2005. – № 7. – С. 6 – 7.
159. Слав'янська Н. Г. Вплив процентної ставки на формування кредитної політики комерційного банку / Н. Г. Слав'янська, І. Карбівничий // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 89 – 94.

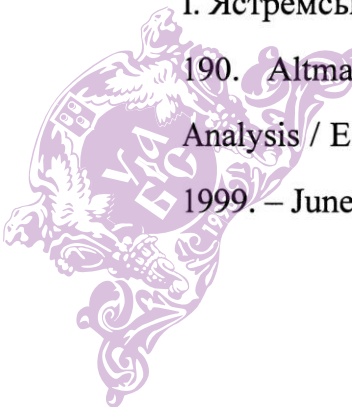
160. Слинько Д. НБУ переходить до “ризикової моделі” нагляд / Д. Слинько // Галицькі контракти. – 2003. – № 15. – С. 19.
161. Слобода Л. Роль та функції кредитних ризиків у банківській діяльності / Л. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 128–136.
162. Слобода Л. Я. Класифікація та характеристика чинників кредитних ризиків банківських установ / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 185 – 193.
163. Смирнов А. В. Управление ресурсами и финансово-аналитическая работа в коммерческом банке / А. В. Смирнов. – М. : БДЦ-пресс, 2002. – 176 с.
164. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 34 – 37.
165. Соколинская Н. Э. Кредитные риски в российском банковском секторе: факторы и менеджмент / Н. Э. Соколинская // Банковские услуги. – 2006. – № 5. – С. 2 – 29.
166. Соколов Ю. А. Система страхования банковских рисков : научное издание / Ю. А. Соколов, Н. А. Амосова. – М. : Элит, 2003. – 288 с.
167. Спяк Г. Відображення кредитних операцій у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності банку: методика і практика / Г. Спяк // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 6. – С. 36 – 38.
168. Стеля В. В. Кредитное страхование: современная стратегия банковского кредитного риск-менеджмента / В. В. Стеля // Банковские услуги. – 2006. – № 2. – С. 10 – 16.
169. Стратегія економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / за ред. Д. Г. Лук'яненка. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.
170. Структура активів, пасивів і кредитного портфелю банків //

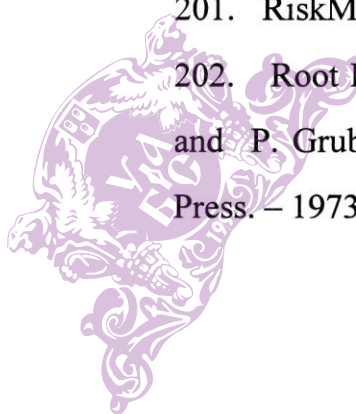
- Финансовые риски. – 2005. – № 4. – С. 1 – 12 (приложение).
171. Структура активов, пассивов и кредитного портфеля банков // Финансовые риски. – 2007. – № 2. – С. 2 – 13 (приложение).
172. Супрунович Е. Управление кредитным риском / Е. Супрунович // Банковский менеджмент. – 2006. – № 10. – С. 33 – 42.
173. Сусанов Д. Страновой риск и методы его измерения / Д. Сусанов // Управление риском. – 2001. – № 2. – С. 3 – 8.
174. Тен В. В. Проблемы анализа кредитоспособности заемщиков / В. В. Тен // Банковское дело. – 2006. – № 3. – С. 49 – 51.
175. Тігіпко С. Л. Вплив глобалізації світового фінансового ринку на розвиток банківської системи України / С. Л. Тігіпко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 10. – Суми : Мрія-1 ЛТД, УАБС, 2004. – С. 7 – 10.
176. Уманців Ю. Розвиток національної банківської системи в умовах глобалізації світової економіки / Ю. Уманців // Вісник НБУ. – 2006. – № 1. – С. 60 – 65.
177. Управление рисками в коммерческом банке / под ред. М. Уорд, Я. Миркина. Институт экономического развития Мирового банка. – Вашингтон : Институт экономического развития Мирового банка, 1997. – С. 242.
178. Усоскин В. М. Современный коммерческий банк : управление и операции / В. М. Усоскин. – М. : Вазар Ферро, 2003. – 320 с.
179. Устаев А. Я. Мониторинг клиентов как элемент системы банковского кредитования / А. Я. Устаев // Финансы и кредит. – 2007. – №15 (255). – С. 9 – 12.
180. Чайковський Я. Удосконалення методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників / Я. Чайковський // Вісник НБУ. – 2003. – № 11. – С. 30 – 34.

181. Чемерис В. О. Управління ризиками як важливий компонент процесу ефективного управління банком / В. О. Чемерис // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 9. – Суми : Мрія-1 ЛТД, УАБС, 2004. – С. 45 – 51.
182. Шахунян М. Г. Хеджирование кредитных рисков / М. Г. Шахунян // Финансы. – 2007. – №1. – С. 12 – 15.
183. Шевченко Р. І. Кредитування і контроль: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Р. І. Шевченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 183 с.
184. Шулькова Н. Н. Банковский мониторинг и направления его проведения / Н. Н. Шулькова // Банковские услуги. – 2003. – № 5. – С. 35 – 38.
185. Щедрий П. В. Практика страхування кредитів, наданих індивідуальним клієнтам, в банківській системі України / П. В. Щедрий, О. М. Бігун, М. М. Полевик // Страхова справа. – 2004. – № 3 (15). – С. 64 – 69.
186. Щибиволок З. І. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / З. І. Щибиволок. – К. : Знання, 2006. – 311 с.
187. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / под ред. А. А. Лобанова, А. В. Чугунова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 878 с.
188. Юрек М. Вплив інтернаціоналізації на польську банківську систему [Електронний ресурс] / М. Юрек, П. Маршалек. – Режим доступу : <http://www.aub.com.ua>
189. Ястремський О. І. Основи теорії економічного ризику : навч. посіб. / О. І. Ястремський. – К. : Арттек, 1997. – 248 с.
190. Altman E. Default Rates in the Syndicated Bank Loan Market: a Mortality Analysis / E. Altman , H. Suggit // Bank of England Financial Stability Review. – 1999. – June Issue. – P. 114.

191. Consultative Document – The New Basel Capital Accord. January 2001, Principles for the Management of Credit Risk. Basel Committee on Banking Supervision [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org>
192. CreditRisk+ methodology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.credit-suisse.com/ib/en/research/credit_risk.html
193. Gilpin R. Global political economy: Understanding the international economic order.– Princeton and Oxford : Princeton University Press, 2001.
194. Greg M. Gupton, Christopher C. Finger, Mickey Bhatia. – CreditMetrics™ – Technical Document.
195. Kreinin A. Principal Component Analysis in Quasy Monte–Carlo Simulation / A. Kreinin , L. Merkoulovitch, D. Rosen , M. Zerbs // Algo Research Quarterly. – 1998. – Vol. 1 no.2 December. – P. 21–29.
196. Krysiak Zbigniew Ryzyko kredytowe a wartosc firmy: pomiar i modelowanie. – Krakow : Oficyna ekonomiczna, 2006.– 260 s.
197. Levitt T. The Globalization of Markets / T. Levitt // Harvard Business Review, 61.– 1983, (May/June). – P. 92–102
198. Masters B. Credit Derivatives and the Management of Credit Risk / B. Masters // Net Exposure (The Electronic Journal of Financial Risk). Vol.1. – №2. – March/April. – 1998. – P. 7.
199. Mayer T. Money, banking, and the economy.– 5 ed. / T. Mayer. – New York : W.W. Norton & company, 1993. – 574 p.
200. Omae K. The end of the nation state: the rise of regional economies / K. Omae. – New York : Free Press, 1995.
201. RiskMetrics Technical Document : RiskMetrics Group. – 1996. – December.
202. Root F. Analysing Political Risks in International Business, in E. Kapoor and P. Grub, eds., Multinational Enterprise in Trancition. – Princeton : Darwin Press. – 1973. – P. 13.

203. Scholte J. A. Beyond the Buzzworld: Towards a Critical Theory of Globalization. Kofman E., Youngs G. (Eds), London, 1998.

204. Soros G. The crisis of global capitalism: open society endangered / G. Soros.
– New York : PublicAffairs, 1998. – 239 p.

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

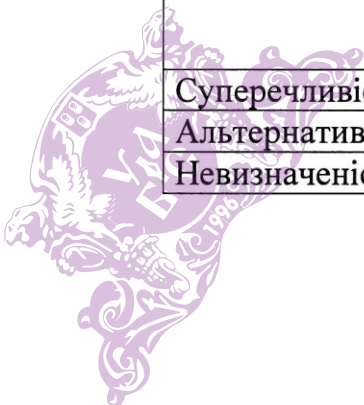
Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

Додаток А

Визначення, функції та риси ризику

	Джерело
Визначення ризику	
Ризик – це можливість небезпеки, невдачі	[129, с. 11]
Ризик - це вірогідність, що події будуть відрізнятися від тих, що передбачалися	[189, с. 195]
Ризик - це об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка пов'язана з подоланням невизначеності, випадковості і конфліктності в ситуації неминучого вибору й відображає ступінь досягнення очікуваного результату	[104, с. 8]
Ризик - це невизначеність, пов'язана з якою-небудь подією і її наслідком	[155]
Ризик – це можливість або загроза відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних	[72, с. 10]
У фінансово-економічній діяльності ризик найчастіше всього визначається як “небезпека втрат”	[81, с. 248]
Ризик – це невід’ємна складова будь-яких економічних процесів, яка являє собою неминучі економічні відносини, що мають різні напрямки вияву, через виникнення об'єктивно наявної недостатності, неточності або надмірності інформації щодо здійснення певних подій або їх випадковості, і обчислюється на підставі оцінки ймовірності витрат унаслідок проведення під час таких подій певної господарської діяльності	[24, с. 73]
Функції ризику	
Інноваційна функція	[71; 74]
Регулятивна функція	
Захисна функція	
Аналітична функція	
Риси ризику	
Суперечливість	[71; 74]
Альтернативність	
Невизначеність	

Додаток Б

Підходи щодо класифікації банківського ризику

Рівні класифікації банківських ризиків			Джерело
Перший	Другий	Третій	
Портфельний	Кредитний	Усередині країни	[155]
		Закордонний	
		Шахрайство	
	Ліквідності	-	
	Ціновий		
Ризик контрагентів	Кредитний	-	[74]
	Ризик вилучення депозитів		
Операційний	Помилки персоналу		
	Порушення		
	Зловживання		
	Технічні ризики		
Позиційний	Ліквідності	Недостатня	
		Надлишкова	
	Ринковий	Процентний	
		Валютний	
	Правовий	-	
Зовнішній	Ризик країни	Конвертованості	[151]
		Трансферту	
	Валютний	Мораторію платежу	
		Комерційний	
	Ризик стихійних лих	Трансляційний	
		-	
Внутрішній	Склад клієнтів банку	За приналежністю до різних галузей	
		За розміром	
		За відношенням до власності	
	Характер банківських операцій	По балансових операціях	
		По забалансових операціях	
		По активних операціях	
		По пасивних операціях	
	Вид комерційного банку	Ризики спеціалізованих банків	
Ризики універсальних банків			

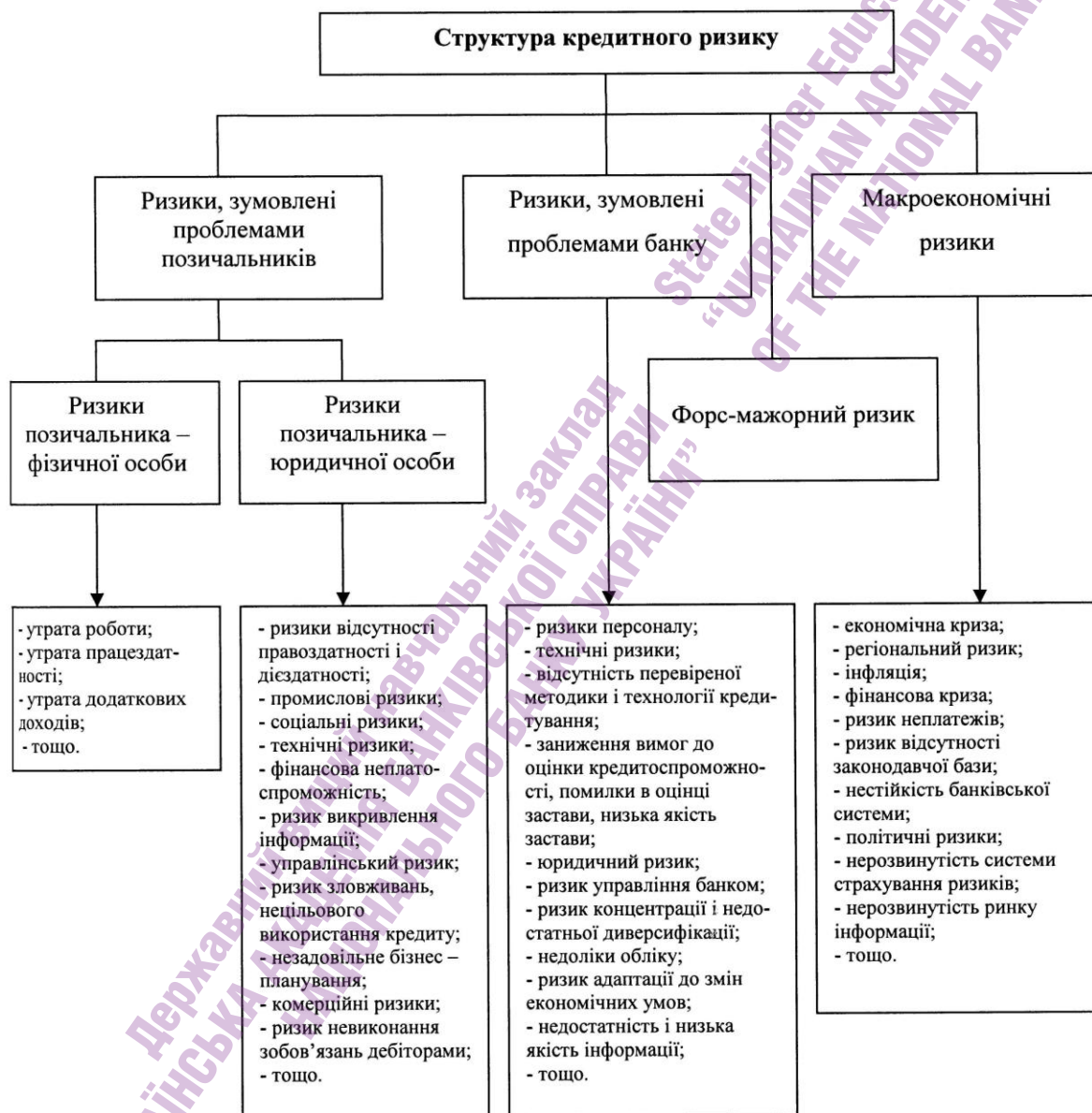
Продовження додатку Б

Рівні класифікації банківських ризиків			Джерело	
Перший	Другий	Третій		
Зовнішній	Макроекономічний	-	[138]	
	Політичний			
	Правовий			
	Ризик країни			
	Інфляційний			
Внутрішній	Фінансовий	Валютний	[138]	
		Відсотковий		
		Фондовий		
		Ліквідності		
		Кредитний		
		Неплатоспроможності		
	Функціональний	Технологічний		-
		Операційний		
		Документарний		
		Транзакції		
Ризик прибутків	Фінансовий	-	[49]	
	Кредитний			
	Процентний			
	Ліквідності			
	Капіталу			
	Валютних операцій			
Ризик надання послуг	Операційний	-		
	Технологічний			
	Нових продуктів			
	Стратегічний			
	Шахрайства			
Ризик оточення	Ризик країни	-		
	Конкурентний			
	Регулятивний			
	Економічний			

Додаток В

Структура кредитного ризику

Додаток Д

Моделі комплексної оцінки кредитоспроможності клієнта

“Правило шести сі”	CAMPARI	PARTS	PARSER
1С- character - репутація позичальника	С- character - репутація позичальника	Р- purpose - цільове призначення кредиту	Р- person- репутація позичальника
2С- capacity- фінансові можливості	А- ability - здатність повернути кредит	А- amount - обґрунтування суми кредиту	А- amount - обґрунтування суми кредиту
3С- capital - капітал, власність	М- means – аналіз необхідності звернення за кредитом	Р- repayment - умови погашення	Р- repayment - умови погашення
4С- collateral- забезпечення	Р- purpose - цільове призначення кредиту	Т- term – термін кредиту	S- security- забезпечення, застава
5С- conditions - загальні економічні умови	А- amount - обґрунтування суми кредиту	S- security- забезпечення, застава	Е- expediency - доцільність кредиту
6С- control - контроль	Р- repayment – умови погашення І- insurance - спосіб страхування кредитного ризику		Р- remuneration – винагорода банку

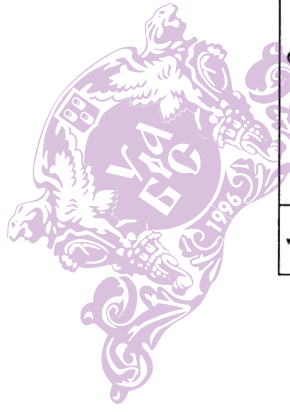

Додаток Е

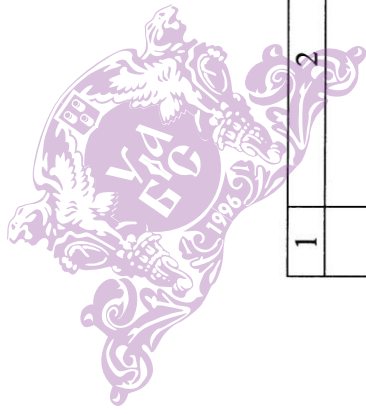
Дані про власників українських банків з іноземним капіталом понад 90% у структурі

№ п/п	Назва банку	Дата реєстрації банку	Банківська ліцензія	Власники	Примітки
1	2	3	4	5	6
1	ЗАТ “ПроКредит Банк”	28.12.2000 р.	№ 195 від 13.10.2003 р.	ПроКредит Холдинг (Німеччина) – 60%; ЄБРР (Велика Британія) – 20%; WNISEF (США) – 20%	Заснований у лютому 2001 року як Мікрофінансовий Банк. Восени 2003 року змінив назву на ПроКредит Банк, Україна
2	ВАТ “ВТБ Банк”	11.11.1992 р.	№ 79 від 20.04.2007 р.	ВАТ “Внешторгбанк” (Росія) – 100%	У березні 2007 р. змінено назву АКБ “Мрія” на ВАТ “ВТБ Банк” (у 2006 році АКБ “Мрія” став членом групи ВТБ – глобальної фінансової мережі російського походження). 17.08.2007 р. відбулися позачергові збори акціонерів ВАТ “ВТБ Банк”, на яких прийнято рішення про приєднання ЗАТ “Внешторгбанк (Україна)” на умовах філіалу до ВАТ “ВТБ Банк”
	ЗАТ “Внешторгбанк (Україна)”	21.01.2005 р.	№ 218 від 10.03.2005 р.		ТОВ “БМ Банк” є українською дочірньою структурою одного із найбільших російських банків - ВАТ АКБ “Банк Москви”
3	ТОВ “БМ Банк”	08.12.2005 р.	№ 223 від 03.02.2006 р.	ВАТ АКБ “Банк Москви” (Росія) – 99,91%; ВМ Holding AG (Швейцарія) – 0,09%	

Продовження додатку Е

1	2	3	4	5	6
4	ЗАТ АКБ “Сітібанк (Україна)”	11.05.1998 р.	№ 193 від 04.12.2001 р.	Citibank Overseas Investment Corporation (США) - 67%; Citicorp Leasing International Inc. (США) – 33%	Заснований у 1998 році як банк зі 100% іноземним капіталом; є дочірнім банком американського Citibank NA
5	ЗАТ “КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК”	28.08.2006 р.	№ 232 від 16.06.2007 р.	Credit Europe Bank NV (Нідерланди) – 99,99%; Fiba International Holding (Туреччина) – 0,01%	До 06.07.2007 року банк мав назву ЗАТ “Фінансбанк”. Назва змінилась у зв’язку із продажем турецькою групою Fiba International Holding контрольного пакета акцій турецького Finansbank грецькому National Bank of Greece і переходом до National Bank of Greece прав на використання бренду Finansbank
6	ЗАТ “Міжнародний Іпотечний Банк”	13.01.2005 р.	№ 217 від 31.01.2005 р.	IBM Group (Кіпр) – 100%	ЗАТ “Міжнародний Іпотечний Банк” повністю належить фінансовій холдинговій компанії IBM Group (Кіпр)
7	ТОВ “Банк Ренесанс Капітал”	29.01.2003 р.	№ 222 від 13.03.2006 р.	RCF Europe B. V. (Нідерланди) – 100 %	У квітні російський КБ “Ренесанс Капітал” придбав український банк “Лідер”. Власником КБ “Ренесанс Капітал” є ТОВ “Казначей Фінансінвест”, яке в свою чергу належить RCF Europe B. V. (Нідерланди)
8	ЗАТ “Каліон Банк Україна”	19.05.1993 р.	№ 111 від 12.07.2004 р.	Фінансова група Credit Agricole (Франція) – 100%	ЗАТ “Каліон Банк Україна” працює в Україні з 1993 р. Спочатку банк називався “Банк Креді Ліоне”. Був перейменованій у зв’язку зі входженням материнського банку у склад групи Credit Agricole. Нове фінансово-інвестиційне об’єднання отримало назву Calyon, Corporate and Investment Bank

Продовження додатку Е

1	2	3	4	5	6
9	<p align="center">ВАТ “Кредитпромбанк”</p>	<p align="center">20.05.1997 р.</p>	<p align="center">№ 174 від 24.09.2001 р.</p>	<p>У склад засновників входять великі комерційні, промислові та фінансові структури України, Ірландії (Nomertron Trading Limited), Нідерландів, Кіпру (Fintest Holding Limited) і Греції (громадянин Константінос Папунідіс)</p>	<p>ВАТ “Кредитпромбанк” (раніше – Інкомбанк - Україна) засновано в 1997 р.</p>
10	<p align="center">ЗАТ АБ “ІНГ Банк Україна”</p>	<p align="center">15.12.1997 р.</p>	<p align="center">№ 190 від 04.12.2001 р.</p>	<p>Група компаній ING (Нідерланди) – 100%</p>	<p>У 1994 р. ING Bank N.V. відкрив представництво у Києві, а в грудні 1997 р. був зареєстрований ЗАТ АБ “ІНГ Банк Україна”</p>
11	<p align="center">ЗАТ “ОТП Банк”</p>	<p align="center">02.09.1998 р.</p>	<p align="center">№ 191 від 08.11.2006 р.</p>	<p>ОТР Bank plc (Угорщина) – 100%</p>	<p>У червні 2006 р. ОТР Bank plc придбав Райффайзенбанк Україна, що був зареєстрований у березні 1998 р.</p>
12	<p align="center">ЗАТ АКБ “ХФБ Банк Україна”</p>	<p align="center">02.09.1997 р.</p>	<p align="center">№ 185 від 21.03.2002 р.</p>	<p>Bank Rekaо S.A. (Польща) – 100%</p>	<p>30.03.2007 р. Bank Rekaо S.A. придбав 100% в АКБ “ХФБ Банк Україна” у Байріше Гіпо-унд Ферайненс А.Г. (Німеччина) (всі три банки є членами UniCredit Group)</p>

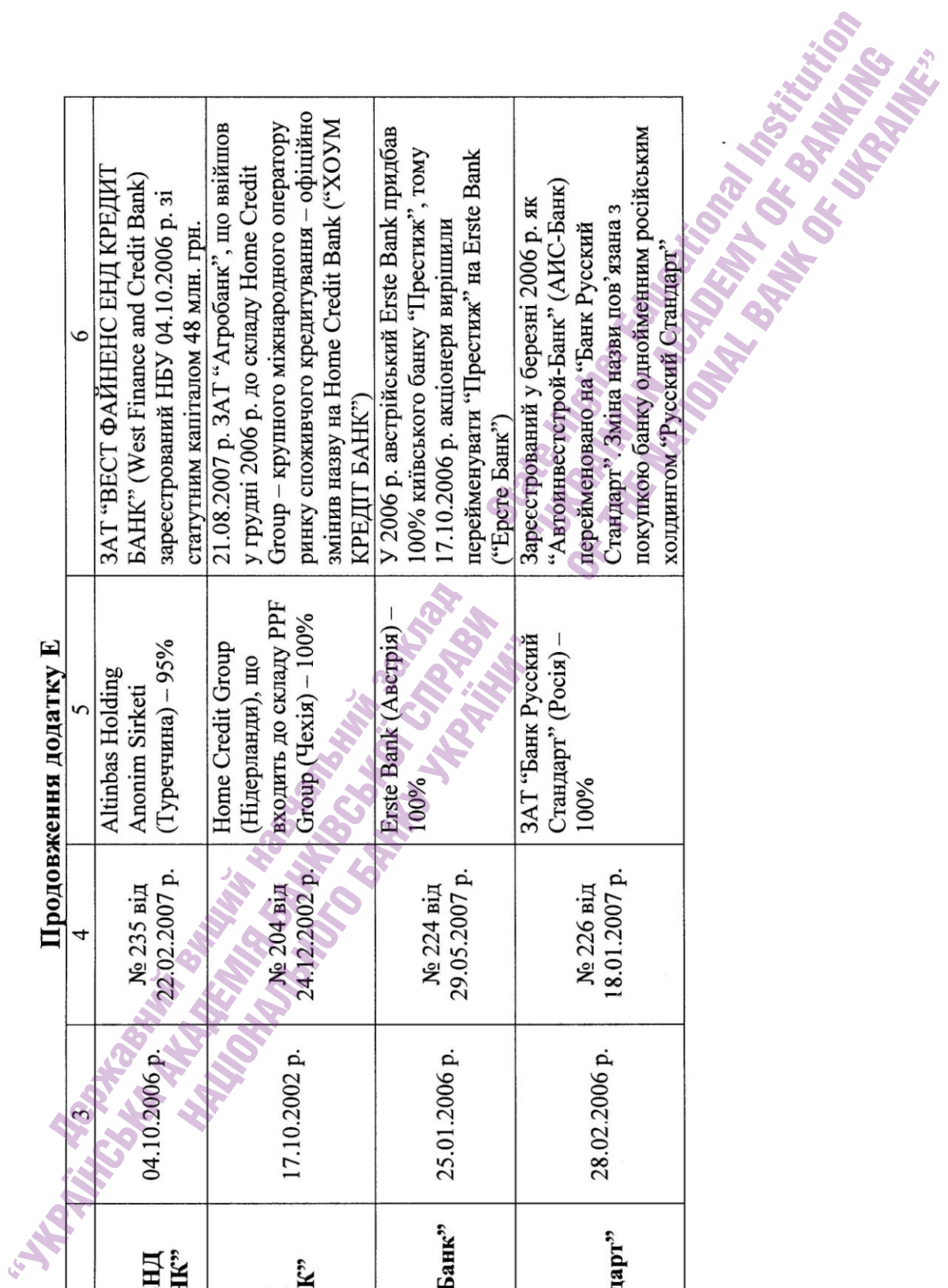
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВ УКРАЇНИ”
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКІВСЬКОГО АСОЦІАЦІАЦІОНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

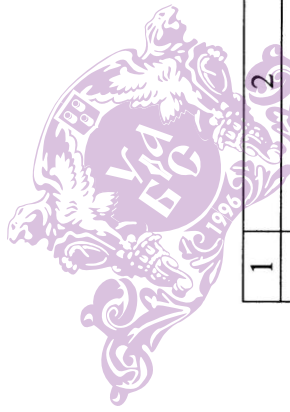
National Institution
ACADEMY OF BANKING
OF BANKING OF UKRAINE”

Продовження додатку Е

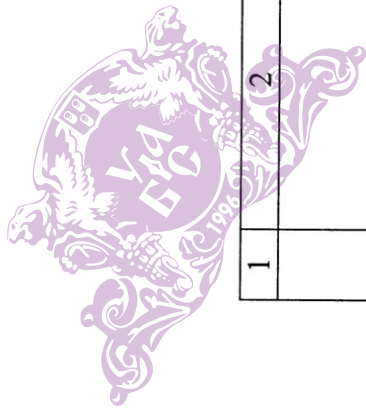
1	2	3	4	5	6
13	ЗАТ “ВЕСТ ФАЙНЕНС ЕНД КРЕДИТ БАНК”	04.10.2006 р.	№ 235 від 22.02.2007 р.	Altinbas Holding Anonim Sirketi (Туреччина) – 95%	ЗАТ “ВЕСТ ФАЙНЕНС ЕНД КРЕДИТ БАНК” (West Finance and Credit Bank) зареєстрований НБУ 04.10.2006 р. зі статутним капіталом 48 млн. грн.
14	ЗАТ “ХОУМ КРЕДІТ БАНК”	17.10.2002 р.	№ 204 від 24.12.2002 р.	Home Credit Group (Нідерланди), що входить до складу PPF Group (Чехія) – 100%	21.08.2007 р. ЗАТ “Агробанк”, що ввійшов у грудні 2006 р. до складу Home Credit Group – крупного міжнародного оператора ринку споживчого кредитування – офіційно змінив назву на Home Credit Bank (“ХОУМ КРЕДІТ БАНК”)
15	ВАТ “Ерсте Банк”	25.01.2006 р.	№ 224 від 29.05.2007 р.	Erste Bank (Австрія) – 100%	У 2006 р. австрійський Erste Bank придбав 100% київського банку “Престиж”, тому 17.10.2006 р. акціонери вирішили перейменувати “Престиж” на Erste Bank (“Ерсте Банк”)
16	ТОВ “Банк Русский стандарт”	28.02.2006 р.	№ 226 від 18.01.2007 р.	ЗАТ “Банк Русский Стандарт” (Росія) – 100%	Зареєстрований у березні 2006 р. як “Автоинвестстрой-Банк” (АИС-Банк) перейменовано на “Банк Русский Стандарт”. Зміна назви пов’язана з покупкою банку однойменним російським холдингом “Русский Стандарт”

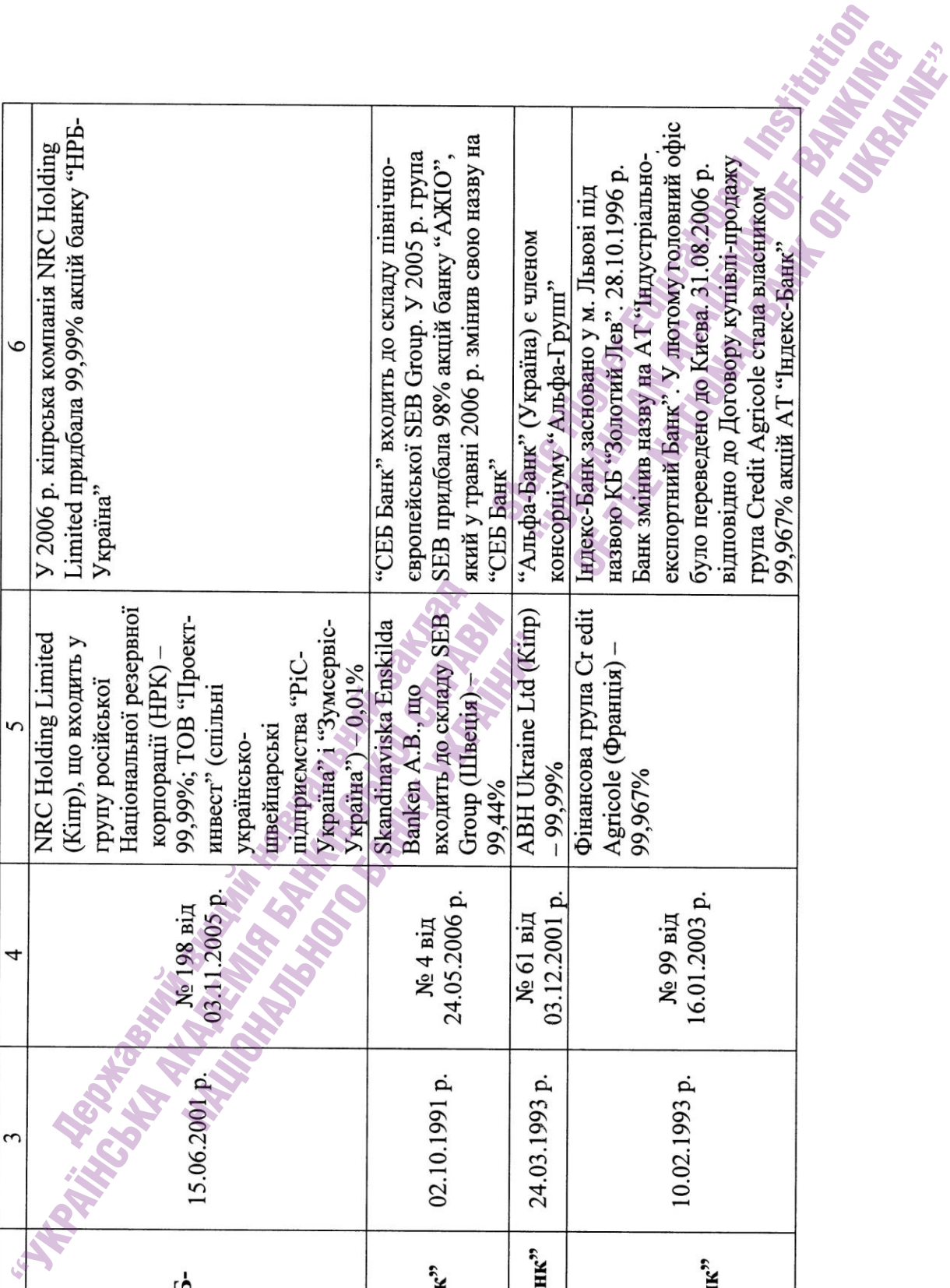
Продовження додатку Е

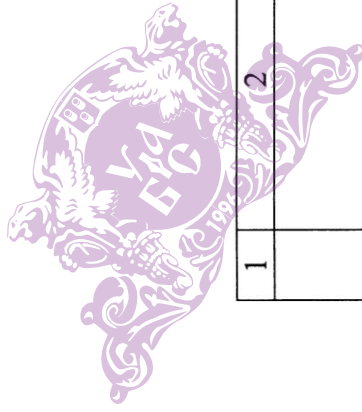
1	2	3	4	5	6
17	ТОВ “УніКредит Банк”	28.02.1997 р.	№ 176 від 30.06.2006 р.	Банківська група UniCredit Group (Польща) – 100%	Заснований як Банк “Пекао” У 1999 р. засновник Банку “Пекао” Bank Peкао S.A. (Польща) стає членом UniCredit. У червні 2006 р. Банк “Пекао” змінює назву на “УніКредит Банк”
18	ВАТ “Райффайзен Банк Аваль”	27.03.1992 р.	№ 10 від 11.10.2006 р.	Райффайзен Інтернаціональ Банк – Холдинг АГ (Австрія) – 93,5%	У жовтні 2005 р. Райффайзен Інтернаціональ Банк, що входить до складу провідної австрійської банківської групи, придбав контрольний пакет акцій банку “Аваль”
19	ВАТ АБ “Приватінвест”	30.10.1991 р.	№ 133 від 05.06.2002 р.	Home Credit Bank (Нідерланди), що входить до складу PPF Group (Чехія) – 99,6%	Голландський Home Credit Bank придбав 99,6% статутного фонду Банку “Приватінвест” (м. Чернігів), тому 08.08.2007 р. Банку було надано статус банку з іноземним капіталом. Раніше “Приватінвест” контролювався групою Приватбанку
20	ВАТ “Банк Універсальний”	20.01.1994 р.	№ 92 від 04.12.2001 р.	Еurobank EFG (Греція) – 99,34%	У березні 2007 р. грецький банк Eurobank EFG придбав 99,34% “Банку Універсальний”, у зв’язку з чим було прийнято рішення про зміну назви банку на “Євробанк ЕФГ”
21	ВАТ “Кредобанк”	31.03.1992 р.	№ 43 від 27.01.2006 р.	PKO Bank Polski S.A. (Польща) – 98,18%	ВАТ “Кредобанк” створено у Львові та зареєстровано у Держбанку колишнього СРСР 14.05.1990 р. У НБУ Банк перереєстровано 14.10.1991 р. До 2002 р. Банк був відомий як АТ “Західно-Український комерційний банк”, а з липня 2003 р. до 01.03.2006 р. – АТ “Кредит Банк (Україна)”

Продовження додатку Е

1	2	3	4	5	6
22	ЗАТ "Банк НРБ-Україна"	15.06.2001 р.	№ 198 від 03.11.2005 р.	NRC Holding Limited (Кіпр), що входить у групу російської Національної резервної корпорації (НРК) – 99,99%; ТОВ "Проект-інвест" (спільні українсько-швейцарські підприємства "РіС-Україна" і "Зумсервіс-Україна") – 0,01%	У 2006 р. кіпрська компанія NRC Holding Limited придбала 99,99% акцій банку "НРБ-Україна"
23	ВАТ "СЕБ Банк"	02.10.1991 р.	№ 4 від 24.05.2006 р.	Skandinaviska Enskilda Banken A.B., що входить до складу SEB Group (Швеція) – 99,44%	"СЕБ Банк" входить до складу північно-європейської SEB Group. У 2005 р. група SEB придбала 98% акцій банку "АЖІО", який у травні 2006 р. змінив свою назву на "СЕБ Банк"
24	ЗАТ "Альфа-банк"	24.03.1993 р.	№ 61 від 03.12.2001 р.	ABN Ukraine Ltd (Кіпр) – 99,99%	"Альфа-Банк" (Україна) є членом консорціуму "Альфа-Групп"
25	ВАТ "Індустріально-Експортний Банк"	10.02.1993 р.	№ 99 від 16.01.2003 р.	Фінансова група St edit Agricole (Франція) – 99,967%	Індекс-Банк засновано у м. Львові під назвою КБ "Золотий Лев". 28.10.1996 р. Банк змінив назву на АТ "Індустріально-експортний Банк". У лютому головного офісу було переведено до Києва. 31.08.2006 р. відповідно до Договору купівлі-продажу група Credit Agricole стала власником 99,967% акцій АТ "Індекс-Банк"

Продовження додатку Е

1	2	3	4	5	6
26	ВАТ АКБ "ТАС-Комерцбанк"	31.10.1991 р.	№ 38 від 11.10.2001 р.	Swedbank (Швеція) – 99,9978%	14.09.2007 р. відбулися позачергові загальні збори акціонерів "ТАС-Комерцбанк" у зв'язку з придбанням Swedbank (Швеція, м. Стокгольм) 99,9978% акціонерного капіталу АКБ "ТАС-Комерцбанк", зборами було прийнято рішення про набуття банком статусу з іноземним капіталом
27	ВАТ "Морський транспортний банк"	05.11.1993 р.	№ 66 від 08.05.2003 р.	Rosstoch U.K. Limited (Великобританія); Pontadel Limited (Великобританія) – 96,11%	Банк зареєстрований 5.11.1993 р. як Морський торговий банк. 5.09.1996 р. банк перереєстровано як АКБ "Морський транспортний банк". 23.10.2002 р. загальні збори акціонерів прийняли рішення про зміну назви на ВАТ "Морський транспортний банк"
28	ТОВ "Фортуна Банк"	17.10.2002 р.	№ 201 від 27.11.2002 р.	Фізична особа Нікітенко М. (Росія) – 99,5%	Банк зареєстрований у формі товариства з обмеженою відповідальністю з іноземним капіталом. Банк є членом АУБ, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, УМВБ
29	АБ "Енергобанк"	31.10.1991 р.	№ 46 від 17.12.2001 р.	Національна Резервна Корпорація (НРК) (Російська Федерація) – 90,82 %	Банк зареєстровано 31.10.1991 р. 27.06.2006 р. банк зареєстрований як банк з іноземним капіталом. 07.12.2006 р. акції 8-ї емісії були викуплені російською Національною Резервною корпорацією, у результаті чого її доля в статутному капіталі банку збільшилася з 31,11% до 65,82%. Збільшення участі ЗАТ "НРК" у капіталі банку до 90,82% відбулося за рахунок купівлі акцій банку на вторинному ринку у АК "Київенерго" та ЗАТ "Страхова компанія "Крона"

Додаток Ж
Показники діяльності банків України з ноземним капіталом понад 90% у структурі

№ п/п	Банк	Активи		Балансовий капітал		Кредитний портфель		Міжбанківські кредити		Кредити фізичним особам		Кредити юридичним особам		Прострочені кредити		Сумнівні кредити		Резерв під кредитні ризики	
		01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007	01.01.2007	01.07.2007
1	ВАТ "Райффайзен Банк Аваль"	27773,1	35079,4	3210,8	3393,3	22373,8	30004,6	638,6	885,6	10532,3	13529,6	11202,9	15589,3	206,2	109,9	201,8	309,3	857,5	1046,9
2	ЗАТ "ОПБ Банк"	11176,5	13072,4	949,5	1027,2	9956,0	11789,9	154,7	0,0	4615,1	5597,5	5186,1	6192,4	1,3	4,7	124,1	155,5	389,2	482,3
3	ЗАТ "Альфа-банк"	6284,2	10017,0	493,7	1018,2	5455,6	9314,1	586,5	546,1	464,9	1263,7	4402,2	7504,3	76,0	148,9	0,0	0,0	111,8	217,1
4	ВАТ "Кредитпромбанк"	7117,6	9645,3	652,4	881,0	5263,1	7893,8	464,4	1643,6	1311,6	1719,7	3487,2	4530,5	26,9	33,1	3,3	26,3	138,3	174,8
5	ВАТ АКБ "ГАС-Коммерцбанк"	4123,0	5440,6	572,0	570,8	3260,2	4746,3	380,7	473,3	1161,5	1832,7	1718,0	2440,2	33,4	67,4	86,2	120,8	167,1	188,7
6	ЗАТ АБ "ІНГ Банк Україна"	3470,6	3321,0	498,2	542,5	2026,6	2406,8	60,2	440,5	20,8	27,1	1945,6	1939,2	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7	17,2
7	ВАТ "ВТБ Банк (Мрія)"	2837,4	4674,1	264,2	492,3	2071,8	3724,0	102,2	261,7	226,4	394,2	1743,2	3068,1	52,0	77,3	5,8	7,8	49,6	70,2
8	ТОВ "Унікредит Банк"	510,8	908,0	280,4	492,1	368,9	688,1	116,9	105,0	21,4	235,6	230,6	347,5	0,1	23,2	0,0	0,0	2,4	11,6
9	ВАТ "Індустріально-Експортний Банк"	2723,0	2504,1	183,3	385,7	1617,2	2040,1	28,4	327,8	472,7	694,7	1116,1	1017,5	119,9	144,8	0,4	0,4	105,9	203,3
10	ЗАТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК" (Фінансбанк)	x	776,9	x	333,8	x	132,0	x	112,8	x	0,2	x	19,0	x	0,0	x	0,0	x	2,6
11	ЗАТ "ХОУМ КРЕДИТ БАНК" (Агробанк)	853,0	1157,7	79,4	317,3	641,8	744,9	53,3	17,2	397,4	598,1	191,1	129,6	1,7	3,9	3,7	5,9	8,1	13,6
12	ЗАТ "Висотобанк (Україна)"	1513,7	2415,8	296,8	312,6	1175,5	1882,3	62,0	40,1	78,0	82,4	1035,4	1759,7	0,4	0,1	0,0	0,0	23,0	44,7
13	ЗАТ АКБ "Світбанк (Україна)"	2657,7	2892,2	256,4	306,7	1794,1	1772,1	105,7	127,7	6,3	9,6	1682,1	1634,8	0,0	0,0	0,0	0,0	34,5	57,6
14	ВАТ "Ерсте Банк (Престіж)"	959,8	2238,6	300,3	305,6	792,1	1704,3	285,5	700,3	273,6	668,2	260,1	335,8	0,0	0,0	0,0	0,0	3,8	29,3
15	ЗАТ АКБ "ХФБ Банк Україна"	2823,4	2868,9	240,1	280,4	2162,2	2245,0	82,6	105,2	103,4	127,3	1976,2	2012,5	0,0	1,8	0,0	0,0	30,7	56,9
16	ВАТ "Кредобанк"	3287,3	3711,7	257,7	261,6	2574,8	2948,6	67,8	34,4	590,1	758,5	1917,0	2155,7	54,6	60,1	57,6	57,5	93,9	95,7
17	ЗАТ "Капон Банк Україна"	2098,5	2165,5	189,0	226,9	1548,3	1657,1	6,5	34,2	5,3	4,4	1536,5	1618,5	0,0	0,0	0,0	0,0	15,3	21,6
18	ЗАТ "Пробредит Банк"	1850,1	2062,5	153,2	193,5	1642,5	1870,9	133,9	166,9	1047,1	1166,6	461,5	537,3	12,4	18,4	0,0	0,0	46,5	59,1
19	ВАТ "СББ Банк"	822,1	985,5	126,9	181,0	459,4	579,9	30,7	71,4	86,9	126,5	341,8	382,0	2,8	0,8	3,5	3,6	7,0	8,4
20	ВАТ "Морський транспортний банк"	1219,3	1324,8	134,7	146,6	1095,4	1130,8	177,0	178,2	176,2	54,0	742,2	41,0	3,5	4,6	3,8	4,0	90,6	91,5
21	ТОВ "Банк Ренессанс Капітал"	148,8	298,3	126,2	144,7	129,9	285,0	10,0	64,1	119,9	220,9	0,0	0,0	2,0	13,2	0,0	0,0	7,6	30,4
22	ЗАТ "Банк НРБ-Україна"	1205,9	1449,6	119,8	128,5	1081,5	1335,0	232,6	229,5	309,7	452,4	539,1	653,1	17,6	0,1	29,3	46,9	80,5	93,5
23	ТОВ "Фортуна-банк"	431,3	398,4	94,9	95,0	338,2	317,1	15,3	25,1	27,6	134,0	295,3	86,0	12,5	20,3	2,5	2,5	14,1	16,9
24	ТОВ "БМ Банк"	373,8	665,6	62,9	89,6	269,4	513,4	57,9	96,0	23,0	53,0	188,5	364,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	1,5
25	АБ "Енергобанк"	497,4	614,9	87,0	89,3	331,0	479,6	0,5	22,7	63,3	88,0	267,2	66,0	14,2	9,2	0,0	5,1	20,1	21,0
26	ЗАТ "Міжнародний Іпотечний Банк"	374,4	852,2	17,5	86,7	343,5	634,6	18,9	235,2	324,6	399,4	0,0	0,0	1,3	1,2	10,3	23,0	19,3	34,3
27	ВАТ "Банк Універсалний"	563,4	1041,4	76,7	83,4	455,0	780,0	2,0	35,3	257,1	547,4	195,9	197,2	4,2	8,3	5,5	5,5	18,8	24,5
28	ЗАТ "ВЕСТ ФАЙНЕНС БНД КРЕДИТ БАНК"	x	61,9	x	51,0	x	57,1	x	29,2	x	1,3	x	26,5	x	0,0	x	0,0	x	0,1
29	ВАТ АБ "Приватінвест"	292,9	163,5	50,3	50,6	113,3	50,7	105,7	45,7	0,3	0,3	7,2	4,7	0,0	0,0	7,5	5,0	7,5	5,0
30	ТОВ "Банк Русский стандарт"	185,2	234,8	38,0	32,5	92,5	160,0	0,0	29,2	92,5	130,8	0,0	0,0	1,0	11,5	0,0	0,0	1,7	19,4
28	Загальна сума по вищезазначених банках	88174,2	113042,6	9812,3	12520,4	69433,6	93888,1	3980,5	7084,0	22809,0	30918,1	42669,0	54652,7	644,0	762,8	545,3	779,1	2348,9	3139,7
29	Загальна сума по всіх банках України	340179,3	440070,5	50680,8	62566,1	269140,7	353271,1	23618,2	36340,3	77754,7	106301,8	167767,9	210628,9	2553,6	3309,7	1825,5	2247,4	11862,9	14778,6

International Institution
ACADEMY OF BANKING
NATIONAL BANK OF UKRAINE

Додаток 3

Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України (за позичальниками в розрізі регіонів)*

(млн. грн.)

Регіони	Усього				у тому числі за видами позичальників					
	01.01.2007		01.01.2008		01.01.2007		01.01.2008		Фізичні особи	
	01.01.2007	Темп зростання, %	01.01.2007	Темп зростання, %	01.01.2007	Темп приросту, %	01.01.2007	Темп приросту, %	01.01.2007	Темп приросту, %
Україна	245226	426863	174,1	166683	271417	62,8	78543	155446	78543	97,9
АР Крим	5499	10139	184,4	2586	4527	75,1	2913	5612	2913	92,7
м. Київ	95959	182911	190,6	72873	134700	84,8	23086	48211	23086	108,8
Вінницька	3127	5317	170,0	1724	2412	39,9	1403	2906	1403	107,1
Волинська	3005	5792	192,7	1977	3671	85,7	1029	2121	1029	106,1
Дніпропетровська	30457	43366	142,4	22865	28506	24,7	7591	14860	7591	95,8
Донецька	19447	33523	172,4	13620	23242	70,6	5823	10280	5823	76,5
Житомирська	2027	3644	179,8	817	1288	57,6	1210	2356	1210	94,7
Закарпатська	2945	4784	162,4	1123	1545	37,6	1822	3239	1822	77,8
Запорізька	7402	10828	146,3	4792	6157	28,5	2610	4671	2610	79,0
Івано-Франківська	5040	6613	131,2	3694	3909	5,8	1346	2705	1346	101,0
Київська	2736	4925	180,0	1303	2144	64,5	1432	2782	1432	94,3
Кіровоградська	1702	2913	171,2	828	1266	52,9	874	1646	874	88,3
Луганська	4593	7783	169,5	2545	4214	65,6	2048	3569	2048	74,3
Львівська	7348	12725	173,2	4773	7313	53,2	2575	5412	2575	110,2
Миколаївська	4087	6934	169,7	2476	3687	48,9	1611	3247	1611	101,6
Одеська	14463	26041	180,1	7521	11782	56,7	6942	14260	6942	105,4
Полтавська	5031	7405	147,2	3483	4496	29,1	1548	2909	1548	87,9
Рівненська	2455	3804	154,9	1411	1830	29,7	1045	1974	1045	88,9
Сумська	2277	3666	161,0	1458	2078	42,5	818	1588	818	94,1
Тернопільська	1875	3254	173,5	964	1467	52,2	912	1788	912	96,1
Харківська	11402	18935	166,1	7250	10946	51,0	4152	7989	4152	92,4
Херсонська	2827	4863	172,0	1522	2359	55,0	1305	2505	1305	92,0
Хмельницька	2390	4572	191,3	1116	1929	72,8	1273	2642	1273	107,5
Черкаська	2822	4829	171,1	1573	2412	53,3	1248	2417	1248	93,7
Чернівецька	2105	3647	173,3	947	1426	50,6	1158	2221	1158	91,8
Чернігівська	2208	3649	165,3	1440	2111	46,6	768	1538	768	100,3

* Розраховано за даними НБУ - <http://www.bank.gov.ua>

Додаток И

Номер банку та значення коефіцієнтів станом на 01.01.2007 р.

Коефіцієнти	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
K1	0,09735129	0,11561	0,08941613	0,109897439	0,09866682	0,08939543	0,12867619	0,154558388	0,084954255	0,07857105
K2	0,63316257	0,6540136	0,87489807	0,192041988	0,49911336	0,12725837	0,294335079	0,403038081	0,547450837	0,72909177
K3	0,11245146	0,1401107	0,10229084	0,148950853	0,1100805	0,11107279	0,147411913	0,268262912	0,09160627	0,08567851
K4	0,15176499	0,1270694	0,04704902	0,091061639	0,13112733	0,24394446	0,108413769	0,202609253	0,162539179	0,15382419
A1	0,86571828	0,825133	0,87413624	0,737810068	0,89631517	0,8048364	0,87290225	0,576145195	0,927384713	0,91704502
A2	0,76110565	0,7518791	0,81413883	0,708819091	0,72744959	0,77083459	0,704098242	0,38451933	0,876950863	0,75793277
A3	0,01941191	0,0195384	0,00516735	0,01411847	0,01778531	0,02829079	0,019812961	0,081439233	0,015745916	0,01594617
A4	0,05190819	0,0773729	0,05190153	0,017249162	0,05514767	0,02049677	0,098323015	0,022567606	0,025633917	0,03182337
A5	0,03866033	0,0602279	0,04969103	0,083795555	0,05378034	0,04489438	0,034219742	0,144863988	0,009182781	0,03358808
M1	0,84319142	0,8501669	0,89408441	0,796334178	0,80708183	0,84650858	0,808078735	0,454814767	0,958368331	0,82256236
M2	0,49815846	0,4720368	0,18110919	0,328461134	0,17925073	0,47431592	0,419997565	0,763308412	0,185952267	0,0209564
M3	0,10821767	0,2706248	0,54441766	0,24518281	0,44442409	0,02682411	0,311627788	0,093255451	0,567484673	0,50125558
M4	0,91056965	0,9050492	0,9689223	0,853538093	0,7993222	0,91622176	0,872113958	0,892373174	0,727009432	0,96349518
M5	2,08936723	1,7187987	1,02002536	1,540106055	0,61011486	1,98286906	1,419614916	1,613196711	0,831649586	0,68677367
M6	6,07503722	4,4902079	-4,2329582	8,369406519	12,2959664	6,6963174	7,169257966	4,85757839	28,55049745	-1,04618237
E1	1,49866721	1,2391685	0,30659456	1,638974061	2,05079433	1,2661114	1,812796886	1,25364062	2,865701149	0,28988058
E2	15,3944265	10,718525	3,42885054	14,91366934	20,7850456	14,1630446	14,08805221	8,111113468	33,73228519	3,6894069
E3	5,55778553	5,1075863	2,95920855	3,431244013	3,64624384	4,86541478	4,000628734	5,110046648	5,557671113	2,43781658
Л1	0,55673272	0,6858147	1,41685072	0,675047052	1,43553447	0,53830759	0,590994269	0,889628697	0,633444361	2,08796514
Л2	0,15726159	0,1862373	0,14464464	0,2017368	0,20651596	0,18971309	0,243747235	0,562306556	0,14037818	0,20672797

1 - ЗАТ КБ "ПриватБанк"

2 - ВАТ "Райффайзен Банк Аваль"

3 - Акціонерний комерційний інноваційний банк "УкрСиббанк"

4 - АКБ "Укрсоцбанк"

5 - ВАТ "Державний експортно-імпорتنний банк України" ("Укрексімбанк")

6 - ЗАТ "Промінвестбанк"

7 - ВАТ КБ "Надра"

8 - ВАТ "Державний ощадний банк України"

9 - ЗАТ "ОТП Банк"

10 - ЗАТ "Альфа-банк"

Додаток К

Коефіцієнти	Номер банку та значення коефіцієнтів станом на 01.01.2008 року									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
K1	0,0958686	0,117489	0,08054	0,1022775	0,0895779	0,10284433	0,082585	0,11396147	0,0733816	0,1035196
K2	0,5034879	0,43649	0,848862	0,3193693	0,5798305	0,07460192	0,2223722	0,419392109	0,4828345	0,8786957
K3	0,1155208	0,13707	0,0903809	0,12496	0,1020895	0,1225193	0,0999163	0,160031365	0,0838785	0,1097121
K4	0,1508489	0,081104	0,058556	0,098078	0,1089032	0,1373212	0,1716495	0,173475041	0,2652738	0,0796913
A1	0,8298816	0,857144	0,8911174	0,818482	0,8774448	0,83941324	0,8265424	0,712119586	0,8748562	0,9435567
A2	0,741741	0,837944	0,8175836	0,773817	0,7812002	0,81168817	0,6852622	0,459498222	0,8725579	0,770101
A3	0,0194969	0,011372	0,0057683	0,0129632	0,0124876	0,01739918	0,0206865	0,043024042	0,0223094	0,0107124
A4	0,2182842	0,082846	0,0444797	0,0434265	0,0403695	0,03022392	0,2717054	0,022168286	0,0398461	0,0649979
A5	0,027214	0,045167	0,0330374	0,0652416	0,0365792	0,07606352	0,0485272	0,087086786	0,0149766	0,0200021
M1	0,8203907	0,9495	0,8891998	0,8619779	0,8580637	0,90473504	0,746949	0,518598435	0,9416584	0,8579745
M2	0,4678052	0,407631	0,1830233	0,2680133	0,2011876	0,43460954	0,3861814	0,641572464	0,1527028	0,0348693
M3	0,1207656	0,349682	0,5755834	0,3220014	0,4423382	0,07689335	0,3623186	0,125426335	0,5585094	0,4694179
M4	0,8205731	0,8874	0,9513013	0,8932074	0,8347389	0,92906225	0,8667324	0,899664242	0,8660227	0,9713201
M5	1,7013219	1,322605	0,893916	1,1139066	0,5142481	1,57385538	1,3238829	1,179680208	0,7794593	0,6970162
M6	17,979722	4,875845	-3,102392	4,1289152	10,48569	1,1655087	12,670322	5,056402057	10,452529	-5,5085029
E1	2,7292717	1,321298	0,5303901	1,1601105	1,751193	0,89839046	1,6400721	1,073982736	1,2994654	0,2924535
E2	28,468885	11,24614	6,5854221	11,342776	19,549379	8,73544019	19,859193	9,424086389	17,708331	2,825103
E3	5,5058985	5,065556	3,5276662	3,057422	3,3146819	3,83432158	3,378934	4,533701009	4,3718595	3,3699442
Л1	0,9689396	0,557284	1,2672227	0,5950672	1,7841741	0,53997228	0,4963242	0,866879131	0,6647909	1,4357507
Л2	0,2408735	0,138437	0,1491601	0,1455299	0,1811469	0,15327928	0,2028941	0,483957952	0,119068	0,2186909

1 - ЗАТ КБ "ПриватБанк"

2 - ВАТ "Райффайзен Банк Аваль"

3 - Акціонерний комерційний інноваційний банк "УкрСиббанк"

4 - АКБ "Укрсоцбанк"

5 - ВАТ "Державний експортно-імпорتنний банк України" ("Укресімбанк")

6 - ЗАТ "Промінвестбанк"

7 - ВАТ КБ "Надра"

8 - ВАТ "Державний ощадний банк України"

9 - ЗАТ "ОТП Банк"

10 - ЗАТ "Альфа-банк"

Додаток Л
Розрахунок коефіцієнта варіації показника К1
станом на 01.01.2007 року

№ п/п	К1	К1-Кср	(К1-Кср) ²
1	0,097351285	-0,007358412	5,41462E-05
2	0,115609983	0,010900286	0,000118816
3	0,089416133	-0,015293564	0,000233893
4	0,109897439	0,005187742	2,69127E-05
5	0,098666819	-0,006042878	3,65164E-05
6	0,089395426	-0,015314271	0,000234527
7	0,12867619	0,023966493	0,000574393
8	0,154558388	0,049848691	0,002484892
9	0,084954255	-0,019755442	0,000390277
10	0,078571051	-0,026138646	0,000683229
Кср	0,104709697	$\Sigma(\text{К1}-\text{Кср})^2/10$	0,00048376
		σ	0,021994551
		Коеф. варіації	0,210052662

International Institution
 OF BANKING
 OF UKRAINE
 Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток М

Проект аналітичного огляду експертної оцінки підприємства – позичальника

Групи факторів експертного аналізу підприємства з урахуванням проекту

Назва групи факторів	Вага
1. Характер співробітництва з Банком і галузева приналежність	20%
2. Ступінь впливу на процес управління підприємством	20%
3. Кредитна історія	20%
4. Грошовий обіг	10%
5. Динаміка показників фінансового стану	10%
6. Додаткові фактори	20%

1. Тривалість співробітництва з банком і галузевою приналежністю

Фактор	Бали
Позичальник - клієнт банку менше року і не відноситься до перспективних галузей	0
Позичальник - клієнт банку більше року і не відноситься до перспективних галузей	25
Позичальник - клієнт банку менше року і відноситься до перспективних галузей	50
Позичальник - клієнт банку більше року і відноситься до перспективних галузей	100

2. Ступінь впливу на процес управління підприємством

Фактор	Бали
Можливість контролю відсутня	0
Часткова можливість контролю	50
Повна можливість контролю	100

Продовження додатку М

3. Кредитна історія

Фактор	Бали
Відсутність кредитної історії	0
Наявність кредитної історії. Присутні факти простроченої заборгованості по основній сумі.	50
Наявність кредитної історії. Відсутні факти простроченої заборгованості по основній сумі.	100

4. Грошові обіг

Оцінка грошового обігу у Банку полягає в розрахунку відношення суми грошового обігу в Банку за місяць до зобов'язань, включаючи розглянуті кредитні угоди

Фактор	Бали
Менш 0.5	0
Від 0.5 до 1.0	25
Від 1.0 до 2.0	50
Більш ніж 2.0	100

5. Динаміка показників фінансового стану

Фактор	Бали
Незначне погіршення оцінки фінансового стану (менш ніж на 25% від попереднього року)	0
Відсутність інформації, початок діяльності, без зміни	25
Незначне поліпшення оцінки фінансового стану (менш ніж на 25% від попереднього року)	50
Значне поліпшення оцінки фінансового стану (більш ніж на 25% від попереднього року)	100

6. Додаткові фактори

Фактор	Бали
Наявність відомостей про позичальника не фінансового характеру, що свідчать про підвищений ризик для Банку (негативний фактор) - виявлення фактів надання Банку недостовірної й фальсифікованої звітності й інших даних, очікувані радикальні зміни в складі керівництва компанії й відомості	-25
Відсутність позитивної або негативної інформації	0
Позитивні перспективи розвитку галузі позичальника	25
Позитивна ділова репутація	50
Інформаційна прозорість, відкритість позичальника	75
Сильна конкурентна позиція позичальника в секторі, де він здійснює свою діяльність - частка ринку, зайнятого позичальником; його стійкість на цьому ринку; конкурентоспроможність продукції, що випускається.	100

Додаток Н

Коефіцієнти банків, необхідні для системи моніторингу кредитного ризику

Показники	Приватбанк		Райфф. Банк Аваль		Укрсиббанк		Промінвестбанк		Ощадбанк		Альфа-банк	
	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2007	1.01.2008
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кредитний портфель банку, $\sum КП$	25708027	37953207	4094437	7247727	18576511	31266975	14503600	22202900	6482492	13408825	4763086	11179462
Загальні активи банку, $\sum А$	33777212	56211407	5340990	8766031	22018404	36667458	17595800	26090300	11590780	19291251	6284312	15061199
$K1 = \frac{\sum КП}{\sum А} \times 100\%$	0,761	0,675	0,767	0,827	0,844	0,853	0,824	0,851	0,559	0,695	0,758	0,742
Безнадійні кредити у кредитному портфелі банку, $\sum БК$	32764	42087	9782	12768	19765	25438	8590	12540	283657	268969	1182	1253
$K2 = \frac{\sum БК}{\sum КП} \times 100\%$	0,0013	0,0011	0,0024	0,0018	0,0011	0,0008	0,0006	0,0006	0,0438	0,0201	0,0002	0,0001
Прострочені понад 30 календарних днів кредити, $\sum ПК$	432021	713264	637970	871342	197535	236870	84320	122863	35470	42300	49700	124179
$K3 = \frac{\sum ПК}{\sum КП} \times 100\%$	1,68	1,88	15,58	12,02	1,06	0,76	0,58	0,55	0,55	0,32	1,04	1,11
Процентні доходи банку, ПД	3734132	6041358	539994	843852	1688813	3091584	1957500	2474200	836174	1350288	358852	1158651
Процентні витрати банку, ПВ	1856867	2946414	233306	393987	990747	1745124	1101400	1473800	243899	475696	205652	651097
$K4 = \frac{(ПД - ПВ)}{\sum КП} \times 100\%$	7,302	8,155	7,490	6,207	3,758	4,306	5,903	4,506	9,137	6,523	3,216	4,540

Додаток П

Розрахунок балів по банках станом на 01.01.2008 року

№ з/п	Найменування показника	Встановлений ліміт, %	ПриватБанк		Райф. Банк Аваль		Укрсиббанк		Промінвестбанк		Ощадбанк		Альфа-банк	
			Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Частка кредитного портфеля в активах	65...75	67,52	150	82,68	83	85,27	85	85,10	85	69,51	190	74,23	115
2	Якість кредитів	0...5	0,11	198	0,18	196	0,08	198	0,06	199	2,01	160	0,01	200
3	Частка прострочених кредитів	0...10	1,88	181	12,02	12	0,76	192	0,55	194	0,32	197	1,11	189
4	Процентна маржа банку	0,6...1,4	8,15	8	6,21	6	4,31	4	4,51	5	6,52	7	4,54	5
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	10...20	55,9	56	47,7	48	41,8	42	37,3	37	39,8	40	32,6	33
6	Достатність резервів	0,9...5	9,86	10	3,20	188	1,08	109	3,36	180	0,55	61	3,75	161
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0...1,5	0,31	179	0,27	182	0,02	199	0,06	196	0,06	196	0,01	199

Продовження додатку П

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	0...25	14,3	143	12,4	150	18,8	125	21,2	115	17,56	130	20,82	117
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	0...800	149,4	181	195,2	176	183,2	177	197,3	175	143,03	182	232,53	171
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0...5	0,35	193	0,27	195	0,36	193	0,65	187	0,76	185	0,39	192
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	0...30	2,51	192	3,07	190	2,98	190	2,98	190	2,5	192	3,02	190
12	Якість активів	0...30	9,48	168	9,06	170	11,29	162	9,45	169	8,74	171	9,39	169
	РАЗОМ		x	1660		1596		1677		1732		1709		1740

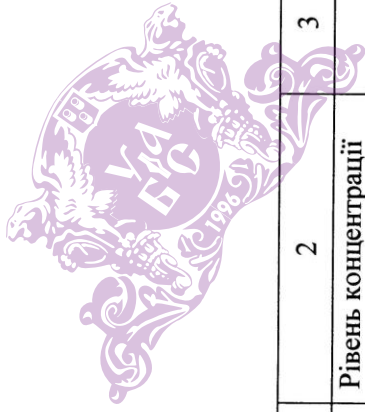
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ”
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”
 State Higher Educational Institution
 “UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

Додаток Р

Розрахунок балів по банках станом на 01.01.2007 року

№ з/п	Найменування показника	Встановлений ліміт, %	ПриватБанк		Райфф. Банк Аваль		Укрсиббанк		Промінвестбанк		Ощадбанк		Альфа-банк	
			Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Частка кредитного портфеля в активах	65...75	76,11	76	76,66	77	84,37	89	82,43	82	55,93	86	75,79	76
2	Якість кредитів	0...5	0,13	197	0,24	195	0,11	198	0,06	199	4,38	112	0,02	200
3	Частка прострочених кредитів	0...10	1,68	183	15,58	16	1,06	189	0,58	194	0,55	195	1,04	190
4	Процентна маржа банку	0,6...1,4	7,30	7	7,49	7	3,76	4	5,90	6	9,14	9	3,22	3
5	Частка процентної маржі в капіталі банку	10...20	55,2	55	48,7	49	35,0	35	54,4	54	33,1	33	31,0	31
6	Достатність резервів	0,9...5	11,90	12	6,91	7	1,54	131	3,35	181	0,81	90	2,23	165
7	Частка списань із резерву у кредитному портфелі	0...1,5	0,10	193	0,32	178	0,02	198	0,05	197	0,13	192	0,02	199
8	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	0...25	14,7	141	13,7	145	18,9	124	17,2	131	18,7	125	19,3	123

Продовження додатку Р

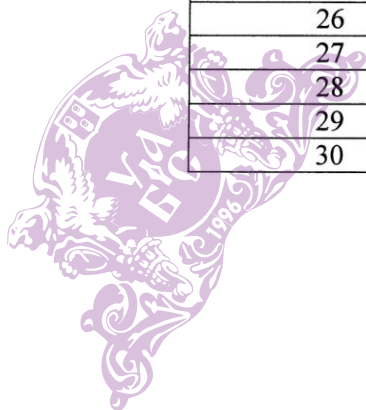
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
9	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	0...800	156,2	180	187,7	177	176,2	178	176,2	178	142,1	182	176,3	178
10	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	0...5	0,38	192	0,42	192	0,5	190	0,53	189	0,72	186	0,53	189
11	Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	0...30	2,57	191	2,86	190	2,47	192	2,56	191	2,34	192	2,97	190
12	Якість активів	0...30	9,03	170	8,03	173	10,89	164	10,88	164	6,44	179	12,51	158
	РАЗОМ			1600		1406		1692		1767		1581		1701

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Додаток С

Імовірність настання заданої кількості дефолтів по досліджуваних портфелях (на основі розподілу Пуассона, з точністю до другого знака після коми)

	Портфель 1	Портфель 2	Портфель 3	Портфель 1	Портфель 2	Портфель 3
	1	2	3	4	5	6
Імовірність дефолту (річна),	2.83	2.84	4.2	2.83	2.84	4.2
Кількість кредитів у портфелі	119	150	750	119	150	750
Середнє число дефолтів у портфелі	3.37	4.26	31.50	3.37	4.26	31.5
Кількість дефолтів	Імовірність настання заданої кількості дефолтів (функція щільності розподілу ймовірності)			Імовірність настання кількості дефолтів, що не перевищують задане (функція розподіл імовірності)		
0	3.45	1.41	0.00	3.45	1.41	0.00
1	11.61	6.02	0.00	15.05	7.43	0.00
2	19.55	12.81	0.00	34.60	20.24	0.00
3	21.94	18.20	0.00	56.54	38.44	0.00
4	18.47	19.38	0.00	75.02	57.82	0.00
5	12.44	16.51	0.00	87.46	74.33	0.00
6	6.98	11.72	0.00	94.44	86.05	0.00
7	3.36	7.13	0.00	97.80	93.19	0.00
8	1.41	3.80	0.00	99.22	96.98	0.00
9	0.53	1.80	0.00	99.75	98.78	0.00
10	0.18	0.77	0.00	99.92	99.55	0.00
11	0.05	0.30	0.00	99.98	99.85	0.00
12	0.02	0.11	0.00	99.99	99.95	0.01
13	0.00	0.03	0.01	100.00	99.99	0.02
14	0.00	0.01	0.02	100.00	100.00	0.04
15	0.00	0.00	0.05	100.00	100.00	0.09
16	0.00	0.00	0.09	100.00	100.00	0.18
17	0.00	0.00	0.17	100.00	100.00	0.35
18	0.00	0.00	0.30	100.00	100.00	0.66
19	0.00	0.00	0.50	100.00	100.00	1.16
20	0.00	0.00	0.79	100.00	100.00	1.96
21	0.00	0.00	1.19	100.00	100.00	3.15
22	0.00	0.00	1.71	100.00	100.00	4.85
23	0.00	0.00	2.34	100.00	100.00	7.19
24	0.00	0.00	3.07	100.00	100.00	10.25
25	0.00	0.00	3.86	100.00	100.00	14.12
26	0.00	0.00	4.68	100.00	100.00	18.80
27	0.00	0.00	5.46	100.00	100.00	24.25
28	0.00	0.00	6.14	100.00	100.00	30.40
29	0.00	0.00	6.67	100.00	100.00	37.07
30	0.00	0.00	7.00	100.00	100.00	44.07

Продовження додатку С

	1	2	3	4	5	6
31	0.00	0.00	7.12	100.00	100.00	51.19
32	0.00	0.00	7.01	100.00	100.00	58.20
33	0.00	0.00	6.69	100.00	100.00	64.88
34	0.00	0.00	6.20	100.00	100.00	71.08
35	0.00	0.00	5.58	100.00	100.00	76.66
36	0.00	0.00	4.88	100.00	100.00	81.54
37	0.00	0.00	4.15	100.00	100.00	85.69
38	0.00	0.00	3.44	100.00	100.00	89.13
39	0.00	0.00	2.78	100.00	100.00	91.91
40	0.00	0.00	2.19	100.00	100.00	94.10
41	0.00	0.00	1.68	100.00	100.00	95.79
42	0.00	0.00	1.26	100.00	100.00	97.05
43	0.00	0.00	0.92	100.00	100.00	97.97
44	0.00	0.00	0.66	100.00	100.00	98.64
45	0.00	0.00	0.46	100.00	100.00	99.10
46	0.00	0.00	0.32	100.00	100.00	99.42
47	0.00	0.00	0.21	100.00	100.00	99.63
48	0.00	0.00	0.14	100.00	100.00	99.77
49	0.00	0.00	0.09	100.00	100.00	99.86
50	0.00	0.00	0.06	100.00	100.00	99.91
51	0.00	0.00	0.03	100.00	100.00	99.95
52	0.00	0.00	0.02	100.00	100.00	99.97
53	0.00	0.00	0.01	100.00	100.00	99.98
54	0.00	0.00	0.01	100.00	100.00	99.99

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Відкрите акціонерне товариство "Райффайзен Банк Аваль"

Open Joint Stock Company "Raiffeisen Bank Aval"

Черкаська Обласна Дирекція

Вих. № 04-01/10-668

Від « 14 » жовтня 2008 року

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Гаряги Лесі Олегівни

З метою оптимізації кредитної діяльності та мінімізації кредитного ризику Черкаською обласною дирекцією ВАТ "Райффайзен Банк Аваль" були використані наукові розробки дисертаційного дослідження Гаряги Л.О. на тему "Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності".

Запропонований у роботі комплексний підхід до визначення моніторингу кредитного ризику та напрямків його проведення є актуальним питанням при управлінні кредитними ризиками.

Заслуговують на увагу рекомендації дисертанта щодо проведення моніторингу кредитного ризику на всіх етапах його виникнення: моніторинг кредитного портфеля та показників кредитного ризику і моніторинг окремих позичальників. Указані види моніторингу застосовуються банком для мінімізації кредитного ризику та вчасного виявлення проблемних кредитів, що дає змогу здійснювати більш ефективне управління кредитною діяльністю у банку.

Практичну цінність має рекомендована автором методика моніторингу кредитного ризику на основі коефіцієнтного методу, що дозволяє з використанням відповідних показників визначити рівень кредитного ризику для подальших управлінських рішень.

Заступник директора з питань МСБ
ЧОД ВАТ "Райффайзен Банк Аваль"

(підпис, печать) **Лотоненко Л.В.**

130 - 12 / 01 / 109
15 09 2008

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження Гаряги Л.О.,

виконаного за темою

“Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності”

Даною довідкою підтверджується, що в процесі пошуку нових підходів до управління кредитним ризиком АКІБ “УкрСиббанк” були використані основні положення дисертації Гаряги Лесі Олегівни на тему “Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності”.

У процесі управління кредитним ризиком у банку велике значення має відслідковування динаміки змін у діяльності позичальника, якості кредитного портфеля та показників кредитного ризику. Саме тому моніторинг у кредитуванні відіграє значну роль та є актуальним питанням у банківській діяльності, що й визначає практичну цінність наукової роботи Гаряги Л.О.

Реалізація запропонованої автором методики моніторингу кредитного ризику на основі коефіцієнтного методу дає змогу вчасно виявляти негативні тенденції кредитного ризику та більш ефективно управляти кредитною діяльністю.

Начальник відділу аналізу
роздрібного бізнесу
Управління кредитних ризиків
Департаменту ризик-менеджменту
Київського Регіонального Департаменту
АКІБ «УкрСиббанк»

В.Ю. Швидка

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. директора Черкаського інституту
банківської справи

УБС НБУ (м. Київ), професор

Проценко О.Л.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Гаряги Лесі Олегівни “Моніторинг кредитного ризику в
банківській діяльності” у навчальний процес Черкаського
інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

від 23 вересня 2008 року

м. Черкаси

Акт складено комісією у складі:

Голова: Заступник директора з наукової роботи, кандидат технічних
наук, доцент Пантелеєва Н.М.

Члени комісії: 1. Доцент кафедри банківської справи, кандидат економічних
наук Білокін Г.М.

2. Завідувач кафедри економічної теорії, кандидат економічних
наук, доцент Маренич А.І.

У період з 18 по 23 вересня комісія провела роботу по визначенню
фактичного впровадження результатів дисертаційного дослідження Гаряги Лесі
Олегівни “Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності” у навчальний
процес Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ).

Комісія розглянула такі матеріали:

1. Дисертаційну роботу Гаряги Лесі Олегівни “Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності”.

2. Робочі програми та навчально-методичне забезпечення наступних дисциплін:

2.1. “Кредитування та контроль” (викладається для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 7.050105, 8.050105 “Банківська справа” освітньо-кваліфікаційних рівнів “спеціаліст” та “магістр”);

2.2. “Аналіз банківської діяльності” (викладається для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 6.050105 “Банківська справа” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”);

2.3. “Фінансовий менеджмент у банку” (викладається для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 7.050105, 8.050105 “Банківська справа” освітньо-кваліфікаційних рівнів “спеціаліст” та “магістр”);

2.4. “Міжнародна економіка” (викладається для студентів денної та заочної форм навчання спеціальностей 6.050100 “Банківська справа”, “Фінанси”, “Облік і аудит” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”).

За результатами проведеної роботи комісією встановлено:

1. Методичні та науково-теоретичні положення, а також практичні рекомендації дисертаційного дослідження Гаряги Лесі Олегівни “Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності” впроваджені в наступних дисциплінах:

1.1. “Кредитування та контроль” (лекції за темами “Кредитний ризик як складова банківських ризиків” та “Менеджмент кредитного ризику”);

1.2. “Аналіз банківської діяльності” (методичні вказівки з дисципліни щодо виконання курсової роботи);

1.3. “Фінансовий менеджмент у банку” (лекція за темою “Управління кредитним портфелем банку”);

1.4. “Міжнародна економіка” (лекція за темою “Глобалізація економічного розвитку”).

2. Застосування в навчальному процесі Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ) матеріалів дисертаційного дослідження Гаряги Лесі Олегівни “Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності” дало змогу адаптувати перелічені дисципліни до сучасних умов розвитку економічної системи України, поглибити їх теоретико-методичні основи, а в кінцевому підсумку - підвищити якість підготовки фахівців з економічних спеціальностей.

Голова комісії

Н.М. Пантелеєва

Члени комісії:

Г.М. Білокін

А.І. Маренич

